bibliotecа bpt pentru toți

de la dragoș la cuza-vodă

legende populare românești

bpt
Biblioteca pentru toți

de la dragoș la cuza-vodă

legende populare românești

ANTOLOGIE, PREFAȚĂ ȘI NOTE DE
V. ADĂSCĂLIȚEI

1966

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Ilustrația copertei : *Braun Ladislau*

PREFAȚA

Reprezentări artistice — de cele mai multe ori — ale zbuciumatei vieți sociale din trecut, legendele istorice alcătuiesc un capitol atractiv al folclorului, la lectura căruia, omul contemporan încearcă sentimentele variate. Din toate acestea, însă, cîteva se constituie în chip insistent, și ele sînt: prețuirea pentru iscusința minții și vitejia brațului strămoșesc, care s-au agitat întru apărarea gliei și ființei naționale, pentru încoronarea dreptății, pentru strădania de a croi temelia poporului și țării României.

Fapte literare vii, legendele folclorice — ca toate materialele creației populare — au ajuns să poarte semnele distinctive ale epocilor prin care au trecut, ale timpului în care au fost culese. De aceea, dacă unele din ele nu au vreo hotărnicire în vreme — fiind, într-un fel, croite ca toate referirile care încep cu „a fost odată" —, altele prind contur definitivat în limitele unei istorii aproape precis măsurate. Predarea noțiunilor de istorie a patriei în școlile de cultură generală, de la înființarea lor din veacul trecut, a contribuit substanțial la această definitivare.

Legendarul acestor creații populare este variabil prin însăși structura sa: de la imaginea fără chenar pe scara timpului și spațiului, proiectată nebulos în felul obișnuit al mitului, pînă la imaginea care nu mai poate sta inde-

pendentă de coordonatele existenței reale și care prezintă doar lumina colorată a legendarului. Sînt chiar unele cazuri cînd nici această tentă n-a mai avut forță să apară, mai ales atunci cînd relația privește fapte și eroi din imediata apropiere a zilelor noastre, totul prezentîndu-ni-se ca o fidelă relatare a neobișnuitului care include virtual legenda. În aceste cazuri, considerînd că avem de a face cu legende foarte tinere — chiar dacă în chip curent, unii le numesc *„tradiții"* sau *„amintiri"* istorice —, nu ar fi potrivit, credem noi, să evităm observarea lor stăruitoare.

Numai astfel înțelegînd *legenda istorică*, peste cadrul construit de definițiile date curent speciei — definiții care pot fi exacte, avînd în vedere o anumită realitate cercetată —, potrivit cărora legenda este o povestire explicativă a unui fapt sau fenomen social, natural etc., definiții de care — altfel spus — ne îndepărtăm doar aparent întrucît în esență eroii legendei istorice sînt supradimensionați tocmai pentru a putea convinge în legătură cu marile lor calități, putem dispune de tot ceea ce dă suma legendei istorice românești. Preveniți prin aceasta asupra sensului pe care îl dăm noțiunii de *legendă*, cititorii — sperăm — vor găsi mai lesne calea ce să apropie punctele lor de vedere, cu ale noastre.

Cu voie sau fără voie, asupra chestiunii relației dintre *legendă* și *legendar* va trebui să mai revenim în cursul acestor însemnări. Înainte de aceasta, însă, sînt cîteva laturi însemnate ale problemei legendei în cultura populară românească și despre ele sînt utile unele precizări.

Un loc deosebit îl ocupă chestiunea raportului dintre adevăr și ficțiune, în acest gen de literatură. Așadar, cît trebuie și putem crede dintr-o legendă ? Are ea vreo legătură cu faptul real, or se prezintă desprinsă de acesta ? Poate folosi omului de știință învățat să opereze cu date exacte ? Sau constituie mai curînd o referință sentimentală adăpostită după un strat gros narativ care pretextează obiectivitate ?

Abordarea chestiunii raportului dintre legendă și realitate implică unele investigații în domeniul concepțiilor curentelor folcloristice care au mizat mult pe caracterul documentar al creației populare, cum au fost: romantismul și tradiționalismul. În aceeași măsură sînt necesare și unele considerații în legătură cu metodologia cîtorva școli folcloristice, ca cea istorică și arheologică, în activitatea cărora era înscrisă tocmai dezvăluirea acestor valori ale creației populare.

Romanticii au considerat folclorul drept un document incontestabil despre trecutul popoarelor și, în acest sens, au vrut să-i smulgă cu orice preț, mărturisiri, chiar atunci cînd el nu le putea face, chestionîndu-l după metode care să aducă răspunsul dorit, sugerîndu-i soluții de care el nu mai dispunea sau de care nu dispusese vreodată. De aceea, romanticii rămîn în istoria folcloristicii printre marii improvizatori — ai eposului mai cu seamă —, calificativ care încearcă să ascundă cu eleganță pe cel care ar fi mai potrivit dar sună mai acuzator: falsificatori. Procesul pe care generațiile posterioare l-au deschis reprezentanților romantismului în folcloristică, în istoria culturii fiecărui popor, deși cunoaște acuzați siguri, este un proces pe care noile generații de cercetători l-au adresat generațiilor anterioare. El se susține numai folcloristic, nu și cu argumente cultural-politice, pentru că toți cei care au crezut că descoperă în folclor un incontestabil document istoric, au făcut-o din elan patriotic, pentru a servi interesele naționale într-o anumită epocă de dezvoltare social-economică. Latinismul lui Alecsandri în metodologia folcloristică este o atitudine politică necesară în concertul relațiilor interstatale europene, la jumătatea veacului al XIX-lea, chiar dacă ulterior el nu-și mai justifică utilitatea.

Nu toți cei care s-au ocupat de folclor au înțeles, atunci cînd a fost cazul, că anumite concepții și metode trebuie

să fie depășite, că ele devin inoperante în condiții social-culturale mai noi.

De aceea, implicațiile romantismului și istorismului în tratarea fondului de legendă istorică folclorică românească au fost vii încă multă vreme. Folcloriștii amatori din primele decenii ale veacului nostru (S. Fl. Marian, C. Rădulescu-Codin, Șt. Șt. Tuțescu, P. Danilescu ș.a.) erau oameni fără o atitudine teoretică proprie, și — în general — fără o atitudine teoretică închegată, acceptînd punctele de vedere cu care întîmplător veniseră în contact, pe baza autorității numelui celui care le susținuse. De aceea, culegerile lor sînt susceptibile de îndreptări aduse în spiritul practicilor pe care le mai întîlniseră în atîtea rînduri. Încît, chiar dacă o colecție de legende folclorice istorice a apărut la 1913, ea nu poate fi ruptă de spiritul culegerilor din a doua jumătate a veacului al XIX-lea ; chiar dacă în cîmpul dezvoltării generale a teoriei despre creația populară la români, romantismul și tradiționalismul erau acum atitudini învechite, rodul lor putea fi încă cules pe ogoarele muncite cu rîvnă multă și pricepere — adesea — puțină.

În aceste condiții generale de alcătuire a culegerilor folclorice, este de înțeles pentru ce problema raportului dintre legendă și realitate apare ca destul de complicată, datorită dependenței sale.

Identificarea amănuntului istoric, chiar atunci cînd se poate realiza, din pricinile arătate rămîne neconvingătoare. Descendența romanică a eroilor din cîntecele bătrînești publicate de Alecsandri, caracterele geto-dacice ale colindelor la care se referă adesea Nicolae Densusianu, sînt necontrolabile și îndoielnice, cîtă vreme amintirea unor fapte de viață ar fi trebuit să se păstreze milenii. Dar dacă în cazul acestor atitudini îndoiala noastră apare susținut, cu atît mai mult își face ea loc, atunci cînd identificarea se face netalentat, total împotriva firii lucrurilor, ca la Gh. Asachi, care în Dochia o vedea pe Dacia.

Încît, singura atitudine indicată rămîne cea pe care, cu clarviziunea-i caracteristică, gînditorul deosebit care a fost N. Bălcescu, o enunța încă la 1844, în legătură cu valoarea general-documentară a folclorului istoric. Bălcescu aștepta de la legende și tradiții, cum era și potrivit, numai dezvăluirea „simțimintelor" epocilor de mai înainte și nicidecum dezvăluirea amănuntului pe care nici istoricul contemporan nu-l poate procura în forma cea mai potrivită. Toate aprecierile ulterioare au atestat limpezimea acestei judecăți și oamenii de bună-credință au încetat demult să mai caute în creația folclorică tablouri ale faptelor și eroilor de acum multe veacuri, pe care să nu se fi așternut cute de uitare.

S-au făcut unele aprecieri potrivit cărora ar acționa în folclor, anumite legi care nu permit păstrarea amănuntului decît cel mult trei-patru veacuri. Alții s-au opus acestor puncte de vedere și au susținut limite deosebite. Dar ni se pare nepotrivit să se creadă că „memoria" populară tratează la fel toate faptele de viață. Ea poate păstra ceea ce îi este scump, cîtă vreme simte acest lucru, după cum poate uita îndată tot ceea ce i se pare lipsit de interes.

Sute de domnitori au stat pe tronurile Moldovei și Țării Românești. Dar din aceștia numai cîțiva au rămas în amintirea celor mulți : vitejii, iubitorii de dreptate, oamenii cu suflet mare, blînzi și înțelegători ai nevoilor mulțimii. Ceilalți au fost dați uitării, ca toate necazurile obișnuite. Dacă am socoti — pe baza materialelor din această antologie — volumul acordat lui Ștefan-vodă și lui Cuza-vodă, am vedea că el întrece cu mult tot ceea ce s-a mai putut păstra despre alte cîteva zeci de domnitori luați împreună. Această stare de fapt nu este consecința unui capriciu, ci rezultatul așezării îndelungi în cumpăna judecății cu care poporul a obișnuit să-și măsoare fiii.

Vitejia vreunuia din domnitori (cazul lui Mihai-vodă) nu a ajuns pentru a-i putea croi acestuia loc prea însemnat în tradiție. Mai era nevoie de bunătate, de apropiere caldă

față de oștenii-țărani. De aceea, Mihai-vodă — deși cu o existență mai recentă decît Ștefan-vodă — rămîne mult în umbra lui. Țăranii pe care i-a legat de glie i-au recunoscut ce era de recunoscut și n-au putut să-i treacă cu vederea marile greșeli de politică internă.

Încît, ni se pare că legea pe care unii au vrut s-o scoată în legătură cu capacitatea reală a „memoriei" maselor populare creatoare de folclor, nu se determină cu cifre, ci cu sentimente trainice care — atunci cînd este cazul — înfruntă cu mult limitele „admise". De aceea, legenda istorică a unui popor înseamnă aplicarea selecției faptelor și eroilor de către el însuși, considerarea cea mai atentă și mai judicioasă a valorilor, considerare la care cercetătorul de bibliotecă nu poate ajunge cu aceeași precizie și în aceeași măsură. Iată de ce, o antologie mai temeinică decît aceasta, care să cuprindă toată legenda folclorică istorică românească, cu toate variantele pe care le are, ar putea însemna un indice al poporului, despre el însuși.

În acest fel, chestiunea raportului dintre legendă și adevăr capătă singura înțelegere potrivită.

Dacă aceasta este situația obișnuită a reflectării adevărului general în legendă, unele chestiuni deosebite se pun în legătură cu pronunțarea adevărului anumit, legat de fapte și eroi care au propria lor particularitate. Aproape totdeauna, acest fel de adevăruri apare subordonat adevărurilor generale. Amănuntul poate fi ignorat sau inventat, în scopul slujirii mai depline a ideii generale care urmează să fie subliniată prin el.

Cîteva momente spicuite din materialele pe care le avem la îndemînă, susțin această concluzie.

Dragoș-vodă, în legătură cu existența căruia au fost exprimate atîtea îndoieli, spune legenda (*Dragoș-vodă*), a fost aflat într-un mormînt, la o biserică, fiind acolo înscris numele său. Ștefan-vodă era înzestrat cu însușiri supranaturale, încît și calul pe care îl avea a trăit multă vreme după aceea, năzdrăvan fiind, „dacă nu cumva mai trăiește

și astăzi". În aceste cazuri se procedează la invocarea amănuntului care trebuie să împlinească mai bine o anumită atmosferă.

În povestirea-legendă *Ficioru spătarului*, numele boierului care s-a păcălit salvînd de la înec copilul unui om din sat, crezîndu-l fecior al boierului din partea locului, nu mai are nici o însemnătate, cîtă vreme sensul moralei și convenienței de clasă este îndeajuns subliniat.

Tot așa, în legenda *Ștefan cel Mare și porcariu*, nu mai interesează care porcar anume a ajuns episcop, sau despre ce episcop este vorba, ci numai sensul prețuirii de care se bucura în fața domnitorului istețimea omului din popor.

Sînt unele situații cînd amănuntul, care ar vrea să fie un adevăr particular, își pierde caracterul de singularitate, fiind întîlnit peste tot unde poate ajuta la ceva, în construcția epică, devenind un adevărat laitmotiv. Așa, procedeul potcovirii cailor cu potcoavele întoarse, pentru a-i deruta pe urmăritori, poate fi întîlnit și în tradițiile despre Negru-vodă, ca și în cele despre Vlad-Țepeș, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul ; tot așa cum zăgăzuirea apelor pentru a spăla cu șuvoaiele lor văile pline de năvălitori ar fi fost folosită și de Radu Negru și de Mihai Viteazul ; cum retezarea copacilor pînă la a fi gata să se prăvălească peste dușmani ar fi fost cauza unor victorii ale maramureșenilor asupra tătarilor, ale moldovenilor asupra polonilor și turcilor etc. Această migrație a amănuntului, laitmotiv de la un episod la altul și de la un erou la altul, probează încă o dată caracterul subordonat al adevărului particular din plăsmuirile legendare.

Încît, acest aspect al problemei discutate se dovedește a fi de mai puțină însemnătate și a avea o mai redusă independență.

În esența lor, atît aspectele generale cît și cele particulare ale adevărului, concură la definirea a ceea ce numim în mod curent: legendar, completîndu-se reciproc,

determinîndu-se, emulîndu-se, dînd pagini de istorie în imagini artistice, creînd o literatură specifică.

O particularitate a reflectării adevărului în creația populară legendară este și aceea dată de impreciziunea prezentării noțiunilor de timp și spațiu. În cazul primei categorii, s-ar părea că ea nici nu este concepută în limite determinate. Nicăieri și niciodată în tradițiile folclorice nu se pot afla mai multe indicații privind o anumită perioadă decît că este vorba de epoca în care a trăit cutare sau cutare domnitor. Cînd anume a trăit acesta, în care veac, în care deceniu sau în care an, referințele lipsesc cu desăvîrșire. De aceea, dacă există totuși posibilitatea de a distinge anumite etape în cadrul legendelor, ele se bazează pe figurile luminoase ale marilor personalități în funcție de care epocile sînt despărțite între ele. Vom întîlni așadar, considerații vagi ca: „înainte de Ștefan-vodă", „în timpul acestuia" sau „de la el încoace". Pe bună dreptate, unii cercetători au observat că folclorul practică o apreciere calitativă și nu cantitativă a timpului. Nici un alt fel de măsurare a vremii nu poate fi recunoscut — mai ales — în cadrul legendei autentice folclorice. Orice referiri care spun mai mult decît atît sînt de origine cărturărească și tîrzie.

Această reflectare particulară a noțiunii de timp în cadrul legendei populare se explică prin faptul că, specie a epicii folclorice, legenda întrunește aceleași trăsături ca și celelalte specii surori, asemănîndu-se basmului cu care în multe privințe — lucru pe care îl vom mai vedea — stă atît de aproape.

În general vorbind, legenda nu cunoaște decît un singur timp și acela este trecutul care poate fi mai apropiat sau mai depărtat.

O anumită relativitate apare și în cazul reflectării noțiunii de spațiu. Cadrul desfășurării acțiunilor, chiar dacă este oferit cu detalii care fac posibilă localizarea, diferă de la o variantă la alta și este susținut cu aceeași tărie,

de unde se poate deduce că unul și același fapt s-a petrecut în același timp, în mai multe locuri. Dar tocmai în această multiplicare a unei singure posibilități reale, aflăm relativitatea oglindirii spațiului în legendă, care apare ca un procedeu ce ține de psihologia creației, pentru sublinierea adevărului general.

O altă chestiune deosebit de însemnată este aceea a raportului dintre legendă (ca specie folclorică) și celelalte specii ale literaturii noastre populare. Este vorba de felul în care diversele compartimente ale folclorului literar se condiționează reciproc. Prin forța lucrurilor, fiind o creație epică în proză, legenda stă în strînsă legătură cu celelalte specii de substanță similară.

Sînt numeroase situațiile cînd basmul, prin unele din elementele sale, poate fi recunoscut parțial și în legenda istorică. Fără a fi vorba de reproducerea fidelă a unor tipuri de acțiuni caracteristice basmului, se întîmplă și în legende ca eroii să reușească abia la cea de a treia încercare. Din ei, atunci cînd frații sînt în număr de trei, cel mai înzestrat este mezinul (în antologia noastră, să se vadă în acest sens, materialul: „Romînaș"), tot așa cum — uneori — și fetele de împărat apar în același număr, una singură fiind în stare să aducă *„apă moartă și apă vie, de la rîul lui Iordan"*, feciorul menit să ajungă domn (vezi materialul: *Negru-vodă)* știe să aleagă și să crească dintr-o herghelie un mînz care atunci cînd va deveni cal va putea să zboare dimpreună cu stăpînul. Eroii legendelor au adesea trăsăturile Feți-frumoșilor, pentru că: Ștefan-vodă, *„la 15 ani a ucis un urs, fără să aibă ceva în mînă" (Ștefan cel Mare și Sfînt);* Pintea haiducul tot timpul *„o umblat cu piatra morii-n baltag, de-a umăr" (Tot despre Pintea);* viteazul Pavel Chinezu *„ridica butoiul cu apă și bea din el ca dintr-un pahar"*, iar odată *„a jucat bătuta ținînd cîte un turc în dinți, subsuoară și într-o mînă"* etc. Pe încetul, toate aceste plăsmuiri fantastice se subțiază, eroii de felul celor de mai sus fiind anulați, fie

și în existența lor imaginată, de elemente ale culturii și civilizației care au corijat și schimbat dimensiunile și esența plăsmuirilor umane. Novac, atunci cînd *„au ieșit pe lume : pușca, praful de pușcă și gheata... ce-a zis... Pînă acum mi-a fost vitejia. De-acu înainte însă, poate orice om, oricît de nimic ar fi, să mă cureță de pe pămînt, fără să dau piept cu el... Ca să nu mă poată răpune orice nătăfleață, mai bine mă omor singur !"*

În baza celor remarcate deja, relația basm-legendă, pentru creațiile care sînt mai vechi, apare în chip evident. Ea capătă mai multă subliniere în cazurile particulare cînd purtătorii de legendă sînt și buni purtători de basm, mijloacele artistice folosite în expunerea ambelor feluri de creații, fiind similare. Atunci, țărănizarea personajelor, indiferent de faptul că vor fi stînd pe trepte mai înalte ale ierarhiei sociale (în cazul românesc : boierești sau domnești), este procedeu divers. Presărarea textelor cu formule caracteristice basmului (introductive, mediane — mai ales — și finale), ca și colorarea lor cu fragmente recitate și cîntate, apropie și mai mult cele două specii.

Înrudirea imediat apropiată se petrece între legendă și baladă. Uneori ea este atît de directă încît manualele școlare curente vorbesc chiar despre faptul că legenda ar fi o specie epică în versuri, exemplificînd aceasta cu cele cîteva balade legendare istorice : *Meșterul Manole, Radu Calomfirescu* ș. a. În fapt, în toate aceste cazuri identificăm interesante treceri ale unor motive de legendă, în epica versificată ; tot așa cum unele motive de baladă, deosebit de bogate în elemente legendare, evadează în liberul cîmp al prozei folclorice. În mod obișnuit, cititorii materialelor folclorice concep ca fiind posibilă identificarea numai în forme versificate a motivelor : căsătoria nelegiuită dintre frate și soră *(Soarele și luna)* ; lupta dintre voinic și balaurul purtător de muscă înveninată *(Iovan Iorgovan)* ; înfruntarea dintre oștile turcești și gerurile răsăritene *(Marcoș Pașa și Crivățul)* ; nevoia sacrificiului

uman care să asigure trăinicia creației *(Meșterul Manole)*; recunoașterea de către domn a fratelui pierdut încă din copilărie *(Mircea Ciobănașul)* etc. În viața faptelor folclorice, lucrurile stau altfel — așa cum probează și textele antologiei de față —, din numeroase cauze, textele unor balade descompunîndu-se în proză, pe care, din lipsă de motive, n-am putea-o aprecia ca fiind o formă degradată a operelor respective. Este aici, printre altele, un interesant fenomen de atracție din partea unor forme generale și curente de existență a unor creații de un anumit fel, față de unele puține și asemănătoare prin conținut, dar diferite ca formă; tot așa cum mai poate fi aici și manifestarea cea mai evidentă a legii consumului minim de efort al memoriei.

Cele mai numeroase situații pun legenda alături de poveste, istorioară, povestire. Nevoia de concret, resimțită în determinarea istorico-geografică a faptelor narate, cere localizări permanente. Se produce în acest caz ancorarea variată a unuia și aceluiași motiv, în nenumărate împrejurări asemănătoare și totuși diferite. (Mărturisirile legendelor toponimice sînt incontestabile. Baba Dochia, de pildă, ar fi trebuit să existe și să se pietrifice de nenumărate ori, numai în Carpații românești, dacă ar fi să dăm crezare variantelor cunoscute.)

În cazul înrudirii cu aceste specii, legenda se prezintă depărtată de postamentul fantastic pe care se sprijină de obicei. Miezul său este realist, numai dimensiunile eroilor și faptelor rămîn să poarte semnul fantasticului, ca niște enorme umbre ale unor reale existențe. Cine vrea are îngăduința să ignore tot ce crește din imaginația creatorului care a plecat de la adevăr și să-l considere numai pe acesta. În istorioară, poveste și povestire, legendarul e simplă convenție artistică, lucru de care însuși povestitorul pare conștient. Este aici faza mai tînără a fantasticului care din funcție explicativă ajunge să împlinească doar o funcție etico-estetică.

Adesea, și acolo unde la prima vedere întîlnim doar o relatare realistă a unor fapte așa cum s-au petrecut ele, transpar rezonanțe ale unor vremuri cu adevărat legendare, dar a căror esență mitologică a fost erodată de rutina cotidianului a toate impunător. Scena tîrgului de scule, la care Negru-vodă ar fi recurs pentru a procura neveste oștenilor săi este ecoul, astăzi insens, al unor moravuri altădată cunoscute curent. *(Negru-vodă)*

Alteori, considerația aparent insignifiantă ascunde adevăruri de mare importanță cîndva, uitate astăzi, întrucît reținerea lor este inutilă. Așa stau lucrurile în cazul transparentelor referiri la *„teutonii"*, cum i-am numi noi, care ar fi pus temeliile cetății Neamțului *(Cetatea Neamțului)*, ori al referirilor la strădaniile lui Negru-vodă (poate Litovoi sau Seneslau) *(Comoara lui Negru-vodă)* și cele ale doamnei lui Sas-vodă *(Doamna lui Sas-vodă* și *Sas-vodă)*, pentru a zidi biserici în legea celor de dincolo de munți. Se întîmplă adesea ca vălul de uitare de care spuneam, să fi fost scormonit de pana cărturarului culegător de legendă.

Cum am mai spus însă, toate referirile amintite au incontestabilă relație cu legenda, or măcar cu legendarul.

Dispersat în nenumărate forme posibile, legendarul apare și ca mod de tratare a realității, putînd fi distins în cele mai neașteptate situații, atașat speciilor care au caractere total deosebite. Astfel, un anumit gen de legendar regăsim pînă și în snoave ; fără a ne referi numai la eroi sau personaje cumulative, de genul autohtonilor Păcală și Tîndală, ci avînd în vedere motive sau tipuri de motive călătoare între inșii și epocile însușite. Însăși ideea de variantă, în folclor are un subtext de legendă, din moment ce constă în a fabula, a inventa, plecînd de la anumite date inițiale. Explicînd foarte adesea proverbe, zicători, și snoave — potrivit definiției legendei — nu sînt decît „legende" ale acestora, întărindu-se și în acest chip, relația urmărită.

Privită deci în permanentele și complexele sale raporturi cu celelalte specii ale creației populare, legenda nu apare ca un capitol deosebit de individualizat al folclorului nostru, cu toate că poate fi vorba de cîteva trăsături distincte asupra cărora vom vorbi mai încolo.

Pentru o mai corespunzătoare interpretare a legendei este nevoie de cunoașterea cît mai adîncită a tuturor materialelor prin care se exprimă. Ca întotdeauna în cazul prozei folclorice, antologiile mai vechi — și într-o oarecare măsură și cele mai noi — nu separă prea net speciile epicii folclorice în proză, între ele. Și aceasta, deoarece, așa cum am putut vedea din prezentarea întrepătrunderilor care le caracterizează, ele nu există în realitate, în forme pure. Cine are de gînd să se documenteze asupra uneia dintre ele trebuie să treacă cu atenție prin toate și să desprindă cu grijă tot ceea ce îl poate interesa. Mai ales, colecțiile amatorilor despre care am mai vorbit abia izbutesc să facă diferențiere între basm și celelalte specii. Unii dintre cei care s-au interesat de legendă, cînd au publicat-o, și-au subordonat eforturile unor scopuri despre care nu putem să nu amintim, mai ales dacă s-au ocupat de legenda istorică.

Popularizarea creațiilor folclorice în rîndurile tineretului școlar a preocupat și mai înainte, însă potrivit unor rînduieli ale vremii ; legenda trebuia exploatată în anumite direcții, trebuia făcută să vorbească într-un sens anumit. Domnitorii care au fost iubiți de masele populare pentru spiritul de dreptate care îi guverna în toate faptele întreprinse, era mai bine să apară ca niște viteji fanatici, patrioți de pe pozițiile patriotismului vremurilor moderne. Ei trebuiau să apară ca niște aprigi luptători împotriva „liftelor străine", să fie gata de sacrificiu fără altă rațiune decît cea a sîngelui pe care îl purtau, să fie separați de sensul social pe care l-au avut întotdeauna. De aceea, au fost unii (N. Drosu) care au fabricat legende despre romanitatea conștientă și voită a poporului, plăsmuind pe seama

bucuriei cu care cuceritorii romani ar fi fost întîmpinați de populația dacă. Alții au preferat să procedeze la o publicare selectivă a legendelor istorice (M. Steureanu), trecînd cu repeziciune peste reprezentativa figură a lui Cuza-vodă și închipuind povestiri adulatoare la adresa monarhiei habsburgice. La unii s-a manifestat însă mai mult bun-simț (N. P. Boerescu, D. Bîrzotescu și G. C. Mielcescu), preferînd doar să tacă în legătură cu perioadele mai noi decît anul răscoalei de la 1821.

În mod firesc, neautorizate de sentimentele mulțimii, aceste încercări ar fi trebuit să rămînă fără rezultate concrete asupra dezvoltării legendei istorice. Puterea lor de influență însă, reprezentînd rezervorul permanent din care manualele școlare extrăgeau materialele ilustrative, n-a fost de loc mică. Atunci cînd nu s-au impus prin ceea ce publicau, s-au impus indirect prin modul cum publicau, învățătorii și alte categorii de intelectuali din lumea satului care se ocupau cu strîngerea folclorului, luîndu-le -- nemărturisit — ca exemplu.

Este bine să amintim însă și de încercările meritorii pe care unii pedagogi le-au făcut, extrăgînd legendele din cronici (N. Grigoraș, M. Popescu și mai cu seamă N. Iorga) și oferindu-le circulației, pe măsura însemnătății lor reale.

Gustul pentru legenda istorică este manifestat în chip deosebit de scriitorii și poeții mai însemnați care au intuit prețuirea ce era oferită de masele cititoare unor opere cu astfel de teme. De la generația pașoptistă (prin Asachi, Alecsandri, Russo, Bolintineanu) și pînă la contemporani (prin Mihail Sadoveanu), legenda a stat la baza unor poeme și narațiuni valoroase. Plecate din legenda istorică folclorică, toate aceste opere s-au întors de fapt în legenda istorică folclorică, întreținînd-o, dîndu-i viață, reanimînd-o pe căi care, cu toată artificialitatea lor, au condus în direcția unor rezultate foarte practice.

Așa se face că, prin cercurile largi de oameni cărora se adresau, legendele folclorice istorice au ajuns să ocupe un loc larg în cîmpul literelor naționale, un loc care complică întrucîtva posibilitățile de studiu al acestui gen de literatură.

Din acest tablou al răspîndirii legendelor și legendarului, este de reținut faptul că mijloacele de circulație de care poate fi vorba atunci cînd urmărim literatura de acest gen arată înfățișări deosebite de cele tradiționale. Oralitatea nu constituie o manifestare legică a existenței legendei istorice, mai cu seamă în realitatea culturală a ultimului veac, manuscrisul (mai de mult) și tipărițura (mai de curînd) servind deopotrivă procesul de păstrare și vehiculare. Consecințele acestor stări particulare sînt numeroase și dau speciei trăsături care o prezintă deosebit în raport cu alte creații din folclorul literar.

În primul rînd, este vorba de o abundență neologistică, potrivită bagajului lingvistic al colportorului, care, uneori, diferă vădit de purtătorul de folclor tradițional. (Să se observe, mai ales, legendele istorice culese și publicate de Ion Pop Reteganul și Simion Florea Marian!) În al doilea rînd, există la unii culegători tendința căreia noi i-am spune spre epopee, adică de a închega unitar mai multe tradiții legate de același erou sau de același eveniment, tradiții care în mod obișnuit comportă individualitate. (Excelează, în acest sens, S. T. Kirileanu și S. Fl. Marian.) În sfîrșit, mai este de remarcat ritmul precipitat al acțiunii, cînd ea există, numit în mod curent „bolintinian", pe care — lipsiți de tehnica narațiunii tradiționale, plină de înfloriturî, nu fără farmecul lor însă — purtătorii și culegătorii moderni și contemporani l-au adoptat fără reținere. (În esență, originea ritmului bolintinian este tot folclorică, dar descinde mai curînd din basm decît din legendă, pentru că, în basm, timpul și spațiul prezintă formele cele mai deosebite, despre care am vorbit și în altă parte.)

Așa că diversitatea condițiilor păstrării și dezvoltării legendelor istorice folclorice explică varietatea structurală a materialelor acestei antologii și apare ca o consecință obiectivă a unor realități solid întocmite.

Din multe puncte de vedere, acest capitol al legendei, legenda istorică, este mai complicat decît celelalte capitole despre care mai poate fi vorba : religioase, zoologice, botanice, toponimice chiar. Acolo, materialele sînt cam de aceeași vîrstă și nu aduc în fața cercetătorului chestiuni atît de multe și deosebite. Totodată, nefiind măcar vorba de pretinsa autenticitate a legendei istorice, aproape totul este îngăduit, fără ca cineva să poată ridica vreo nedumerire. Fantezia tronează acolo nestingerită, iar caracterul autohton al elementelor componente nu este de loc obligatoriu, universalitatea lor fiind aproape o condiție. De pildă, atît de plina de poezie legendă indiană despre crearea femeii, întîlnită și în Jawaharlal Nehru *(Descoperirea Indiei,* București, 1956, pp. 108—109), pe care nu ne putem reține să o reproducem integral, mai ales că exemplul său este aici și folositor : *„La început, cînd Tvaștri (creatorul divin) se apucă să creeze femeia, își dădu seama că folosise toate materialele pentru crearea bărbatului și că nu-i mai rămăseseră materiale consistente. După ce se gîndi puțin, procedă astfel : luă rotunjimea lunii și sinuozitățile plantelor agățătoare, tenacitatea cîrceilor volburii și tremurul frunzelor ierbii, mlădierea trestiei și farmecul florii, ușurința frunzelor și forma trompei elefantului, privirea căprioarei și coeziunea roiului de albine, bucuria zglobie a razelor soarelui, plînsul norilor și nestatornicia vîntului, timiditatea iepurelui și înfumurarea păunului, moliciunea penelor papagalului și duritatea diamantului, dulceața mierii și cruzimea tigrului, căldura focului și răceala zăpezii, zarva gaiței și gînguritul porumbelului, perfidia cocorului și fidelitatea raței sălbatice și, amestecînd toate acestea, creă femeia și i-o dărui bărbatului"*, prezintă — am zice — inexplicabile paralele, pe meri-

diane atît de depărtate, replici corespondente întîlnite chiar și în oratia de nuntă pe care Dimitrie Cantemir o publică în *Descrierea Moldovei*, în pasajul care imaginează frumusețea mireasei spune: „*...era cu părul de aur, cu ochii de vulțur, cu dinții ca un șirag de mărgăritare, cu buzele mai roșii decît cireșile, cu mijlocul ca de leoaică, cu pieptul de gîscă, cu gîtul de lebădă, cu degetele mai moi ca ceara, iar la față mai strălucitoare decît soarele și luna*".

În legendele istorice numai cînd apar elemente anecdotice se ivește posibilitatea identificării unor episoade de circulație universală. Altminteri, sîmburele de adevăr de la care trebuie să se plece germinează numai atît cît permit limitele statornicite de convenții care n-au fost nicăieri scrise sau formulate, dar care sînt pretutindeni respectate, practicate. Doar atunci cînd sensul eroilor însușiți de anumite trăsături este în linii mari același, elementele portretistice (morale) care au servit la realizarea unui personaj al cărui renume scade trec pe seama altui personaj care se află în plină înflorire legendară. Dar acest fenomen are loc în cadrul folclorului național, date fiind condițiile istorice concrete care dau un anumit conținut idealului social-artistic. Doar comunitatea parțială de istorie a unor popoare deosebite poate favoriza temporar împrumuturi parțiale de legendă istorică, fapt confirmat de încercările folcloristice comparatiste balcanice, din care — pentru situația literaturii folclorice românești — apar frecvente trăsături comune ale eposului.

Prin valoarea lor etică și estetică, legendele justifică interesul care le este acordat, cu atît mai mult legendele patriotice al căror sens național este deosebit de subliniat. Relatările privind trecutul poporului nostru, așa cum sînt ele făcute de operele istorice, au, fără îndoială, o însemnătate peste care nu se poate trece cu vederea. Totdeauna însă paginile de istorie, oricît de frumos ar fi concepute, de oricît talent ar dispune cel care face acest lucru —

afară de cazul unic care se numește Bălcescu —, sînt tributare unui caracter arid de care nu se pot desprinde, prin forța împrejurărilor. Istoria povestită de poporul însuși, în legendele sale naționale, are căldura faptului trăit, faptului la care naratorul a participat sufletește măcar. Studiile de istorie ni-l prezintă pe Ștefan cel Mare — pe bună dreptate — ca pe un iscusit militar, ca pe un mare strateg, ca pe un politician abil. Narațiunile folclorice, avînd în vedere aceleași însușiri ale personajului respectiv, pun în prim-plan dragostea pentru pămîntul și locuitorii țării a căror răspundere o purta, dragoste din care au izvorît toate trăsăturile pozitive de care poate fi vorba. Oștenii voievodului vedeau în el un sfătuitor încercat și luminat, iar nu un comandant care știa să dea numai porunci. Poruncile lui Ștefan erau poruncile pe care, în numele celor mulți, el era chemat să le dea. Și de aceea, războinicul neastîmpărat este prezentat ca un om blajin, plin de omenie, vesel și petrecăreț, iubitor al tihnei în vreme de pace. Documentele vremii ni-l prezintă adesea pe Cuza-vodă, așa cum dictau și interesele celor care l-au izgonit de pe tron, în numele unor clase sociale nemulțumite de politica pe care o ducea, ca pe un domn ambițios, petrecăreț din cale-afară, chiar viciat, în timp ce autenticele relatări populare despre același domnitor trec peste unele elemente care ar putea să susțină cîte ceva din toate acestea, tratîndu-le potrivit locului adevărat pe care l-au ocupat în conturarea personalității eroului. Pentru cei mulți, Cuza este luptătorul care s-a străduit să împartă pămînt cît mai mult celor care de veacuri l-au muncit, forța care a îndrăznit să smulgă vălul fals al smereniei sub care se ascundeau hidoase figuri de clerici venali, omul care a urmărit să dea o altă întocmire țării aservite unui grup de oameni pe care îi ura.

De aceea, atitudinile față de istorie, așa cum ies ele în relief din folclor, sînt sentimentale, dar nu subiective, constatare care ne îndreptățește să susținem înalta valoare

educativ-patriotică pe care legenda istorică folclorică românească o are pentru masele populare.

În condițiile cînd dezvoltarea social-economică aduce după sine o corespunzătoare dezvoltare a culturii, cînd folclorul tradițional urmează să fie doar o parte conștient păstrată și apreciată a culturii socialiste, publicarea unei antologii de legende istorice este echivalentă cu împlinirea unei datorii către înaintașii care au împlinit toate faptele despre care este vorba și către contemporanii care știu să nu le uite și să le prețuiască.

VASILE ADĂSCĂLIȚEI

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Întocmirea unei antologii a legendei istorice se dovedește a fi necesară, mai ales în procesul educativ al tinerelor generații. Această sarcină a revenit, după opinia noastră, folcloristului, deși în unele cazuri el se află constrîns să opereze și cu elemente care îi depășesc vizibil domeniul. Pentru că, chiar dacă noțiunea de legendă este aproape inseparabil legată de folclor, se mai ivesc destule cazuri cînd geneza acesteia să se plaseze colateral, în medii sociale intelectuale care poartă alte trăsături distinctive decît cele neîndoielnic creatoare de folclor. Din această cauză, întocmirea antologiei de față a trebuit să aibă în vedere realitatea arătată, cu prețul — uneori — depășirii, aparente măcar, a granițelor de incontestabilă esență folclorică. În cazurile cînd depășirea remarcată s-a făcut, am găsit totdeauna certa justificare că, indiferent de sursă, legendele respective — prin circulația și larga lor răspîndire — au căpătat caracterul folcloric care inițial ar fi putut fi pus la îndoială. Rostul mediilor livrești în înflorirea literaturii folclorice istorice, din momentul răspîndirii — la început timide, apoi masive — a cunoștințelor științifice, e un fapt care, indiferent dacă este sau nu acceptat, se impune efectiv.

Sînt unele situații cînd pentru determinarea celui care a scris și publicat pentru prima dată o anumită legendă

istorică s-ar fi putut face incursiuni încununate de succes. Preluarea ei potrivit legilor generale folclorice, rapida convertire la anonimat și oralitate — și de aici dobîndirea caracterului colectiv — determină lipsa de necesitate a acestor străduanii.

Incît selecționarea materialului inclus în prezenta antologie, din punctul de vedere al datelor sale folclorice, s-a făcut prin prisma acestor principii.

Dificultăți deosebite a ridicat și chestiunea definirii cît mai concrete a noțiunii de legendă. Dacă am fi optat pentru alegerea acelor materiale care din punctul de vedere al structurii lor literar-artistice, al structurii lor de gen, ar fi prezentat totdeauna însușirile speciei pe care în mod obișnuit o numim legendă, *din antologie ar fi lipsit numeroase piese. Este adevărat că adesea am acceptat chiar numai prezența* legendarului, *pentru ca să admitem folosirea materialului. Dar* legendarul, *lucru bine cunoscut, nu se constituie doar în specia literară la denumirea căreia participă, ci invadează adesea nenumărate alte specii folclorice, epice — mai ales. El le colorează substanțial, dîndu-le sens așa cum — în alte direcții — o fac și alte procedee de tratare literară, așa cum și alte moduri de reprezentare a realității ajung în zona mijloacelor de creație.*

Nu am făcut loc legendelor versificate care (în folclorul nostru) s-au constituit invariabil în balade sau cîntece bătrînești și în cîntece istorice, compartiment adesea străbătut și evidențiat de sectorul editorial contemporan. Numai atunci cînd motivele de baladă s-au cristalizat, din cauze pe care nu-i locul să le discutăm aici, în narațiuni cu caracter legendar, am socotit nimerit să le includem în volum, dacă răspundeau și conținutului istoric urmărit.

De aceea, titlul de legende istorice răspunde doar în general cuprinsului acestei antologii care — prin forța împrejurărilor arătate — prezintă și materiale ce s-ar putea enumera printre povești, istorioare, snoave etc.

Bibliografia folosită, cum ușor se poate observa, este variată și de factură diversă. Uneori, autorii aveau exercițiul culegătorului de folclor care știe să pună pe hîrtie ceea ce aude, fără să altereze nici conținutul, nici forma. Alteori, ei credeau că sînt datori să îndrepte ceea ce li se părea denaturat de uitarea pe care timpul o așterne în chip obișnuit și o făceau fără nici o reținere. N-am crezut nimerit să mai intervenim și noi, și, de aceea, cînd piesa era rară și însemnată, am folosit-o așa cum ne-a fost oferită, iar cînd se putea renunța la ea, alte variante stîndu-ne la îndemînă, am făcut-o. În general am evitat prezentarea variantelor, acceptînd numai cîteva care aduc deslușiri reale asupra procesului formării și transformării motivelor de legendă folclorică.

Varietatea bibliografiei folosite explică lipsa de unitate stilistică a volumului, tot așa cum varietatea mediilor sociale investigate nuanțează vizibil legendarul din fiecare material prezentat, făcîndu-l să oscileze între mitul naiv chemat să explice, și cel care nu face decît să poleiască portretul eroului prefer at.

Singurele intervenții pe care ni le-am permis sînt cele dictate de normele ortografice în vigoare. Cînd în ediții de bază lipseau titluri pentru unele din materialele publicate, am propus noi unele (înscrise în paranteze drepte).

Am fi putut organiza materialul după criteriul geografic (deși mențiunile în legătură cu locul și timpul culegerii, cu informatorii folosiți, sînt rare și nesubstanțiale, potrivit unor practici pe care folcloristica amatoare de mai înainte nu le-a putut depăși totdeauna). În acest fel am fi distins, în capitole separate, legendele fiecărei provincii istorice românești. Dar, plecînd de la ideea că peste împrejurările cunoscute care au separat atîtea veacuri fiii unuia și aceluiași popor trebuie astăzi să trecem, am acceptat criteriul grupării pe teme în interiorul cărora am operat cronologizarea pieselor, după eroii de

care vorbesc și evenimentele la care se referă. Ca toate cronologiile faptelor de folclor, și cele făcute de noi rămîn aproximative, deoarece ceea ce într-un loc stă pe seama lui Ștefan-vodă, într-altul poate fi pus tot atît de bine în legătură cu Vasile-vodă. Încît adevărul, mai ales cînd este vorba de legendă, e dificil de hotărît unde anume și în ce măsură există.

În sfîrșit, am mai avea de adăugat o considerație care poate nici nu se mai justifică prea mult, astăzi, cînd — în general — valoarea documentar-istorică a folclorului este judicios apreciată : că din toate aceste narațiuni, cititorul are de citit doar sensul general de aspirație spre bine și progres, iar nu amănuntul pe care nici cronicile ale căror cuvinte stau zugrăvite în cerneală, nu-l pot furniza. Veridicitatea și exactitatea din toate acestea reușesc să dea o imagine generală cuprinzătoare a trecutului nostru, semnificativul faptului divers constituindu-se în mărturie neîndoielnică.

Includerea unor legende cu pronunțat caracter geografic explicativ a fost făcută pentru că totdeauna faptele istorice stau în strînsă legătură cu acestea. Istoria fiecărui punct geografic de pe întinsul țării, chiar dacă acest punct nu este neapărat corelat cu nu știm care mare domnitor anume, ci doar cu un sătean sau haiduc oarecare, duce la concluzii deosebit de însemnate cu privire la istoria socială, concluzii pe care din studiile de istorie le-am extrage pe căi mai aride și uneori mai puțin grăitoare. Cînd am deschis acest capitol am avut în vedere că istoria este tabloul desfășurării existenței tuturor celor ce alcătuiesc societatea, frămîntările celor mulți determinînd în ultimă instanță caracterele personalităților conturate, în funcție de care ne-am obișnuit adesea să hotărnicim perioadele mai însemnate.

Regretăm că antologia nu a putut să extragă și mai mult din materialul răspîndit pe care literatura de pînă acum l-a imprimat în paginile sale. Cel prezent poate

însă — deocamdată — să potolească setea de regăsire înțeleaptă și poetizată a trecutului.

Explicarea cuvintelor mai rar întîlnite am făcut-o cu ajutorul indicațiilor cuprinse în dicționare și numai uneori, în lipsa acestora, pe baza contextului sau după unele informații orale.

Notele care însoțesc materialele incluse în antologie ni s-au părut necesare. Cînd ele proveneau de la autorii culegerilor și vizau altceva decît lexicul, le-am reprodus integral. Spre a le deosebi de acestea, notele noastre sînt urmate de mențiunea: (n. ed.) — nota editorului.

La sfîrșitul fiecărei bucăți am dat o succintă indicație bibliografică; ea trimite la abrevierile din cadrul bibliografiei anexate la sfîrșitul volumului.

Pentru o mai lesnicioasă orientare a cititorilor în cronologia eroilor și faptelor la care multe din legendele volumului se referă, un indice prezintă alfabetic numele mai însemnate întîlnite în texte, cu indicarea anilor de care a fost legată existența lor. Avîndu-l la îndemînă, cititorii sînt scutiți de a mai apela singuri la alte izvoare de documentație, operație ce ar îngreuia lămurirea unora din chestiunile ce se ridică la lectura materialului.

V. AD.

DIN VREMEA STRĂMOȘILOR ROMÂNILOR

LERI-ÎMPĂRAT

Cică în vremea veche, veche de tot, a trăit prin părțile Răsăritului un împărat vestit, mare și puternic, care se chema Leri-Împărat. Palatele și curțile lui erau ale mai frumoase din lume și stăpînea el peste multe țări și mări, ba chiar și peste țara noastră.

Odată însă s-a întîmplat că au venit peste țara lui neamuri cumplite și puternice. Și s-au repezit și s-au războit vreme lungă, pînă ce au risipit împărăția lui Leri-Împărat ; iar bietul de el a pierit, săracul, „ca leurda în ziua de Paști"[1] ! Palatele și curțile cele mari i-au rămas pînă mai încoa.

D-aia, vezi, zic eu în descîntece, la unele boale :

„Să vă duceți și s-ajungeți
În loc depărtat,
La curțile lui Leri-Împărat !
Că-acolo v-așteaptă
Cu mese-ntinse,

[1] Expresie regională inexistentă în dicționare ; leurda este o plantă cu flori albe sau galbene care crește în condiții de umiditate și căldură deosebită (n. ed.).

Cu făclii aprinse,
Cu pahare pline..."[1]

De la Marga Badea, mătușa din Priboieni.

R.—C., T., pp 29—30

BRAZDA LUI TRAIAN

Apoi, era odată prin părțile astea un șearpe cu șapte capete. Ședea la un puț și pe cine se ducea să ia apă îl mînca repede, repede. Și era o secetă mare pe vremea aia și numai puțul cu șearpele se afla prin împrejurimi.

Prăpădise el multă lume, pînă venise rîndul și unei biete femei sărace, sărace, să se ducă să iea apă. Dar ce credeți, că ea s-a dus ? Ferească Dumnezeu !

A făcut femeia o turtă de mălai cu urină, în loc de apă, și a potolit foamea copiilor, să nu piară și d-ai ei, cum pieriseră pînă aci în fiecare zi cîte un copil de la orice casă.

---

[1] Cea mai mare parte a materialelor legendare referitoare la epoca romană provoacă adesea suspiciuni asupra autenticității lor, datorită exagerărilor latiniste care s-au manifestat și în domeniul culegerii folclorului.

În cazul concret al referirilor la Leri-Împărat, se pare că îndoielile pot fi măcar parțial înlăturate, unii cercetători (Silvia Drăgomir, *Scriitorii raguzani și colindele noastre* în *Anuarul Arhivei de folclor*, IV, București, 1937) stabilind prezența mai multor elemente de tradiție care atestă păstrarea memoriei lui Aurelian în tradiția romanității balcanice (n. ed.).

Autorul culegerii dă următoarea notă : Despre Leri-Împărat — împăratul Galeriu — a se vedea studiile lui A.T. Dumitrescu, în *Revista de istorie, arheologie și filologie*, an XIV... și studiile asupra *Colindelor*.

Dar tocmai cînd mîncau copiii din turta cu urină, uite că nemerește la casa femeii un voinic. Era Iorgovan.

— Dă-mi și mie nițică turtă !

— Nu pot, că e spurcată.

Și-i spune cum a făcut-o.

— Păi, de ce n-ai luat apă ?

— Apoi, maică, nu știi ce foc e pe la noi ? Din puț iese un șearpe fioros, nevoie mare, închină-te să nu-l visezi la noapte ! Și șearpele ăsta mănîncă în fiecare zi cîte un cap de creștin. D-aia am făcut păcatu ăsta !

— Hai de mi-l arată !

— Aoleo ! Nu pot, păcatele mele ! Mă ia frigurile numai cînd mă gîndesc.

— Hai, creștină, de-mi arată măcar locul !

Se duce femeia și i-l arată. Da tocmai atunci, șearpelui i se adusese un copil din sat și s-așezase să-și înghițã prada.

Iorgovan s-a dus încet, încet, de și-a făcut în pămînt, la o mică depărtare de șearpe, o groapă. S-a ascuns apoi în năuntru și, ca să nu bănuiască șearpele, s-a acoperit cu blăni și iarbă.

Pe urmă, uitasem să spuiu, el își luase d-acasă un iatagan și niște foarfeci mari, mari și lungi și, în fiecare zi cînd șearpele înghițea cîte un copil și nu se putea apăra, voinicul făcea clanț cu foarfecele ori harșt ! cu iataganul ! Tăia cîte un cap al șearpelui.

Azi așa, mîine așa, pînă ce auzi odată pe șearpe grăindu-i :

— Hei, hei, Iorgovane ! Socotești c-ai făcut mare ispravă ? Parcă m-ar fi pișcat un purece.

S-a îndîrjit atunci voinicul și a dat mai cu foc de i-a tăiat șearpelui, rînd pe rînd, cele șase capete, pînă l-a mai lăsat cu unul.

Atunci, pe balaur l-au răsbit durerile și a luat-o la fugă. Iorgovan însă, nu s-a lăsat. A încălicat p-un cal năprasnic și s-a luat după șearpe. Fugea nămetenia răsturnînd pămîntul pe unde mergea și croind brazdă, fugea și Iorgovan după el, să-l răpuie.

Se cunosc și azi urmele copitelor calului lui Iorgovan. Le-am văzut pe niște pietre : copită mare, mare și frumoasă !

În fuga lui de mînca pămîntul, uite că — el știe cum a făcut — s-a ascuns șearpele chiar în Dunăre, la satul Gura Văii.

Și, spre nenorocul lui și al nostru, Iorgovan, care se ținea după șearpe, urmărindu-l pe brazdă, nu l-a mai putut prinde. Odată intrat în Dunăre, mai ieа-l dacă mai ai de unde !

Doar cum sta el uluit și amărît, a ieșit șearpele din valuri și a grăit :

— Hei, Iorgovane, Iorgovane ! Mi-ai tăiat tu cele șase capete, băiete ! Dar mare păcat te paște și pe tine și pe tot neamul tău. Că mi-a rămas al șaptelea cap și, cu puterea lui, o să trimet, Iorgovane, curînd-curînd, o muscă care să omoare și calul tău și vitele celor cari nu m-au scăpat !

Și așa s-a întîmplat. Iorgovan a rămas fără cal și musca a prăpădit toate vitișoarele din împrejurimi. Ba, ce zic eu ? D-atunci, în fiecare primăvară, cînd bate vîntul, vine musca în timpul arăturii și, dacă nu se bagă de seamă, omoară multe vite d-ale creștinilor.

Scapă doar acelea păzite bine, afumate cu fum făcut în cîmp și unse cu păcură.

De atunci a rămas brazda aceea care se vede prin satul nostru și merge mai departe. E brazda făcută de șearpe, în fuga lui spre Gura-Văii. Oamenii îi zic brazda lui Iorgovan ori brazda lui Novac ; dar de cele mai multe ori îi zic brazda lui Traian, că

lui Iorgovan i-au mai fost zicînd bătrînii și Traian, de care mai credeau unii că a tras brazda cu sabia.

Auzită de la d-l învățător Ilie Dima din Almăjel, jud. Mehedinți.

R.—C., L., pp. 15—17.

TRAIAN ȘI PODUL DE PESTE DUNARE

Împăratul Traian n-avea decît o soră frumoasă, frumoasă de n-avea pereche. Și împăratului, Doamne ferește, i-a alunecat ochii și i-a picat tare dragă soru-sa. I-a zis el ba una, ba alta... pe urmă, nu și nu, să păcătuiească cu el.

Cînd a înțeles biata fată de ce e vorba, parc-ar fi trăsnit-o Cel de sus.

— Vai de mine, frate, unde s-a mai pomenit așa rușine ?

A cercat, sărmana, să fugă încoa, încolo și în alte țeri. Dar era chip ? Că, de, Traian ăsta bătuse toate limbile de pe pămînt și o prindea, chiar în gaură de șearpe să se fi vîrît.

Dacă a văzut așa, sora împăratului s-a mai domolit și s-a gîndit să-i dea împăratului lucrări peste puterea omenească. O da Dumnezeu să nu le poată săvîrși și așa o scăpa fata de păcat.

— Dacă vrei să te îndrăgesc și eu, frate, fă pod peste Dunăre !

— Bine, fac !

Și curînd, curînd, Traian a adus meșteri vestiți de a făcut un pod strajnic de frumos. Minune, mo-

şicule ! Ai văzut că şi azi i-au rămas doar stîlpii. Se zăresc la Turnu-Severin.

Mirată şi neştiind încotro să mai apuce, fata i-a zis :

— Făcuşi podul ?

— Îl făcui. Îţi place ?

— Îmi place. Hai acu să trecem amîndoi dincolo, peste pod !

— Hai !

Şi au mers cît or fi mers, unul lîngă altul. Dar cînd socotea Traian că-i e lumea mai dragă, tocma-n dreptul unde Dunărea era mai turburată, odată vede pe fată că dă un ţipăt puternic, se smuceşte de lîngă el şi... tîlvîc !... se aruncă-n Dunăre.

Chiu şi vai pe măria-sa ! Cheamă slugi, cheamă ostaşi, dă porunci s-o caute ; ba sare şi împăratul, doar-doar o scăpa-o de moarte. De surda ! Parc-o înghiţise şi pămîntul, nu numai valurile.

Abia după trei zile i-au pescuit trupul şi l-au scos la mal.[1]

Povestită de Dumitru Ion Ciocanu, zis şi Bobocică, de 80 de ani, din comuna Vlădaia, jud. Mehedinţi. Povestitorul mai adaogă *„chiar după ce a scos-o moartă din apă, împăratul tot a săvîrşit păcatul"*. Legenda aceasta am mai auzit-o şi de la Constantin Ispăşoiu, din Vlădaia, care, spre a mă încredinţa că ştie bine de cine vorbeşte, mai adaogă : *„De la Traian am şi un bănuţ de aur, găsit în gunoi"*. De asemenea, am auzit-o şi de la Ghiţă al lui Dinu Radului din

[1] Motivul incestului înlăturat prin stăruitoarea apărare a sorei este caracteristic baladei *Soarele şi luna*, de la care s-a ajuns aici la o ciudată naraţiune alegorică, unde Traian, cuceritorul Daciei, este indentificat cu cel ce siluieşte voinţe (n. ed.).

Almăjel. Acesta, vorbindu-mi de sora lui Traian, sfîrșește: *„ca să scape de foc, s-a aruncat în Dunăre!"*

R.—C., L., p. 14

ÎNZESTRAREA NEAMURILOR

După ce Dumnezeu a isprăvit pămîntul de lucrat și a așezat neamurile de oameni care unde să trăiască, de-a zis românului să fie român; turcului — turc; țiganului — țigan, las-că ăsta n-are țară, și altor nații, așa după cum le este sîngele, cică, așa am auzit și noi, cîte unul din națiile astea, adică un român, un turc și-un țigan, s-au unit și au plecat la Dumnezeu ca să-i dăruiască cu ce le făgăduise.

Acu, românul și cu țiganul au încălecat pe cai, de, ca mai sprinteni, și fugi, băică [1]! Da turcul tot turc, a încălecat pe un măgar și ciuș-ciuș, ciuș-ciuș, la drum.

Mergînd ei așa, mult și bine, li se face înainte un cîmp, numai safi[2] cu mure.

Românul nostru și țiganul — le luase Dumnezeu satul — au rămas să mănînce mure și cică de-atunci sunt lacomi, și turcul, mai hoț, a trecut pe lîngă ei: ciuș-ciuș, cu măgarul, și a luat-o înainte...

Aștelalți tot nu credeau c-o să le facă așa turcul, că, își ziceau și ei, au caii și merg mai iute...

---

[1] Bădică (n. ed.).

[2] Probabil, în expresia informatorului, verde — safir (dicționarele nu atestă cuvîntul) (n. ed).

Ajuns la Dumnezeu, turcul fu întrebat :

— Tocmai pe-aici, tu, bre, Ali, ori cum i-o fi zis, ce-i mai căuta ?...

— Biiine, Doamne, răspunse turcul clipind des din ochi și bucurîndu-se.

Da Dumnezeu :

— Cu *binele* să rămîi !

Și i-a dat drumul.

Și cică de-atunci tot *bine* se cam ține de turci [1].

Acu, românul a văzut că nu e glumă cu turcul. S-a gîndit că ce să facă, ce să dreagă, să scape barem de țigan.

I-a spus :

— Mă țigane ! Pîn-m-oi duce eu s-adăp calul și să beau și eu nițică apă, tu să mai mănînci mure, că te mai aștept eu la fîntînă...

Cică de-atunci e tot înșelat țiganul.

Și-o ia la drum românul, tropo-tropo, tropo-tropo, pe calul lui.

Mai tîrziu ajunge și el la Dumnezeu, că întîrziase la mure, el, lacomul.

Și Dumnezeu :

— Apăi, tu ce-ăi mai căuta pe-aici... aproape nevăzut ce ești ?

— Biiine, răspunse și românul cam sfios și după cum îl luase cu vorba...

— Bine, bine dar „binele" l-a luat turcul.

— Daaar eu ? adaogă românul, mîngîindu-și barba, semn de căință tîrzie...

— Apoi tu, cu *darul* să rămîi !...

Și cică de-atunci tot *dăruiește* românul și *binele* tot nu-l mai ajunge.

---

[1] Povestea își are rostul ei din vremea mai veche pre cînd prin faima vitejiei lor uimiseră lumea !... Iar aici nu avem decît o rămășiță de adevăr !

Heee... colo, mai într-un tîrziu, ajunge și țiganul, cu părul vîlvoi, la Dumnezeu, păcălit de român și sătul de mure, și cică din vremea asta țiganul este tot lacom și păcălit, că n-a vrut să treacă peste mure, să ajungă mai întîi el la Dumnezeu. Dar mai bine a făcut, că dacă se întîmpla așa, apăi, cine știe ce minune mai era... !

Și Dumnezeu, din scaunu-i, 'ce :

— Aba, măi țigane... Apăi, tu pe-aici ? Ce-ăi mai căuta ?

— *Biiine,* Doamne, răspunse țiganul.

— Eu văd că e bine ; dar *binele* l-a luat turcul.

— Daaar eu ?

— Și *darul* l-a luat românul.

— Aoooleo !

— Tot cu *aoleo* să rămîi, țigane !

Și l-a dat afară.

Și, cică, de atunci se tot vaietă țiganul și i-a rămas în gură vorba *aoleo,* că dacă i-ai zice ceva, ori de l-ai strîmtora cu ceva, el numaidecît de colo :

— Aoleo, mînca-te-aș !

Povestire foarte cunoscută în satul meu, Boureni, jud. Doljiu.

N. I. D., pp. 10—13.

DESPRE LUPTELE ÎMPOTRIVA COTROPITORILOR

ROMÂNCA ȘI TĂTARII

Năvăliseră odată tătarii în Moldova și veniseră pînă în părțile acestea.

Au prădat ce-au prădat și, pe urmă, au plecat ducînd cu ei în robie mulți creștini, vite și alte multe lucruri de-ale românilor.

Între cei prinși era și o femeie din satul Stînca-Doamnei[1].

Au dus-o în ținutul Crîmului, și acolo, tătarii ăștia cari — uitasem să spui — erau foarte furioși la vedere și numai cu cîte un ochi în frunte, au pus-o la chinuri, doar-doar și-or mai scoate din focul ce-l aveau pe domnii Moldovei, că le mai dădeau uneori cîte o părueală. Pe urmă s-au hotărît s-o îngrașe și s-o mănînce... D-aia au ascuns-o într-un loc întunecos și, timp de trei luni, i-au dat să mănînce numai pîine cu nuci.

Cînd au socotit că romînca s-a îngrășat, tătarii au scos-o de unde era ascunsă și au lăsat-o în seama mamei lor, tătăroaica a bătrînă, s-o frigă și să li-o gătească de masă; iar ei au plecat iarăși după prăzi, cum le era meșteșugul.

[1] Stînca Doamnei este în comuna Ștefănești, jud. Botoșani.

Acu, în casa ăstor fiare era un cuptor în care aveau de gînd să coacă pe romîncă, iar baba avea un inel în deget.

Cînd i-au plecat feciorii, tătăroaica a dat foc la cuptor, a pregătit lopata, punînd-o acolea, lîngă jăratec, și a strigat :

— Țup, fată, pe lopată !

— Țup, babă, de-mi arată !

Tătăroaica se suie pe lopată să-i arate cum să stea ; iar romînca, voinică, n-o mai lasă să se scoale, ci o împinge cu putere în cuptor, cu lopată cu tot. Avea loc căci cuptorul era strașnic de mare.

Țipa baba și se svîrcolea în cuptor și tot da buzna să iasă așa friptă cum era ; iar romînca noastră nu-i da răgaz, ci într-o clipă se repede în tindă, ia piatra de la rîșniță și o trîntește la ușa cuptorului, de o acopere bine.

— Arzi, babă afurisită, că nici vie nu ești bună !

Și cu nădejdea în Dumnezeu, romînca noastră, care cunoștea bine drumul pe unde fusese adusă, a tulit-o la fugă și, numai într-un suflet a ajuns la Nistru. Acolo, norocul ei ! A văzut pe niște morari băsărăbeni. Cînd au auzit-o țipînd și cerîndu-le ajutor, li s-a făcut milă de romîncă, au urcat-o într-o ciobacă și au trecut-o apa dincoace, pe malul moldovenesc. Apoi, românii aceia i-au arătat drumul spre satul Braniștea, de lîngă Ștefănești, unde ajungînd a fost trecută Prutul la Stînca-Doamnei.

Și așa a scăpat.

În urma ei, tătarii întorcîndu-se de la prădăciuni, s-au mirat mult de lipsa tătăroaicei, căci ei socoteau că femeia cea friptă e romînca de la Stînca-Doamnei.

Tocmai cînd o mîncaseră pe jumătate au dat de inel și au înțeles șiretenia.

Au urlat, au alergat în sus și-n jos să mai prindă ceva, au trimes iscoade... Ți-ai găsit ! Românca trecuse de mult în Moldova.

Legenda aceasta mi-a fost povestită de d-l Gheorghe Botez, plutonier în reg. *Dragoș*, no. 29 de infanterie. A auzit-o și d-sa de la Maranda Cărădăneasa, din com. Ștefănești, jud. Botoșani

R.—C., L., pp. 35—36

TATARII ȘI HOLDELE DE GRÎU

Cică, înainte vreme, demult, demult, mai tot românul avea holde de grîu ; iar paiul era încărcat cu boabe și cu spice, de jos de la pămînt și pînă-n vîrf, nu numai în vîrf, cum e azi.

Spre nenorocul nostru însă, au năvălit odată tătarii în țară, după robi și după prăzi. Au cotelit încoa, au cotelit încolo, în sus, în jos... dar n-au găsit fiarele astea nici un pui de român. Fugiseră toți, cu căței, cu purcel, cu tot ce aveau și se făcuseră băjenari prin păduri, pe dealuri și pe la coade de vîlcele, pînă s-o îndura Dumnezeu să aducă vremuri mai bune.

Ce să facă tătarii ? Negăsind nici vite, nici bani ca să-i ducă în țara lor, cum le era obiceiul, s-au hotărît să facă altă pieiște pe capul țărișoarei noastre. Știți ce ?

Văzuseră holdele cele minunate de grîu ale românilor, așa de mîndre și de frumoase, că le luau ochii. Și, ca să nu mai aibă oamenii ce mînca atunci cînd s-or întoarce la căminurile lor, s-au pus din

toate părțile pământului și, cu toate puterile lor, au dat foc holdelor.

Au ars toate, toate, nenișorule, că n-avea cine să le scape. Să fi văzut atunci ! Era un pîrjol și o pieiște, și o fumărie pe tot pământul, că te-ai fi smuls cu mîinele de păr !

Și a ținut pîrjolul zile, săptămîni și luni întregi.

Acu, ce era să mai facă lumea fără grîu ?

Era gata-gata să se facă toate holdele cenușă și să nu mai rămîie nici de sămînță, cînd vru bunul Dumnezeu de ne ajută să avem și azi pîine.

Știți cum ? Uite că într-o curte a unui biet de român rămăsese, sub prispă, un cîine.

Și bietul dobitoc, cum a văzut că tătarii au fugit dar vîlvoarea îl ajunge, s-a repezit cum a putut prin flăcări, la un pai de grîu plin de boabe și, pînă a nu-l cuprinde flăcările, l-a îmbucat și, rupîndu-l, a luat în gură ce a putut. Pe urmă, chelălăind și lătrînd, a fugit cît a putut în pădure, departe, unde erau ascunși românii. Ședeau bieții oameni acolo, vedeau și ei prăpădul ce era pe pămînt și se tot văitau :

— De unde să mai luăm noi, fraților, grîu, măcar de sămînță ?

Cum se tînguiau însă, norocul lor, văd cîinele : i se pîrlise o parte din păr, sărmanului dobitoc ! Îi mai iau seama și odată încep toți să salte de bucurie :

— Uitați-vă, fraților ! Vedeți ce ne aduce cîinele în gură ?

Se uită toți și văd că sărmanul cîine, nici una, nici alta, se oprește în mijlocul lor, pune boabele jos și începe să sară în sus și să latre, spunîndu-le parcă în limba lui, de isprava ce făcuse.

Românii au pus boabele bine, iar în primăvară, cînd s-au încredințat că spurcăciunile de tătari au

fugit de prin locurile astea, au pus cu sămînța adusă de cîine, un petecel de loc, la care se uitau toți ca la soare.

De-aci înainte, din grîul ăla au tot întins mereu semănăturile și s-au făcut cu vremea iar la loc, cum sînt azi.

Dar neajuns tot a[u] avut din focul ăla, că d-atunci paiul n-a mai fost încărcat cu boabe și cu spice pe de-a-ntregul, din pămînt pînă-n vîrf ci a făcut și face spic numai în vîrf, pentru că numai atît a putut apuca cîinele în gură.

Și uite, vezi? D-atunci are grîul spic.

Iar cîinelui e bine să-i dai pîine cît de multă, de unde ai, de unde n-ai, că el, bietul, a scăpat grîul de la pieire.

Alminteri n-ai mai vedea azi pe nicăiri pîine, că cică în vremea aia altă țară nu mai avea grîu decît a noastră; iar grîul nostru a fost scăpat de cîine.

Auzită de la Ilie N. Gogoncea, de 27 de ani, din Priboeni, jud. Muscel.

R.—C., L., pp. 46—47.

[O UMBLAT TĂTARII P-AICIA]

De mult, am audzît c-o umblat tătarii p-aicia. Ș-apoi îi omorie pă oameni dipt[1] avere. O fost tare hîdzi, ca cînii la cap. Apoi oamenii o fugit în tătă lumea, ș-o băgat banii-n pămînt. Ș-apoi tatarii o mărs cătă Sighet ș-acolo o fost un drum strîmt

[1] Drept pentru.

peste deal, numa cît o fost caru. Pă marginea drumului o fost multă pădure. Ș-apoi oamenii o audzît ș-acolo c-amu vin tătarele. Ș-apoi s-o sfătuit că ce-or fa[ce], că și pe iei i-or omorî. Da o dzîs unu bătrîn :

— Să merem acolo-n deal, unde-i drumu ăl strîmt, să iasă tăt satu cu săcuri și să taie lemnele pă marginea drumului, și din colo, și din colo. Da să nu le oboare de tătului gios, pînă cînd or vini ș-or fi acolea. Cînd or fi-n drum, să taie tăț și să le oboare lemnele pă iei, să-i omoare. Ș-așa o făcut, ș-acolo i-o omorît pă tăț.

Ion Mușlea culege din Boinești, de la Petre Țaran, 61 ani.

A., I, p. 66.

NEGRU-VODA

He, he !... Multă vreme s-au bătut Negru-vodă cu tătarii, cu gîndul că doar-doar i-o scoate din pămîntu-ăsta al nostru. Da, geaba s-o trudit ; că tătarii erau ca frunza și ca iarba și l-au spăriat sălbaticii ăștia pe Negru-vodă.

Atunci știți ce-a făcut el ?

S-a dus, de mare foc, și s-a băgat herghelegiu la caii craiului de peste munți.

— Ei, Radule ! Ce simbrie îmi ceri ? i-a zis craiul, cînd l-a văzut.

— Urma alege, măria-ta ! Acum mă bag așa.

Așa. Și Radu-Negru a muncit în credință la craiul acela. Cînd s-a împlinit luna, l-a întrebat craiul :

— Mai stai ?
— Mai stau.
— Îţi place la mine ?
— Îmi place.

Acu, în herghelie, Negru-vodă avea în pază şi multe iepe şi le păzea şi pe ele, da şi pe mînjii lor.

Aşa. A trecut toată toamna, iarna, şi a sosit şi primăvara. Negru-vodă, tot herghelegiu ; da, cu gîndul, săracul, tot la fraţii lui din ţara noastră.

Într-o noapte însă, ce se întîmplă ? Toate iepele au făcut mînji şi... mare bucurie era pe herghelegiul craiului.

Da a dat o ploaie şi mînjii, fiind pe cîmp, au răcit. Pe unde să scoată atunci cămaşa, herghelegiul ?

S-a sculat şi a încurat[1] mînjii pe cîmp, ca să se înfierbînte. Acolo însă, minune, neicuţule ! Un mînz era flotocos, flotocos şi alb ca oaia.

A început să se mire, să se crucească şi să-l ia la minajeală, ca să vază : ce chip de cal este ăla ?

I-a tot luat seama şi, tot stînd el şi mirîndu-se, a văzut că au început mînjii să se joace ; iar mînzul cel ca oaia, ştiţi ce-a făcut ?

Odată a scos hăripile din păr şi a început să zboare pe sus. Minune, nu alta !

Bucuria lui Negru-vodă :

— Doamne, Doamne ! a strigat el, ăsta e norocul meu !

Şi l-a minajat aşa pînă la trei ani.

Atunci l-a încercat să vază, d-a minune : cu el sboară ?

Aşa. Şi l-a dus departe, departe, pe cîmp. Acolo, cum a încălicat odată, neicuţule, a început calul

[1] *A încura* — a goni, a pune pe fugă (n. ed.).

să filfiie din aripi și a sburat cu Negru-vodă pînă în slava cerului.

— Ține-te bine, stăpîne, să nu te prăpădesc ! a strigat calul, uitîndu-i-se țintă-n ochi.

Apoi, după ce-a făcut cîteva rotocoale prin înaltul cerului, calul a început să se lase încet-încet pe pămînt și să-și strîngă aripile.

L-a adus în herghelie ; apoi s-a înfățișat înaintea craiului de peste munți.

— Acu te las, mărite crai ! Mă duc în țara mea.

— Bine, Radule, du-te ! Da ce simbrie îmi ceri ?

— Ia ! Să-mi dai, măria-ta, un cal din herghelie, pe care l-oi alege eu !

— Numai atît ?

— Ba să-mi mai dai și haiducii pe care îi ai închiși în temnițele măriei-tale. Îmi trebuie și mie oameni cu viteză[1] !

Craiul unguresc i-a dat lui Negru-vodă calul cel sburător, fără să-l știe că e năzdrăvan ; și i-a mai dat și oamenii cei cu viteză, pe care-i ceruse. Ba, la toți haiducii le-a dat cai și Negru-vodă i-a potcovit cu potcoavele d-a-ndăratelea, potcoavele avînd coltii înainte.

Apoi, Negru-vodă a pornit călare pe armăsarul cela năzdrăvan ; iar ceilalți haiduci pe caii lor și au tot venit în țară aici, fugărind pe tătari și ciopîrțindu-i pe unde-i nimereau. Pe urmă, s-au mai odihnit și ei oleacă, de atîta muncă și alergătură, colo departe unde se scocioară Dîmbovița dintr-un munte.

Dar cînd s-au strîns iarăși tătarii, sumedenie, de nu-i mai răbda pămîntul, l-au aflat pe Negru-vodă unde e și l-au tot fugărit. Odată chiar erau gata-

[1] Vitejie (n. ed.).

gata să-l răpuie, mai cu seamă că-l brodise la Tîmpa, colo, știi la *Săritoarea lui Negru-vodă.*

Atunci, minunea lui Dumnezeu, moșule ! A avut noroc cu o coadă de vălcea. Odată a sărit-o Vodă cu ai lui. I-a mai ajutat apoi și un codru de pădure, și potcoavele întoarse ale cailor, și așa... tătarii iar le-au pierdut urma.

*

Pe urmă, tătarii l-au tot căutat : în sus, în jos, la răsărit și la apus... mult și bine ; pînă s-au deschebăluit [1] ei că sunt potcoavele cailor întoarse. Au spus atunci mai-marelui lor tirișenia.

— Ei ! Acu, fiindcă ați aflat cum stau lucrurile, prindeți-i ! a poruncit căpetenia.

— Nu putem, stăpîne, oricît ne-am trudi noi. Că domnul ăsta zboară și pe sus.

— Nu cred.

— De nu crezi, ia uită-te, în partea aia, spre apus !

Căpetenia tătarilor și-aruncă ochii și ce să vază ?

Tocmai atunci Negru-vodă se înălța în slava cerului, cu calul cel năzdrăvan și priveghea de deasupra toate mișcările liftelor străine ; apoi se întoarse la ai săi și grăi cu glas puternic :

— Pe ei, băieți !

Și i-a bătut strajnic pe toți tătarii, pe toți, pe rudă — pe sămînță.

Și tătarii, ca să scape de furia lui, s-au dus de s-au amestecat prin turci...

---

[1] *A deschebălui* — a-și scoate gluga. Aici, a se desmetici, a-și veni în fire (n. ed.).

*

Iar Vodă, rămînînd stăpîn pe țară cu românii lui, cum să-i prăsească și cum să-și mărească moșia ?

A făcut un tîrg de scule femeiești, dincoace de brazda Moldovei, ca să vie femei din Moldova, să cumpere scule — așa zicea el — dar cu gîndul ca să aibă voinicii lui de unde să-și ia femei.

Și așa. Cînd era tîrgul în toiul lui, s-au repezit ai lui Negru-vodă și și-au luat neveste ; fiecare cîte o fată sau fămeie, ce le-a plăcut. Și au dat fuga cu ele în țară, aici.

Au venit și s-au așezat făcîndu-și oamenii case și sate ca lumea. Și au stat așa ce-or fi stat.

Peste cîtăva vreme însă, au venit moldovenii cu război. Da, cînd erau oștile față-n față, gata să înceapă lupta aprigă, odată au sărit cu gura și s-au așezat între ei muierile cele cu pricina :

— Aici ne-am măritat ? Aici rămînem de-acu !

Cînd le-au auzit așa, părinții și frații și soții dintîi au pus armele jos și-au plecat de-unde-au venit, cu buzele umflate...

De la Niță Troneciu, din Uluba.

R.—C., T., pp. 59—63.

RADU-NEGRU

Țara asta a fost o țară străină și au venit tătari să robească pe Radu-vodă. Gîrla a fost oprită de Radu și a făcut stăvilar. Cînd a văzut că vin tătarii,

a ridicat stăvilarul și a dat drumul apei și apa i-a înecat pe tătari.

Cînd au venit odată turcii, doamna lui Radu-vodă a trecut pe podul de piei care se întinde peste apa Dîmboviței — Radu l-a făcut ca să poate trece la oștirea lui și să vază dacă nu vin dușmanii. Doamna a văzut pe turci-venind. Turcii voiau s-o prindă și ea s-a aruncat de-o stîncă, și-i zice pînă azi : Colțu-Doamnii. Și Radu, ca să scape, a potcovit caii cu potcoava îndărăt și a trecut dincolo, în Transilvania.

O. D., p. 1.

CUM A SCĂPAT NEGRU-VODĂ ȚARA DE TĂTARI

Ca să se poată scăpa oricînd de tătari și de alte neamuri sălbatice, Negru-vodă și-a făcut pe Dîmbovița, la Cetățuia, un loc de apărare, întărit strașnic, unde ședea cu doamna, cu boierii și cu o parte din oastea sa. Ședeau pe scaune de piatră și mîncau pe masa care se vede și azi.

Apoi, cît a stat acolo, a făcut dintr-un mal al Dîmboviței pînă în celălalt un zid puternic, în curmezișul văii, să nu-l poată răzbi apa ; iar la mijloc a lăsat o poartă, drept stăvilar, prin ajutorul căreia putea opri ori da drumul apei din Dîmbovița, cînd voia.

Și știți la ce i-a folosit zidul ăsta ? Să vă spun :

După ce a sfîrșit și podul de piei de bivol, făcut pe deasupra apei, se suia măria-sa pe pod, punea ochianul și se uita pe dealuri și pe văi, cît e întin-

sul țării pînă la Dunăre, să vadă nu cumva o zări vrun picior de dușman ?

Cît o fi stat acolo nu știu. Știu numa că într-o zi de toamnă, cînd privea cu ochianul, odată zărește măria-sa o urdie înaintînd în grabă din vale, chiar spre locul unde locuia Vodă cu ai săi.

Erau tătarii, mulți, mulți, ca frunza și ca iarba. Își așezaseră corturile pe valea Dîmboviței, în josul zidului și se găteau de bătaie. Ba începuseră să urle și să facă un haraiman[1] de se cutremura pămîntul.

Nu le-a ținut însă mult bucuria, că dacă i-a zărit Vodă, a dat porunci de s-a pus stăvilarul de la mijlocul zidului și s-a strîns în susul Dîmboviței apă multă, multă, de mai-mai să treacă peste maluri.

Pe urmă ? Cum a sosit noaptea, a ridicat stăvilarul și a dat drumul apei devale.

Să fi văzut atunci, nenișorule ! Cînd s-au pornit valurile de apă, tocmai pe cînd tătarii erau în somnu ăl mai dulce, a luat apa aproape toate corturile și le-a dus cu sălbatici cu tot ; le-a dus unde ? Nu se știe.

Dintre cei scăpați cu viață, unii au rupt-o la fugă iar alții au fost ciopîrțiți de ostașii lui Vodă.

Prin ajutorul zidului apoi, a scăpat Negru-vodă și de alți dușmani, înecîndu-i cu apă. Ba nu numai măria-sa, ci și alți domni, în urmă-i, s-au folosit de zidul de la Cetățuia.

Urmele zidului se văd și azi.

Auzită de la Niță Ungureanu, din mahalaua Mărcuș, Cîmpulung.

R.—C., L., pp. 48—49.

[1] Zarvă, gălăgie, tărăboi (n. ed.).

Năpădiseră odată tătari mulți în țara asta, prădaseră în sus și în jos și luaseră o mulțime de robi.

Pe vremea aceea stăpînea în țară Negru-vodă. Viteazul acesta se luptase el mult și bine cu tătarii și abătuse de mîna morții, socotind că doar-doar i-o izgoni din pămîntul nostru.

Dar a putut măria-sa ? Că tătarii ăștia erau mulți, mulți, de nu ai fi putut să-i numeri ; iar el, biet, numai cu o mînă de români.

Ce să facă Negru-vodă ? Ca să nu-l prinză a rupt-o la fugă spre Țara ungurească. Fugea pe un cal potcovit cu potcoave de argint întoarse, să nu-i cunoască păgînii urma.

Cînd a ajuns la Dîmboviță, a făcut biserica ce se vede și azi și căreia lumea îi zice Cetățuia. Ba a și luat masa sus pe piatră, acolo unde-i zice masa lui Negru-vodă.

Pînă aci Negru-vodă a venit alături cu doamna pe care nu se îndurase s-o lase pradă păgînilor. De la Dîmbovița însă, doamna, ostenită d-atîta cale, i-a cerut lui Negru-vodă un loc de ascuns, că nu poate să-l mai însoțească.

Vodă, ce să facă ? A trecut cu doamna Dîmbovița și i-a arătat loc de ascuns după o stîncă ce se vede și azi, dincolo de apa asta, în dreptul bisericuții, pe partea dreaptă.

Pe urmă, Negru-vodă, socotind că doamna e scăpată, a dat pinteni calului și a fugit cît a putut, de a trecut munții.

Dar uite că, după cîtăva vreme, au dovedit tătarii cărarea pe care fugiseră Negru-vodă și cu

doamna și au început să răcnească ducîndu-se postornol[1] spre Dîmbovița, la locul unde socoteau că e ascuns Negru-vodă.

Aci însă era numai doamna și, ei știe ce-or fi făcut, i-au descoperit ascunzătoarea și s-au repezit ca fiarele, urlînd și sbierînd, spre stîncă, să răpuie viața celei fugite.

Atunci, ce să facă doamna? Văzînd că nu mai are nici o nădejde de scăpare, odată și-a făcut cruce și... grozăvie! S-a aruncat de pe stîncă, din înălțimea aceea, tocmai jos, jos de tot, în albia Dîmboviței!

A căzut biata de ea, jos pe pietre, în apă, și s-a făcut fărîme. Cînd a sărit de pe stîncă, după ce și-a făcut cruce, a strigat doamna cît i-a luat gura:

„Decît eu roabă la tătari,
Mai bine carne la croncani!"

Și d-atunci stînca aceea de peste Dîmbovița, în partea dreaptă, se chiamă *Piscul Doamnei.*

Legenda aceasta mi-a spus-o cunoscutul profesor de istorie din Cîmpulung, d-l G. Șapcaliu. A auzit-o și d-sa de la sătenii din Cetățeni și Stoenești, jud. Muscel.

D-l Șapcaliu mi-a spus că în cele mai multe sate din partea de miazănoapte a Muscelului se vorbește nu despre un Negru-vodă venind de peste munți, ci despre un Negru-vodă fugind în Țara ungurească.

R.—C., *L.*, pp. 47—48.

[1] Grămadă, buzna (n. ed.).

Cică la început, românii n-aveau domnitori şi stăpînitori ca-n ziua de azi, ci ei trăiau răzleţiţi prin deosebite ţinuturi şi se cîrmuiau singuri de sine. Ei îşi alegeau din mijlocul lor, pe cîte trei ani de zile, trei bărbaţi dintre cei mai deştepţi şi mai înţelepţi, şi bărbaţii aceia apoi, carii erau ca nişte filozofi, se sfătuiau întreolaltă, puneau împreună toate trebile obşteşti la cale şi toţi ceilalţi se supuneau şi ascultau de sfaturile şi poruncile lor.

Aşa o duseră ei un timp mai îndelungat, şi mai bine şi mai rău, după cum era adică şi firea, năravurile şi apucăturile feliuritelor popoare păgîne cu carile veniră în decursul acestui timp în atingere, şi după cum o duceau şi alţi oameni în lume, carii trăiau şi se cîrmuiau ca şi dînşii, singuri de sine.

De la un timp însă, văzînd tătarii, un popor păgîn, neastîmpărat, prădător şi foarte crud, că românii n-au pe nime stăpînitor şi că ţinuturile în care locuiesc aceştia sînt foarte întinse, frumoase şi mănoase, se purtară cu gîndul ca să-i subjuge, să le ieie toate averile şi moşiile, şi după aceea să se facă ei stăpîni preste dînşii şi preste ţinuturile lor.

Din minutul acela apoi, cînd li-a plesnit tătarilor un astfel de gînd drăcesc prin minte, românii nu avură mai nici o zi bună şi senină, căci nu era an în care tătarii să nu năvălească cel puţin o dată în ţinuturile lor, să prade, să omoare, să ardă şi să nimicească tot ce le sta sau le venea în cale.

Văzînd românii că tătarii nu şuguiesc, ci, dincontră, că totuna-i bîntuiesc şi-i pradă şi multe

alte neplăceri și supărări le fac, iară pre cei ce au nenorocirea să cadă în mînile lor, parte-i ucid, parte-i ieu și-i duc cu sine în robie, prinseră dintr-un început a se aduna la un loc și a da piept cu dînșii. Mai pe urmă însă, văzînd ei că nu sînt în stare a ținea piept cu un număr atît de mare de tătari, cîți veneau de fiecare dată asupra lor, prinseră a se ascunde prin stufăriile iazurilor, lacurilor și ale bahnelor, cugetînd că poate în aceste locuri mlăștinoase vor putea scăpa de prigonirea și urgia păgînă.

Dar, degeaba le-a fost lor toată ostineala și nădejdea, căci tătarii auzind acuma de la cine vor fi auzit, și încredințîndu-se mai pe urmă și ei singuri ce fac românii ca să scape de dînșii, nici în aceste locuri mlăștinoase și pline de tot feliul de gîngănii, nu le deteră pace. Din contră, ei, cînd se porneau acuma asupra românilor, luau cu dînșii un feliu de păsări învățate, ca și capăii [1], la vînat, numite nagîți sau cîni tătărăști, și pre paserile acestea apoi, cum ajungeau în apropierea vreunui lac sau iaz mai mare, le da drumul ca să adurmece și să vadă de nu e cineva ascuns într-însul.

Nagîții, cum se vedeau slobozi, deauna începeau a zbura încolo și-ncoace pe deasupra stuhăriilor și, cum zăreau printr-însele pe vreun român ascuns, îndată prindeau a se roti pe deasupra lui, a țipa și a țivli [2] de-ți lua auzul.

Tătarii, auzind nagîții țipînd și țivlind, se duceau drept în partea aceea în care auzeau țipătul, încunjurau din toate părțile pre românii ascunși, îi scoteau cu nepusa-n masă de prin stuhării afară,

[1] Copoii (n. ed.).
[2] A scoate strigăte lungi, ascuțite și repetate (n. ed.).

și după aceea : dă, Doamne, bine ! Schingiuirile, chinurile și muncile lor nu erau proaste. Și dacă ar fi rămas numai cu atîta, tot ar mai fi fost cum ar mai fi fost, dar cele mai de multe ori nici un suflet de român nu scăpa viu din mînele acestor litfe sălbatice.

Așa o păţiră bieţii români în mai multe rînduri, cu toate că ei în fiecare an căutau să se ascundă cu mult mai bine decît în anii trecuţi și cu toate că uneori sta zile și nopţi întregi, cufundaţi pînă în grumaz în apă, cugetînd că dacă vor sta astfel, afurisiţii de nagîţi nu-i vor putea descoperi.

Într-o vară însă, văzînd ei că numai degeaba se ascund prin stuhării, că și-n aceste locuri sunt descoperiţi, se adunară iarăși cu toţii la un loc și se sfătuiră ca să facă și ei o dată tătarilor o moară de vînt, adică, dacă nu-i pot învinge și fugări din ţară, cel puţin să-și bată joc de dînșii. Căci așa-i românul, uneori chiar și la cea mai mare nevoie îi place să facă cîte-o șagă, doară-i mai trece din cel năcaz. Căutară vreo cîteva iazuri mai mari pe unde știau ei că trec mai adeseori tătarii, așezară pe vîrvurile papurei și a trestiei de prin cozile și marginile iazurilor acelora o mulţime de cușme, și, după aceea, luîndu-și toată averea cea mișcătoare, se retraseră cu toţii de la șes spre munţi, cu hotărîrea ca, în caz cînd ar fi să-i urmărească tătarii și-acolo, să le întindă o cursă din care, dacă vor cădea într-însa, să nu mai poată scăpa cu obraz curat.

Nu mult după retragerea românilor spre munţi, iată că iarăși năvălesc ca la vreo 80.000 de tătari, în ţinuturile lor, cu gîndul ca de astă dată să puie mîna și să stîrpească pre toţi românii de pe faţa pămîntului.

Dar bine-a zis cine-a zis, că ulciorul merge la fîntînă numai pînă atunci, pînă cînd i se frînge toarta. Făcut-au ei multe daune, neajunsuri și neplăceri românilor. Mult sînge românesc au mai vărsat și multe lacrimi au mai stors din ochii părinților, fiilor, fraților și ai neamurilor acelora pre cari i-au ucis sau i-au dus în prinsoare, dar de astă dată o pățiră și ei.

Nagîții, carii și de astă dată au fost sloboziți cu scop ca să adurmice [1] pre români, zburînd pe deasupra stuhăriilor și dînd de cușmele așezate pe vîrvurile papurei și a trestiei, începură ș-acum a se învîrti și a țipa pe deasupra acestora, ca și mai înainte, cînd da de români. Iară tătarii, bucuria lor, cum îi văzură învîrtindu-se și-i auziră țipînd, tăbărîră din toate părțile ca niște fiare sălbatice, asupra stuhăriilor unde se învîrteau nagîții și-n care credeau că se află românii ascunși. Însă, cînd colo, ce să vadă ?... În loc de români cu trup și suflet, numai cușmă lîngă cușmă, și alta nimică, căci românii erau acum de mult retrași spre munți și adăpostiți prin văgăunele și fundoaiele acestora. Ciuda și mînia tătarilor, cînd văzură aceasta !... Căci unde s-a mai pomenit să pățească ei o rușine așa de mare !... Și-n furia lor nu mai steteră pe gînduri : ce e de început și de făcut, ci presupunînd că românii se vor fi retras spre munți, se luară și ei în urma lor, și tot prădînd și nimicind orice le sta în cale, se tot duseră înainte pînă ce ajunseră aproape de locul unde se află satul de azi Vama, din munții Bucovinei, și unde s-a fost retras o parte de români.

O romîncă, care tocmai atunci mergea cu un val împăturit de pînză pe cap, și cu un copil de țîță

[1] Să adulmece, să ia urma (n. ed.).

în brațe, spre apa Moldovei, zărind din depărtare că vin tătarii, despături degrabă pînza, înfășă copilul într-însa și astfel îl duse și-l anină de cetina unui brad de sub poalele Bîrnărelului, anume ca să steie acolo pînă ce se va întoarce îndărăpt și-l va lua. Apoi alergă tot într-o fugă, în dreapta și-n stînga, dînd de știre românilor de prin apropiere, că, iacă, iară vin tătarii asupra lor.

N-a apucat romînca bine a anina copilul de cetina bradului și-a da de știre cîtorva români ca să se adune la un loc și să facă ce vor face, doară le pot veni prigonitorilor de hac, cînd iată că tătarii și ajung lîngă Bîrnărelul.

Tătarii cei dinainte, cum zăriră o parte de pînză fluturînd ca un steag pe la mijlocul bradului, și cum auziră copilul care era ceva mai jos aninat, țipînd, cugetară că de bună samă acolo trebuie să fie românii ascunși, și deci se duseră țintă spre brad. Dar cînd sosiră mai aproape și nu văzură alta nemică, fără numai pînza fluturînd și copilul legănîndu-se ca într-un leagăn în aer, un fior rece ca ghiața le trecu prin tot trupul și nici unul nu se încumetă să treacă mai departe, ci toți se opriră deodată ca înlemniți locului.

Hanul, adică domnitorul și conducătorul lor, care asemenea venise cu dînșii și care se afla ceva mai în urmă, văzînd că înaintașii cetei s-au oprit deodată locului și nu vor să meargă mai departe, se miră ce s-a întîmplat. Deci se duse să vadă ce este. Și cum a ajuns în fruntea cetei, a început a striga și a zice :

— Ce stați locului ?... De ce nu treceți mai departe ? Ce s-a întîmplat ?

— D-apoi nu vezi, măria-ta, de ce nu trecem ! — răspunse unul din mijlocul tătarilor, care se

vede că era vreun căpitan sau așa ceva, arătînd cu mîna spre pînza ce fîlfîia și copilul ce se legăna încolo și-ncoace.

— Ei !... Și-apoi ?... N-ați mai văzut voi pînă acuma copii de țîță ?... Acuma vi-i întîia oară !... De-un copil să vă temeți ! — strigă hanul, după ce se uită și el spre bradul de-a cărui cetină era copilul aninat.

— Nu-i vorbă de temut din pricina unui copil, căci am mai văzut noi destui copii în viața noastră... Dar alta e la mijloc !... Pînza aceasta și copilul înfășat într-însa e un semn rău pentru noi... Prin urmare, eu sunt de părere să nu mergem mai departe, ca nu cumva să ni se întîmple vreo neporocire... Românii, după cum vă este cunoscut, sunt prefăcuți !... Acum cîteva săptămîni ne-au pus să le pescuim cușmele de prin stuhăriile lacurilor și ale iazurilor, iar de astă dată cine știe ce cursă ne-au mai întins și ce au de gînd să facă cu noi !... Mai bine să ne întoarcem înapoi !

— Ce-ai zis !... Noi să ne întoarcem înapoi !... Încă numai atîta ni-ar trebui ca să ne rîdă toate babele — strigă acuma hanul înfuriat.

— Eu n-am zis să fugim, ci numai să ne întoarcem de unde am venit. Dar dacă e vorba de fugă, apoi bine ar fi chiar să și fugim pînă ce e încă timp, căci fuga-i rușinoasă, dară-i sănătoasă, vorba românului. Și mie unuia, drept să-ți spun, mi-i cu mult dragă și mai scumpă viața noastră decît moartea românilor carii s-au vîrît, ca niște urși, prin crierii acestor munți !

— Închipuire !... Haideți numai cu mine și veți vedea că nimică n-o să vi se întîmple !

— Dă Doamne să fie așa cum spui măria-ta și nu cum presimțesc eu!

Nu apucară bine hanul și căpitanul a schimba cuvintele acestea întreolaltă, cînd iată că se și treziră încunjurați din toate părțile de românii carii se adunară de prin fundoaiele și sihlele munților, și carii luîndu-i cu nepusă-n masă la răfuială, în vro cîteva oare îi și măcelăriră pe jumătate.

Patruzeci de mii de tătari, adică partea cea ce-a rămas în viață, văzînd că românii nu glumesc, ci, din contră, că ei au de gînd să-i nimicească pre toți, nu stătură mai mult la luptă, ci o tuliră la fugă, de-a dreptul preste Bîrnărelul, spre Valea caselor, iară de-aici apucară repede pe lîngă apa Moldovei în sus, pe locul unde se află astăzi Cîmpulungul, și nu se opriră pînă ce nu ajunseră la strîmtura dintre Măgura Pojorîtei și Muncelul Sadovei. Aice, fiind foarte greu de trecut, o luară ceva mai pe încetul, se înșirară tot doi cîte doi și așa trecură pe plaiul ce ducea pe lîngă Piatra-Străjii și ieșiră pe locul unde se află astăzi satul Pojorîta.

Ajunși dincolo de Măgura Pojorîtei, stătură puțin locului de se odihniră și se puseră în cale încotro să se ducă ca să poată ieși mai bine la capăt: s-apuce de-a dreptul peste munți spre Ardeal, ori să se întoarcă îndărăpt de unde au venit? Și după multă chibzuire și cumpenire, aflară cu cale că ar fi mai bine să plece spre Ardeal și de-acolo apoi să se întoarcă pe altă cale, îndărăpt spre țara lor.

Și așa și făcură... Se porniră mai departe. Însă de-aice începînd nu mai merse pe atare vale, cum au venit pînă într-acest loc, ci apucară de-a dreptul în sus, peste Runcul-Pojorîtei, iară după ce suiră și

trecură Runcul, o luară tot pe culmea munților, anume ca întîmplîndu-se să-i urmărească românii, să nu fie așa de lesne și pe neașteptate surprinși, ca lîngă poalele Bîrnărelului.

După ce au trecut Runcul-Pojorîtei, o luară peste vîrvul Arsinesei și ieșiră în Opcina Arsinesei, iară după aceea, trecînd peste munții Sterpariu, Colacul, Botoșul-mare, Senatorul și Dadul, se coborîră drept spre locul unde se află astăzi satul Cîrlibaba și de-aice se-ndreptară apoi, parte pe valea Bistriței, parte peste alți munți, spre satul Borșa din Maramureș.

Ardelenii și moroșenii, sau ungurenii, după cum se mai numesc românii din Ardeal și Maramureș, prinzînd de veste, acuma de la cine vor fi prins, că vine o ceată de tătari asupra lor, se adunară mai mulți inși la un loc și prinseră a tăia o parte de pădure de pe munții Opcioara și Tătarca, pe unde presupuneau ei că vor trece tătarii, însă n-o deteră la pămînt, ci numai o înținară. Iar cînd văzură că tătarii întru-adevăr se îndreaptă spre dînșii prin locurile acestea, tăiară și cealaltă parte de pădure, pe care asemenea o lăsară înținată.

Cînd sosiră acuma tătarii și deteră să coboare spre Borșa ca să între în Maramureș, românii din Borșa, precum și cei de prin vecinătate, în frunte cu un moroșan înalt, spătos și foarte tare, că te băgai în toate răcorile cînd numai te uitai la dînsul, le ieșiră înarmați înainte și începură pe neașteptate a-i respinge și a-i alunga înapoi, de unde au venit.

Tătarii, surprinși, apucară repede spre Opcioara și Tătarca. Însă românii adunați în apropierea acestor doi munți, cum simțiră că tătarii se apro-

pie de dînșii, începură care dincotro a repezi copacii înțînați asupra lor.

Copacii, cumpănindu-se și răsturnîndu-se cu un pocnet și un huet îngrozitor, de se răsuna cine știe unde prin văile și fundoaiele munților de prin apropiere, pre care tătar cum îl ajungea, deauna mi-l și culca la pămînt și-l făcea fărîmi.

Și așa, unii fiind omorîți de românii ardeleni și maramureșeni, iară alții de copacii cari se resturnau și picau peste dînșii, în cîteva oare toți tătarii fură măcilăriți și nimiciți, afară de hanul care nu știu singur cum s-a-ntîmplat că a scăpat și s-a îndosit prin desimea și întunecimea pădurilor.

Dar ce folos că, mai pe urmă, rătăcind hanul încolo și-ncoace, prin munții de prin apropiere, anume Dadul, Manaila, Orățile, Senatorii și alții, fără ca să poată da de plaiul pe care a venit sau de vreun alt plai ca să se întoarcă în țara sa, fu în scurt timp și el prins și dus înaintea moroșanului celui voinic.

Moroșanul despre care ni-i vorba avea o casă tocmai pe vîrvul Tătarcei. Și cînd a fost hanul tătărăsc prins, tocmai atunci se afla și el la casa sa de pe Tătarcă.

Românii carii puseră mîna pe han și-l duseră conducătorului lor, cum ajunseră la starea locului, ziseră :

— Mai dăunăzi, cînd am măcilărit pre tătarii carii veniseră asupra noastră, nu numai că ni-ai luat anume de rău, ci chiar ne-ai și batjocurit cum de-am putut fi așa de nebăgători de samă ca să nu punem mîna și pre capul lor, pre han. Ei, bine ! Iată că acuma ți l-am adus și pre dînsul ! El ne-mbia pe drum cu bani, numai să-i dăm ceva de băut, că moare de sete. Se vede că multă carne de

român trebuie să fi mîncat în viața sa, dacă e așa de însetat !... Poate că dumneata vei fi avînd și-i vei putea da ceva de băut, ca să nu piară — bietul om — de sete !

— D-apoi bine, ce să-i dau ? — întreabă moroșanul, măsurînd pre han cu ochii, din cap pînă-n picioare. N-am nemică alta dindămînă, fără numai un poloboc cu moare de curechi... Doară să-i dau moare să beie ! Apoi întorcîndu-se către han și arătîndu-i polobocul cu moarea zise :

— Oamenii ișteа-mi spun c-ai fi foarte însetat. Și eu încă văd că ești cam mahmur, deci... ia colo, în polobocul cela e moare ! Dacă vrei, potolește-ți setea !

Hanul, ce era să facă, se-nvoi să beie și moare, numai să nu piară de sete. Dar cum se apropie de poloboc și se plecă ca să beie moare dintr-însul, moroșanul deauna-l și apucă de picioare, îl ridică în sus, îl cufundă cu capul în moare și după ce îl ținu astfel vreo cîteva minute, răsturnă polobocul și-l slobozi apoi, cu han cu tot, la vale.

Polobocul, rostogolindu-se și ducîndu-se ca o săgeată în jos, peste trunchiuri răsturnate de copaci și peste colțuri ascuțite de pietri, cît ai bate în pălmi, se făcu mii de bucățele, și dimpreună cu dînsul și hanul.

De-atunci încoace, muntele pe care s-a aflat casa moroșanului și de pe care a fost hanul tătărăsc slobozit cu polobocul la vale, s-a numit Tătarca ; valea unde a ajuns polobocul cu dînsul, Apa sau Valea Tătarcii, iară locul unde au fost ceialalți tătari măcilăriți de românii ardeleni și maramureșeni — Opcina Tătarcii.

Și așa au scăpat românii de tătari !

Fl. M., pp. 16—21.

POIANA TĂTARILOR

Se spune că în vremurile de demult, pe cînd trăia Ștefan-vodă, năvăliseră tătarii în țară.

Tot jăfuind în dreapta și în stînga, o parte a năvălitorilor ajunse cu jaful pînă în valea Bicazului. Niște plăieși de-ai lui Ștefan le simțiră apropierea. Ei se frămîntară ca să găsească un mijloc spre a-i face să se întoarcă îndărăt. Planul le fu gata. Cîțiva se așezară în dosul unor copaci uriași, cu săgețile la arcuri, avînd cu ei și vreo trei buciumași, iar ceilalți trecură apa Bistriței pitulîndu-se și ei în dosul unor copaci, tot cam cu atîția buciumași. Cînd se apropriară tătarii de ascunzătoarea moldovenilor, o ploaie de săgeți porni asupra lifte-lor, iar buciumașii începură a răscoli măruntaiele codrilor cu huietul buciumilor. Tătarii, crezînd că au dat piept cu oastea lui Ștefan, se îngroziră. Cum nu vedeau pe nimeni, și neîndrăznind să meargă înainte, o croiră de fugă pe unde veniseră, urmăriți de săgețile moldovenilor. Cum dădură [cu] ochii de grosul celorlalți tătari, le spuseră că Ștefan e pe urmele lor și cu toții o porniră, îngroziți, înapoi spre țara lor.

Prăzile și robii luați au rămas în voia Domnului. Toți se grăbeau să iasă mai degrabă din culcușul ghiaurului de Ștefan, despre a cărui vitejie mersese faima peste nouă țări și nouă mări.

Așa scăpă țara de tătari.

Locului unde s-a întîmplat ciocnirea între tătari și săgețile moldovenești i-a rămas numele de Poiana Tătarilor

După I. Popescu-Băjenaru, *Prin codrii Ceahlăului*, București (f.a., I, p. 54).

T. P., M., pp. 34—35.

CUM SCAPĂ ȘTEFAN-VODĂ DE TĂTARI, PRINTR-O MINUNE

Odată năpustise tătarii iar în țară. Ștefan-vodă, auzind de treaba asta, le-a ieșit în cale cu ostașii lui viteji și, cum s-a-ntîlnit cu păgînii, s-a și încăierat o bătălie cumplită. Ce-au făcut, ce n-au făcut ostașii lui Ștefan, dar de la o vreme, văzînd că nu pot izbuti în potriva mulțimei tătarilor, apucară la sănătoasa.

Nu mult după asta, ceriul se-ntunecă și Ștefan-vodă, care iera în fruntea oștirei, văzu nourul care întunecase lumina soarelui și, temîndu-se de o primejdie mare, îndată a dat poruncă la oaste ca să ieie cîte un snop de paie de pe miriștea care iera în apropiere și să-l împlînte în vîrful sulițelor, și atunci cînd s-a apropia nourul de dînșii, să deie foc la snopi.

Cînd s-a apropiet nourul de oaste, toți au dat foc la snopi.

Nourul nu iera nour de ploaie, ci nour de furnici, și partea aceea de nour care se lăsase pe oastea lui Ștefan au ars toate furnicile, iar celelalte care s-au lăsat în tabăra tătarilor i-au pișcat și i-au mușcat așa de tare, încît i-au prăpădit cu totul.

Și așa au scăpat Ștefan-vodă de urgiea tătarilor.

După cele ce a auzit d. Ilie Veslovschi din Cîmpulungul Moldovenesc.

K., pp. 186—187.

Mai în sus de satul Vultureni, pe valea Berheciului, ținutul Tecuciului, în niște rîpi, să așăzasă acolo tătarii, ca la dînșii acasă și nu să dădeau duși, căpcînii ; gîndeau c-au dat peste țară fără stăpîn.

Ștefan-vodă tocma-n vremea aceea nu prea avea de unde să strîngă atîta oaste ca să alunge tătarii, cu nepus în masă ; ori să vede că nici nu ș-a bătut capul să mai stîrnească atîta lume pentru niște tatari.

Și ce-a făcut Ștefan-vodă ? I-a hăituit cu meșteșug. Ș-a luat Ștefan v-o cîțiva ostași vrednici și buni de gură, și toți călări. Cu dînșii a strîns o gireadă [1] de boi, la un loc cu vaci, cu viței, cum s-a-ntîmplat și a pus mai pe toate vitele : clopote, tălănci, clopoței și le-a luat la goană, cît ci puteau fugi, înspre vetrele tătărăști.

Tătarii, cînd au auzit huitul clopotelor, tropotul vitelor, mugetul lor, holoa [2] ostașilor, nu știau ce urgie și mînie a lui Dumnezeu vine peste dînșii, ca să-i prăpădească. Și n-au mai așteptat să vadă ce-i și cum, au luat-o la picior, care cum a putut, lăsînd toate-n pămînt, numai ca să scape macar cu sufletul.

Și i-a fugărit Ștefan într-o părere, pîn-ce-a socotit că nu le-a mai fi poftă altă dată să mai poposească tatarii prin țara Moldovei.

Astăzi încă se mai găsesc, pe valea Berheciului, oale pline cu oase, tocmai din vremea tatarilor acelora.

După spusele d-lui M. Zamfir din satul Vultureni, ținut. Tecuci.

[1] Cireadă (n. ed.).
[2] Larmă, zgomot, gălăgie (n. ed.).

K., pp. 187—188.

Venise odată Mihai-Viteazul cu oastea lui pînă-n părțile noastre și se înșirase oastea pe coastă. Iar Mihai întinsese o masă mîndră cu mai marii oștirii și acolo grăiau căpitanii lui, tot ridicînd și ciocnind paharele :

— Să trăiești, măria ta și să stăpînești de-acu țara numa-n pace și noroc ! Că iată, pe turci i-am bătut și pe tătari p-așișderea ; iar aici, la munte, chiar dușmanii să vie, iute-iute le luăm piuitul.

Mihai le mulțumi, îi lăudă pentru isprăvile lor și le spuse să aibă totdeauna nădejde-n Dumnezeu, că el e mare și puternic. Apoi îi rugă frumos să puie oastea-n rînduială, de pază, că el vrea să aromească puțin.

Zis și făcut.

N-apucă însă să adoarmă domnul, ca de cînd m-apucai să vă spun, și iată, din vale venea în goana mare o oaste de tătari. Erau mulți ca frunza și veneau în grabă, chiar spre muntele Pleașă.

Apoi, cum zăriră oastea lui Mihai, tătarii slobozîră un tun. Căpetenia tătarilor însă, cu mai marele lor, se afla mult mai devale, în Priboiu. Și d-aia, Mihai, cînd pricepu ce și cum și văzu atîta liotă [1] de lifte păgîne, ce se gîndi ?

— Mare ești, Doamne ! Da eu numai cu mîna asta de oameni ai mei n-o să-i pot răzbi repede. Să văz, oare n-oi găsi vrun mijloc ?

Și tot socotindu-se Mihai, odată cheamă pe un ostaș d-ai lui și-i poruncește :

— Du-te repede colo, devale, în lagărul tătărăsc, la Priboi ! Acolo să dai hîrtia asta, în mîna căpeteniei tătarilor. Ai înțeles ?

[1] Mulțime, droaie, grămadă (n. ed.).

— Înțeles, măria-ta ! zice ostașul și se duce ca vîntul ; iar Vodă se întoarce către boieri și le spune :

— Știți ce-am scris în hîrtie ?

— Ce ?

— Le-am scris să nu vie la luptă acum, ci mîine, să ne încercăm puterile.

— Păi, o să fie așa de proști ?

— Să-i vedeți.

Așa. Ostașul s-a dus în tabăra tătărască și a dat hîrtia cu pricina.

Iar tătarii, cînd au văzut, nu-și găseau locul de bucurie.

— O să ne mai odinim o noapte și o să aibă vreme și ajutoarele să vie !

*

În vremea asta, Mihai punea de închidea muntele și oprea Dîmbovița, punînd și stăvilar. Așa, apa venea în susul Dîmboviței, dincolo de stăvilar, mare-mare, să poată umbla o mie de mori.

Cînd văzu asta, Mihai, care era cu toți ai lui pe munte, se odini în pace și dormi fără grijă.

Așa. Cum se ivi ziua următoare, tătarii, care se înmulțiseră și erau ca frunza și ca iarba, plecară pe Dîmbovița în sus, să se bată cu oastea lui Mihai, cum le fusese vorba.

Dar au cercetat ei încoa, încolo, în sus și-n jos, fără să-i dea de urmă ; că oastea românească era sus pe munte și nimeni nu le putea arăta cărarea pe unde să urce păgînii acolo.

Și au tot cercetat. Acu, aproape de Cetățenii din vale, era un cîrciumar care se chema Baciu. Au

început tătarii să-l strîngă-n chingi și să-l cerceteze.

— Unde este, măi, Mihai ? Că hîrtia i-am primit-o dar oastea nu i-am văzut-o !

— Este — zice baciul cînd văzu că nu mai scapă — este sus pe Piatră, cu toată oastea, strînsă buluc, ca o ceată. Dacă vă luați acum la luptă, măi tătarilor, n-ăți cîștiga nimic. Dar, ascultați-mă pe mine !

— Cum ?

— Opriți oștirea ! La noapte ! Că le cîștigați pe toate.

Tătarii, și acu proști de dau în gropi, ascultară de povața lui Baciu și se opriră în Cetățenii din vale, fără să-și dea cu socoteala de planu lui Baciu.

Le spusese așa, ca să fie timp și mai îndelungat, să se strîngă și mai multă apă în susul stăvilarului.

Așa. Iar Baciu se urcă sus pe Pleașă, la Mihai care își făcuse divan, chiar pe valea lui Coman.

— Doamne, măria-ta ! Fii pe pace de-acu ! Pe tătari i-am mai oprit o toană.

Și atunci, cînd Mihai socotea că tătarii-s toți tăbărîți [1], odată a ridicat stăvilarul și a dat drumul apelor.

Pe urmă ?

Ca pe muște mi-i ducea la vale, Dîmbovița, pe toți tătarii. Îi luase tocmai pe cînd ei dormeau fără grijă. Pînă la ziuă nu s-a mai aflat niciun picior de tătar prin împrejurimi. Ba să nu mint : ieșea cîte unu la mal, umflat și bumben [2], pentru totdeauna.

[1] Orînduiți în tabără, poposiți (n. ed.).
[2] Galben (n. ed.).

Și iacă... așa s-a cotorosit Mihai Viteazu și de tătari.

De la Niculae G. Zavrogiu.

Aceasta nu e — după cît se pare — decît legenda prin care se spune că Negru-vodă a scăpat țara de tătari, înecîndu-i cu apa Dîmboviței.

R.—C., L., pp. 109—112.

PREDA BUZESCU

În timpul domniei lui Radu Șerban, ctitorul mînăstirii Comana, veni o năvală cumplită în țară, a tătarilor.

Comandantul oastei românești trimisă împotriva năvălitorilor era Preda Buzescu. Oastea românească se întîlni cu cea tătărască, la Teișani, pe Neajlov.

Ca să nu se piardă ostași în luptă, căci domnului îi trebuiau ostași în lupta ce începuse cu turcii, Preda Buzescu, ca să cruțe o vărsare de sînge, ieși în fruntea armatei sale și zise căpităniei tătarilor :

— O, tătare ! De nu ți-e frică și ai milă de ostașii tăi, vino și te luptă cu mine și cine va învinge, acela să fie biruitor !

Comandantul tătarilor primi propunerea și se încinse atunci o luptă în doi, de scăpărau săbiile încovoindu-se, pînă se făcură fărîmi, fără ca lupta să se decidă.

S-au învoit atunci să se ia la luptă dreaptă, voinicească.

Se încordară amîndoi bărbăteşte, strîngîndu-se unul pe altul în braţe, aruncîndu-se peste cap, fără ca lupta, şi de data aceasta, să se decidă.

Tătarul, simţind că-i slăbesc puterile şi că românul este mai vînjos în luptă, vroi să întrebuinţeze o viclenie, lovind pe Buzescu cu o secure ce o avea la şold.

Românul, văzînd aceasta, se înfurie, apucă repede buzduganul, şi-l lovi cu toată puterea pe tătar, în frunte, încît i-a despicat-o în două, lăsîndu-l mort pe loc.

Oastea tătărască, văzîndu-se fără comandant, o luă la fugă. Românii se luară după ei şi-i vînară pînă la unul.

În felul acesta îşi făceau datoria faţă de ţară şi domn, comandanţii români.

După luptă, nici Preda Buzescu n-a mai trăit mult şi din cauza rănilor se sfîrşi şi el, iar domnul a pus să-l înmormînteze cu mare cinste, luînd şi el parte la înmormîntare şi deasupra mormîntului a poruncit să se pună o piatră pe care se pomeneşte, în litere de aur, vitejia lui Preda Buzescu.

M. P., pp. 55—57.

ROMÂNAȘ

Pe vremea cînd se băteau nemții cu turcii și cu tătarii, iar românii ajutau pe nemți, strașnic s-a mai luptat și Românaș cu turcii și cu tătarii !

— Dați-vă la o parte, fraților ! a strigat el celor doi frați ai săi :

„Că de-or fi tătari o mie,
Abia mi-or ajunge mie !"

Iar d-or fi mai mulți, tăiați și voi marginile !

Și s-a luptat Românaș, s-a luptat singur cu urdia-ntreagă, de a răpus și pe grozavul, feciorul lui Ciupăget, cu o mînă de oțel și cu un picior de lemn.

Da frații lui, socotiți că au cunoscut ?

De unde ? Dimpotrivă, au prins ciudă pe Românaș și cînd le-a venit bine l-au tăiat făcîndu-l ciopărți-ciopărți ; tot le mai era teamă că o mai învia.

Pe urmă s-au dus să petreacă tot la moviliția aceea unde mai petrecuseră înainte cu cele trei fete de împărat, aduse de Românaș din Țarigrad.

— Neică Dine și neică Constantine — au întrebat ele — unde este Românaș ?

— Unde ? zic ei. Trebuie să fie și el la luptă crîncenă, că și noi ne-am luptat de a dat inima din noi, da de surda.

— Așa ?

— Așa.

Pe fete însă le-a ars la inimă că frații i-or fi făcut lui Romînaș de petrecanie și au șters-o cîte trele spre locul cu lupta cea crîncenă.

Acolo însă ce să vază ?

„Nu era porumb, nici grîu,
Numai sînge pînă-n brîu ;
Și nici porumb, nici secară,
Numai oase de catană !“

Iar mai la o parte, aproape de izvor, zăcea fără suflare Romînaș, tăiat și ciopărțit. Doar fața i se mai cunoștea.

Cînd l-au văzut așa, fetele au început să-l jelească și să-l sărute cu foc ; iar pe urmă, cea mai mică și mai mîndră a dat fuga-fuga la rîul lui Iordan de a luat d-acolo apă moartă și apă vie.

Sosind la cel mort, au strîns ciolanele la loc și au turnat peste ele apă moartă ; apoi a turnat apă vie și atunci, odată Romînaș s-a înfiripat iar în carne și oase, a început să miște și să se steargă la ochi :

— Mă, da greu somn mai dormii !

— Ai fi dormit tu mult și bine, dacă nu mai eram noi p-aici, zic fetele și-l iau cu ele la Țarigrad. [1]

A se vedea *Copil român*, în col. mea de legende, vol. I.

R. — C., T., pp. 144—145.

[1] Legenda este singulară prin aceea că pe seama eroului, un viteaz exponent al năzuințelor poporului român, nu au apărut multe variante. Elementele constitutive decurg în chip vizibil din arsenalul basmului tradițional (n. ed.).

Era odată mai mare peste oștile turcești un pașă vestit, voinic și tare meșter în războaie, care se chema Marcoș-pașa.

Pe toate limbile le bătuse turcu ăsta și, nemaiavînd ce lucra, ce se plănui el într-o zi ?

— Ia să mă duc să mă bat cu Crivățul !

Și-a îmbrăcat deci ostașii cu cojoace multe și cu ipîngele [1], i-a încălțat cu cizme de capră stearpă, „să ție bine la apă", și a plecat spre răsărit.

Dumnezeu însă, care stă împotriva celor făloși, nu i-a ajutat. Cum a sosit Marcoș-pașa la Fîntîna Gerului, a dat sfîntuleț puținel soare, să-i bucure pe turci ; pe urmă s-a pornit o ploaie de a udat pe păgîni pînă la piele, chiar în corturi, unde se vîrîseră.

Nu mai puteau bieții turci să ducă cojoacele, așa cum erau leoarcă de ploaie. Pe urmă, țin-te pînză ! S-a pus un ger de crăpau lemnele și pietrele.

Ca să se dezmorțească soldații, Marcoș îi punea să spargă șeile cailor și să ațîțe focurile cu ele.

Zis și făcut ! Dar Dumnezeu trimite un vînt care înalță focurile în slavă și păgînii rămîn tot încremeniți de ger.

Ce să facă atunci Marcoș ? Îndemnă pe ostași, cari îl mustrau :

— Omorîți-vă caii, scoateți-le bordohanele și intrați în coșurile ăstor dobitoace !

Ostașii fac și așa, dar e cu putință să scape cu viață ? Că Dumnezeu dă zăpadă strașnică și oamenii lui Marcoș pier pentru totdeauna, înnămețiți acolo, cu cai cu tot.

[1] Manta cu glugă (n. ed.).

Atunci, cum se plimba Marcoș, amărît și aproape înghețat, iată că iese din fîntînă Crivățul ; îl mustră și pe urmă îl amenință cu toiagul, de se face turcul Marcoș stană de piatră... [1]

Legenda aceasta am auzit-o la moș Gheorghe al Badii din Igripcești. Eram copil pe atunci și păzeam caprele cu moșul, pe Deal-la-vale.

R.—C., L., p. 93.

CONDEIELE LUI VODĂ

Mult au mai îndurat românii din Muntenia și Moldova din cauza năvălirilor tătărăști și turcești ! Cînd nici nu se gîndeau, năvăleau cînd tătarii de dincolo de Nistru, cînd turcii de dincolo de Dunăre și jefuiau, ardeau, omorau și duceau oamenii în robie. Uneori încercau și ungurii și polonii să cuprindă țara.

În vremile acelea nu era armată permanentă ca acum. Dacă intra dușmanul în țară, toți trebuiau să iasă împotriva lui. Nu erau nici puști și tunuri ; nici depozite de arme. Fiecare român trebuia să-și pregătească singur armele : sabie, lance, ghioagă, arc, dar mai ales săgeți multe, pentru ca

[1] Ca și în alte cîteva cazuri (*Traian și podul de peste Dunăre, Negru-vodă și Mircea Ciobănașul, Mînăstirea Argeșului*), legenda aceasta nu este decît o variantă în proză a unei cunoscute balade, în legătură cu care unii cercetători (P. Caraman : *Considerații critice asupra genezei și răspîndirii baladei Meșterului Manole* în *Buletinul Institutului de Filologie română* — Al. Philippide, Iași, vol. I, 1934, pp. 63—102) apreciază că pleacă de la unele fapte reale petrecute în veacul XV, cînd armatele turcești ajunse în sudul Poloniei au fost decimate de geruri năprasnice (n. ed.).

fiecare să-și aibă tolba plină. Cel ce nu avea toate armele, dar mai ales dacă-i lipseau săgețile, era pedepsit cu moarte.

Cam pe la anul 1400, domn al Munteniei era Mircea-vodă. El bătuse zdravăn, în cîteva rînduri, pe turci ; bătuse și pe unguri. Dar liniște nu era și românii trebuiau să fie tot gata. De aceea, Mircea-vodă trecea uneori și prin sate, ca să vadă ce mai fac oamenii și de sunt pregătiți.

Într-o zi trecu printr-un sat din județul Argeș. Era zi de sărbătoare, oamenii îmbrăcați frumos stăteau pe la porți. În curtea judeciului (cneazului, primarului), lume multă. Mircea intră acolo și întreabă :

— Ce faceți, oameni buni ?

— Condeie, măria-ta.

— Ce condeie, că voi nu știți scrie ? Și cum de lucrați în zi de sărbătoare ?

— Noi facem altfel de condeie, nu de care scrii cu ele. Sunt de cele ascuțite bine, cu care să scriem pe pielea dujmanilor noștri o scrisoare care să nu se mai șteargă.

Mircea-vodă s-a bucurat foarte, cînd a văzut că românii sînt bine pregătiți pentru luptă. De aceea a lăudat și pe judeciu, și pe oameni, apoi a plecat mai departe.

V. L., pp. 38—39.

CÎND A FUGIT ȚEPEȘ PESTE MUNȚI

...Și dacă s-a văzut copleșit de numărul cel mare al turcilor, în care zadarnic secerase o noapte întreagă, cu gînd că i-o răpune, a dat viteazul porunci

să se ascundă în codri oastea ce bruma îi mai rămăsese. Apoi în fruntea ei și pe poteci ascunse, a mers măria-sa în munți la cetatea ce-și clădise pentru vremuri grele și care-i purta numele: *Cetatea lui Țepeș*. Acolo s-a închis între ziduri și, stînd zile întregi, se ruga într-una lui Dumnezeu să aducă vremuri mai bune pentru neamul nostru și plîngea cu multă jale, gîndindu-se la vitejii căzuți în luptă cu păgînii.

Turcii însă s-au luat după el și, cercetînd, i-au aflat culcușul sus în munți, pe valea Argeșului. Și atunci s-au pornit cu toții, cîtă frunză și iarbă; iar cînd s-au apropiat de culcușul lui Vodă, au tăbărît mai în vale. Apoi căpetenia lor și-a ales cîțiva turci pe sprinceană și i-a pornit pe dealuri, mai în apropierea stîncii pe care era așezată cetatea, să cerceteze cam cîți voinici ar avea Vodă și în care loc anume or putea așeza tunurile, ca de acolo să poată bate păgînii cetatea mai cu folos. Căutau, vedeți d-voastră, locul cu norocul, de unde să silească pe Țepeș a ieși din ascunzătoare, ca să poată fi răpus.

Dar nu le-a ajutat Cel-de-sus.

Că... s-au dus ei, turcii, nu-i vorbă, și, cercetînd, au găsit tare bun dealul Pietrăria, mai în partea cealaltă de unde e stînca pe care se vede cetatea; bun pentru tunuri, fiind mai înalt decît stînca de care ne fu vorba, și bun pentru că dealul Pietrăria putea folosi și ca drum de căruțe.

Dar între turcii trimiși ca iscoade era și un nepot al celui urmărit, nepot pe care Vlad-vodă îl știa de mic între turci.

Și *„sîngele apă nu se face"*, iar iubirea de neamul și de țara lui era mai tare decît iubirea ce-o fi avut-o de păgînii cari-l crescuseră. Deci, știind că peste două zile turcii au să bată cu puteri mari

cetatea în care erau nădejdile neamului său, ce și-a zis nepotul ?

— O, Doamne ! Cum să-l scap de urgia turcească ? Oare n-ar fi bine să-i dau de veste chiar de-aici, de pe Pietrărie ?

Și tot socotindu-se el, a luat o săgeată și a scris pe ea, cu ce s-o fi priceput, numai cîteva vorbe : *„Află, unchiule, că turcii sunt pe aproape. Peste două zile or să bată cetatea cu tunurile și or pune în primejdie și viața măriei-tale. Fugi !“*

A pus apoi săgeata în arc și, furișîndu-se de tovarăși, colea pe înserate, a azvîrlit-o cu putere în cetate. A avut grijă însă să pîndească vremea cînd Vodă ședea la masă și i se vedea fața la lumina unui fașnic și a mai avut grijă ca, ochind în lumina fașnicului, să îndrepteze săgeata chiar prin fereastră, înăuntru.

Și n-a greșit ținta, căci săgeata a căzut chiar lîngă picioarele lui Țepeș. Cînd a intrat pe fereastră, s-a stins lumînarea și s-a speriat măria-sa.

— Doamne, ce să mai fie și asta ?

Dar dessumenindu-se [1], a aprins iar lumina, a dibuit pe jos unde auzise zgomotul și, găsind săgeata, a cetit răvașul nepotului.

— Trebuie să plecăm, băieți ! a grăit Vodă, sărind în sus ca ars. Și fiindcă nu cunoștea bine cărările și împrejurimile, mult s-a bucurat măria-sa cînd a văzut că se găsesc în cetate și cîțiva români din satul vecin, astăzi satul Aref. Cu ei s-a sfătuit Țepeș : cum să plece, pe unde să plece și cum să facă să nu-i afle turcii urma.

— Eu, zice un român mai tînăr și mai îndrăzneț, după ce se înțeleseră pe unde să apuce, te sfătuiesc, măria-ta, să potcovești toți caii cu pot-

[1] *A se dessumeni* — a se desluși, a se desmetici (n. ed.).

coavele întoarse și apoi să fugiți, că numai așa ți-or pierde păgînii urma !

— Bine ai grăit, voinice ! Așa o să fac, a glăsuit Vodă și, după ce au făcut cum au fost povățuiți, au dat pinteni cailor și au plecat pe muscele [1] în sus, peste munți, în Ardeal, cu gîndul că doar-doar, acolo fiind tot creștini, or găsi oaste și mai multă ca să isgonească pe turci de aici.

Drept mulțumire către românii cu cari s-a sfătuit în aceste zile grele, a avut Vodă grijă ca, înainte de a pleca, să lase o carte de danie, carte scrisă pe piele de iepure. Prin ea dăruia acelor viteji toți munții din împrejurimi.

Mare parte din acești munți sunt stăpîniți și azi de locuitorii Arefului.

*

Acu, să nu uităm vorba. După două zile de la trimiterea săgeții scrise, au venit turcii de au așezat pe Pietrărie tunurile și au început să bată cu putere în cetate. Dar abia după multă vreme și după multă casnă au dărîmat-o, lăsînd-o cum e azi. Și mare le era bucuria că or pune mîna pe Vodă și pe oastea lui.

Cînd caută însă, ce să prindă ? Înăuntru nici pui de domn, nici picior de om !

— Căutați, mă, prin apropiere, că trebuie să fi fugit !

Cotelesc atunci în toate părțile, cu de-amănuntul, că i-ar fi găsit și în gaură de șearpe să se fi ascuns. Care nu le fu însă mirarea cînd, cercetînd urmele cailor, le-au văzut că merg toate în cetate,

[1] *Muscel* — deal (în Muntenia nord-vestică) (n. ed.).

nu afară din ea ? Potcoavele întoarse fuseseră ele bune la ceva !

— Mare minune ! strigară turcii și spuseră mai marelui lor tirișenia.

— Căutați băieți, tot prin cetate, că... cine știe unde-or fi ascunși ghiaurii ! ?

Și atunci iar răscolesc ăia tot, tot, prin pietre și pe sub pietre ; scofelesc [1] în sus și în jos, răcnesc și strigă numele aceluia de care tresăreau și în somn. Dar zadarnic :

„Vodă nu răspunde,
Că n-are de unde".

Dacă nu-l găsesc, vin de spun căpeteniei.

— Bre, bre, bre ! zice acela. Hai, bre, să ne cărăbănim de pe aici, că, după cîte-mi dau cu părerea, ghiaurii ăștia trebuie să fi intrat în pămînt !

Povestită de d-l învățător M. B. Preda, care a auzit-o de la sătenii din com. Șuici, jud. Argeș și publicată întîia oară în *Vremea nouă*, an. II, no. 1.

O variantă, tot de prin partea aceea, publicată în *Prietenul nostru*, an. I, no. 5, pag. 77, spune între altele :

„Cînd turcii au venit împotriva domnului, viteazul, prinzînd de veste, s-a scoborît repede din cetate prin deschizătura ei, iar la gura ușii, ca să nu bage de seamă dușmanii că domnul e ieșit, a așezat calul cu copitele înainte. Văzînd turcii urmele potcoavelor cu deschizătura înainte, au părăsit aceste locuri. Au prins însă pe portarul cetății și l-au silit să-i călăuzească pînă

[1] *A scofeli* — a scotoci, a căuta stăruitor (n. ed.).

la cetate și să le arate averea domnului, căci numai astfel îi vor cruța viața. Portarul le-a arătat-o, dar păgînii nu s-au ținut de vorbă și în urmă l-au omorît.

R.—C., P., pp. 83—85.

UN OSTAȘ DE-AL LUI ȚEPEȘ

În timpul luptelor de hărțuială pe care le purta Țepeș cu Turcii, conduși de însuși sultanul Mohamed, un soldat român căzu prizonier. Sultanul, poruncind să-l aducă înaintea sa, îl întrebă răstit :

— Spune, ghiaure, pe unde se ascunde domnul vostru ?

— Pretutindeni și nicăieri, iar dacă vrei să-l găsești, du-te de-l caută !

Uimit de răspunsul și îndrăzneala soldatului, îl întrebă iarăși :

— Cîți soldați are el, cu toții ?

— Mai puțin cu unul... Și dacă vrei să știi cîți i-au mai rămas, du-te de-i numără !

Tulburat de mînie, sultanul strigă bătînd din picior :

— Dacă nu vrei să spui, ghiaure, voi porunci să te spînzure.

— Aceasta e pedeapsa care o merită orice soldat care se lasă a fi prins.

Văzînd că n-o scoate la cale cu asprime, sultanul zise cu glas dulce :

— Ascultă ghiaure, îți dăruiesc viața, îți dau avere și te fac pașă în țările mele, numai spune-mi ce te-am întrebat !

— Nici spînzurătoarea, nici comorile și nici însuși tronul tău nu mă vor face să-mi vînd țara și pe domnul meu.

— Toți soldații lui Țepeș sînt isteți ca tine ?

— Din toți, eu sînt cel mai prost, căci altfel eram și eu ca ceilalți : mort ori liber.

Văzînd Mahomed atîta curaj și credință, rămase gînditor ; apoi, întorcîndu-se către pașalele din jurul său, zise cu întristare :

— Dacă Țepeș ar avea o sută de mii de soldați ca acesta, de mult ne-ar fi gonit din Europa !

Mahomed porunci apoi să scoată pe soldat din fiare, îi dărui o pungă cu bani de aur și-l lăsă liber.

Soldatul trecu mîndru printre șirurile musulmanilor și se duse la ai săi.

I., pp. 13—14.

VLAD ȚEPEȘ ȘI SOLII TURCEȘTI

Se spune că pe timpul domniei în Țara Românească a lui Vlad-vodă Țepeș, sultanul Mahomed al II-lea i-a trimis niște soli.

Aceștia, după ce au intrat în sala de primire a domnului român și se închinară după obiceiul lor, nu-și scoase fesurile din cap. Atunci Țepeș îi întrebă :

— De ce vă purtați voi așa ? Ați venit înaintea mea și-mi faceți mare necinste.

Iară solii turcești răspunseră într-un glas :

— Așa este obiceiul la stăpînitorii țării noastre.

Țepeș vodă le spuse atunci :

— Vreau și eu să întăresc obiceiul vostru, ca să-l țineți și mai tare.

Porunci atunci la slujitorii săi să-i aducă cuie îndată, ca să întărească cu ele fesurile solilor, în cap.

După ce făcu lucrul acesta, dete drumul solilor zicîndu-le :

— Mergeți de spuneți stăpînului vostru că el este obișnuit să sufere asemenea necinste din partea voastră, noi însă nu sîntem învățați. Altă dată să nu mai trimită la noi, ori în alte țări și la alți stăpînitori, soli cu obiceiurile sale, căci noi nu vroim să i le primim.

M. P., pp. 15—16.

SCĂPAREA LUI VLAD ȚEPEȘ

Vlad Țepeș era domnul Țării Românești. El era tare aspru cu hoții și boierii care i se răzvrăteau, căci pe toți aceștia îi trăgea în țeapă. De aceea i-a și rămas numele Țepeș.

Vlad a avut și multe lupte cu turcii cari năvăleau în Țara Românească. Uneori îi bătea el pe turci, alteori îl băteau aceștia pe Vlad. Într-o luptă a fost biruit. Ca să scape de urmărirea turcilor, s-a refugiat în Munții Argeșului unde avea, pe o stîncă înaltă, o cetate tare. Turcii s-au luat după el pînă în munți. Ei voiau să-l prindă și să-l

omoare, căci nimeni nu prăpădise atîția turci ca Vlad.

Ajungînd pînă aproape de cetatea lui Țepeș, au văzut că în fața ei e un deal de pe care ar putea bate cetatea cu tunurile. Au trimis deci după cîteva tunuri cari aveau să sosească peste cîteva zile.

Pe vremurile acelea, turcii răpeau copii creștini pe cari îi creșteau și făceau din ei soldați turci numiți ieniceri. Între ienicerii din fața cetății lui Țepeș era chiar un nepot de-al lui Vlad. Nepotul acesta nu-și uitase de vița lui, de aceea scrise pe un petec de hîrtie, ce vreau să facă turcii. Hîrtia a prins-o de o săgeată, pe care a aruncat-o în cetate. Îndată ce a citit Vlad scrisoarea, a plecat din cetate printr-o galerie care ducea pe sub pămînt și a luat-o peste munți, în țara Făgărașului. Iar turcii, spărgînd după cîteva zile cetatea cu tunurile, n-au mai aflat suflet de om în ea.

V. L., pp. 46—47.

VLAD ȚEPEȘ

Hei, măre ! Era rău din partea turcilor, pe vremea lui Vlad Țepeș !

Veneau biglirgii [1] și luau oamenii în zălogire, ori să-i facă soldați de-ai lor ; ba luau și vitișoare d-ale noastre : tot din zece oi, una.

Și ce era mai bun și mai din belșug, pe vremea aceea, decît oaia ? Ea săraca :

„Vine vara, te-ndulcește ;
Vine iarna, te-ncălzește..."

[1] *Biglirgiu* — oștean turc (n. ed.).

Era așa de mult laptele, că, pe atunci, moșii noștri făceau mămăliga cu lapte, în loc de apă, că era mai ieftin laptele !

Și d-aia avea Vlad-vodă necaz pe turci.

Îi căuta, pe rudă pe sămînță, și cum îi prindea, îi trăgea în țapă.

Vlad-vodă pedepsea și pe boierii care își dau de multe ori coatele cu turcii, ori nu se purtau cinstit cu oamenii ca d-al de noi.

Odată, ca să-i prindă mai lesne, a făcut un ospăț mare și a chemat la el și pe boierii pe cari avea pică.

Cum au venit însă ăia, el i-a tras în țapă !...

De la Ghiță a lui Dinu Radului din Almăjel, jud. Mehedinți.

R.—C., L., p. 65.

RĂZBOIUL DE LA PODUL-ÎNALT

Își puseră în gînd turcii ca să răpuie pe Ștefan cel Mare și pe urmă să robească și țara Moldovei. S-au într-armat turcii și-au pornit la război cu oaste cîtă frunză și iarbă, ca doară-doară l-a birui pe Ștefan, că altfel îi cam duceau frica.

Ștefan-vodă ș-a rădicat și el oaste și le-a ieșit în cale numai c-o mînă de oameni dar cu credință în Dumnezeul cel puternic, cu nădejde în brațele lor cele vînjoase și cu meșteșugul ostășesc moștenit din moși-strămoși.

Cînd a văzut Ștefan pozderia cea de turci, n-a fost de chip să se bată fățiș și la loc larg, îndată a cotigit-o Ștefan cu oastea îndărăpt, pe ici, pe colea. Și tot i-a tras pe turci, încet-încet, drept pe unde știa năzdrăvanul Moldovei că i-a face chisăliță pe dușmanii care vrau să-i închinăm țara, cu voie ori fără voie.

Cu șîriclic i-a băgat pe turci într-o vale încunjurată numai de codri mari și locuri fioroase, așa că te uitai numai în cer și-n pămînt, încolo nu vedeai decît codru sălbatic, văi mocirloase, rîpi prăpăstioase și locuri întunecoase.

Turcii, care se bizuiau pe ostașii lor cei mulți, tot îl urmăreau mereu pe Ștefan, gîndind că și în borta șoarecului dacă s-ar băga, tot ar să-l bată odată pe Ștefan, să spuie încaltea morților de patima lui.

Oastea lui Ștefan cel Mare știa prea bine locurile din Valea Racovei și, știind ce-o așteaptă, își făcuse în pripă cetățui de aparare, movili de priveghere și șanțuri de adăpost, de jur împrejurul Văii Racovei.

Așa, pe vîrful dealului Paiu a fost Cetățuie, pe Vale a fost silistrărie de prav de pușcă, prin satele Porcăreț, Păunești, Valea Ră și Poiana Cîrnului au fost tot movili și șanțuri.

Bătălia s-a început în Valea Similei, pe dealul care se cheamă Cetatea, unde să văd și astăzi două tabii (șanțuri); pe urmă la gura văii Racova și deacolea s-a tot bătut în sus, pe apa Bîrladului, în Bîrzești, pe valea Rebricei și pînă la tîrgul Scînteia, pe șleahul cel mare care merge spre Iași, tot

o bataie a fost și-i omora pe turci ca și cum i-ar fi luat din oală.

Pe unde-i satul Fundătura a fost bătălie amarnică. Ștefan își așezase oștirea pe dealul Măgura, care-i cel mai înalt deal de pe acolo și trăgea-n turci de-i potopea. Și astăzi sînt urmele de șanțuri și a unui beci care-i zic oamenii : Beciul lui Ștefan-vodă. Pe șăsul Bîrladului, unde-i astăzi satul Ștefan cel Mare, a fost iar o bătălie cu turcii. La Podu-Harapului de peste pîrîul Racova — aproape de satul Chițocu — oastea lui Ștefan a ucis un pașă harap și de aceea se cheamă și podul : Podu-Harapului. Podul acesta a fost făcut de Ștefan-vodă.

Și cîți dușmani au pierit și cîți au rămas ciolnavi [1] pe cîmpii, tot nu se lăsau, că parcă răsăreau din pămînt, așa de mulți turci erau.

Ștefan, dacă a văzut nevoia, a prins a se trage din calea lor, că-l urmăreau să-l prindă.

Fiind strîmtorat de turci, s-a suit într-un stejar care venea pe locul unde se află astăzi biserica din Scînteia și, cum sta în copac, Ștefan s-a rugat lui Dumnezeu.

— Doamne ! scapă-mă de focul în care mă găsesc astăzi și în locul stejarului aistuea, voi zidi un lăcaș dumnezeiesc !

Turcii au trecut înainte fără ca să-l zărească și Ștefan a scăpat cu viață.

După întîmplarea asta, Dumnezeu i-a ajutat și i-a bătut cu istovul [2] pe turci, la Podul-Înalt, care venea mai sus de satul Scînteia [3] ; și pe urmă i-a alungat pe turci în jos, spre Dunărea.

---

[1] *Ciolnav* — cu oasele rupte (n. ed.).

[2] Pînă la sfîrșit (n. ed.).

[3] Ceea ce nu-i adevărat, lupta s-a dat tot la Cănțălărești. N. Iorga.

În ținutul Tecuciului iar i-a bătut amarnic pe turci, la un vad care de-atunci i-a rămas numele : Vadul-Turcilor.

Și așa a scapat țara de robie și oastea moldovenească a făcut minuni de vitejie.

Cum a sfîrșit războiul, Ștefan a poruncit să facă în Scînteia o biserică cu hramul sfinților Arhangheli Mihail și Gavril, și a mai făcut și un pod de piatră peste pîrâul Rebricea.

Morții, cîți au căzut în vremea războiului cu turcii, i-a îngropat înspre miază-zi și răsărit de Pungești, în locul unde-i zic oamenii : Țintirimul lui Vodă. Iar celor care-au trăit și s-au purtat vitejește în cumpăna asta așa de mare, Ștefan i-a răsplătit dăruindu-le pămînt, ca să aibă cu îndestulare, neam de neamul lor.

Unora din căpitani le-a dăruit chiar locurile unde ș-au arătat ei faptele lor vitejești. Așa a fost la bătălia din satul Fundătura.

Răzășii din Bucătăria, Cănțălărești, Chetrești, Ciofeni, Coșești, Gîrceni, Mircești, Telejna de Sus și Tătărăni, toți sînt împămînteniți din vremea războiului de la Racova, pentru c-au știut cum să-și apere : crucea, Vodă și moșia.

Ș-așa, cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu bărbăția ostașilor moldoveni, a scăpat Ștefan-vodă țara de nacaz și de închinare înaintea păgînului.

După arătările răzlețe de C. Chiriță, Dicț. geogr. al jud. Vaslui, ff. 33, 37, 39, 41, 43, 55, 67, 123, 124, 135, 142, 150, 153, 154, 165, 172, 186, 189 și T. Ciuntu, dicț. geogr. jud. Tecuci, f. 265.

K., pp. 75—78.

MINTEA MOLDOVANULUI CEA DE PE URMĂ

Stăpînea țara Moldovei, într-un rînd, un domn mare întru toate. Și numele lui era Ștefan-vodă. Și neamul nostru o ducea bine și de aceea sămînța pismei încolți în inima liftelor străine. Sculatu-s-au leșii și tătarii și la urmă au purces și turcii, mulți ca frunza codrilor și pe atîta încă mai mulți și au întrat în țară pustiind și pîrjolind, iar mai apoi, prinzîndu-ne și oastea noastră cea mică și în grabă strînsă o sfărmară și-o împrăștiară.

Și se făcea prin locurile acelea o pădure deasă și-n fața pădurii o gîrlă lată și plină de stuhăriș. Ștefan-vodă își adună puținele rămășițe în dosul lor, făcu sfat și din sfat ieși poruncă să meargă mai înainte cîțiva surlași și să deie bucium de strîngere. Surlașii începură chemarea, iar Vodă Ștefan cu ostașii lui începură să chiuie a mărime.

Turcii pe dată crezură că acolo-i gloata cea mare a norodului de oaste și dădură năvală peste gîrlă, unde rămaseră înnămolite o mulțime de tunuri și de rînduri.

Moldovenii atîta așteptau. Repede sar ca niște lei-paralei peste capul păgînului, și-l strivesc, și-l buchisesc, și pe urmă îl lasă să se întoarcă în țara lui, pe drumuri scurte, cu ce mai rămăsese neatins.

Turcii s-au întors cu nespusă mînie în suflet și mînioși au rămas împotriva noastră pînă astăzi și spun cei ce știu că, de cîte ori se închină turcii, în loc de amin zic :

— Dă-mi, Doamne, mintea moldovanului cea de pe urmă !

Tudor Pamfile

P. F., pp. 35—36.

Ștefan-vodă cel Bun, bătîndu-l turcii la Războieni, au mărsu să între în Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să între și i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strîngă oaste, că izbînda va fi a lui. Și așè, pe cuvîntul mîne-sa, s-au dus în sus și au strînsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamțului. Și au suit pușcile [1] deasupra unui munte pre despre Moldova. Și au început a bate Cetatea Neamțului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamțu închis în cetate. Și vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan-vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniță, pre dînsul, că el va mîntui cetatea de acel greu. Deci, slobodzindu-l pre acel neamțu de la închisoare, s-au și apucat acel neamțu de au îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie [2] cetatea. Și au și lovît în gura unii pușci turcești, de au sfărmat-o. Și au început a bate în corturile turcilor, cît și boldul [3] de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vîrvu de munte, de unde avè cetatea nevoie, ce numai le-au căutat [4] a să da în lături de la acel locu.

Iară Ștefan-vodă, mergînd de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mărsu pe la Voroneț, unde trăiè un părinte sihastru, pre anume Daniil. Și bătînd Ștefan-vodă în ușa sihastrului, să-i des-

[1] *Pușcă* — tun.
[2] *Nevoie* — necaz.
[3] *Bold* — vîrf ascuțit.
[4] *A (-i) căuta* (cuiva, ceva) — a împune.

cuie, au răspunsu sihastrul să aştepte Ştefan-vodă afară, pănă ş-a istovi ruga. Şi după ce ş-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ştefan-vodă. Şi s-au ispovedit Ştefan-vodă la dînsul. Şi au întrebat Ştefan-vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii : închina-va ţara la turci, au ba ? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbîndi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfîntului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au şi purces Ştefan-vodă în sus pe la Cernăuţi şi pre la Hotin şi au strînsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Şi au purces în gios. Iar turcii, înţălegînd că va să vie Ştefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat şi ei Cetatea Neamţului de a o mai bate şi au început a fugi spre Dunăre. Iar Ştefan-vodă au început a-i goni în urmă şi a-i bate, pănă i-au trecut de Dunăre. Şi întorcîndu-s-înapoi Ştefan-vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voroneţul. Şi au pus hramul bisericii Sfîntul Gheorghie.

I. N., pp. 21—23.

[VODĂ RAREŞ ÎN CETATEA CICEULUI]

Petru-vodă Rareş, cînd era închis în cetatea Ciceului în Ţara Ungurească, avè nevoie de [1] nemţi şi de unguri. Iar fiind doamna lui sirboaică, de neamul Despoţilor, fată lui Despot-crai, au scris o carte [2] sirbască la împăratul turcescu şi la viziriul, cu rugăminte. Şi au slobodzit cartea pre o fereastră, gios din cetate. Şi au învăţat pre o slugă a lor,

[1] A avea necaz din partea cuiva (n. ed.).
[2] Scrisoare (n. ed.).

sirbu, ce avè, să să ducă cu cartea la Poartă, la viziriul. Și mergînd sluga acee la Poartă, a lui Petru-vodă, au scris viziriul la unguri să-l sloboadă pre Petru-vodă. Și după ce l-au slobodzit, s-au dus la Poartă.

Iară după ce s-au dus Petru-vodă la Poartă, așè vorbăscu oamenii, că au grăit viziriul împăratului să-l ierte și să-l puie iar domnu în Moldova. Iar împăratul au răspunsu că-i giurat, pănă nu va trece cu calul preste dînsul, să nu-l lasă. Deci viziriul au dzis că-i : „prè lesne a plini măria-ta giurămîntul". Și l-au scos la cîmpu și l-au culcat la pămînt, învălit într-un hararіu [1], și l-au sărit împăratul de trii ori cu calul. Iar alții dzicu că au ședzut supt un pod, și împăratul au trecut de trii ori pe pod. Deci l-au îmbrăcat cu caftan [2], să fie iarăși domnu în Moldova. Deci cum au slujit mai pre urmă turcilor, scrie letopisățul...

I. N., p. 27.

MIHAI VITEAZUL ȘI STROIE BUZESCU

Moșia Vlădaia rămăsese, cu vremea, a lui Mihai Viteazu.

Odată, Mihai avea o luptă crîncenă cu turcii, chiar aici în Dealul Viilor.

Veniseră turcii pe drumul Oii și Mihai îi aștepta cu oastea aici. S-a început lupta și s-au bătut ei

[1] Țesătură groasă și rară, din păr de capră.

[2] A numi domn al uneia din cele două țări românești (n. ed.).

mult și bine, zi de vară pînă-n sară, fără să se mai poată ști de partea cui e biruința.

De surda se lupta Mihai și se sucea prin toți și prăvălea la pămînt cîte zece-douăzeci odată, că nu era chip să isprăvească cu bine. Erau tare mulți dușmani și Viteazul avea numai o mînă de români.

Ba, ce să vezi dumneata ? Mai sosiră și alți dușmani ; se îndîrjiră așa de mult și-l împresurară pe domn, că era mai-mai să-i răpuie capul.

L-a slujit norocul însă că, tocmai cînd nu mai avea nici o nădejde de scăpare, i-a sărit în ajutor Stroie Buzescu.

Din cotro o fi răsărit și viteazu ăsta cu un pîlc de oaste, nu se știe. Se știe numai că a dat un iureș voinicește în turci ; a tăiat pe unii, a fugărit pe alții și așa a scăpat viața lui Mihai Viteazul.

— Mi-ai scăpat viața și țara, căpitane ! Iată, ți-oi face și eu un bine : îți dau să stăpînești cît îi fi tu și neamul tău, locurile astea pe unde ne-am luptat cu dușmanii.

Și așa, după ce au izgonit pe turci din țară, Mihai a dat Buzeștilor moșia Vlădaia, care acum să stăpînește de Vlădoieni, urmașii Buzeștilor.

Iar casele astea, tot Stroie Buzescu le-a făcut. Le-a lucrat cu meșteri aduși din Turcia. Și uite cum s-au dărîmat ! Pe drumul oii treceau într-una turcii spre Strehaia ori Calafat și jecmăneau tot ce găseau în drumul lor.

De multe ori jefuiau și p-aici — că le era în drum — iar cînd nu găseau ce jefui, dădeau foc.

Și așa, într-o zi, au dat foc și la casele Buzeștilor.

N-au ars însă cu totul, căci prea puțin lemn era în ele ; chiar bolta de sus era de cărămidă.

Buzeștii au avut și vii pe moșia asta, vii cari au trăit sute de ani, pînă acum optsprezece ani.

Auzită de la moșu Bobocică, de 80 de ani, din Vlădaia, jud. Mehedinți.

R.—C., L., pp. 76—77.

MIHAI VITEAZUL

Cînd s-a bătut Mihai Viteazu cu turcii, a venit aici cu oaste cu tot și au tăbărît pe vale, în satul nostru, ca să aștepte aici pe ceilalți români, de peste munți și din Moldova.

Ca să-și poată pune în rînduială oștile pentru bătaie și să poată pîndi venirea turcilor cari-i urmăreau și veniseră pe valea Dîmboviței, Mihai Viteazu s-a suit în Colțu-Albinei, colo unde se vede stînca aia de piatră, și a pus streajă. Acolo, ședeau uneori ostași d-ai lui; iar alteori, Mihai singur, capu' lui. Aici au făcut înțelegere între ei domnii românilor: cum să scape mai lesne de păgîni.

Se cunosc și azi treptele vechi pe care se urcau sus oamenii de pază.

Aici în Stoenești, au fost și lupte. Pe Stoieneasca, unde înainte a fost biserică, s-au găsit oase grozav de mari și multe.

Unii din bătrînii noștri povesteau că Mihai Viteazu ar fi avut la Rucăr, în dealul Sasului, un palat ale cărui urme se văd și azi.

De la I. Răuțoiu, din Stoenești.

R.—C., T., 108.

Apoi, nene, multe s-au mai întîmplat și pe-aici, în timpul zaverei ! Cică a venit un popă sîrb cu vro sută de arvați, cărora popa le era mai mare și și-au ales loc bun de luptă, ca să poată bate bine pe turci, că-i goneau de foc, păgînii, din urmă.

Și popa mai trecu și luă și de peste munți ceva oaste și se așeză cu ei pe munții Colți, acolo unde-i zicea Valea Muierii ; se întări strașnic și începu să se bată cu turcii cari și sosiseră în Rucăr. Și bătîndu-se amarnic, a omorît popa peste o sută de turci și tot striga : „Înainte !“ la ai săi :

— Nu vă lăsați, fraților !

Da pe urmă, văzînd că oastea i se împuținează și că e vorba ca turcii — cari veneau mereu ca frunza și ca iarba — să-l ia pe la spate, se trase cu ai lui peste munți, unde era oastea neamțului.

Păgînii însă, după el ! Și văzînd că nu-l poate prinde, cerură nemților să le dea pe popa cu oastea lui, ori numai pe el singur.

Da nemții se împotriviră.

— Așa ? a strigat mai marele turcilor. Și a poruncit să intre oastea păgînă în Brașov.

Cînd au văzut, așa, nemții ziseră popii să iasă afară de unde-și avea culcușul.

Și ieși bietul popă. Da, tot cu curaj. Își ceru armele și calul. Aia însă, în loc să-i dea sabia cu care băgase pe turci în vidănii [1], i-au dat altă sabie.

Și au mai mers cu popa cîțiva tovarăși și s-au repezit în turci, popa fiind cu sabia scoasă.

[1] *Vidanie* — spaimă, nălucire (n. ed.).

Şi prin stînci, şi prin văi, popa se lupta de foc. Chiar el, cu mîna lui, a mai doborît cîţiva păgîni. Şi da înainte, de mîna morţii, şi nu se lăsa.

Da, nenorocul lui !... alunecă de pe o stîncă şi-şi frînge sabia. Şi aşa au căzut cu toţii în mîinile turcilor. Pe tovarăşii popii i-au tăiat, iar pe el l-au dus viu la Paşa, la Bucureşti.

— Dulce e, măi popo, carnea de turc ? îl întrebă încruntat mai marele turcilor ?

— Dulce, dulce, jupîne ! răspunse popa. Dar ce folos ? Cînd să-i simt gustul, mi s-a frînt sabia.

Pe urmă au poruncit să trimeată pe popă în ţara turcească, ca să vază toţi şi să se minuneze de aşa viteaz.

R.—C., T., pp. 154—156.

NESTOR URECHE ŞI SIHASTRUL

Nestor Ureche, marele logofăt al lui Aron-vodă, primeşte ştiri de la domnitor, din Constantinopol, că întorcîndu-se la Iaşi are să ucidă pe boierii, duşmanii săi.

Nevoind să ia parte la faptele cruntului domn, Nestor Ureche încălecă şi fugi din capitală.

Urmărit de aproape de oamenii lui Aron, Ureche apucă de-a dreptul prin munţi, spre Tîrgul Neamţului.

Pe o zi de vară foarte fierbinte, fugind în goana calului, Ureche era însetoşat ca şi calul său şi nici picătură de apă în ploscă, iar de seceta cea mare secaseră şi izvoarele. Abea putu afla calul, mer-

gînd pe matca unui șuvoi, pietre umede, pe care să-și poarte limba uscată, după ce le răsturnă cu copita.

— Pîrîu sec, zise Ureche, dar unde duce albia ta uscată ? Deodată, la o întorsătură de picior de deal, Ureche se găsi față în față cu o locuință omenească, lîngă o bisericuță de lemn.

„Să intru ? Să nu intru ? Cine o fi locuind acest schit ?“ așa se întreba boierul, cînd iată că iese din chilie un călugăr cu barba lungă, albă ca zăpada. „Un călugăr, un schimnic, își zise Ureche, nu poate să fie un suflet rău.“ Și se apropie cu calul de călugăr.

Bătrînul ridică anevoie capul spre călăreț și-l privi printre lungi sprîncene care-i cădeau ca perdelele de borangic alb, peste ochi.

— Un călător în codrii aceștia ? zise călugărul. Fii binevenit, fiule !

— Dar unde sînt eu, părinte cuvioase, cum se chiamă aici ?

— Ce, nu știi ? E schitul ce Dumnezeu a ajutat, pe o rudă a mea, Zosima, să-l facă. Sînt nepotul acelui schimnic care odihnește acolo, lîngă altarul bisericii.

Nestor Ureche și calul său își potoliră setea și se odihniră în liniște. Atunci cunoscu Ureche locurile acelea frumoase și pe atunci anevoioase de umblat, precum și rîul căruia îi rămase numele de Secul. Ospătat și bine îngrijit de bătrînul călugăr, cîteva zile, Nestor Ureche jură lui Dumnezeu că, dacă s-o întoarce cu sănătate în patrie, va ridica în locul bisericuței lui Zosima, o mîndră și mare mînăstire.

Se știe că el și-a împlinit jurămîntul și că mînăstirea Secului urmă schitul neștiut de lume, al lui Zosima.

Pe zidul pridvorului mînăstirii se află portretul lui Nestor Ureche, iar amintirea sihastrului Zosima a rămas numai în documente și în legendă.

I., pp. 39—41.

MIRON COSTIN ȘI VIZIRUL

În timpul domniei, în țara Moldovei, a lui Petriceico-vodă, luînd vizirul turcesc cetatea Camenița, a trimis poruncă domnului moldovean să aleagă pe un boier, care-i mai de treabă, și să-l trimită la cortul său, să-l întrebe ceva.

Ales-a Petriceico-vodă, din toți boierii țării, mai de treabă la vorbă, pe Miron Costin, care a ajuns mai pe urmă și logofăt mare. Mergînd Miron Costin la cortul vizirului, de a șezut înaintea lui, i-a spus vizirul să-i spună drept : „Pare-le lor bine că au luat turcii cetatea Camenița, ori ba ?“

Iară Miron a răspuns că se teme a spune drept.

Vizirul a zîmbit cu rîs plăcut și i-a poruncit să grăiască fără teamă.

Atunci Miron Costin a spus :

— Suntem noi moldovenii bucuroși să se lățească împărăția turcească, în toate părțile, cît de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să se lățească.

Iar vizirul iară a rîs și a răspuns :

— Drept ai grăit.

Ce bine cugetau strămoșii noștri cînd era vorba de țară !

M. P., pp. 74—75.

JURAMINTUL ROMÂNULUI

L-a pus dracul pe-un român și... a furat de la un turc un ulei [1] plin cu miere.

Asta a fost de cînd cu turcii.

Turcul îl bănuiește și-l cheamă să-l dea pe mîna agăi.

Românul, văzîndu-se prins cu mîța-n sac, ce era să mai facă? O ia cu gura înainte, și unde începu să se închine și să se blesteme, măi tată, făcînd și niște mătănii de-le cu coadă, zicînd:

— Agă! Cine a furat mierea, s-o mănînce cu muierea, cu ceara să-și lumineze seara; hodorogul să-l arză focul!... Dracii-n păgubaș că hoțul stă de față!...

Atunci, turcul păgubaș, auzind atîtea vorbe de blestem și fiindu-i frică să nu cumva să se întoarcă asupra lui, și mai văzînd atîtea cruci făcute, îi luase românul mințile, i-a zis:

— Destul, bre, destul!... că m-o bate Dumnezeu și pe mine!... Acum te cred... Du-te acasă!...

Și a scăpat românul!

T. D., pp. 15—16.

DE CÎND CU TURCII

Ne-nvățasem, măi taică, cu turcii, parc-am fi trăit de cînd lumea cu ei! Trăiam și noi cum puteam, ca pomul cu cuiul bătut în el!

[1] Știubei (n. ed.).

Și s-au dus ! S-au dus de parcă n-ar fi fost vreodată ! S-au dus cum s-au dus și alte neamuri ce-au zălătuit [1] pe-aici.

În *Băilești* să mergi, s-auzi povești de pe vremea lor ; băileștenii să spuie, că pe capul lor cădeau întotdeauna !

Știu c-acu, odată, era bătaie mare între turci și ruși ; iar turcii tăbărîseră în Băilești și-i apucase aci taman Crăciunul lor... Bag-seamă, nu le era frică de ruși, că știți ce-au făcut ?... I-a pus dracu de s-au dezbrăcat, s-au descălțat, au făcut focuri, au tăiat oi și s-au pus pe gătiri, ca pentru Crăciun... Nici nu știau ei ce-i aștepta dinspre Cioroiu, de la ruși !...

Și să vedeți, un băileștean, nu-mi aduc aminte cum îl chema, arc și astăzi nepoți și trăiesc în Băilești, scapă din sat și fuga la Cioroiu, la ruși. Le-a spus toată tărășenia, așa, așa, așa..., cum petrec turcii în sat, dezbrăcați. Rușilor, atît le-a trebuit ! Năvală peste ei noaptea !... Și i-a luat ca din strachină ! Și ucide, ucide, omoară, omoară la ei, fără milă, că păn-a băga de seamă ei, îi copleșiseră rușii...

Atunci, ce să facă turcii ? Să fugă ? Nu puteau !... Să se bată ? Nu mai aveau cum, că ţoghiile [2] și puștile nu le-aveau la îndemînă... Dezbrăcați erau. Ce să facă ? Au fugit care încotro a văzut cu ochii, prin copcile [3] paielor oamenilor, de se ascundeau să scape de mînia rusului... Și cum mai fiecare turc avea ogarul lui, că uitai să spun că fiecare turc nu pleca la drum fără ogar, zic, căuta și bietul ogar să-l însoțească pe stăpîn și se ducea și el la copcă...

[1] *A zălături* — a hălădui (n. ed.).
[2] *Ţoghie* — dispoziliv pentru aruncarea sulițelor (n. ed.).
[3] *Copcă* — gaură (n. ed.).

Ajunsese vremea în noaptea aia, ba și a doua zi, să nu mai rămînă un turc viu, în picioare... Și asta pînă a băga de seamă rușii... Că-i scoteau pe turci de prin paie, cu cîrligul de tras paiele !... Că rusul, unde vedea ogarul încolăcit la gura copcii, băga cîrligul și-l scotea pe bietul turc cu mațele vărsate, ori cu pielea spintecată... Căci numai acolo îi mai putea afla, unde era ogarul încolăcit...

Așa era pe-atunci, pe cînd cu turcii !

Povestită de săteni, din comuna Boureni, jud. Doljiu.

N. I. D., pp. 41—43.

DE PE VREMEA MUSCALILOR

Pe cînd se luptau turcii cu muscalii și ăștia din urmă făcuseră biserici muscălești, cîte una în fiecare sat, luau muscalii de aici de la noi, care de podvoadă [1]. Și le luau cu luna.

A luat și din Țigănești, pe moș Niculae Geabelea.

Așa.

Pe cînd mergeau ei cu carele cu zalhaneaua [2] — vro două sute de care — iată un baiarac [3] de turci călări, veneau spre carele cu zalhanea. Da la carele alea erau numai doi muscali, cu doi cai ai lor.

[1] Prestație, transport gratuit cu carul (n. ed.).
[2] Abator ; aici, provizie (n. ed.).
[3] Steag, drapel ; aici, unitate militară (n. ed.).

Cînd îi văd românii cari mînau boii, arătau pe turci muscalilor.

— Iată jupîne, vin turcii!

— A! Moldovan! Nicivo! răspund ei, arătînd prin semne că nu le pasă.

Apoi le-au arătat românilor să aşeze carele pe două rînduri, unul lîngă altul, şi să dejuge boii.

Şi atunci, unul din muscali a încălecat un cal, pe deşelate, şi a ieşit înaintea turcilor. Celălalt muscal s-a culcat într-o căruţă încovîltirită — căruţa cea din fruntea şirului de care — şi s-a băgat sub coviltir şi a legat calul alături lîngă căruţă.

Aşa.

Acu, cel care mergea cu calul în goană a avut grijă ca, apropiindu-se de baiaracul cu oaste păgînă, să lase calul numai în jocuri, ca şi cum i-ar necăji pe turci; iar cînd s-au apropiat mai bine păgînii de el, a întors calul înapoi — ca să-i întărîte pe turci — şi a luat-o cu calu în goană, spre care.

Turcii, iute-iute, s-au repezit după el, să-l prinză. El fugea însă înainte şi păgînii erau înşiruiţi după el, în rînd, unul după altul.

Iar cînd s-au înşiruit pe partea stîngă a carelor, ca să prinză pe muscalul care fugea înainte, ce să vezi dumneata?

Odată s-a sculat muscalul care era sub covîltir, s-a aruncat şi el pe cal, pe deşelate şi cu sabia trasă, s-a luat după turci, din urmă. Şi zbura, nu mergea.

Apoi? Pe care îl sosea, îl şi tăia.

Aşa. Cînd au sfîrşit turcii goana lor pe partea dreaptă — că pe acolo se întorsese muscalul de care am vorbit la început — pînă atunci, muscalul cestălalt a ieşit şi el cu toţi turcii tăiaţi, pe rudă pe sămînţă [1].

[1] Tot neamul (n. ed.).

După ce i-au tăiat, ăi doi muscali i-au dezbrăcat de haine şi le-au dus la un puţ din apropiere, de le-au spălat de sînge.

Apoi, banii şi armele le-au luat muscalii, iar hainele le-au împărţit la oamenii cu carele.

Chiar moş Geabelea a venit acasă cu o pereche de poturi [1].

Povestită de preotul Dimitrie Ioan — ca amintire — şi ca să-mi arate îndrăzneala şi vitejia muscalilor.

R.—C., P., pp. 300—301.

NAZAT

Cînd simţiră boierii craioveni că Grigorie Dimitrie Ghica-vodă părăsise Bucureştii, temîndu-se de vreun iuruş al turcilor, pe la începutul lui mai 1828, fugiră care încotro, spre munţi. Numai Solomon, Magheru şi Ciupagea, cu cetele lor de panduri, din cari mulţi fuseseră ai lui Tudor, nu părăsiră Oltenia.

Pe dată ce plecă generalul maior cneaz-Gorceacov, care fu primul muscal sosit în Oltenia, cu oşteni, în căruţi de poştă, ca să ajungă la Craiova înainte de vreun iuruş turcesc, cei trei căpitani români se pun sub comanda lui Gorceacov. Acesta este înlocuit însă la finele lui iunie 1828 prin generalul Gheismar, care înaintează cu oştirea rusească spre Dunăre, pentru a respinge pe turci, care deja

[1] Nădragi largi, garnisiţi cu găitane şi cusături, purtaţi de arnăuţi (n. ed.).

înaintaseră în Oltenia. Solomon, Magheru și Ciupagea, cu pandurii lor, făceau minuni de vitejie.

Turcii vidinlăi [1], sub căpetenia lui Ceapanoglu, nu mai puțini de 15.000 și cu artilerie numeroasă și puternică, înaintaseră în Oltenia și își așezaseră puternica tabără, în sat la Băilești. Gheismar, avînd în cortul său pe Ciupagea cu ceata lui de panduri, se hotărăște să izgonească pe turci din Băilești, căci îi tăiau calea spre Calafat.

În dimineața zilei se împarte votchi din belșug la oșteni ; se fac toate pregătirile obișnuite premergătoare bătăliei. Pandurii nu beau. Românul nu se bate cu capul amețit, el ține să aibă deplină conștiință de făptuirile sale în luptă. Ciupagea e în mijlocul lor.

— Mă băieți, le zice el. Unde mă veți vedea, într-acolo să dați iureș. Greu e că nu pricepem comanda pe rusește, dar ca să răzbești tot înainte pînă la dușman, trebuie mai multă vitejie decît comandă. Sînteți viteji voi, și Dumnezeu nu vă părăsește.

*

Acum trîmbițele răsună, tunurile rusești așezate în baterii au deschis focul împotriva Băileștilor. Grenadirii muscali, pîlcuri-pîlcuri, înaintează prin cîmp, de-a dreptul, fără drum, înspre sat. Ciupagea cu pandurii săi ocupă flancul drept al oștirii rusești. Zgomotul armelor este asurzitor. Fumul tunurilor și al puștilor e luminat numai de focul fulgerător ce iese din arme.

Dar turcii din Băilești nu întîrzie de a răspunde și ei cu cele 30 de tunuri ce au. Sub protecțiunea acestora, așezate pe o culme de lîngă sat, doboară

[1] Din Vidin (n. ed.).

ca secera spicele, șirurile muscălești. Din sat iese întru întîmpinarea muscalilor, oștirea turcească. Acum ei sînt față în față cu oștirea rusească ; încă cîteva sute de pași și puștile vor ajunge să bată, să împrăștie moartea în ambele oștiri.

Deodată, din ambele flancuri, generalul Gheismar vede înaintînd în goana cailor cavaleria turcească.

— Sîntem înconjurați, strigă Gheismar către ofițerii ruși de pe lîngă el : sîntem pierduți !

La moment, Gheismar oprește calul și dă comanda : nazat, nazat [1] !

De la general pînă la cel din urmă prapurcic [2], toți strigă : nazat ! nazat !

Căpitan Ciupagea aude și dînsul comanda : nazat !

— Auziți, voinicilor, generalul ne strigă : La sat ! La sat ! La sat, copii !

Și fără a mai căta să deosebească prin nourii de praf cum oștirea rusească se pregătea să ia fuga îndărăt, Ciupagea cu pandurii săi, într-un avînt nerezistibil, cu pas de goană, apucă înainte spre Băilești. Peste cîteva minute, înainte de ce cavaleria turcească să fi putut învălui flancul drept muscălesc, pandurii izbeau pedestrimea turcă din fața satului. Comandantul turc e surprins de acest atac neașteptat, crede că în loc de a înconjura el pe muscal, din contră aceștia au înconjurat oastea turcească. Deci, la rîndul său, dă comanda de fugă îndărăt.

Gheismar, care a observat la timp mișcările pandurilor, trimete în goana calului ordonanța, ca să strige lui Ciupagea : nazat !

[1] Înapoi (rus.) (n. ed.).

[2] Purtătorul drapelului în armata veche rusească (n. ed.).

— Da, la sat, strigă viteazul căpitan.

Acum comandantul rus vede pe turci la rîndul lor, dînd îndărăt. El ordonă trîmbițașilor să sune semnalul de schimbare de front. Într-o clipă soarta bătăliei e în mîna muscalilor. Ciupagea ridică drapelul românesc în Băilești, de unde turcii au fugit, iar muscalii îi urmăresc dincolo de sat, pe cînd cavaleria turcească, care și ea primise ordin de retrocedare, nu se opri din goana cailor decît pe țărmii Dunării.

Gheismar nu urmări departe pe turci, lipsit de cavalerie. Întors în sat, el chiamă pe Ciupagea.

— Cînd am ordonat nazat, zice generalul, n-ai înțăles comanda ?

— Ba da, excelență și am împărtășit-o și panduriloг mei pe limbă românească, strigîndu-le : la sat ! la sat !

Prin intervențiunea unui ofițer care știa românește, se explică lui Gheismar tălmăcirea dată de viteazul Ciupagea, la nazatul muscălesc.

Gheismar rîse și luînd după pieptul unui ofițer crucea Vladimir, o puse pe pieptul lui Ciupagea zicînd :

— Iată, pentru tălmăcirea românească a lui nazat !

U. V. R., pp. 251—255.

DIN 1877

Parcă mă uit și-acum. Eram în dreptul Lomului, în vale, la Dunăre, la Rast, împrejurul unui singur tun. Ne uitam la el și ne tot miram, dacă vom face vreo ispravă ori nu, numai cu el.

Aveam de ofițer pe domnul colonel Dumitrescu.

Era pe la o vreme. Tunul îl așezasem pe un mic parapet și împrejuru-i făcusem niște șanțuri pentru adăpost, toate astea între niște sălcii, așa fel ca de aici să se vadă dincolo, iar de dincolo aici, nu.

După ce am încărcat tunul, domnul colonel se sui la el și pe mine mă mînă la roată. Se așează la ochean să se uite dincolo și numai ce-l auzii :

— Învîrtește înspre dreapta...

Eu învîrtii.

— Puțin mai la stînga... Mai încet... Încetinel ! Destul !

Și-l lăsai.

Ne uitarăm și noi ăștelalți soldați într-acolo și, de unde, ce să vezi ? Nimic, mai ales noi cari eram infanteriști nu vedeam nimic.

Sărirăm în șanț. Și domnul colonel, el cu mîna lui trase. Și repede sări și el la noi.

Ne temeam că vede turcul fumul tunului și ne prăpădea.

Numai ce auzirăm dincolo o bubuitură de se cutremură pămîntul, și niște schintei albe pe sus.

— Bravo ! Ura ! Trăiască România ! strigă domnul colonel din răsputeri.

— Ura !... Ura !... îi răspunserăm și noi...

Ce se întîmplase ? Nemerise ghiuleaua drept în tunul turcesc.

Și ce să vezi ? Turcii, crezînd că cine știe ce armată trebuie să fie dincoace, nici o clipă n-au mai întîrziat, ci-au și șters-o în altă parte, unde îi așteptă, poate, altele și mai și.

De-aici am luat-o spre Calafat ca să dăm de veste și altora despre procopseala noastră.

Povestită de veteranul sergent-major Ion Titirigă, din comuna Boureni, județul Doljiu.

N. I. D., pp. 70—72.

DESPRE DOMNI DREPŢI, VITEJI ŞI APĂRĂTORI AI ŢĂRII ŞI POPORULUI

IOAN CORVIN ȘI CORBUL

În jumătatea a doua a secolului al XIV-lea trăiau în județul Hunedoarei, trei frați : Radu, Mogoș și Voicu, care erau cneji români. Dintre aceștia, Voicu a plecat la curtea regelui unguresc din Buda, unde a intrat în garda regească. La plecare lăsase pe soția sa cu un copil mic în fașe și îi dete un inel, care să-l arate cînd va veni cu Ioan, căci așa îl chema, la Buda.

După ce se făcuse băiatul mai mare, plecară la Buda, ca să-l caute pe Voicu. Cu mama și cu Ioan, era și fratele ei. Mergînd pe drum și fiind cald, hotărîră să se odihnească sub umbra unui copac. Mama și unchiul adormiră, iar băiatul rămase jucîndu-se cu inelul. Un corb care era pe copac se repezi la Ioan și-i smulse inelul sclipicios din mînă. Băiatul începu să țipe, unchiul său se deșteptă, luă iute arcul și o săgeată și trase în corb. Corbul căzu străpuns la pămînt, cu el împreună și inelul.

Călătorii își continuară drumul și ajunseră la Buda, unde aflară pe tatăl lor. Regelui îi plăcu de Ioan și-l dete la școală, ca să învețe carte. Cînd a fost mai mare, se făcu și el soldat și ajunse și general. În războaiele cu turcii, Ioan s-a arătat foarte viteaz, așa că regele i-a dat, drept răsplată, mai

multe moșii și castelul Hunedoara. La început îi ziceau și lui, ca și tatălui său, Ioan Românul ; după castelul Hunedoara îi ziceau Ioan Hunedoreanu (ungurește Huniadi) ; fiindcă bătuse într-un rînd pe turci lîngă Sibiu, îi mai ziceau și Iancu Sibiancu. Regele i-a mai dat și dreptul ca stema sau semnul familiei lui să fie un corb cu un inel în cioc, de aceea îi mai ziceau și Ioan Corvinul, adecă Corbeanul. Mormîntul lui Ioan Corvinul e în Alba-Iulia.

V. L., *pp. 40—41.*

IOAN CORVIN

În ajunul unei lupte cu turcii, Corvin fu întrebat de unul din ofițerii săi dacă armata turcească e mai mare decît cea creștină. Corvin răspunse :

— Așa poate să mă întrebe numai unul care se teme de umbra sa. La mine a mai fost un ofițer. Acela însă n-a întrebat cît de mulți sînt turcii, ci unde sînt turcii.

Și cînd unii îl sfătuiau pe Corvin să nu ia lupta cu turcii, fiind aceștia prea mulți, Corvin le zise :

— Dacă vrem să învingem pe mulți, trebuie să ne batem cu mulți.

În urmă, fiind întrebat cîți luptători are el în armată, Corvin răspunse :

— Atîția cîți ne trebuie ca să învingem pe dușman.

I., *pp. 14—15.*

Povestea spune că pe vremea lui Vlad-vodă Țepeș se înmulțise leneșii, nevoie mare. Ca să trăiască, trebuia să mănînce ; căci nemilostiva burtă cerea. Și ca să mănînce umblau în prosteală. Cerșeau și cu cerșitul trăiau fără să muncească. Dacă vreun sghimboiaș [1] de om căruia îi place să sghimboiască și să se amestece în toate alea ca pătrunjelul, dacă vrun om, cum zisei, întreba pe cîte vreunul din acești cerșitori, de ce nu lucrează și ei ceva, unii răspundeau :

— Dară, nu umblu toată ziua ? Însă dacă nu găsesc de lucru, ce sunt eu de vină ?

Unora ca acestora, sghimboiașul le da în nas cu zicătoarea : „Mă duc să mă bag la stăpîn, dar-ar Dumnezeu să nu găsesc !“ Alții, iarăși găseau nod în papură, că : cojocarul își scoate ochii toată ziua și noaptea și cînd colo nu se alege cu nimic ; croitorul muncește toată viața și agoniseala lui este cît o umbră de ac ; pantofarul se cocoșează și se gheboșește pînă îmbătrînește și cînd moare tot cu talerul îl îngroapă... Și astfel potriveau ei cîte vrun cusur, pentru toate meseriile.

Ajungînd la urechile lui Vodă, și văzînd și însuși cu ochii mulțimea de calici, mai toți oameni buni de muncă, se luă de gînduri : „Numai prin sudoarea feței sale, spune la carte, că-și va agonisi omul cele spre hrana sa“, își zise Vlad-vodă. „Acești oameni trăiesc din sudoarea altora, prin urmare sînt nefolositori omenirii. Aceasta e un fel de tîlhărie. Tîlharul de codru, ce e drept, îți cere punga. De ești mai iute de mînă și mai voinic, scapi de el. Aceștia

[1] Zgîit, holbat, îndrăzneț (n. ed.).

însă îţi ia avutul cu încetinelul şi cu milogire, dară îţi ia mereu. Aşadar sînt mai răi decît furii. Să se stîrpească ăst soi de oameni din ţeara mea!"

Şi după ce se mai răsgîndi, porunci să se dea sfară în ţeară că la o zi anumită, să se adune toţi cerşitorii laolaltă, că are să le împartă Vodă cîte un rînd de haine şi să le dea o masă înfricoşată.

La ziua otărîtă gemea Tîrgovişteа de mulţimea calicilor ce venise. Slujitorii domneşti le împărţi cîte un rînd de haine noi ; apoi îi duse în nişte case mari unde erau pregătite mesele : Se minunară cerşitorii de dărnicia lui Vodă şi vorbeau între sine :

— Adevărat milă domnească !

— Tot din spinarea poporenilor este şi astă pomană ! Nu care cumva că dă Vodă ceva din punga lui ?

— S-a schimbat Vodă, mă ; nu mai este cum îl ştiţi voi !

— Lupul părul îşi schimbă, dară năravul ba.

Se puseră la masă. Aci, ce să vezi dumniata ? Bucate ca la masa domnească. Vinuri tot d-alea bunele, ce te culcă la pămînt.

Traseră calicii un pui de chef, de se duse pomina. Mîncară şi băură cu lăcomie. Cei mai mulţi se îmbătară de dedeau pe brînci. Tocmai cînd li se amestecă limbile, cum se zice, şi nu se înţelegeau între dînşii, odată se pomeniră cu foc de patru părţi. Vodă poruncise slujitorilor să puie foc casei. Dară năvală la porţi ca să iasă, însă porţile erau zăvorîte. Focul înainta, vulvoarea se ridica în sus ca nişte smei înflăcăraţi. Ţipete, chiote, vaiete ieşeau din gurile tuturor cerşitorilor închişi acolo. Dară unde vrea să ştie văpaia ceva de plîngerile oamenilor ? Se aruncau unii asupra altora. Se îmbrăţişau. Cereau ajutor. Dară nu era ureche omenească care să-i asculte. Începură a se svîrcoli în chinurile vul-

voatei ce-i învăpăia. Fumul înăbuși pe unii, jăratecul făcu scrum pe alții, flăcările pîrjoli[ră] pe cei mai mulți. Cînd se potoli focul nu mai era suflet de om viu.

Și credeți că s-a stîrpit neamul calicesc ? Fugiți d-acolo ; nu mai credeți toate fleacurile ! Căutați în giuru-vă și vă încredințați ! Astăzi chiar nu este vremea mai brează decît atunci. Cerșitorii se vor sfîrși odată cu lumea.[1]

I., pp. 3—4.

DREPTATEA LUI ȚEPEȘ

Pe timpul domniei lui Vlad Țepeș, un negustător care se afla în călătorie pe la noi, spuse să se strige pe la răspîntii, că a pierdut o pungă cu o mie de lei. El făgădui o sută de lei acelui care o va găsi și i-o va da. Nu trecu mult și un creștin, om cu frica lui Dumnezeu, cum se aflau mulți români pe vremea lui Țepeș, se arătă păgubașului și-i zise :

— Jupîne negustător, mergînd pe cale, la cotitura drumului de la răscrucile din dosul pescăriilor, am găsit punga aceasta. Eu socotesc că e a dumitale, deoarece am auzit strigînd că ai pierdut o pungă cu bani.

[1] Mulțimea dezacordurilor dintre subiect și predicat, prezentate de text, se explică prin folosirea abuzivă a construcțiilor gramaticale populare muntenești, la care autorul a recurs. Editarea postumă a acestor pagini, făcută de filologul Lecca Morariu, le-a respectat cu fidelitate (n. ed.).

— Într-adevăr, a mea este, și-ți foarte mulțumesc că mi-ai adus-o.

Negustătorul, începînd să numere banii, se frămînta cu mintea cum ar face să nu dea suta cea de lei făgăduită.

După ce numără toți banii, îi puse la loc în pungă, apoi zise celui ce i-o adusese :

— Am numărat, dragul meu, și am văzut că dumneata ți-ai oprit făgăduiala. În loc de o mie de lei, am găsit nouă sute. Și bine ai făcut, căci era dreptul dumitale.

— Jupîne negustător, a răspuns creștinul, rău și fără cale zici dumniata că-ți lipsește din pungă o sută de lei. Eu nici n-am deslegat-o, să mă uit cîți bani sînt într-însa. Cum am găsit-o, așa ți-am adus-o !

— Îți spusei, zise negustătorul cu glas scurt, că am pierdut punga cu o mie de lei și mi-ai adus-o numai cu nouă sute. Asta e ! Omul nu mai zise nimic, ci ieși și se duse drept la Vodă, spre a se tîngui.

— Măria-ta, zise el, nu mi-a dat suta de lei cea făgăduită și nu mi-e ciudă atît pentru suta de lei, cît mi-e ciudă că mă bănuiește a nu fi fost om de omenie. Eu am fost curat ca argintul și nici prin gînd nu mi-a trecut să mă ating de lucrul altuia.

Vodă pricepu tertipurile negustătorului și porunci să i-l aducă. Ascultînd și pe unul și pe altul și punînd vorbele ambilor în cumpăna dreptății, văzu în care parte bate. Apoi, uitîndu-se țintă în ochii negustătorului, zise :

— Dacă tu, jupîne negustător, ai pierdut o pungă cu o mie de lei, iar acesta a găsit una cu nouă sute, este dovedit că această pungă nu este a ta. Tu, creștine, ia punga cu banii ce i-ai găsit și s-o dai acelui care se va arăta că a pierdut o pungă cu

nouă sute de lei ; iar, tu, jupîne negustător, așteaptă pînă se va găsi punga cu cei o mie de lei, ce zici că ai pierdut-o !

Așa se și făcu, căci nu era chip să se facă într-altfel. Vlad-vodă Țepeș judecase.

Negustătorul o păți cît de bună și se căi în toată viața de fapta neomenoasă ce săvîrșise.

I., pp. 11—13.

NEGUȚĂTORUL FLORENTIN

Pe cînd domnea în Țara Românească Vlad Țepeș, trecu prin țară venind din Transilvania, un mare negustor florentin ce avea cu el marfă și bani foarte mulți.

Cum ajunse la Tîrgoviște, capitala țării pe atunci, negustătorul se duse îndată la palatul domnesc și ceru lui Țepeș slujitori, ca să-l păzească și pe el și marfa, și banii ce-i avea.

Țepeș îi porunci atunci să lase marfa și banii în piață iar el să vină să doarmă la palat.

Negustătorul, neavînd ce face, se supuse poruncii domnești, dar peste noapte, cineva trecînd pe lîngă căruța cu marfă, luă din bani 160 de galbeni.

A doua zi, dis de dimineață, negustătorul se duse la căruță, găsi marfa cum o lăsase, din bani lipseau însă 160 galbeni. Se duse la domn și-i spuse lipsa banilor. Domnul îi porunci să n-aibă nici o grijă căci se vor găsi îndată și banii și hoțul. Porunci să pună din visterie banii la loc, însă cu unul mai mult.

Oamenilor din capitală le porunci să caute îndată pe hoț, că de nu-l vor găsi pe hoț, va pierde toată cetatea.

Negustorul, mergînd din nou la căruță, numără banii, o dată, de două ori și a treia oară și cu mirare găsi toți banii însă cu un galben mai mult.

Atunci se înapoie la domn și îi spuse :

— Stăpîne, am aflat toți banii însă cu un galben mai mult.

În acel moment fu adus și hoțul. Atunci Țepeș spuse negustorului :

— Du-te în pace ! Dacă nu mi-ai fi mărturisit galbenul cel de prisos, aș fi poruncit să te puie și pe tine, împreună cu acest hoț, în țeapă.

Așa se purta Țepeș cu supușii săi cei credincioși și cei necredincioși.

M. P., pp. 16—18

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÎNT

Ștefan cel Mare și Sfînt zice că nu era mare la statură, ci om mărunțel, da-i vorba că era mare-n cap ; mare la minte și cu chibzuială ; era mare în sfat și în fapte, cum n-a mai fost altul ca el și... poate nici n-a mai fi vodată. [1]

Deși era mic la stat, da era iute amarnic încît se bătea cu 30 de oameni deodată, fără se se teamă

[1] După celea ce-a auzit d. Ioan Bîrna din com. Vaca (Transilvania), de la un bătrîn de 80 ani care a fost în România, în tinerețile lui.

c-a fi bătut. [1] Uneia spun că era de șapte palme-n frunte. [2]

Cînd l-a făcut mă-sa, ursîtorile l-au ursît că ar să fie om mare și vestit în toată lumea, și multe fapte bune ar să facă și pe mulți dușmani i-a prăpădi — după cum a și fost — și i-au pus numele *Ștefan.*

De mic era frumos și creștea iute, ca din apă. Încă de băiețel era ghiznovat și unde găsea băieți voinici se juca cu dînșii de-a buzduganul.

La 15 ani împliniți a ucis un urs, fără să aibă ceva în mînă.

Cînd rătăcea prin păduri, că el umbla mult de-a vînatului, zice că un înger i se arata și-l scotea la drum. Acela era îngerul lui, care ținea la Ștefan și nici ca cum nu se deslipea de dînsul.

Odată, cînd s-a fost rătăcit prin păduri, a dat peste-o căsuță unde erau doi îngeri prefăcuți în moșnegi și aiști doi moșnegi l-au dăscălit cum să trăiască-n lume, cum să se poarte înțelepțește și să facă fapte mari pentru cinstea neamului și a țării. Ș-aici a stat Ștefan în credința și frica lui Dumnezeu, mai mulți ani de-a rîndul, pînă ce-ntr-o vreme ducîndu-se el prin pădure, numai ce vede o pasăre măiastră, care nu era decît un înger prefăcut, și pasărea a prins a grăi lui Ștefan, ca să se-ntoarcă în țară. Ștefan se duce la moșnegi, le spune ce i-a zis pasărea și bătrînii îl blagoslovesc dîndu-i drumul. [3]

---

[1] După celea ce-a auzit d-l Const. Baltă de la un bătrîn din Buhalnița, ținutul Neamțului.

[2] După celea ce-a auzit d-l N. Trofin de la Vasile Morariu din satul Glodeni, com. Parpanița (Vaslui).

[3] După celea ce-a auzit d-l Th. A. Bogdan din Cîmpia Ardealului.

Cînd a ajuns domn în țara Moldovei, după cum au ursît ursîtorile și așa a vrut Dumnezeu, apoi de-atunci a fost vai și amar de dușmanii țării și de păgînătate ! Cîți căpcîni și cîte lifte au venit prin țară la noi, pe toți i-au făcut prav și cenușă, că era viteaz în război și ca dînsul erau toți voinicii lui, viteji, tot unul și unul.

Cînd se lupta Ștefan-vodă în bătălie, totdeauna de-a dreapta lui era un arhanghel cu o sabie de foc și piereau vrăjmașii cîte zece pași înaintea lui Vodă, fără ca cineva să-i fi pălit ori pușcat ; vezi că piereau de sabia cea de foc a arhanghelului. De aceea și Ștefan cel Mare și Sfînt făcea biserici și mănăstiri lui Dumnezeu și Dumnezeu era tot în ajutorul lui și nu-l părăsea. [1]

Orișicine îndrăznea și se scula asupra lui, el îl învingea și-l făcea să poarte frica un timp îndelungat, că era omul lui Dumnezeu, smerit, îndurător, cu dreptate și totdeauna de cîte ori avea să poarte război cu v-un dușman, nu se pornea de-acasă pînă nu însura 24 de flăcăi și mărita 24 de fete, dîndu-le tuturor averi și făcîndu-i pe toți gospodari.

Afară de asta, nu se pornea niciodată la război pînă nu alegea mai înainte un loc oareunde, de mănăstire, ca întorcîndu-se de la război, biruitori și deplin sănătoși, să zidească mănăstire pe locul acela. [2]

El a alungat pe turci de pe aici și noi se cuvine să batem matane și să rugăm pe Dumnezeu pentru hodina sufletului lui, că ne-a scăpat de dușmani... [3]

---

[1] După celea ce-a auzit d-l I. Bîrna.

[2] S. Fl. Marian. *Tradiții populare române din Bucovina*, f. 115.

[3] După celea ce-a auzit d-na El. Voronca, de la Petrea Beicu din Mihalcea, Bucovina.

Pe cît era de vrăjmaș (amarnic) în vreme de război, pe atîta era de bun și blînd și cu dreptate, în vreme de pace. Celor săraci le da bani și moșie; tot așa și celor viteji și cu credință către domn. Celor năpăstuiți și asupriți le făcea dreptate, așa că-n țara lui era numai belșug și toate cele de mulțămită.

Ștefan-vodă cununa, boteza și petrecea la cumătrii alături cu țăranii, laolaltă, și striga ca sub cetatea Neamțului:

„Gioacă nurcă [1]
Lîngă burcă [2]
Și papuc lîngă opincă."[3]

Singur Ștefan-vodă era gospodăros avînd podgorii vestite în Cotnari și la Ștefănești, și pe lîngă toate curțile și la moșiile lui erau gospodării ca acelea, că nu mai aveau pereche.

Doamnele lui erau bărbătoase, și gospodăroase, mă rog, erau vrednice de însușirile lui cele vitejești și înțelepțești. Ele îl întovărășau de obște, nu numai în vremi liniștite, dar și în vremi grele, cum era în vreme de război ori în alte cumpeni și necazuri. Și cu vorba și cu fapta, îndemnau și alinau pe năzdrăvanul lor soț, cît și pe vitejii ostași ai nebiruitului domn.

---

[1] Blană scumpă purtată în vechime ca podoabă la hainele boieroaicelor (n. ed.).

[2] Straj, ca țundra; un fel de sarică, fără mîneci, cu viță pe marginea de jos.

[3] Gh. T. Kirileanu, *Convorbiri literare*, XLIV, f. 661.

Lumea crede că Ștefan cel Mare și Sfînt n-a murit, făr s-a-nalțat la cer, cu trup cu tot, ca să-și deie samă de faptele lui bune și creștinești.[1]

Sufletul lui Ștefan cel Mare, după ce-a ieșit din cinstitul său trup, întăi era vînt și pe urmă se prefăcu în chip de hulub, zburînd afară din curțile domnești și s-a pus pe streșina casei celei mai frumoase din tîrgul acela.

Acolo, sufletul lui cunoștea faptele cele bune a lui Ștefan, de aceea l-a vestit Dumnezeu ca să zboare către cer unde are locul de hodină.

În rai, sufletul lui Ștefan stăpînește toate sufletele cîte-s acolo și în iad; și mai are puterea de a descoperi și a omorî pe hoții care fac moarte de om.[2]

Cînd a murit Ștefan cel Mare, trei zile și trei nopți i-a ars o lumînare la mormînt, fără ca s-o fi pus cineva acolo și niminea nu o putea s-o stîngă.[3]

După moartea lui Ștefan cel Mare, cînd mai aveau moldovenii bătălii, el știa din mormînt și începea să plîngă. Și cum începea cu plînsul, îndată încetau cu bătăliile și era pace.[4]

Mormîntul lui îi la mănăstirea Putna din Bucovina și cîtă vreme a sta el în mănăstirea asta, Bucovina n-ar să fie supusă altei nații.[5]

Duhul lui Ștefan-vodă umblă cînd și cînd pe pămînt, mai ales cînd națiа noastră-i în cumpănă

[1] După celea ce-a auzit d-l Th. A. Bogdan din Cîmpia Ardealului.

[2] După celea ce-a auzit d-l Const. Baltă de la un bătrîn din Buhalnița (Neamț).

[3] După celea ce-a auzit d-l I. Bîrna.

[4] După celea ce-a auzit d-l Const. Baltă.

[5] După celea ce-a auzit d-l Const. Paliuc din Volovăț (Bucovina).

mare. Așa, zîce că la 77, cînd a fost bătălia cu turcul — la Plevna — Ștefan, cînd a văzut că se strînge lume din munți și din cîmpii să pornească la război, el s-a sculat din mormînt și duhul lui a cîrmuit și a povățuit oștirea noastră, de-a făcut pe turc să mai simtă o dată trecînd printr-înșii spaima de altă dată.

Ș-așa, dacă nu era duhul lui, te miera de biruiam pe turc, scăpînd țara de sub stăpînirea păgînului și să ni-o facă iar slobodă ca înainte vreme. [1]

Peste care taberi zbura sufletul lui Ștefan, numai acelea învingeau totdeauna pe dușmani. [2]

*

Ștefan cel Mare și Sfînt ar se-nvie înainte de învierea cea de obște, calare pe calul lui și cu sabia în mîna dreaptă, ținînd-o drept în sus [3], dar atunci trebuie să fie mare nacaz pe neamul nostru. Alții zic că duhul lui are să se întrupeze în alt trup omenesc. [4]

Bucovina se va întrupa iarăși cu țara Moldovei, cînd Ștefan-vodă a scoate-afară din mormînt vîrful săbiei lui. Amu nu vra să se iște război, dar cînd l-a răzbi mila de traiul nostru între străini, are să scoată vîrful săbiei de trei degete afară din

[1] După celea ce-a auzit d-l Gr. A. Tabacariu de la Ștef. Preda din satul Hemeuși, com. Fîntînele (Bacău).

[2] După celea ce-a auzit d-l Const. Baltă de la un moșneag din Buhalnița (Neamț).

[3] După celea ce-a auzit d-l Ilie Veslovschi din Cîmpulung (Bucovina). I. A. Candrea, O. Densusianu, T. Speranță, *Graiul nostru*, I, f. 542 ; „Calul lui Ștefan paște de una prin păduri, dar cine-l poate prinde !"...

[4] După celea ce-a auzit d-l Guță V. Arghir, normalist din Panciu, jud. Putna.

mormînt și are să se încaiere la război toți împărații de pe fața pămîntului, că atunci are să fie *războiul cel mare*. Locul războiului are să fie pe valea cea mare de pe apa Moldovei, la Șese băi și atîta vărsare de sînge ce-ar să fie acolo, încît caii are să înoate pînă-n coame în sînge omenesc.

Războiul aista va fi cel din urmă, și după aceea n-ar să mai fie hotar nemțesc între Bucovina și România.[1]

Atunci cînd a-nvia Ștefan-vodă, ar să vadă cum ne-am stăpînit și ne-am îngrijit bucățica noastră de pămînt, care ne-a lăsat-o mîndră și îmbelșugată și pentru care s-a bătut el de 40 de ori, cu vitejie și dragoste de moșie.

Toți banii și toate odoarele care sînt zidite în temelia mănăstirei Putna, la învierea lui Ștefan-vodă are să-i scoată și are să-i împărțască celor care cred faptelor lui, în legea creștinească și în națiа românească.[2]

Norodul așteaptă ca altceva învierea lui Ștefan-vodă, doară a mai curăți țara [...] și să deie pămînturi oamenilor.[3]

*

Numele lui Ștefan cel Mare și Sfînt se pomenește pînă și în descîntece ca putere de alungat duhurile

[1] După celea ce-a auzit d-l Gh. D. Manoliu, normalist de la V. Logigan din satul Calafindești, com. Sănăuți, ținutul Siretiului (Bucovina). Ștefan Georgescu-Sergent : *„Lumea ilustrată*, II, f. 86, găsim : *„În vremea lui Ștefan cel Mare era tare bine în țara Moldovei. Iar bătrînii spun că Ștefan nu-i mort. El are să mai vie și-atunci are să fie ferice de țara asta."*

[2] După celea ce-a auzit d-l Ilie Veslovschi.

[3] După celea ce-a auzit d-l Victor Popovici de la un moșneag din tîrgul Pașcani (Suceava).

rele și felurite boli primejdioase. Se mai pomenește și-n strigături de joc, după cum se poate vedea în cîntecele acestea :

„Pe vreme de secerat
Ștefan calu-a încălicat
Și la Baia a plecat,
Pe unguri de i-a secat."

Altul :

„Ștefan, Ștefan pui de leu
A mîncat pe locul meu ;
Mîncat carne de buhai,
Și-a bătut pe șapte crai." [1]

În Bucovina lui Ștefan-vodă cel Mare și Sfînt, îi mai zic și *împăratul Ștefan.* [2]

K., pp. 13—20.

ȘTEFAN CEL MARE ȘI LUPII

Poate așa vrea Dumnezeu ca pe unii oameni să-i învrednicească cu mai multe daruri ca pe alții. Unii se trudesc o viață întreagă ca să facă un lucru, iar alții, fără multă bătaie de cap, îl nimeresc îndată. Așa și cu Ștefan-vodă [al] moldovenilor, domnul cel vestit. Cine a fost nu știu, că pe vremile acelea nici neam de neam de-al meu nu o trăit.

[1] După celea ce-a auzit d-l Victor Popovici din Pașcani.
[2] După cele ce-a auzit d-na El. Voronca din com. Mihalcea (Bucovina).

E destul că a fost, că de nu era, nu s-ar povesti atîtea minunății despre el.

Spunea moșul meu — Dumnezeu îl hodinească în pace, că e mai un veac de cînd a murit —, că acel împărat era mai sprinten decît orice om pe lume. Mic de statură, dar iute cum îi prisnelu!

Cînd era mic, poate așa de vreo 10—12 ani, mamă-sa, care era o femeie săracă și năcăjită, se zice că să-l fi trimes în pădure, după vreo două vreascuri, să aibă cu ce să-și fiarbă o biată de mămăliguță. Îl trimese colea, cam în prînzișor, ca pînă în amiaz să vină cu vreascurile. Așteptă pînă să sui soarele în crucea amiezii, dar copilu nu mai vinea, mai aștepta pînă la ojina cea mare, dar nu mai înturna nici cu vreascuri, nici fără vreascuri. Mamă-sa, văzînd că nu mai vine, se spărie crezînd că l-or fi mîncat vreo fiară sălbatică ori că s-o fi rătăcit. Năcăjită cum era, luă drumu către pădure. Cînd era să între în pădure, mai mare îi fu spaima văzîndu-și copilul între doi lupi mari cît doi urși, cari urlau în mînile lui.

Mamă-sa, spăriată, strigă după ajutor, dar copilul îi zise :

— Nu-ți fie frică, căci ăștia-s numai cît doi șoareci, mîne-poimîne și mai mari o să prind!

T. B., pp. 10—11.

ȘTEFAN VODĂ ESTE DE-AICI, DIN BORZEȘTI.

Se spune din bătrîni că în vremile acelea a trecut prin meleagurile estea un voievod mîndru, cu oaste multă. Apucîndu-l noaptea pe-acolea, s-a

abătut el și cu curtea lui în satul ista, Borzești, cu gîndul să mînă la vreo casă de creștin. Numai iacă, aude că în sat, nu tare demult, murise preotul și preoteasa rămăsese tînără și frumoasă. Voievodul a tras-la preoteasă. În zori de zi, voievodul a purces la drum, spre casă, lăsînd preotesei, drept dar, un inel de aur, cu coroana țării și cu iscălitura lui pe el.

De-acolea, a trecut o vreme îndelungată. Preoteasa făcu un băiet și-i puse numele de Ștefan, un băiet bălăior, avalnic[1] și cu prube de om mare. Măsa, văzîndu-l că samănă cu tată-său, îl crescu cu mare băgare de samă, povestindu-i adesa că are să se facă împărat.

Acu, Ștefan ajunse ca de 10 ani, voinic și frumos cum rar se vede, și se juca pe tapșanul ista, unde-i biserica acu, în preajma stejarului. Era cu mai mulți băieți, mai mari și mai mititei, și se jucau de-a soldații. Luptîndu-se așa, numai ce prind un vrăjmaș. Îl legă burduf, îl acăță de-o creangă a stejarului, și-l spînzură. Lupta a mers înainte și, pînă să se întoarcă, băietul muri. Oamenii satului au bănuit că Ștefan l-a omorît, că doar el fusese împăratul soldaților, că el îl judecase. Numai că mi-l iau pe Ștefan, cu măsa cu tot, și cu oamenii din sat, și purced spre Suceava, să-l judece la domnie.

Ajungînd acolo, se pun boierii să-l judece. Numai ce vine ștafeta de la Vodă, ca să se lese de judecat și pe oameni să-i trimeată pe la vetrele lor. Preoteasa arătase lui Vodă inelul, și Vodă văzînd pe fiu-său așa de isteț încă de mic, l-a luat pe lîngă el de-a crescut mare, de-a ajuns și el Vodă,

[1] Neastîmpărat (n. ed.).

de-a bătut toate liftele, de-a făcut atîtea biserici și mînăstiri. [1]

Ștefan a fost fecior de țăran de-ai noștri; de aceea a fost așa de cuminte și ne-a ajutat atît de mult.

Legenda e auzită de la un locuitor din Bogdana, sat vecin cu Borzeștii, în ziua de 2 iulie 1904 și publicată de d-l Tabacaru în *Școala* (1908), p. 11—12.

T. P., M., pp. 6—7.

DIN COPILĂRIA LUI ȘTEFAN CEL MARE

Cînd era de 10 ani, Ștefan se arăta isteț și plin de năzbîtii: nu găseai în sat copil netrîntit de el.

De la o vreme a fost luat din satul Borzeștii, ținutul Bacăului și dus la Suceava, din Bucovina unde tatăl său avea scaunul de domnie. Nici aici nu s-a domolit. Cînd era între copii nu știa multe, și cum nu se dădeau biruiți, jos cu ei la pămînt! Așa de meșter era la trîntă, încît nu se găsea nimeni să-l întreacă sau să-l biruiască.

Se dusese vestea în lume, că ficiorul măriei-sale e voinic și amarnic, iar adesea îi auzeai zicînd: „ce-a fi de el cînd va ajunge mare?“

[1] C. F. Herodot, ed. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909, pp. 45—49. Și copilul Mandanii, fiica lui Astiag persanul, scăpat de la moarte de Arpag medul, crește între ciobani și bate la joacă pe fiul unui „om de folos, între Midi“. Dus la judecată, copilul Chiros este recunoscut de Astiag, bunicul său.

Se știe apoi că tatăl său Bogdan-voievod, a fost omorît la o petrecere de Aron, care ajunse în urmă vodă. Cum se văzu acesta pe scaunul domniei, căută valvîrtej să-l omoare pe Ștefan. Ostași scump plătiți erau puși să-i aducă capul. Ștefan aflase de una ca asta și se făcu nevăzut. Și umblau trimișii peste tot locul. În cele din urmă aflară că Ștefan o pornise spre Țara de Jos și că niște drumeți ar fi văzut un băiețandru ca de 12 ani, alergînd pe drumuri. Cum simți Ștefan că ostașii cu porunca domnească se apropie, pe nebăgate în seamă se ascunse într-o căruță încărcată cu saci și acoperită cu paie. Cum ajunseră șirul de căruți, trimișii începură să scormonească prin căruțe, cu niște sulițe ascuțite. Văzînd că din căruțe nu iase nici un țipet de om, mai întrebară ce mai întrebară pe drumeți și își căutară de drum.

După o bucată bună de drum, numai ce vede un cărăuș că din căruța lui tot picură necontenit sînge. Cînd caută, ce să vadă ? Un băiat împuns în șoldul piciorului, de unde sîngele curgea încă. Atunci cu toții pricepură pricina și se minunau între ei : cum de n-a zis nici cîrc, atunci cînd l-au împuns. Și dîndu-i îngrijire l-au dus tot ascuns pînă la Galați. Aici le-a spus toată întîmplarea și drumeții cu căruțele i-au spus de unde veneau.

Cînd Ștefan ajunse voievod peste Moldova, a dat la toți acei drumeți moșii din belșug și ranguri de boierie, căci zicea el : *„Cu credință mi-ați fost la mare cumpănă și omul la nevoie se cunoaște ce fel e“.*

Vulturul, an. V, nr. 170 din 7 noiembrie 1910.

K., pp. 20—22.

O MINUNE A LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÎNT

Cică Ștefan cel Mare și Sfînt, după bătălia de la Războieni, a intrat într-un sat tocmai cînd ducea popa un om la groapă. După năsălia mortului nu era lume de loc; să vede că cel ce murise era sărac ori n-avea neamuri.

Ștefan-vodă, cînd a văzut așa, a cumpărat răpede niște testemele de-a pus la prapur și lumînări, iar colacii i-a pus într-un coș mare, împletit numai cu fire de aur. Coșu-l ducea în urma mortului, însuși Vodă și cu un general de-a lui.

Oamenii, cînd au văzut colacii cei mari și frumoși, au început a se strînge ca de pe loc și ei, mergînd după sicriu zmeriți și cu capetele plecate.

Cînd au ajuns la biserică și după ce să sfîrși slujba, oamenii coboară sicriul în pămînt, preotul cîntă veșnica pomenire și tocmai cînd groparii vrau s-arunce întăiul hîrleț de țărînă, Ștefan-vodă s-apropie de sicriu, suflă o dată asupra mortului și cînd a suflat întăi, mortul a mișcat din mîna dreaptă, cînd a suflat a doua oară, a mișcat și mîna stîngă, cînd a suflat a treia oară, mortul deschide ochii, să uită împrejur și iar îi închide pentru totdeauna.

Ștefan-vodă începu să plîngă și a se ruga pentru hodina sufletului lui; de-acolea a dat bani celui ce sapase groapa și colacii îi împărți preotului, dascălului și groparilor, iar celorlalți oameni nu le-a dat nici o fărmătură de colac, pentru că n-au venit din capul locului după mort, ci numai de dragostea pomenelor.

După cele auzite de Const. Baltă din com. Buhalnița jud. Neamț.

K., pp. 85—86.

În satul Plopu, comuna Dărmănești, județul Bacău, era un plop bătrîn [care] a căzut astă-vară de bătrînețe [și] pe care se zice că l-a sădit Ștefan cel Mare, cu însăși mîna sa. Despre acel falnic copaciu, de la care s-ar fi trăgînd și numele satului, se spun multe lucruri. Așa se zice că l-a fost blăstămat Ștefan-vodă, ca să nu-l taie nimeni ; nici topor ori beșchie să nu se atingă de el.

Într-un rînd, se zice, au încercat doi oameni din sat să-l răteze cu beșchia, și cum s-au apucat, au și rămas înlemniți, morți. Jurămîntul venea de acolo că ar fi avut ascunsă sus o comoară. Se spune că era și o portiță care dădea-n scobitura cu aur.

Acum nu se mai înalță falnic uncheșul care făcea cinstea [locurilor], purtînd peste 400 de ani povară în spate. Negura vremurilor l-a răpus.

C. Vartolomei în *Ion Creangă*, VI, p. 303 ; se adaugă : *„Livada și grădina în cari era plopul sunt ale gospodarului Vasile Cojocaru“.*

T. P., M., pp. 94—95.

CALUL LUI ȘTEFAN-VODA

He, he, he ! Săracul Ștefan-vodă ! Să-nvie el, altă făină s-ar măcina ! [1] Și cînd a fi, la vremea vremii, crezi că n-are să-nvie ?

[1] Altfel ar merge tocmirile dintre oameni.

Calul lui îi cal; nu smîrțoagă ca a mea. De una paște prin pădure, da cine-l poate prinde ! ?

După I. Candrea, Ov. Densusianu, T. Speranță : *Graiul nostru*, I, p. 542.

T. P., M., pp. 93—94.

SCĂRILE LUI VODĂ

În mijlocul munților Vrancei, spre fundul apei Năruja, se află piscul cu numele : Scările lui Vodă.

Povestea spune că, în timpurile vechi, Ștefan cel Mare rătăcind prin codri cu o ceată de ostași, au ajuns în golul Verdelui, într-o poiană mare și frumoasă, unde ceata marelui Voievod se puse de a se hodini.

Dar Vodă, avînd nevoie să cerceteze cît mai bine împrejurimile, pentru a ști în ce loc se află și a nu se trezi înconjurat fără veste de dușmani, se gîndi ca să se urce pe creasta muntelui Petrosul, cel mai înalt vîrf din apropiere și care se ridică chiar în fața poienei unde poposiseră.

Și fiindcă muntele era stîncos și coasta din cale-afară de povîrnită și prăpăstioasă, oștenii au săpat niște trepte pe zarea piscului, pînă ce Vodă și ai săi s-au putut ridica în vîrf.

De aici au pornit cu toții încotro i-or fi îndreptat ochii și mintea. Poate spre o nouă biruință, pe care numai iscusința și destoinicia fără margini a marelui Ștefan se învrednicea s-o cîștige, în acele

vremuri, cu arcașii săi, puțini la număr, dar voinici și meșteri la luptă.

De atunci, piscului acesta i-a rămas pînă în zilele noastre numele de : Scările lui Vodă, iar pe ici, pe colo, se mai observă și acum treptele săpate de ostașii lui Ștefan.

Ș., pp. 19—20.

CLOPOTUL LUI VODĂ-ȘTEFAN

Mare era Moldova pe vremea celui Vodă, fără seamăn de mare, și crainici atît de mulți, ca să vestească în tot cuprinsul ei ceasurile de primejdie, nu s-ar fi putut afla. De aceea, puse domnul meșteri în Țarigrad, să-i facă clopot mare, pe care mai de-apoi să-l atîrne în stîncă de piatră, pe malul mării.

Și l-au făcut meșterii și l-au așezat la locul cuvenit.

Acolo a stat toată viața lui Ștefan-vodă, trezind mulțimea norodului cu glasul lui răsunător, de cîte ori sta nevoia grabnică să se strîngă oștile.

Mult bine a prins Moldovei acel clopot sfințit de vlădica Țarigradului, și limba lui pornea cu încredințare, că era ascultată cu sfințenie ; dar după moartea stăpînitorului cel mare, cînd nimeni nu mai băga în samă chemarea de pe malul mării, de jale adîncă clopotul a crăpat și desprin[zîn]du-se de unde stătea atîrnat, s-a prăbușit și s-a pierdut, în funduri ascunse de ape.

De-acolo vuiește și azi amar, și cine voiește să-l audă îl poate asculta, din locul acela de pe malul mării.

T. P., F., pp. 74—75.

IAZUL DE LÎNGĂ SULIȚA

Iazul sau lacul Dracșani de lîngă Sulița (jud[ețul] Botoșani) este domnesc. Ștefan-vodă l-a iezit cu lînă și cu mare greutate a putut să-i oprească apele pentru multă vreme. Pînă mai dăunăzi se vedea talpa caicului în care Ștefan se primbla pe iaz în zile de sărbătoare, cînd mai răsufla și el de atîtea războaie. Cît a năcăjit el și cu iezetura asta ! Că era strășnicie mare cu apele prin părțile noastre ; și pînă n-a bătut toată iezetura cu lînă, și pînă n-a pus acolo, în gura apelor, un țigan și un cucoș, n-a-fost chip ! Lanțuri cît pumnul de groase țineau piept cu șuvoaiele. În miezul nopții, cînd e bine și frumos, țiganul iesă și azi și scapără din cremene și din amnar, iar cucoșul cîntă de se răsună toată valea, pînă departe, și bate din aripi la opust [1].

Tot Ștefan cel Mare a pus în iaz o știucă și un crap, cu cîte un cercel de aur în urechi. Crapul s-a dus degrabă — semn rău pentru dînsul ! — dar știuca s-a găsit nu demult, mare, mare, cu cercelul în urechi, așa cum o azvîrlise-n apă Vodă, atunci cînd petrecea pe caie, cu lăutarii. Azi iezetura s-a rupt, pescarii au cutezat să sfîrșească de zile și

[1] Zăgaz (n. ed.).

ştiuca domnească, semn de vremuri rele... Căci şi iazul cînd se mînie, dar mai cu samă la Iordan, cînd preoţii sfinţesc apele, face uuuu !... arătînd că cere om !

În legătură cu sursa materialului, Tudor Pamfile trimite la D. Furtună, *Cuvinte scumpe*, Bucureşti, 1914, p. 33 (n. ed.).

T. P., M., pp. 90—91.

ŞTEFAN-VODĂ ŞI UNGURII

Ştefan-vodă umbla prin ţară să vadă cum trăiesc oamenii, cum se poartă bogaţii cu săracii, cum ţin popii slujba la biserică, mai pe scurt, voia să ştie tot ce se petrece în ţară ; şi pentru aceea îl iubea poporul, pentru că nu[-l] lăsa să fie jăfuit de boieri, după cum se întîmpla subt alţi domnitori, înaintea lui şi după el. Cînd năvăleau păgînii în ţară, toţi săreau la luptă, fără să aştepte poruncă de la Vodă, că pentru ţărani, Ştefan-vodă era al doilea după Dumnezeu, căci ca Dumnezeu era bun şi drept.

Odată au năvălit ungurii în Ţara de Sus, ca să prade şi să jefuiască ţara, şi, după ce se vor încărca cu prăzi, să se întoarcă înapoi în ţara lor. Tocmai în timpul acela, după cum am spus, Ştefan-vodă umbla prin ţară, îşi schimbase hainele de domn în haine de ţăran şi venise pe valea Bistriţei în sus,

să vadă cum trăiesc țăranii în părțile muntelui. A venit pînă în satul Cruci, pe-o zi frumoasă de vară, cînd pe nimeni nu-l mai prinde vremea să mai steie în casă.

Pe la amiazi, iacă vine un călăreț de pe vale în sus, cu calul numai spume, și din capul satului începe a striga :

— Vin ungurii !

Tot satul s-a spăriet ; fiecare căuta încotro să fugă, temîndu-se de sabia tîlharilor de unguri. Ștefan-vodă tocmai atunci era în casa unui gospodar pe care îl ruga să-i deie ceva de mîncare, că-i călător, dar auzind vestea că vin ungurii, a lăsat mîncarea, a ieșit afară, văzînd oamenii fugind în toate părțile.

Înțelegînd frica oamenilor, aleargă repede în calea lor și nu-i lasă să fugă, zicîndu-le :

— Ce va zice Ștefan-vodă cînd va auzi că voi muntenii, înalți ca brazii și tari ca smeii, fugiți de niște tîlhari unguri ?

Atunci oamenii s-au rușinat cînd au auzit vorbele astea din gura unui străin, și-au luat toți, cari ce-au putut : topoare, furci, coase, măciuci, și-au ieșit înaintea ungurilor, pe muntele Rarăului.

Cum s-au întîlnit cu ungurii au și început lupta, care cu ce avea în mînă. Și după o luptă crîncenă i-au învins, luîndu-le toate prăzile ce le aveau cu ei.

După ce au învins pe unguri, Ștefan-vodă a spus că cine-i, și totodată a pus de s-a făcut o bisericuță în locul unde-a fost lupta cu ungurii și din bisericuță s-a făcut mai pe urmă mînăstire, care e și

în ziua de astăzi : mînăstirea Rarăului.
Așa spun bătrînii.

Teofil Bizom în *Ion Creangă*, VI, p. 14. În „tradițiile" publicate „dintr-o condică ce se află la schit", de d-l M. Lupescu, în *Șezătoarea*, XVI, pp. 16—22, nu se spune nimic.

T. P., M., pp. 30—31.

BĂTĂLIA DE LA BAIA

Cît a trăit Ștefan cel Mare și Sfînt, numai de dușmani a avut parte : cînd intrau turcii în țară pe la mare ; cînd veneau leșii prin pădurile și dealurile dinspre miază-noapte a Moldovei, cînd năvăleau tătarii de la răsărit ori ungurii din spre asfințit.

Așa, intrase odată ungurul în țară, fără veste, și-l apucase pe Ștefan, fără să fie gata, cum se cuvine, de bătălie.

Ungurii au dat busna peste oastea moldovenească și-a fugărit-o pe la Rădășeni, ca doar a prinde pe Ștefan.

Ștefan-vodă dacă a văzut că nu-i chip de scăpare, s-a tras în tîrgul Baia și acolo, dacă a simțit nevoia, s-a suit într-un arin, ca să s-ascundă de vrajmaș.

Ungurii au trecut și pe dedesubt și mai pe de lături de arin, dar cui li-a trăsnit prin gînd că Vodă stă ascuns într-un arin ? După ce-au ajuns ungurii în Baia, l-au căutat fel și chip, în toate

părțile pe Ștefan-vodă, și dacă au văzut că n-au avut noroc să puie mîna pe dînsul, de ciudă, au prădat casele oamenilor și s-au dat pe băute și la petrecanii ca acelea.

Ștefan cel Mare, cînd s-a văzut scăpat de primejdie, s-a scoborît jos din arin, a mulțămit lui Dumnezeu, de-acolea ș-a strîns oastea împrăștiată, a tăbărît peste unguri în vreme de noapte și cum erau ei morți de beți și nu mai știau pe ce lume sunt, le-a tras o bătaie de gîndeau ungurii că-i mînia lui Dumnezeu și nu nimereau pe unde să fugă mai degrabă.

După ce-a alungat Ștefan-vodă pe dușmani din țară, în locul arinului în care a scăpat cu viață, a zidit o biserică, care se cheamă și astăzi : Biserica Albă, mulțămind lui Dumnezeu că nu ș-a primejduit viața în bătălie și a scăpat țara de dușmani.

Ostașii care au murit în bătălia asta, a pus de i-a-ngropat în Movila Bortoasă, care se vede și în ziua de astăzi. Iar unia spun că s-a mai îngropat dintr-înșii pe hotarele Băei dinspre satul Oprișeni, unde este astăzi o mocirlă.

După cele auzite de P. Gheorgheasa, satul Cotrîgaș, com. Broșteni (Suceava) și după *Dicționarul geografic al jud. Suceava*, p. 211 și 223.

K., *pp.* 49—50.

APRODUL PURICE

Ungurii veniră în Moldova, să ne-o jefuiască și să ne-o coprindă. Ștefan strînse oaste în grabă și le ieși înainte. Se începu între români și unguri o

luptă îngrozitoare. Pămîntul se înroşi de sîngele celor cari picau morţi. Pe cînd Ştefan s-arunca cu vitejie împotriva duşmanilor, îi căzu calul, străpuns de un glonte. Între călăreţii domnului se afla şi aprodul Purice, un om mititel la trup, dar viteaz. Văzînd Purice primejdia în care se afla Ştefan, descălică repede şi dete calul său domnului. Fiindcă şi Ştefan era mic la statură şi nu putea să încalice singur, aprodul Purice se făcu jos, la picioarele lui, ca o moviliţă, pe care domnul se urcă şi încălică uşor.

Zîmbind, Ştefan se întoarse către Purice şi îi zise :

„Purice, băiete, de voi cîştiga,
În Movilă-naltă eu te voi schimba !"

Viteazul domn se aruncă apoi din nou în luptă, cu mai multă furie. Ungurii fură coprinşi de spaimă. Românii ieşiră învingători. După război, Ştefan dărui aprodului Purice moşii, pentru fapta lui şi dragostea ce-i purtase. Purice ajunse bogat şi luă numele de Movilă. Din el se trage neamul boierilor Movileşti, dintre care unii ajunseră şi domni.

R. B., p. 8.

ŞTEFAN CEL MARE ŞI HATMANUL

Să zvonise în ţară că vin ungurii să ne prade şi să jăcuiască biata ţară. Şi vorba ceia : „vorba rea merge ca plumbul", aşa că a ajuns în pripă pînă la urechea lui Ştefan.

Cînd a auzit el una ca asta, nu s-a încrîncinat de loc, ci îndată a trimes pe hatmanul lui, Peştiovici, om credincios şi cu multă trecere, ca să iasă în pripă înaintea ungurilor, să le taie pofta de prădăciuni şi să-i alunge-napoi pe unde-au venit.

Peştiovici, îndata-ş mare, a pus pe cale oastea, a trecut degrabă Siretiu şi a apucat cu oştile către munţi, gîndind că i-a strîmtori, cumva, şi să le tragă ungurilor un pui de bate, de să le meargă peticile.

Ş-au mers pînă ce-au ajuns la un boier mare, bogat şi înţelept, căruia îi dăduse Ştefan multe moşii, pentru slujbele ce făcuse ţării şi lui Vodă.

Dar boierul acesta, de o bucată de vreme, nu să prea înţelegea cu Vodă, ci mai pe lesne să înţelegea cu duşmanii lui Vodă.

Cum a ajuns Peştiovici aici, a poposit cu oastea, şi hatmanul a tras în gazdă la boier.

Boierul se înţelesese din bună vreme cu ungurii, că de-a trămite Ştefan v-o oştire şi de-a veni pe la dînsul, el să facă ce-a face şi să ungă ochii hatmanului, cu daruri şi cu plocoane, oricît ar fi de scumpe, numai să izbutească şi ungurii să bată pe neînvinsul Vodă al Moldovei, căci cu puşca şi cu lupta făţiş, nu să bizuiau c-or fi viteji.

Dar socoteala de acasă nu să potriveşte cu cea din tîrg !

Cît s-a muncit boierul şi cît s-a năcăjit ca să-l celuiască pe Peştiovici, da nici că-l putea : pînă nu i-a dat bani de aur, de s-a prea îndestulat. Că nu degeaba zice românul : „banu-i ochiu dracului", ţ-a apucat a face cu ochiul, toate le-ai dat pe una şi nici aceea nu-i bună.

Şi cum era pe vremea secerişului, Peştiovici a dat poruncă că toată oastea să lese puştile la o

parte și să deie boierului o clacă de secerat căci cele ce s-au zvonit nu-s adevăruri.

Ostașii lui nu s-au pus pe pricină, ba încă le părea bine la o samă, că i-a păzit Domnul de prădăciuni și cîte stricăciuni și, unde, măi tată, s-au dat flecăii noștri la secerat, că cum știau să poarte cu ghibăcie pușca, așa știau să poarte și secerea și coasa și plugul, căci acestea erau jucăria românului și uneltele de trai și vitejie.

Boierul, pe de altă parte, a luat puștile și s-a apucat binișor de le-a descărcat pe toate, și hatmanul nici cu spatele nu știa de treaba asta.

Hăt pe urmă, boierul s-a făcut a ieși și el la clăcași, care se purtau și aici voinicește.

Unii secerau de nu le zăreai mînile, alții legau snopi cît ai clipi din ochi, alții făceau clăi mari cît ai bate-n palme, alții trăgeau cîte un cîntec de voinicie de te lua fiori, mă rog, era o treabă și un chef de-ți curgea ochii la ei și nu te-ai mai fi deslipit de dînșii.

Hatmanul, într-o vreme, își aruncă ochii în zarea dealului de cătră munți și, cînd colo, ce să vadă ? Ungurii veneau cît puteau în goana cailor, asupra săcerătorilor.

Ostașii noștri, fără zăbavă, iau puștile și fuga, înaintea ungurilor, dar cînd să deie foc... pace ! iar ungurii pătuleau la pămînt oastea moldovenească, de te lua groaza.

Nu multă vreme au trecut la mijloc și ungurii au împrăștiet pe moldoveni și s-au dat la pradat și jăcuit, pînă cînd s-au săturat și pe urmă s-au dat cu toții pe petrecut, făcînd chef și bucurie.

Ștefan cel Mare a auzit de scîrba asta și îndată a trimes alte oști și, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-a bătut pe unguri, de numai hoituri de-a lor era pe unde săcerase oastea noastră, și cîți au mai rămas

țeferi n-au știut pe unde au trecut munții în țara lor.

Oblicind Ștefan că Peștiovici a fost nechibzuit și lacom de aur, a poruncit ca, în fața lui, să-i toarne aur topit pe gît ca să se sature în veci și pururea de aur, dacă n-a vrut să se sature de vitejie, după cum îi dat românului.

După Nec. Trofin care a auzit-o de la Vasile Morariu din satul Glodeni, com. Parpaniţa, ţinutul Vasluiului.

K., pp. 184—186.

IZVORUL LUI ȘTEFAN CEL MARE

Mai demult nu era atîta pace în țări, ca acuma. Vrăjbile erau mai dese și bătăile erau lucru de toate zilele. Așa, în țara moldoveanului, ca și în alte țări, nu se potolea bine o vrajbă și se și începea alta. Cînd să băteau cu tătarii, cînd cu turcii, cînd cu ungurii, cînd cu alte limbi străine.

Odată s-au bătut leșii și cu Ștefan cel Mare care era împărat neastîmpărat, căci nu era an lăsat de Dumnezeu în care el să nu să hărțuiască cu cineva.

Din ce le-o venit vrajba, din ce nu, nu se știe. Destul că le-o venit și atîta!

Fiecare împărat își strîngea armată, care de care mai multă și mai vitează. Cel leșesc și-o strîns leși de ai lui, cel moldovenesc — români de ai lui. Ș-o făcut puști, cari de cari mai oțelite, și ș-o

strîns iască de prin toți codrii. Astfel înarmați, s-o bătut azi, s-o bătut mîne, însă fără să se dovedească care e mai biruitor. La urma urmelor li se gătase iasca și li se rupse și cremenea puștilor, dar tot de împăcat nu se împăcară. Poate că Ștefan, ca om mai creștin, s-ar fi împăcat, dar cel al leșilor nu se învoi, o dată cu capul ; căci doar se lăudase la lume că el va fi voinicul care va bea sînge din sîngele lui Ștefan și va mînca carne din carnea lui.

Gătîndu-li-se și mîncarea pentru ei și cătanele lor, se hotărîră că numai amîndoi să să lupte, luptă dreaptă, luptă voinicească. Fără multă bătaie de cap se învoiră, căci doară nici unuia nu-i prea era frică de luptă, fiind colea voinici, nu cum sîntem noi, abunăoară. Sulfucîndu-și mînecile, se luară la trîntă și se zoliră pînă ce era soarele în crucea amiezei, dar nu se biruiră. La ameazi beură cîte o înghițitură de apă, căci li să uscase limba și cerul gurii de înfierbîntați ce erau, apoi se hărțuiră pînă la ojina cea mică, cînd împăratul leșilor, mai slăbind din picioare, căzu peste un bolovan de i s-au sucit grumazii și cu ei suciți s-a întors acasă, rugîndu-se lui Ștefan de iertare.

Ștefan, milostiv și bun la inimă cum era, l-a iertat și l-a lăsat să să întoarne în țara lui, aducîndu-i aminte că nimic nu să poate face fără voia lui Dumnezeu.

Izvorul din care au beut apă, s-o chemat apoi izvorul lui Ștefan cel Mare. Care e și unde e nu să știe, că de atunci e mult și oamenii au murit fără a ne lăsa vreun răvaș, ori vreo însemnătură.

Să crede că cine ar bea din apa acelui izvor, oricît de bolnav ar fi s-ar face sănătos...

T. B., pp. 18—20.

Odată, Ștefan-vodă, cum mergea prin țară cu boierii lui cei mari, ajunge la un vad de gîrlă și acolo găsește pe un om bătrîn care spăla niște piei, duminica.

Pesemne, era tăbăcar.

Vodă, cînd vede așa, se face foc :

— Bine, mă creștine. Nu-ți ajung șase ? Acu lucrezi și în a d-a șaptea ?

— Nu, măria-ta ! Nici în a da opta.

— De ce ?

— He ! Uite de ce : că mi-a ars casa de două ori și are să-mi mai arză de nouă ori.

— Așa, zise Vodă înțelegînd ce vrea să spuie unchiașul !

— Așa !

— Hei ! Atunci să știi : pe unde-a ieșit graiul iese și sufletul. Ai înțeles ?

— Înțeles.

Și pe urmă, Vodă cu ai lui și-au văzut de cale.

Așa. Pe drum, Ștefan-vodă s-a luat la ciocmăneală cu boierii.

— Ce vorbă fu asta, măria-ta ?

— Păi, nu știți ? N-auzirăți ?

— Auzirăm dar nu ne pricepem.

— Așa ? Păi dar, cu ce judecați voi țara ? Așa sfetnici am eu ? Zise măria-sa răstindu-se și uitîndu-se urît la boieri. Pe urmă mai adaogă : Cu mine, boieri, nu e nici de glumă, nici de pus în coporîie ! [1] Vreau să știu și să mă lămuriți voi : ce-a vrut să zică tăbăcarul cînd a spus că i-a ars

[1] Coada de lemn a coasei ; aici : a nu glumi, a nu face prietenie (n. ed.).

casa de două ori ș-are să-i mai arză de nouă ori. Ați înțeles ?

— Înțeles, zic ei tremurînd.

— Și, mai grăi Ștefan-vodă, dacă în trei zile d-acum înainte n-ăți ști să-mi dați răspunsul ce vă cer, e vai și amar de voi : pui gealapii [1] să vă taie capetele !

Sosiră acasă. Vodă, supărat foc, îi lasă și se duse în treaba lui ; iar boierii, cît erau de boieri, o mîlciseră [2]. Știau bine că nu o pot scoate orcum la capăt, cu domnul Ștefan-vodă.

D-aia, cum pleacă acesta, începură să se tăinească [3] :

— Măi, măi !... da ce-o fi vrut să zică hoțu ăla de tăbăcar ?

Se-ntrebară, se-nvîrtiră, se suciră, cercetară și nimic nu aflară... O luară apoi prin înțelepți, prin babe, prin unchiași și prin tot felul de tălmaci... Socotiți că a aflat ceva ? Aș ! Unde era pomana aia ?

Nu-i tăia capul, nu-i tăia. Și... pace !

Așa. Veni însă ziua sorocită și atunci se întîlniră boierii, toți trei — că trei erau — la un loc și iar se luară la doandă [4] :

— Ei, ai aflat ceva ?

— Nimic. Dar tu ?

— Tot așa.

— Dar tu ?

[1] *Gealap* — gîde, călău (n. ed.).

[2] *A mîlci* — a rămîne mut de uimire, a nu scoate o vorbă (n. ed.).

[3] A sta de vorbă, a tăinui (n. ed.).

[4] Discuție nesfîrșită, șușoteală, pălăvrăgeală plictisitoare (n. ed.).

— Ca și voi.

— Atunci, grăi cel dintîi, ce e de făcut ? Că deseară ne taie capetele !

— Iată ce, zice unul din ceilalți. Eu am trei sute de galbeni.

— Am și eu !

— Și eu !

— Hei !... Dacă aveți, nu e mai bine să-i dăm noi toți banii ăștia tăbăcarului, ca să ne tălmăcească el, decît să intrăm singuri în boloată [1] ?

— Hai ! Și să duc acolo să cumpere vorbele.

Încep să se milcoșească [2] și să-l tot roage, ca să le spuie. Dar tăbăcarul tot da cîte una de-alea îndesate, ca să rîză de ei și apoi mai zicea :

— Păi, bine, boierilor ! N-ați auzit vorba măriei-sale, că pe unde iese graiul, iese și sufletul ? Cum să spun ?

— Am auzit. Da, ce ? O să te deveghem [3] noi ? Hai, nene ! Spune-ne, că doar n-o fi foc !

— Nu fac eu una ca asta.

— Ba spune-ne ! Uite, pentru binele ăsta îți dăm o sută de galbeni.

— Nu !

Puseră două sute de galbeni.

— Nu.

Puseră trei.

— Nu.

Pînă puseră toți banii pe care-i aveau la ei.

— Hei, dacă-i așa, v-oi spune. Da vă legați că nu iese grai ?

— Ne legăm. Nu ți-am făgăduit de la început ?

Așa. A luat banii și a început să le tîlcuie vorbele.

---

[1] Încurcătură, boală, situație neplăcută (n. ed.).

[2] *A se milcoși* — a se milogi (n. ed.).

[3] *A deveghea* — a da pe față, a da la iveală (n. ed.).

— Ce-ai vrut să zici, nene, cînd ai spus că ţi-a ars casa de două ori şi are să-ţi mai arză de nouă ori ?

— Ce-am vrut să zic ! Iată, boierilor : am avut unsprezece fete şi am măritat pînă acum două din ele. Da, foc şi amar ! Că fata, cînd o măriţi, îţi ia şi scaunul de su' tine şi te lasă jos. E ca şi cînd îţi arde casa. Şi, cum vedeţi, aşa mi-a ars casa de două ori şi are să-mi mai arză de nouă ori, că mai am nouă pietre-n casă. Ei, acu aţi priceput ?

— Priceput, că doar nu-i mare lucru.

Şi boierii erau gata să dea fuga la Vodă, cînd, ce să vadă ? Iată că intră şi măria-sa în casa tăbăcarului. Pînă aci fusese la uşă şi ascultase tot. Se uită urît pe ei şi începe :

— Frumos, frumos vă şade vouă, boieri ce vă aflaţi, să vă dea învăţătură un tăbăcar ? Cum văz eu, umblaţi cu mine numa-n gheobecuri [1] ! Da o să vă arăt eu ! Cum om ajunge acasă, pui gealapii să-şi facă meşteşugul !

Ce să facă boierii ? Încep să tremure şi apoi căzură în genunchi.

— Iartă-ne, măria-ta ! Iartă-ne ! Nu l-am fi întrebat pe tăbăcar, dacă nu ne era de capetele noastre, de jupînese şi de copii.

Cînd auzi aşa, Vodă, suflet bun, se mai potoli. Îi mustră ce-i mustră, cu fel de fel de cuvinte, grele, apoi îi iertă.

Aşa. Iar tăbăcarul a rămas cu galbenii şi cu multă cinste de la Vodă.

De la Niţă Troneciu, din Uluba. A se vedea colecţia *Legende : Ştefan-vodă şi moşneagul.*

R.—C., *T.*, *pp. 89—92.*

[1] *A umbla în gheobecuri* — a călca în strâchini (n. ed).

Cică a plecat odată Vodă Ștefan la plimbare, cu boierii lui cei mari, după cum îi era obiceiul în vremuri de pace, să cutreiere țara în lung și-n lat, în drumul lui, să vadă sate d-astea d-ale noastre, să aleagă locuri pentru biserici și mînăstiri, să cerceteze păsurile creștinilor, să ajute pe cei nevoiași și să mai șeadă cînd și cînd la pilde și la tîlcuri, cu uncheși ca d-alde mine.

Acu, după trei zile de la plecare, numai uite că se oprește la un ogor. Acolo ara un uncheaș. Era bătrîn-bătrîn și n-avea pe nimeni să-i dea ajutor, decît p-un copilaș de vreo șapte ani. Unchiașul, bătrîn — copilul, copil. Ce ispravă erau să facă bieții ? Se canuniau urît.

Că uitasem să vă spui : unchiașul avusese în tinerețele lui o spuză de copii, dar cînd îi colea dănaci [1], venea moartea și-i înghițea pămîntul care nu se mai sătura. Și hăt tîrziu, cînd își luase omul nădejde de la binele lumii acesteia păcătoase și-și aștepta sfîrșitul, mai dobîndi o odraslă. Crește copilul, crește, pînă, vezi dumneata, altă năpastă la casa omului : moare mătușa iar uncheașul o duce și mai greu. Să-și ia alta ? Ferit-a sfîntul ! Ce e întîi nu e pe urmă.

D-aia, măi taică, s-amăra rău creștinul.

Acu, să nu uităm vorba ! Vodă, cum zărește pe moșneag, mai să-l cuprindă plînsul. Era milos, nevoie mare, măria-sa. A intrat în voarbă cu el.

— Bună ziua, moșule !

— Mulțămim măriei-tale, prea luminate doamne.

— De ce te-ai sculat tîrziu ?

[1] *Dănac* — băiat mare, flăcăiandru (n. ed.).

— Hei, măria-ta ! Nu m-am sculat tîrziu ; m-am sculat de dimineață dar n-a vrut Dumnezeu cu mine.

Lui Ștefan-vodă îi place răspunsul moșneagului, începe să se mai gîndească și-și aruncă ochii spre holde.

— S-or face bucatele, moșule ?

— Apoi de, măria-ta. Sunt trei galioane [1] pe mare ; dac-or veni pline nu se fac bucate ; dac-or veni goale, iar nu se fac. Dacă or veni însă pe jumătate, se fac.

Vodă, mirat, se pune pe gînduri.

— Mă, da isteț mai e moșneagul ăsta ! Așa român mai zic și eu.

Pe urmă :

— Moșule, am doisprezece berbeci. Cînd le-o veni vremea, vii să mi-i tunzi ?

— Viu, măria-ta, cum nu ?

Atît a vorbit și s-a depărtat Ștefan-vodă cu ai lui, după ce a dat moșneagului cîțiva leișori acolea, să-și împace nevoia și un argat să-i ajute la arătură, pînă sara.

Hei, după vro cîteva zile, Vodă vine la divan.

— Boieri dumneavoastră, zise el celor care îl întovărășiseră, îți știu care să răspundeți la întrebările ce v-oi pune ?

— Apoi, cum nu ? S-ar putea altfel, măria-ta ? răspund boierii.

— Dacă-i așa, știți că mie-mi plac oamenii iscusiți și d-aia vă țin pe lîngă mine. V-aduceți aminte cînd ne-am întîlnit dăunăzi cu unchiașul în țarina cutare ?

— Ne aducem, răspunseră toți într-un glas.

— Ce am întrebat eu și ce a vrut să zică moșul

[1] *Galion* — corabie (n. ed.).

cînd a răspuns că s-a sculat de dimineață dar n-a vrut Dumnezeu cu el ?

Se gîndesc boierii dar ce să răspundă ? Că nu-i tăia capul.

— Păi, de, măria-ta ! Știm noi ce s-o fi gîndit moșul ? Să ne ierți dar n-am putea răspunde.

— Dar cu bucatele ? De ce galioane a vorbit uncheașul și ce e cu ele ?

— Nici la asta nu ne pricepem, măria-ta. Bătu-l-ar sfinții de moșneag !

— Apoi, ce știți dumneavoastră, dacă nici la atît nu vă taie capul ? zice Vodă supărat.

Pe urmă iar mai întreabă :

— Dar despre ce berbeci e vorba ?

Se gîndesc, se gîndesc dar...

— Să ne ierți, măria-ta, nici p-asta n-o știm.

— N-o știți ? zice Vodă încruntîndu-se și răstindu-se la ei. Păi, să știți, că așa vreau eu ! Pînă-n trei zile aștept răspunsul la cîte trele întrebările, că altminteri întorc cojocul pe dos. Unde vă stă capul v-or sta și picioarele !

Hei, acu-i acu ! Boierii o sfecliră, măi taică ! Cercetează ei încoa, cercetează încolo, în sus, în jos, cheamă babe și tălmaci, fel și chip — degeaba ! Nimeni nu le putea da răspunsurile cerute de Vodă.

Dacă văd și văd că li s-a apropiat veleatul, hotărăsc să le dea toate pe una și să roage pe uncheaș. Așa strîng douăsprezece sute de lei și trimit pe unul mai guraliv să-l ispitească ce și cum. Vodă știa tot că aflase prin oameni de șiretlicurile lor, dar tăcea să vază pînă unde-or ajunge.

Se duce boierul cu pricina și ispitește pe unchiaș, doar o afla ceva. Da, se vede, unchiașul i-a priceput gîndul. Nu se da omul cu una cu două. Dacă vede că n-o scoate la cale așa, îi spune că așteaptă boierii la divan și că mare bine o avea de la ei.

— Aș veni dar nu pot să las plugul, boierule.

— Hei, moșule, și dumneata acum! Ține banii aiștia și ți-i împăca nevoia. Numai, vino!

Uncheașul, cînd vede banii, Doamne, Doamne! Bucuria lui.

Vine la divan să le facă pe plac.

Acu, divanul ăla avea mai multe odăi. Boierii socoteau că Vodă-i dus departe, dar el, care le pricepuse gîndul, vine încet-încet și se furișează într-o odaie de alături, să le auză vorba și sfatul.

Din una în alta, cum ședea uncheașul pe un jeț d-alea, mirat și el de cinstea ce-l găsise, numai încep să-l ispitească:

— Ia spune-ne, moșule, ce-ai crezut că te întreabă măria-sa Vodă cînd te-a întrebat de ce te-ai sculat tîrziu? Și ce ai vrut să zici cînd ai răspuns că te-ai sculat de dimineață dar n-a vrut Dumnezeu cu dumneata?

— Hei, mă miram ce-o să fie vorba! Apoi, măria-sa m-a întrebat de ce m-am însurat bătrîn și eu am răspuns că nu m-am însurat bătrîn, ci tînăr, că aș fi avut acum și nepoți de sapă, dar n-a avut Dumnezeu să-mi trăiască copiii cei dintîi și d-aia mă amărăsc așa.

Se miră boierii.

— Da cu bucatele ce ai vrut să zici? mai întreabă ei.

— Ei, ce? Am zis că sînt trei galioane pe mare. Dac-or veni încărcate nu se fac bucate; d-or veni goale iar nu se fac; iar d-or veni pline numai pînă la jumătate, se fac. Adică, orice om pricepe. Dacă o ploua în lunile de vară totdeauna, nu se fac bucate; dacă n-o ploua și o fi secetă, iar nu se fac; iar d-o fi ploaie și soare potrivit, așa cît trebuie, s-or face bucatele.

— Mă, mă, mă ! Ce uncheaș isteț, zic boierii care însemnau pe hîrtie, ca să știe ce răspuns să dea lui Vodă.

— Da, moșule, mai zic ei, ăi doisprezece berbeci ce sînt ? Și cînd te duci să-i tunzi ? [1]

— Cine să fie ? Zise uncheașul rîzînd. Nu sînteți dumneavoastră ? Uite, să vă număr : unu, doi... tocmai doisprezece. Și ce să vă mai tund ? Nu v-am tuns cînd mi-ați dat douăsprezece sute de lei ?

Cînd aud așa, rămîn tare rușinați boierii, da odată intră și Vodă din odaia lui de alături. Vedeți dumneavoastră, nu mai putea răbda. Ei rămîn încremeniți.

— Frumos, frumos, boieri dumneavoastră ! Să vă dea învățătură un moșneag. De la moș v-am cerut eu să aflați răspunsul ?

— Iartă-ne, măria-ta, zic ei. Ne vom învăța minte de-acu. N-am fi chemat pe moșul, dar ne era de capetele noastre, de jupînese și de copii.

Vodă, suflet bun, îi mustră ce-i mustră și-i iartă. Pe urmă încarcă pe uncheaș de bani și de scumpeturi, că se mira și moșul de ce l-a găsit, și-i spune să mai vie cînd și cînd pe la măria-sa, să se sfătuiască, că tare mult îi plăceau, măi taică, lui Ștefan-vodă, moșnegii isteți.

Autorul volumului trimite la C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, 1910, pp. 66—69, arătînd că povestirea este culeasă din Muscel. Indică și varianta din S. Fl. Marian, *Tradiții poporane române*, p. 156 sq. (n. ed.).

T. P., M., pp. 75—79.

[1] Amintește vorbele călăului lui Tomșa-vodă, cu privire la boieri : *„Doamne, s-au îngrășat berbecii ; buni sunt de junghiat !"* (Letopis. I, 263)

SECETA DIN VREMEA LUI ȘTEFAN-VODĂ

Pe vremea lui Ștefan cel Mare veni, vreo doi ani de-a rîndul, o secetă peste țara Moldovei, că se uscase toate holdele, și iarba, și tot...

La trei ani, în prour [1] de primăvară, se deschise și cerul și ploile începură, dară de arat cine să s-apuce ? Nimeni, că nimeni n-avea un fir de sămînță.

Și Ștefan-vodă dădu vestea-n țară că va răsplăti cu de toate pe cel ce-i va aduce sămînță bună.

Tîrziu de tot, se zvoni la curtea domnească anume, că nimeni nu are sămînță, fără numai un moșneag, dar nu o baniță, două, ci într-atîta de multă, c-ar putea sămăna cu dînsa, o jumătate din cuprinsul Moldovei.

Vodă, cum auzi, îl chemă la dînsul și-i zise :

— Dacă ai, vînde-mi-o mie !

— Ba de vîndut n-o vînd, ci mai bine trimete plugurile să are pe unde-oi samana eu !

Vodă i-a dat la-ndămînă toate plugurile curții, și-a poruncit tuturor celor mai mari peste sate și tîrguri, să-njuge boii și să are pe unde-a sămăna unchiașul.

S-au strîns cu toții, și după vorba moșneagului, au început să are numai drumurile, și noaptea numai samana el ; ca să nu se dioache munca, iar brazdatul se făcea după rîdicarea zorilor.

Și treaba s-a sfîrșit, și grîu a răsărit des și frumos, iar toamna, cînd Ștefan-vodă a chemat la răsplată pe moșneag, i-a spus tot șireclicul pe care lesne-l înțelegem și noi.

[1] În ajun, înspre (n. ed.).

Răsărise adecă, sămînța scuturată în anii de sloate și ascunsă în praful drumurilor.

Vodă, cică, s-a minunat mult de înțelepciunea bătrînului.

Pîn-atunci, la curte, erau numai oșteni tineri, cei care calcase hotarele dușmanilor și primise-n-lăuntrul hotarelor pe dușmani.

De-atunci însă își alcătui un Divan de oameni bătrîni, de unde iese sfatul greu de aflat la cei tineri.

Terteleț din com. Țăpu Tecuciului.
Auzită de d-l G. Pamfile de la moșneagul Ion

K., pp. 127—128.

ȘTEFAN CEL MARE ȘI PORCARIU

Zice că Ștefan cel Mare era în tîrgul Roman și se-ntr-arma împotriva leșilor care veneau cu dușmănie asupra țării. Tocmai atunci veni ștafetă că a murit mitropolitul de la Rădăuți — că pe vremea aceea era mitropolit la Rădăuți —și amu trebuia să aleagă pe altul în locul celui care murise.

Boierii și toți curtenii lui Vodă au pus vorbă pentru un preot văduvoi din satul Porcești, de lîngă Roman. Vodă s-a înduplecat și l-a chemat să-l vadă și el ce fel de vlădică vrau boierii. Îndată i l-a adus pe popa din Porcești și l-a înfățoșet lui Vodă.

Ștefan cel Mare, cînd l-a văzut, nu știu cum i s-a părut lui, că numai ce i-a zis :

— Părinţele, să-mi dezlegi trei întrebări ca să te fac vlădică, iar dacă nu li-i da de capăt, să ştii că te pun în ţapă, să nu mai înşăli lumea. Uite la ce ai să-mi răspunzi : *1) În cîtă vreme voi încunjura Moldova ? 2) Cît preţuiesc eu ca domn ? şi 3) Ce gîndesc eu ?* Hai, du-te, părinţele, şi peste o săptămînă să vii cu răspuns ori pentru vlădică, ori la ţapă !

Popa să închină cu smerenie înaintea lui Vodă şi a cotigit-o înapoi, la Porceşti ; iar Ştefan ş-a catat de treaba războiului.

Trecu cinci zile din săptămînă şi popa nici că putea găsi v-o dezlegare, macar la un răspuns. Era vai şi amar de capul lui ; nici hodină n-avea, nici mîncarea nu-i ticnea, nici zi bună nu petrecea. Gătise pămîntul !...

Da el avea un argat care păştea porcii şi cînd a venit cu porcii acasă, în sara celei din urmă zi din săptămînă sorocită de Vodă, nu a găsit mîncarea făcută şi cum era rupt în coş de foame, l-a întrebat :

— Ce ai taică, de eşti scîrbit şi mîncare nu mi-ai făcut ?

Stăpînu-su, crămăluit cu necazul lui, tăcea. Dar pe porcari nu-l rabda foamea şi iar l-o întrebat :

— Taică, spune-mi ce ai de eşti aşa de berghelit [1], că doară şi eu, hîlbetem [2], om sînt, te-oi scapa de alean !

Popa, cum era amărît, de voie, de nevoie, i-a spus porcarului de întrebările lui Vodă şi ceea ce-l aşteaptă : ori se face vlădică, ori să-nalţă în ţapă, că cu Ştefan-vodă nu era de şuguit.

Cînd a văzut porcariu în ce cumpănă era stăpînu-su, i s-a făcut milă de dînsul şi l-a sfătuit :

[1] Urîţit (n. ed.).
[2] Lasă pe mine.

— Ascultă, taică : mîne dimineaţă, să facem schimb cu straiele, eu să mă-mbrac cu cele popeşti şi tu, taică, să-mbraci pe-a mele, să te ungi pe obraz cu ceva, ca să nu te cunoască şi să iei porcii de dinapoi că eu m-oi duce să mă puie-n ţapă în locul tău, taică.

Popa, cînd a auzit una ca asta, se-mplu de bucurie că l-a scăpat porcariu din gura morţii, fiindcă auzise de moarea lui Ştefan-vodă, dar amu era chiar s-o guste.

A doua zi de dimineaţă, popa porni cu porcii la cîmp şi porcariu s-a îndreptat către tîrgul Roman. I-a fost greu pînă a nimerit unde stă Vodă şi pînă ce-a răzbătut de-a intrat la el, iar cînd s-a văzut în faţa lui Ştefan, a strigat din toată inima :

— Să trăieşti, măria-ta ! Eu-s popa cu poruncile.

— Ei, părinţele, ia spune-mi amu, să văd unde te trimet, la Rădăuţi ori la călău ?

— La întrebarea întăi, adică : *în cîtă vreme ai încunjura Moldova,* ce să spun !? Soarele, că-i soare care aleargă cu cai de foc şi tot îi trebuie o zi şi o noapte să-ncunjure Moldova şi măria-ta nu eşti soare, nici n-ai cai de foc, aşa că-ţi trebuie şapte zile bune să-ncunjuri Moldova, calare.

— Brava, părinţele, ai brodit-o bine !

— M-ai mai întrebat : *cît ai preţui măria-ta,* iată cum m-o luminat mintea mea cea proastă ! Domnul nostru Iisus Hristos, împărat în cer şi pe pămînt, a fost preţăluit de jidani cu 30 de lei, apoi măria-ta, ca domn pămîntean, preţuieşti numai 28 de lei.

— Brava, părinţele, zi-nainte c-ai nimerit-o şi asta !

— Iaca şi *ce gîndeşti, măria-ta :* măria-ta gîndeşti cum că vorbeşti cu popa Ion din Porceşti şi vorbeşti cu Ghelasie, porcariu din Trifeşti.

Vodă fiind mulțămit și de răspunsul acesta, i-a zis porcariului :

— Brava, Ghelasie, să trăiești să-ți păstorești norodul cu înțelepciune, după cum te văd că ți-i firea și să te duci de-amu la Rădăuți. Și a spus logofătului să-l ducă la Mitropolitul cel mare ca să-l pomăzuiască mitropolit la Rădăuți.

Iaca așa, Ghelasie,[1] porcariu din Trifești, s-o făcut mitropolit la Rădăuți.

Narcis Crețulescu a auzit-o de la gen. Gr. Ipătescu Lachelărescu din Iași.

K., pp. 151—154.

MAI MARE DECÎT VODA

S-a fost războit Ștefan-vodă de-a valma cu oștenii, mai multe zile, numai să scape țara de urgia păgînului. Și nu i-a fost munca în zadar, căci dușmanul, răzbit de oastea moldovenească, și-a luat tălpășița, și pe-aici ți-e drumul. Vorba ceea : fuga-i rușinoasă dar e sănătoasă.

După atîta trudă ar fi vrut și Vodă să aibă o noapte de tihnă, sub un acoperemînt creștinesc, și de aceea a chemat pe-un boier de credință și l-a trimis într-un sat din apropiere, să-i caute gazdă.

— Dar, vezi, să fiu eu mai mare în casa aceea,

[1] Se zice că Ghelasie era răzăș fruntaș și că din neamul lui se trage Inochentie, Vlădică la Huși între anii 1752—1782. *Cronica Românului*, apendice, f. 229.

a adăugat la urmă Ştefan-vodă, surîzînd pe sub mustaţa-i groasă.

— Aşa voi face, măria-ta, zise boierul plecîndu-se cu umilinţă.

Nu tîrzie vreme, boierul porni în goana calului, aşa că îndată se pierdu în zare. Dar, cu cît se depărta de tabără, cu atît contenea din mers, pînă ce calu-i abia mai păşea pe cărăruşa îngustă şi cotită.

Trebuia să îndeplinească porunca lui Vodă, şi încă fără greş, căci cu măria-sa nu era de şăguit. Ferit-a sfîntul să-l fi mîniat, că apoi foc şi pară!

Şi de aceea a contenit, lăsîndu-se în voia gîndurilor: „Gazdă mai bună ca la boierul de sat, nici că se mai poate... Dar, dă, ştiu eu!... Dacă el o fi umblînd cu gînduri ascunse asupra domniei?... Şi numai asta trebuie să fie, căci ce-a putut să înţeleagă măria-sa, cînd a zis: Să fiu eu mai mare!..."

O întorcea în felurite chipuri, doar l-a tăia capul ce să facă, să fie bine.

Calul, lăsat în voie, apuca din cînd în cînd cîte o gură le iarbă, că se găsea, slavă Domnului, cu îmbielşugare, pe marginea drumului.

A mers aşa o bucată bună, cînd deodată, faţa boierului se însenină, dovadă că-i venise în gînd ce avea de făcut. Struni calul dîndu-i pinteni şi apucă în goană, să ajungă mai degrabă în sat, căci acum nu era departe.

Cît ai scăpăra a şi fost la marginea satului.

Soarele era pe la toacă.

La cea dintîi casă, boierul strigă la poartă. A ieşit femeia.

— Acasă ţi-e gospodarul, nevastă?

— Acasă! răspunde femeia îngînînd vorba.

— Spune-i să vie oleacă afară, că are să vorbească cu mine!

În vremea asta, omul auzind că-l chiamă, n-a mai așteptat poftă și a ieșit.

— Plecăciune, boierule ! Cum e porunca ?

— Porunca e asta : să te pregătești, căci Ștefan-vodă, mîndrul nostru domn, vra să găzduiască în astă noapte la tine.

— Se poate una ca asta ? au zis deodată bărbatul și femeia, deoarece nu le venea a crede.

— N-am venit să mă joc de-a pîcîlitul.

— Dar iar m-oi întoarce și-oi zice : se prea poate, bărbate ; ce, nu vezi că măria-sa Vodă Ștefan mai mult spre norod se abate ? Hai să ne pregătim, ce stai, parcă ești de piatră !

— Apoi, spune măriei-sale, să vie sănătos !

Boierul, după aceea, întoarse calul și porni înapoi spre tabără.

Ce mai pregătire la casa omului ! Și n-avea dreptate ? Doar stăpînul țării trebuia să vie la el. În scurt, toate erau orînduite : ograda măturată, iar de la ușă pînă la poartă, așternute lăicere nouă-nouțe, scoase atunci pentru întîia oară din clidul [1] de pe ladă. D-apoi în casă ! Adevărat : sfîntă-i femeia și binecuvîntată-i mîna ei ! Într-o minută de ceas schimbase totul, de nici să mai cunoști : scuturat, de să nu găsești un fir de colb, iar pe pereți stau bătute scoarțe cu fel de fel de alesături, chimpoșate [2] de dînsa încă de cînd era fată mare. De jur împrejurul casei, păretarii [3] în felurite fețe se întreceau cu lăicerile și pernișoarele de pe laiță.

După ce-au mîntuit cu dereticatul, gospodarii s-au apucat să înjghebe și de-ale gurii.

[1] Teanc (n. ed.).
[2] Migălite (n. ed.).
[3] *Păretar* — covor mic de perete (n. ed.).

Vestea că vine Vodă se răspîndi ca fulgerul în sat. Lumea a început a curge care încotro. Vedeai moșnegi și babe, gîrboviți de povara anilor ce-i purtau în spate, cu nepoței de mînă, grăbind pasul ca și cei mai tineri, ca să fie și ei de față la venirea măriei-sale.

Cei ce veneau de la muncă uitau de casă și se opreau și ei. Mai mare dragul să privești : mulțime multă de oameni, iar pe deasupra capetelor străluceau coasele în bătaia soarelui.

Puteai să juri că e o oaste ce așteaptă să-i vie căpitanul.

Soarele sta mai să scapete după dealuri, cînd iată că se arată în zare mare alai. Fiecare ar fi vrut să vadă mai bine ce-i ; copiii se înălțau în vîrful degetelor, bătrînii puneau mîna dreaptă streașină la ochi.

— E Vodă !

— E Ștefan-vodă !

— Viteazul nostru domnitor !

— Vodă !

— Vodă !

Sbucni mulțimea. Pornesc cu toții înainte.

Încet, încet, alaiul s-a apropiat.

Odată, ca un singur glas, răsună :

— Ura, ura ! Trăiască Ștefan, viteazul nostru domnitor ! Ura ! Ura !

În depărtare, văile și pădurile răspund : ura ! ura !, de parcă și firea se bucura de venirea domnului.

*

Soarele asfințise. Sătenii s-au împrăștiat pe la casele lor ; doar cîțiva copii mai stau cățărați pe gard, înălțîndu-se să vadă pe Vodă.

Oamenii din casă nu știau cum ar umbla mai repede, să pregătească cele trebuitoare pentru oaspeți.

Vodă, în casă, sta de vorbă cu boierii, tot despre treburi de-ale țării.

Cînd vorba era mai în toiul ei, deodată se aude un țipet de copil mic...

Tiii ! Uitasem să vă spun că gazda avea un băiețel. Să fi fost de vreun an, dar arăta de doi, așa era de răsărit, de grăsuț și rumăn. Mă-sa îl acioase mai de cu vreme în albiuță, colo, pe cuptior.

Plodanul, auzind vorbă, se trezise și o ținea a lui înainte, țipa cît îi lua gura.

Femeia, vrînd să-l liniștească mai degrabă, i-a pus mîna la gură.

— Ce faci, nevastă ? zice Ștefan-vodă ; lasă-l în pace !

— Mă iartă, măria-ta, dar din pricina lui nu te-ai putea stăvi [1] în casă.

— Trebuie să-l sufăr, căci copilul e mai mare în casă ! a adăugat Vodă, privind o clipă pe boierul ce-l trimisese să-i caute gazdă. Apoi, uitîndu-se cu drag la băiețel, aduăgă : — Viteaz oștean al țării !

D. V. Ștefănescu, În rev. *Făt-Frumos*, I (1904), pp.120—3, cu însemnarea : „povestită de tata". Variante cari nu cuprind numele voievodului, în *Ion Creangă*, I, pp. 141—3 ; una din aceasta e reprodusă în Pamfile, *Firișoare de aur*, pp. 9—11, și *Ion Creangă*, VI, p. 176 ; D. Furtună, *Vremuri înțelepte*, p. 68—9.

T. P., M., pp. 14—17.

[1] *A stăvi* — a liniști (cuvîntul nu apare în dicționar) (n. ed.).

Una din cele mai frumoase ape ale bătrînilor Carpați este Bistrița. Această fată frumoasă a Carpaților noștri pletoși nu samănă de loc cu celelalte surori ale ei. Cursul ei salbatec, mai cu samă după ce atinge granița între Bucovina și România, murmură ca un uriaș mînios, blăstămînd pe cine a despărțit acest pămînt în două părți.

Locul cel mai pitoresc de pe valea Bistriței este de la cătunul Călinești — Bucovina și pînă la Broșteni — România. Această fată frumoasă — căreia îi putem zice că-i cu părul de aur, a trebuit să aibă mult de luptat pînă ce și-a deschis drum prin livezile tatălui său Carpat. Tot a învins, nu i-a păsat, nici nu-i pasă de stîncile uriașe cari o păziseră pe de-amîndouă părțile, care se pare că vor gata să se arunce asupra ei.

În acest loc unde sînt astăzi cătunele Călinești, Ciril și Cojoci, trăia acum cîteva sute de ani un moldovan cu numele Călin. Ca toți muntenii, atît în timpurile de demult ca și în timpurile de acum, și Călin trăia din ținerea vitelor, dar mai cu samă oi și capre. El avea o fată și un fecior. El păzea oile și fecioru-său caprele, pentru că era mai iute de picior. Fata ședea în tîrlă, spăla, mătura, mai pe scurt, ținea tîrla în rînduială.

Într-o zi spre seară, iată că ies doi oameni tineri, călări pe cai, de credeai că-s niște crai, dar unul din ei avea un cal de nu-ți puteai închipui de frumos ce era ; era năzdrăvan, nu cal. După ce s-au apropiat de stînă, s-au dat jos de pe cai, lăsîndu-i

pe lîngă nimăt[1] să pască. Fata ședea și cosea la niște altiță cu ceiță[2], și cînd a pus ochii pe cei doi vînători, a tresărit, acul din mînă i-a sărit. Unul din cei doi tineri

„De frumos ce era
Mințile ți le fura";

s-a oprit în pragul stînei și a întrebat pe fată, dacă nu poate rămînea la ea, de mas. Fata le-a spus să aștepte pînă ce va veni tată-său cu oile, și poate i-a primi.

A venit Călin cu oile, dar cînd a văzut cei doi cai pe lîngă nimăt, păscînd, s-a cam speriat, gîndînd că iară a mai venit cineva să-și ieie bir fără să-l întrebe pe dînsul. Acel bir era un berbec care era mai gras, caș și urdă cît puteau duce doi oameni în spate.

A intrat în stînă și cînd a dat cu ochii de cei doi vînători, a văzut că nu-s niște oameni de rînd. Unul din ei era frumos îmbrăcat, de credeai că-i în aur scăldat, dar de zece ori mai frumoasă îi era fața decît îmbrăcămintea. Cînd vorbea cu tovarășul său, acela îi zicea „măria-ta".

Ș-a primit Călin de mas, i-a ospătat cum a socotit el mai bine, ca să fie mulțămiți. A venit și feciorul lui Călin cu caprele, un fecior înalt și spătos, ca un brad care-i mai frumos.

A trecut noaptea. Cei doi tineri vînători s-au sculat dis-de-dimineață, au încălecat pe cai luîndu-se

„Pe-o potec-aleasă,
Prin pădurea deasă."

[1] Ocol (n. ed.).
[2] Găurele (n. ed.).

Unul din cei doi vînători era Ștefan-vodă, iar celalt, unul din cei mai buni tovarăși ai săi de arme. Vodă Ștefan, în timp de pace, se ducea prin țară ca s-o cunoască mai de-aproape; dar vînătoarea era pentru el sufletul lui.

După ce a pornit Ștefan din stîna lui Călin, i s-a părut că o parte din inimă a rămas acolo. A umblat dealuri și munți, a vînat cerbi și căprioare, dar fata lui Călin nu-i ieși din gînd. S-a hotărît atunci, cînd s-a înturna spre casă, să meargă pe la ea, s-o mai vadă. Așa a și făcut. Încărcat de vînat, dimpreună cu tovarășul său, s-au luat pe apa Bistriței în jos. Cînd a fost aproape de stîna lui Călin, a auzit pe cineva cîntînd. Fata ședea pe pragul stînii și cînta un vers de dor :

„Frunză verde de pe fag,
De-a veni cine mi-i drag,
Păr negruț aș pieptăna,
Față alb-aș desmierda,
Ochi negruți aș mîngîia."

Ștefan-vodă, auzind fata cîntînd, a început și el a cînta tot cu același vers :

„Foiliță de cicoare
Al tău pui vine călare,
Cu ploscuța la oblînc,
Vîn drăguță să te strîng ;
Să te strîng la pieptul meu,
Să m-ating de sînul tău."

După ce-a cîntat Ștefan-vodă acest cîntec, s-a dat jos de pe cal, a strîns pe fată în brațe, i-a dat un sărut mai dulce decît mierea și mai fierbinte decît focul.

Cînd a venit Călin seara cu oile de la păscut, iară a aflat pe cei doi vînători la stînă ; unul îi ținea fata pe brațe și unul cînta dintr-un fluier de văile răsunau, codrii vechi îi desmierda.

Vînătorul cel tînăr pe care-l știm cine era, ar fi voit ziua aceea să nu se mai sfîrșească, dar ce-i folos că totdeauna ce-i dulce și plăcut nu durează mult.

Cei doi vînători iară au mas la stîna lui Călin. S-au sculat iară de dimineață și cînd au fost să plece, cel frumos ce-a ținut fata în brațe, cînd a încălicat pe cal, a chemat fata la el și i-a dat o pungă de galbeni. Fata a rămas înlemnită și cei doi vînători s-au îndepărtat cîntînd, pe coasta muntelui Rarău.

A trecut mult timp și Ștefan-vodă n-a mai venit prin munți, la vînătoare, că nevoile ce veniseră peste țară nu l-au lăsat.

Avînd odată o hărțuială cu ungurii cari năvăliseră în țară, Ștefan-vodă i-a bătut, și bătîndu-i i-a alungat pînă departe, în țara Ardealului, ca să le treacă pofta de a mai năvăli în Moldova.

Înturnîndu-se Ștefan-vodă, după ce a bătut bine pe unguri, nu s-a dus pe drumul Cîmpulungului, ci a luat apa Bistriții în jos, însoțit numai de doi căpitani ai săi. Gîndul lui a fost să meargă pe la Călin și să vadă dacă mai este frumoasa fată de odinioară.

Timpul era cam în toamnă și Călin nu ședea la stînă cu oile ; își făcuse o casă bună, grajduri și corle [1], așa că Ștefan-vodă puțin mai cunoștea din aceea ce știuse.

A intrat în casă. Călin era mult mai bătrîn, fata lui Călin nu mai era fată, ci era mamă a doi copii.

[1] *Corlă* — tîrlă (n. ed.).

Un băiețel frumos de vreo patru ani, frumușel ca un trandafir, ședea în brațe la moșu-său și se juca cu mînuța prin barba în doi peri a lui Călin.

Uitîndu-se bătrînul Călin la Ștefan-vodă și la băiețelul pe care îl ținea în brațe, a zis :

— Doamne, da cum îi samănă !

Și, într-adevăr, băietul, bucată-bucățică era tot Ștefan-vodă.

Aceasta este toată povestirea rămasă din strămoși la moși, și din moș la tată, și din tată la fiu, pînă ce a ajuns la mine care scriu.

Teofil Bizon, I. C., III, 1910, pp. 300—302.

ȘTEFAN-VODA ȘI TOLPA

Se zice că în vremea lui Ștefan-vodă era pe lîngă curtea domnească un țigan, *Tolpa*, care era deștept, glumeț și totodată foarte prefăcut.

Într-o zi, venind niște oameni de la țară ca să se jeluiască înaintea domniei pentru nedreptățile din partea pîrcalabului lor, întîmpinară tocmai cînd avea să intre în curte, pe țiganul Tolpa.

— Ce vreți voi, oameni buni ? întrebă țiganul.

— Avem să vorbim oarece cu măria-sa Vodă. Acasă-i ? răspunseră românii veniți, socotind că cine știe ce domn mare îi acela cu care vorbesc.

— Acasă ! Dară ce aveți voi să vorbiți cu măria-sa ? Nu puteți să-mi descoperiți și mie tainele voastre ? Eu v-aș putea foarte mult ajuta, de-

oarece și eu sînt unul din cei mai mari sfetnici ai măriei-sale !

Românii veniți, necunoscîndu-l cine-i și văzîndu-l așa de vorbăreț, i se încrezură țiganului, gîndind că ceea ce le spune îi adevărat, și-i istorisiră taina lor, adică cum că pîrcalabul îi asuprește din cale-afară, cum că li se ia bir peste măsură, ba încă pe lîngă aceea mai în toate zilele îi batjocurește, îi bate și-i chinuiește fără milă și fără vo pricină. Iaca de ce au venit ei să se jeluiască lui măria-sa Vodă !

— Oameni buni ! zise Tolpa, nu purtați nici o grijă ; întoarceți-vă pe-acasă în voia cea mai bună, că eu vi-s omul !... Voi vorbi cu măria-sa. Lasă dacă v-a mai asupri și bate pîrcalabul vostru, de astăzi înainte !

Românii îl ascultară și se întoarseră bucuroși spre case.

Tolpa, după depărtarea lor, caută un prilej bun să intre la măria-sa în odaie.

Într-o zi, Ștefan-vodă era voios.

Știindu-l atunci numai singur în divan, Tolpa întră deodată la dînsul înnuntru, plîngînd și țiindu-se cu mînele de cap.

— Ce-ți este ție Tolpo ? Ce plîngi ? îl întrebă Vodă, văzîndu-l văietîndu-se și țiindu-se cu mînele de cap.

— Mi-a tras popa o palmă, măria-ta !

— Pentru ce ?

— Pentru că n-am știut pe *Tatăl nostru.*

— Ei, tu păgînule ! îi zise Ștefan-vodă mînios, tu să nu știi *Tatăl nostru ?* Pacat că n-am știut eu asta mai demult, că de-atuncea te-aș fi alungat de la curtea mea !... Mă, dar ce ești tu ? Păgîn ?

Turc ? Tatar ? Ori ce liftă rea ? Să nu ştii tu *Tatăl nostru ?* Stăi numai !...

— Ba îl ştiu, măria-ta, da-l greşesc într-un loc.

— Spune-mi-l dar !

— Tatăl nostru carele eşti în ceriuri, sfinţască-se numele tău, vie împărăţia ta...

— Mai departe !

— Aici am uitat o vorbă.

— *Fie-n voia ta...* zi acuma mai departe !

— Fie în...

— Fie în voia ta... Zi o dată de la început că iarăşi ai uitat !

— Tatăl nostru carele eşti în ceriuri, sfinţască-se numele tău, vie împărăţia ta, fie în !...

— Fie în voia ta !... Măi, da ce bătut cu leuca !... Un cuvînt să nu-şi poată însamna ! Zi încă o dată de la început şi ţine bine minte : fie în voia ta !

— Tatăl nostru carele eşti în ceriuri, sfinţască-se numele tău, vie împărăţia ta, fie în...

— Na, să mai ţie minte ! Zi mai de multe ori : *fie în voia ta.*

— Fie în voia mea, fie...

— Nu aşa ! ci *fie în voia ta,* adică a Celui de sus, a lui Dumnezeu şi nu într-a ta, prostule şi năucule !

— Ei ! Fie ! D-apoi, dacă uit !

— Apoi nu uita, că doară nu ţi-i dogit capul !

— Şi ca să nu uit, măria-ta, scrie-mi vorbele acelea pe-o hîrtie şi te iscăleşte, ca aşa să-mi poci aduce aminte totdeauna, cînd oi lua hîrtia în mînă.

Ştefan-vodă nici visînd de gîndurile ţiganului, luă o hîrtie albă curată şi scrise : *fie în voia ta,* apoi se iscăli mai dedesupt : *Ştefan-vodă,* şi i-o dete ţiganului, ca să nu-l mai supere...

Tolpa, bucuria lui... Ia hîrtia în mînă și ieșind din divanul domnesc, îndată a și pornit la țară, anume către satul acela de unde erau românii ce au fost venit la domnie să se jeluiască pentru asuprirea peste măsură din partea pîrcălabului.

Ajungînd el în satul acela, dete poruncă să se strîngă toți sătenii la un loc, dimpreună cu dînșii și pîrcălabul, căci vine de la curtea domnească și le aduce o vorbă mare de la măria-sa Vodă, pe care fiecine trebuie s-o asculte și s-o împlinească...

După ce s-a strîns tot satul, dimpreună cu pîrcălabul la un loc, Tolpa, vîrîndu-se în mijlocul oamenilor și puindu-se față în față cu pîrcalabul pe carele a început mai întăi a-l mustra înaintea satului întreg pentru neomenia lui cu sătenii și cu toți românii de prinprejurul acela, apoi arătîndu-i iscălitura lui Ștefan-vodă îi zise :

— Vezi ce este scris aici ?

— Văd : *fie în voia ta,* răspunse pîrcalabul, dar eu nu știu ce să însemneze aceasta.

— Nu știi ?... bine ! Lasă că știu eu ! strigă Tolpa furios, și atunci, pe loc, porunci oamenilor să-l întindă jos înaintea oamenilor și să-i măsoare vo 50 bețe bune și pipărate, zicînd :

— Iscălitura măriei-sale poruncește să pedepsim pe toți aceia ce nu știu de omenie și asupresc pe frații lor din cale-afară, și fără v'o dreptate !...

Pîrcălabul era nevoit să sufere bătaia, crezînd că așa a poruncit Vodă.

El însă era unul din cei mai credincioși, mai supuși și mai plăcuți domniei, și știind aceasta se mira foarte mult cum de-a făcut Ștefan-vodă să poruncească să-l bată țiganul Tolpa înaintea sătenilor, mai cu samă nefiind cu nimic vinovat !

La v'o cîteva săptămîni însă după ce-a fost bătut, avînd treabă numaidecît să se ducă la curtea domnească, se duse și ajungînd intră la măria-sa.

Ștefan-vodă, bucurîndu-se de sosirea lui, îl primi cu aceeași prietenie și inimă bună, ca și mai înainte.

Pîrcălabul s-a mierat mult de primirea asta bună.

Pricepînd atunci că nu poate să fie ceva rău la mijloc, că trebuie să-l fi pus cineva la cale și de aceea poruncise ca să-l pedepsească, îl întrebă pe Vodă :

— De ce-ai poruncit, măria-ta, lui Tolpa ca să mă bată înaintea sătenilor mei, că doară n-am făcut nimănui nici un rău ?

Ștefan-vodă, uitîndu-se lung la dînsul, mierîndu-se și el de vorbele pîrcălabului, îi zise :

— Ce spui ?...

— Ce spun ?... d-apoi iaca cum și iaca cum, și începu a-i povesti toată istoria cum s-a întîmplat.

— Ei, mișelul ! zise Vodă mînios, de aceea mi-a spus el să mă iscălesc eu la cuvintele ce nu le știa din *Tatăl nostru*, ca să aibă cu acea iscălitură putere să te bată !... Așa-i treaba ?... Lasă că mi ți-l-oi învăța eu !...

Ștefan-vodă se făcu foc ; porunci curtenilor să-l prindă pe Tolpa și să-l spînzure.

Tolpa însă, cînd istorisea pîrcălabul lui Vodă și cînd Vodă porunci să-l prindă și să-l spînzure, stătea la ușă și asculta toate, și cum a auzit aceasta, îndată s-a făcut nevăzut, ascunzîndu-se în grădina domnească care era foarte mare, știind că acolo nu va da nimeni de dînsul, iar trecînd mînia domnului, poate să scape cu viață.

În zadar l-au căutat curtenii să-l prindă, că Tolpa nu era nicăieri. El, bietul, de spaimă și de frică c-a să-l spînzure, s-a fost ascuns în grădina aceea, așa că nici ziua mare cu lumina nu-l puteau afla, de l-ar fi tot căutat.

Mai spre sară, fiind o zi frumoasă și călduroasă, ieși Ștefan-vodă singur din curte și se duse la primblare prin grădina domnească, tocmai în partea aceea unde era Tolpa ascuns. Țiganul, văzînd de departe că vine Vodă, se sui iute într-un măr și se legă cu brîul ce era încins peste mijloc, de un crac, lăsîndu-și apoi picioarele să spînzure în jos, iar o aţîșoară ce-o avea asemenea pe lîngă dînsul, o legă de altă creangă, deasupra capului său.

Văzîndu-l așa, Vodă zise cu milă :

— Zău că-mi pare rău de sărmanul Tolpa. Bietul, de bună samă, auzind că am poruncit să-l omoare pentru că a bătut pe pîrcălabul, s-a spînzurat el singur, nemaiașteptînd pe' alții...

Tolpa numai trăgea cu urechea.

— Dacă ar fi viu, eu l-aș ierta...

— *Fie în voia ta !* strigă Tolpa sărind jos și îmbrățișînd picioarele măriei-sale.

— *Fie în voia ta !* Bine că măcar de frica spînzurătoarei ai învățat *Tatăl nostru !* zise zîmbind de rîs Ștefan-vodă. Atunci m-ai prins cu iscălitura, acum cu vorba, dar altădată nu mai scapi nici cu *voia ta, nici* fără de *voia ta !...*

Era șagaci Ștefan-vodă și-i plăcea și șăgile altora, dar între-o șagă și o altă șagă ținea la mijloc cîte nouă fulgere și vai de acela pe care îl nimerea, printre șăgi, săgeata mîniei domnești !

După S.Fl. M., f. 138.

K., pp. 340—346.

Matei Corvinul era fiul lui Ioan Corvinul. Fiind foarte vrednic, ungurii l-au ales rege al lor. Matei era un rege iubitor de dreptate și ținea ca toți slujbașii să fie drepți cu poporul. Ca să-i vadă cum să poartă, umbla adeseori travestit prin orașe.

Odată plecă spre Cluj, unde se născuse. Suita și-o lăsă însă în Huedin, iar el veni singur în oraș, îmbrăcat ca un om sărac, să vadă cum să poartă boierii și slujbașii cu oamenii. Umblînd pe stradă a fost înhățat de un om al primarului și dus cu sila la acesta, să-i taie lemne. A tăiat cît a tăiat, apoi a spus că pleacă și și-a cerut plata pentru lucrul făcut. Atunci primarul l-a înjurat, iar servitorul primarului i-a tras o bătaie bună, așa că a trebuit să taie toate lemnele din grămadă. Pe cînd tăia și-a însemnat cîteva bucăți, scriindu-și numele pe ele.

A doua zi a venit și suita la Cluj, iar Matei s-a îmbrăcat în hainele lui de rege. S-a dus apoi la primar și l-a întrebat cum merg lucrurile în oraș, dacă săracii găsesc dreptate și nu sînt apăsați de cei mari. Primarul a început să se laude că el e ca un părinte cu ei și nimeni nu e năpăstuit. Atunci l-a întrebat regele :

— Dar mie, ieri, de ce nu mi-ai plătit lucrul, ba m-ai și bătut ?

Primarul a răspuns :

— Așa ceva nu se poate ! La mine nu a fost om muncitor pe care să nu-l fi omenit.

Atunci a poruncit Matei să iasă cu toții afară și ducîndu-i la grămada cu lemnele tăiate de el, a poruncit să o răscolească și să caute bucățile sem-

nate de el. Acum nu a mai putut tăgădui primarul și căzînd în genunchi s-a rugat de iertare. Dar Matei nu a vrut să-l ierte, ca să bage spaimă în toți asupritorii. Pe primar l-a spînzurat în fața porții, iar pe servitorul care l-a bătut, l-a tras în țapă.

De aceea toți îi ziceau regelui : *Matei cel drept.*

L., pp. 42—44.

REGELE MATEI ȘI VISTIERUL DE LA BAIA DE ARIEȘ

Baia de Arieș e o comună în Munții Apuseni. În dealurile ce înconjură această comună sînt mine bogate de plumb, fier, aur și pucioasă. Băile de aur de aici au fost înainte vreme foarte bogate în aur.

În timpul acesta, se spune că aveau băile un vistier foarte bogat dar și foarte mîndru. Atît era de mîndru că nici la biserică nu voia să calce cu picioarele pe pămînt, ci își făcuse nouă talere de aur și servitorii i le puneau înainte, ca el să calce numai pe aur.

Îi mersese vestea în toate părțile, ba a ajuns și la regele Matei.

Acesta s-a dus ca să se convingă despre adevăr.

După ce a văzut cum se preumbla vistierul, s-a dus și a scris pe ușa casei unde trăsese în gazdă : „Aici a fost regele Matei, a mîncat șase ouă și a văzut vistierul preumblîndu-se pe talere de aur".

Cînd a aflat vistierul despre aceasta, s-a speriat și s-a ascuns dinaintea oamenilor.

I., pp. 17—18.

Pe timpul lui Matei, țăranii erau foarte asupriți căci trebuiau să facă clacă la boieri, adecă să le lucreze pe nimic mai multe zile pe săptămînă, iar femeile lor trebuiau să lucreze tot pe nimic, la curtea boierească. Țăranii nu-și puteau vedea de puținul pămînt ce-l aveau ei, așa că rămîneau tot săraci. Țăranii mai erau și bătuți și altminteri chinuiți, iar dacă unul voia să se mute în alt sat, unde era un boier mai cu frica lui Dumnezeu, era oprit. Matei Corvinul nu-și uitase că și strămoșii lui au fost țărani români, de aceea simțea mare durere pentru năcazurile celor săraci. El a dat poruncă să fie lăsat fiecare țăran să plece din satul unde erau boieri fără inimă.

Regele era odată la masă, cu mai mulți boieri. Între altele veni vorba și despre munca grea a țăranilor. Unul dintre boieri zise :

— Mă mir că se tot vorbește despre muncă grea la țărani ! Ce muncă fac ei de e așa de grea ? Că ce sapă, sau seceră, sau cosesc ?

Atunci zise Matei :

— Să poftiți cu mine la vie, că e tocmai săpatul viei !

Boierii au trebuit să asculte. S-au dus la vie și fiecare a luat o sapă de la lucrători și a început să sape. Era cald în după-amiaza aceea, dar fiindcă și regele săpa cu ei, n-au avut încotro și au trebuit să sape pînă către seară. La toți le curgeau șudorile și îi dureau mînile și mijlocul.

Seara s-au adunat iară la masă cu regele și atunci i-a întrebat Matei :

— Ei, ce ziceți, e ușoară munca țăranului ?

— Ba e tare grea, maiestate, răspunseră toți boierii.

— Atunci fiți cu mai multă milă față de ei!

Dar boierii totuși urau pe Matei, pentru că avea milă de țăran și pentru că era român de viță. Pe ascuns îl batjocoreau zicîndu-i *crăișor valah*. După moartea lui, poporul zicea: „A murit Matei, a pierit și dreptatea!"

L., pp. 44—45.

MIHAI VITEAZUL

Mihai Viteazul era fiu de domn dar, murindu-i părinții, a rămas a nimărui, că neamurile lui vroia să i se piardă de urmă, pentru că aveau presimțire că din Mihai avea să iese un om mare. A rămas bietul băiet pe la casele oamenilor, ca orișicare băiet orfan. Umbla toată ziua cu alți băieți, prin munți, cu oile și caprele, fluierînd și fîșcîind.

Într-o primăvară, pe la un Ispas, suia c-o turmă de oi pe un deal, numai ce vede într-un mijloc de poieniță o mulțime de șerpi șezînd toți cu capurile laolaltă, făcînd un bîzîit înfioros, într-un mușunoi de spume. Acolo se strînsese douăzecișipatru de șerpi, să facă mărgea. Mihai Viteazul auzise de la moșnegii satelor că șerpii se strîng în fiecare an și fac mărgea, și dacă se întîmplă om pe-ndămînă și ia mărgeaua, din coada șerpelui celui mai mare, pe ce gîndește, pe aceea are noroc.

Mihai auzise de pe la oamenii de prin sate că el n-ar fi de neam prost, că din ura ce purtau

părinții lui cu celelalte neamuri, l-au desmoștenit pe el ca să le rămîie averea lor și să n-aibă teamă că făcîndu-se el mare, să le fie lor primejdios.

Cînd a văzut Mihai șerpii făcînd mărgea, toate aceste i se oglindeau înaintea ochilor; sta ca înlemnit în marginea poieniței și se gîndea cum să puie mîna pe mărgea și să-și îndeplinească dorința de a răzbuna pe toți făcătorii de rele și de-a curăți țara de păgîni, că pe-atunci țara era stăpînită de turci.

Cum ședea băietul așa gînditor, numai ce vine un corb și se pune pe umărul lui și nimic mai mult, se repede în mijlocul șerpilor, ia mărgeaua în cioc și zboară în sus. Atunci Mihai, în buimăceala ceea, uită de șerpi și se ia la fugă încotro zbura corbul.

Mihai fugea necontenit, ca să nu piardă corbul din ochi, și nu simțea că pe unde mergea, trecea prin

„Păduri întunecoase
Și văi prăpăstioase,
Prin tîrguri și sate,
Rămînînd la spate
Țara Muntenească,
Cu viță domnească."

Și corbul nu s-a oprit pînă în oraș la Țarigrad. Și, cînd a ajuns în marginea orașului, corbul a lăsat mărgeaua jos, dinaintea lui Mihai.

În momentul acela tocmai trecea pe colo împăratul turcesc, în butcă cu șase cai, și cunoscînd pe Mihai că e copil de român, l-a luat la el ca să-l crească și să-l treacă la legea turcească. Și așa a și fost. Mihai, deși trecuse în legea turcească, că n-avuse încotro cîrni, dar el credința creștinească o păstră în inimă și cu ea în inimă a și murit.

Mihai slujea în curtea împăratului turcesc, creștea și se întărea pe fiecare zi, așa că și împăratul se mira de frumusețea, înțelepciunea lui Mihai.

Cînd a ajuns vîrsta de douăzeci de ani, era de trei palme între ochi, căciula pe cap din trei piei de urs și cojoc din treizeci de piei de berbece ; paloșul și cămeșa de za cîntăreau trei măji.

După ce a trecut de vîrsta de douăzeci de ani, pe Mihai l-a pălit dorul de țară și doru de răzbunare și știa că în grajdurile împăratului turcesc era un cal năzdrăvan. A mers și l-a luat și încălecînd pe el, a venit în Țara Muntenească, a curățit-o de păgîni și de făcători de rele, de cei ce îl desmoștenise și de toți cei ce trăiau din munca altuia, iar în urmă a ajuns domn peste Țara Românească și a domnit șapte ani. Și, într-acei șapte ani, s-a luptat și a biruit șapte crai și împărați, a zidit șapte biserici și mînăstiri, ca să fie numele lui neuitat și pomenit în veci.

Teofil Bizom, I. C., VI, 1913, nr. 8, pp. 235—237.

MIHAI-VODĂ ȘI CĂLĂUL

Pe cînd era bănișor la Mehedinți și își îndeplinea slujba cu multă grijă și cinste, fiind iubit de boieri și popor, și peste țară domnea un domn rău și viclean, ce se chema Alexandru cel Rău, ieșise vestea că el este fecior de domn și are dreptul la domnia țării.

Atunci Alexandru cel Rău trimise îndată o ceată de călăreți să-l prindă și să-l aducă la scaunul domniei, în București. Ostașii merseră pe dată la

Strehaia, unde Mihai își avea reședința banatului său, îl luară și porniră cu el la scaunul domniei, la București, după cum li se poruncise.

Mihai presimți că nu degeaba îl aduc la scaunul domniei, înaintea lui Vodă. De aceea, cum intră în București, Mihai ceru voie soldaților să-l lase să intre în biserica ce întîlni în cale, ca să se roage lui Dumnezeu. Ostașii îi îndepliniră cererea și Mihai intră în biserica jupînesei Caplea și se rugă lui sfîntul Nicolae, al cărui hram îl avea biserica, să-l ajute și să-l scape de urgia domnitorului, promițînd că dacă va scăpa, va înălța o biserică în cinstea sfîntului.

După terminarea slujbei, Mihai ieși din biserică cu sufletul înbărbătat. Ostașii îl duseră înaintea lui Alexandru cel Rău care chemă boierii țării în divan, ca să-l judece pe Mihai dacă este fecior de domn, cum se spunea. Judecata îl găsi vinovat și-l condamnă la moarte, pentru ca Alexandru cel Rău să nu aibă rival.

Cînd îl duseră ca să fie omorît, călăul cu barda în mînă, privind figura măreață a lui Mihai, fu cuprins de tremur, se îngrozi, aruncă barda din mînă și spuse în gura mare : „Nu pot omorî un asemenea viteaz, e păcat de Dumnezeu să piară un asemenea om !", și plecă.

Boierii țării și poporul ce era de față, văzînd în această întîmplare un semn dumnezeiesc, merseră la scaunul domniei și rugară într-un glas pe domn, să-l ierte pe Mihai, că-i nevinovat.

Domnul, neputînd rezista rugăminții boierilor și poporului, l-a iertat și l-a făcut ban de Craiova, înălțîndu-l în rang.

Mai tîrziu, Mihai ajungînd domn, n-a uitat această întîmplare și a poruncit de s-a zidit o biserică măreață în cinstea sfîntului Nicolae, bise-

rică ce trăiește și azi și se află pe un deal în București, deal ce se numește *Dealul lui Mihai-Vodă*, iar pe călău l-a luat la curtea domnească, făcîndu-l servitorul său credincios.

M. P., pp. 44—46.

MOȘNENII DIN PLOEȘTI ȘI MIHAI-VODĂ

Mihai-vodă Viteazul hotărîse să înființeze oraș din satul moștenesc [1] al Ploeștilor. Deci, chemă la sine pe pîrcălabul satului și îi zise :

— Pîrcălabe, vroi să-mi vindeți satul, că am să fac tîrg în calea Ardealului, la ieșirea Prahovei din munți.

— Mărite doamne, zise pîrcălabul, ploeștenii sînt oameni slobozi, oșteni credincioși ai măriei-tale, și, cum oșteni și oameni slobozi vor să rămînă, ei sărută mîna măriei-tale, dar ei nu-ți vînd moșia lor.

— Îmi trebuie totuși moșia voastră, mă înțelegi, pîrcălabe ?

— Păi, nu ți-om da-o, măria-ta ! Mare și puternic ești, mărite doamne, dar dreptatea este puterea măriei-tale. Și dreptatea este să ne lași nouă ce este al nostru. Noi iobagi nu vrem să fim și moșneanul ce se leapădă de ogorul său strămoșesc nu mai e om, ci rob. Noi vom rămîne oameni slobozi, cu voia măriei-tale !

Cît era el de strajnic, Mihai-vodă era însă și om drept. Deci își înghiți mînia că nu i se supuseră ploeștenii și se gîndi cum să-și poată ajunge cu de-al binele, scopul.

[1] Răzășesc, de moșneni.

O lună după aceea, Mihai-vodă chemă la sine iarăși pe jupîn pîrcălabul din Ploești și-i zise :

— Vă dau pămînt îndoit pentru al vostru. Iată, am cumpărat moșie mare, Băicoiul, la o fugă de cal de pe moșia voastră. Vă dau Băicoiul în schimb, pentru ocina voastră... și rămîneți oameni slobozi și oșteni credincioși.

— Să trăiești, măria-ta, așa primim ! Nu pentru că Băicoiul o fi mai mare, dar pentru că noi ne ținem de moșneni slobozi și măria-ta dăruiești Țării Românești un tîrg nou la pogorîtul din plaiuri.

— Dă mîna într-a mea, jupîn pîrcălabe ! Batem tîrgul !

Și tîrgul se făcu de atunci și-și păstrează numele de moșnenie, numele de Ploești.

I., pp. 41—42.

RĂSPLATĂ DOMNEASCĂ

Matei-vodă Basarab avea obiceiul de a se plimba adesea prin mahalalele Bucureștilor, schimbat în haine pentru a nu-l recunoaște nimeni.

Într-o zi întîlni o fetiță palidă la față, cu ochii înnecați în lacrămi. Oprind-o în cale, o întrebă :

— Unde te duci, dragă copilă ?

— În tîrg, boierule, să vînd hainele ce mai avem, iar cu banii ce voi prinde pe ele, să cumpărăm pîine.

— Dar tatăl tău nu lucrează, ca să nu mai fiți nevoite a vinde lucrurile din casă ?

— Eu n-am tată, căci a murit în războiul de la Finta. Dacă trăia el, noi nu ajungeam astăzi în așa lipsă.

Matei Basarab, pătruns de milă, adaose :

— Cred că Vodă nu v-ar fi lăsat fără ajutor, dacă ar fi aflat despre nenorocirea voastră ; ba, chiar acum dacă ar afla, el n-ar putea suferi ca soția unui vrednic ostaș al său, care și-a dat viața pentru țară, să îndure sărăcia și o copilă orfană să plîngă pe drumuri. Nu, Vodă e om bun, iubește dreptatea și răsplătește întotdeauna vitejia ostașilor. Matei întrebă apoi pe fetiță cum l-a chemat pe tatăl său și unde șade. După aceea îi zise :

— Să faceți în grabă o jalbă în care să arătați împrejurarea voastră și s-o dați lui Vodă prin vreunul din boierii săi.

— Ah, boierule ! Nu mai țiu minte cîte jălbi a făcut biata mamă și pe cîți de-ai curții domnești i-a rugat ca să le dea lui Vodă. La început toți îi făgăduiau, dar mai tîrziu, unul spunea că nu a găsit timp potrivit spre a vorbi lui Vodă, altul că i-a vorbit dar măria-sa n-a hotărît nimic...

— V-au mințit acei ticăloși, zise cu mînie Basarab. Sînt sigur că nici una din jălbi nu i-au dat și nici măcar o vorbă n-au pus pentru voi. Să mai faceți încă o jalbă și mîine înainte de amiazi, s-o aduci la palat, unde te voi aștepta negreșit ! De-ocamdată să nu vinzi aceste haine. Du-te acasă și fii încredințată că veți căpăta ajutor din partea măriei-sale, dacă va fi adevărat tot ce mi-ai spus.

— Prea bine, zise fetița, dar pentru deseară n-avem nici o fărămitură de pîine.

— Iată, vă împrumut eu cu această sumă ; și Vodă îi dete doi galbeni. Apoi se făcu nevăzut.

Copila, plină de bucurie, puse banii în mîna mamei sale și, spunîndu-i întîmplarea, amîndouă se mirau și se întrebau cine să fie binefăcătorul lor.

Un vecin însă le spuse că acela trebuie să fie însuși Vodă, căci el a mai făcut asemenea fapte.

Biata copilă, auzind cuvintele vecinului, începu să se îngrijoreze fiindcă îndrăznise să vorbească cu Vodă fără nici o sfială. A doua zi, cu multă greutate, mama sa o hotărî a merge la palat.

Matei Basarab cercetase decuseară și aflase despre tatăl fetei, despre faptele lui vitejești și despre starea de sărăcie a celor două ființe nenorocite.

Îndată ce el zări pe fetiță și pe mama ei, porunci să le cheme în palat. Aci le dete în mînă un hrisov domnesc și le zise :

— Țineți hrisovul acesta ! El vă dă dreptul la o pensie din visteria țării și să știți că așa răsplătește Vodă pe toți aceia ai căror părinți sau soți s-au jertfit pentru țară.

I., pp. 42—45.

AMINTIRI DESPRE CUZA-VODA

Despre Alexandru Ioan Cuza, bătrînii din comuna suburbană Colentina spun că a venit odată la zalhana (abator de oi și berbeci), unde se prepară pastramă, un domn cu cioc și mustăți ca ale lui Napoleon al III-lea, însoțit de alți trei boieri îmbrăcați civil, ca bonjuriștii, și au intrat în odaia de consumație a celei mai renumite crîșme de lîngă zalhana. Cei patru boieri au comandat pastramă și măruntaie la gratar.

După ce s-au adus toate aceste bunătăți au comandat nenumărate ocale de vin și au pus lăutarii să le cînte balade haiducești, romanțe și cîntece de alean, plătindu-i cu cinci galbeni. De bucurie, țiganii începură să cînte un cîntec popular :

„Să trăiască Cuza, care
A făcut ocaua mare
Petrecînd cu mojicimea,
Alături cu boierimea !
Băutura cu ocaua
E mai mare ca daraua
Și crîșmarul, mare hoț,
Dă acum din colț în colț.
Pescarul și cu băcanul,
Brutarul și măcelarul,
Toți se prăpădesc de frică
Dacă-s prinși cu-ocaua mică.
Sfanțul e azi cît o roată
Și-l cîștigă lumea toată.
Cuza-al nostru să domnească
Peste țara românească,
Încă cincizeci ierni și-o vară,
Căci avem acum o țară..."

Se spune că lăutarii care au cîntat acest cîntec au mai primit încă un galben bacșiș, dar boierul cu cioc a spart toate oalele din prăvălia crîșmarului, pe motiv că nu aveau măsura unei oale mari și l-a întrebat :

— Cu ce să te pedepsesc ? Cu amendă de două sute de sfanți sau să te port legat prin toată comuna ?

— Doar n-ai fi Vodă ca să ai puterea de a mă pedepsi astfel, după ce mi-ai spart toate oalele din prăvălie.

În acel timp intră în odaie un ofițer de roșiori cu doi soldați care salutară milităreşte pe boierul cu cioc, luară poziția de drepți și anunțară :

— Măria-voastră, caleașca așteaptă afară.

Crîșmarul se îngălbeni, începu să i se moaie picioarele și bolborosi :

— Iartă-mă, măria-ta !

Boierul cu cioc era Alexandru Ioan Cuza, iar însoțitorii săi : Vasile Alecsandri, Ion Brătianu și Mihail Kogălniceanu.

Cuza-vodă iertă pe crîșmar, dar îi pretinse ca la fiecare praznic de sărac mort din comună, să ofere gratuit cîte zece ocale de vin...

G. A. Lăzăreanu, I, XXI, 1940, nr. 1, pp. 20—22.

[RADU LUI ANGHEL ȘI CUZA-VODĂ]

Pe vremea lui Cuza-vodă, Radu lu' Anghel era închis și sta voinicul la gros. D-acolo, ce-i vine într-o zi, că zice căpitanului temniței :

— Căpitane, luminate, îndură-te și mai sloboade strejile !

— Bine, băiete, zice ăla care nu era cruce de închinat, îți dau drumu, da să faci și tu o ispravă.

— Ce ?

— Să-mi aduci o pereche de dăsagi, plină cu galbeni. Faci ?

— Fac.

Așa. Și a ieșit haiducul de la gros. Cum să facă însă rost de galbeni ?

Auzise și el de Vodă Cuza că era tare milos și că ținea la ăi săraci, tot cum ținea și el ; că Radu lua de la bogat și da la sărac.

Se duce întins la palat.

— Să trăiești, măria-ta ! Scapă rob de la robie ; dar milostivește-te și dă-mi și mie drumul de la închisoare ; că mult mi-e dor de codru, de ape și de-ai mei din sat.

— Păi, bine, Radule, pînă aici cum ai venit ?

Îi spune tirișenia cu căpitanul. Atunci Vodă grăiește :

— Apoi, dacă te-ai legat, ține-te întîi de vorbă ; du-i galbenii și-apoi i-oi plăti eu lui, că își face slujba așa.

— Bine, măria-ta ; să-i duc. Dar cum să fac ? Că n-am de unde.

— Du-te la Filer ovreiul, și ia-i d-acolo. Să te văz, cît ești de priceput.

— Mă duc, măria-ta ; da, ca să izbîndesc, dă-mi două plosci : una cu spirt și alta cu țuică bună.

Vodă, ca să-i vadă istețimea, i-a dat. Și Radu s-a dus la Filer cu gustare.

— Am auzit, jupîne, că ești amator de băutură. Așa e ?

— Așa.

— Apoi, uite ce ! Eu am la capul Podului Mogoșoaii, atîtea buti, cîte-o fi spus, cu spirt și atîtea cu țuică. Am adus și gustare. Uite proba !

— Ad-o-ncoa, s-o gust !

— Ține !

Și Filer gustă :

— Bun ! Cîte parale vadra ?

— Atît ! Apoi, dintr-una-ntr-alta, s-a ajuns scumpu cu-nșelătoru și pe urmă :

— Nu știi una, jupîne Filere ? — Că pe ovrei e bine să-l jupînești. — M-aș duce acum la capul

Podului Mogoșoaii ; dar mi-e frică de pungași. N-oi găsi să dorm undeva ?

— Găsești. Cum nu ? Culcă-te aici !

— Bine. Acu, bea jupîne, ce vrei !

Acu, Filer avea la poartă santinelă și oștire. Cum să scape Radu d-acolo și să fugă cu banii ?

Odată trăznește pe ovrei cu plosca peste nas :

— Unde-s banii, Iudă ?

...Tremurînd, i-a arătat cu mîna.

Radu i-a luat, a ieșit busna prin streji și s-a dus la Cuza ; apoi, la căpitan. Căpitanul însă, cum a apucat banii, l-a băgat iar la răcoare.

— Așa ți-e vorba, căpitane ? a zis Radu și a trimis ștafete lui Cuza-vodă.

Atunci, măria-sa a venit, a mustrat ce-a mustrat pe căpitan că ia plocoane și l-a băgat și pe el la închisoare, după ce a dat îndărăt toți banii lui Filer. Iar lui Radu i-a dat voie două luni, să se plimbe.

De la Niță Tronceiu din Uluba.

R.—C., T. pp. 163—165.

[CUZA LA SULTAN]

Cînd s-a dus Cuza-vodă la împăratul turcesc, atunci cînd s-a mirat lumea d-acolo de istețimea și frumusețea lui și s-au dat drepturi mai mari țării noastre, știți ce lucru de samă s-a mai făcut ?

Împăratul turcesc, de mare bucurie, a dat porunci să iasă din închisori și din robie toți românii

cari, demult, demult, robeau în țara turcească și nu mai știau, săracii, de atîta amar de vreme, nici de taică, nici de maică, nici de frați, nici de surori. Și să plece oamenii acasă, o dată cu Vodă Cuza!

Și așa s-a întîmplat.

Acu, între cei robiți, era și un om de pe la noi, anume: Călin! Era rob și el și nevasta.

Cînd îl duseseră în țara turcească, îl luase un turc, îi detese patru boi și-un plug, și-l trimesese la cîmp, departe.

Bietul Călin, ce să facă? Ara ce ara acolo, iar duminica venea la casa turcului, care — mirat de hărnicia lui — îl lua de-l cinstea și zicea păgînul:

— Bre, Călin! Harnic la tine, rumâne, bre!

Și acolo a stat el doisprezece ani. Iar cînd a sosit Cuza-vodă în Țarigrad, au început să bată tobele și să se strige pe uliți:

— Să iasă toți robii și să se ducă în țară, că i-a dezrobit Cuza-vodă!

Și ieșeau toți; iar de nu ieșeau, îi tăiau turcii.

Călin, săracu, era la plug, departe în cîmp și el nu știa de minunea asta. A avut însă noroc cu nevasta care era și ea tot în țara turcească, cu copiii. Cînd se striga pe uliți era cu vadra la apă și auzi și ea vestea cea bună. Se repede atunci înaintea lui Vodă Cuza și îi cade în genunchi:

— Și noi sîntem robi, măria-ta!

— Păi, unde stați?

— La cutare turc.

Și s-au dus trimișii lui Vodă, acolo la plug, de l-au adus pe Călin și au chemat și pe turc.

— Să-i dai drumul acasă, jupîne!

Și și-a strîns Călin tot ce avea; iar turcul, cînd l-a văzut că pleacă, a început să plîngă.

— E, bre, bre ! Multă avere îmi făceai tu mie, dacă mai ședeai, bre ! N-am știut eu de una ca asta, că nu mai plecai, bre !

Apoi i-a dat turcul o vacă și cîteva sute de franci și a venit Călin în Țara Românească, cu nevastă cu tot ; știți unde ? Chiar în Sămăila noastră.

El a bătut paru-ntîiu. Și de la el, drumului de colo, de pe Frumușelu, i-a rămas numele de *drumul lui Călin* robul.

De la Maria N. Gogoncea, din Priboeni.

R.—C., T., pp. 165—167.

[SULTANUL DE FRICĂ A ISCĂLIT]

Cuza, îl strîmtora Sultanu să-i dea birul. El s-apucă și face sfat cu boierii lui. Și-a ales vreo douăzeci de oameni voinici de-ai lui, ș-a purces. Dar le-a zis că : „de-oi muri, să-mi trimiteți trupul să-l îngropați aici". Și s-a dus cu vaporaș iute, și-a ajuns acolo, la Constantinopole. A luat cu el vreo zece oameni de-ai lui și s-a dus la palatul sultanului. A vrut unul să-l oprească să descalțe cizmele ; dar el i-a dat brînci și-a intrat la sultan, că era voinic ; că de era prost n-ar fi făcut o treabă ca asta. Sultanul tocmai ședea-n tronul lui și bea cafea, și l-a găsit, a intrat la el și i-a dat „bonjur" și i-a pus cartea și condeiul pe masă :

— Iscălește colea, ca să nu mai plătească țara bir. Iscălești ori te tai ?

Și-a scos sabia. Și sultanul, de frică să nu-l taie, a iscălit. Și-a luat cartea și mișcă, băiete ! S-a suit în vapor și drumu-nainte, la București. Cică să se fi luat după el, dar nu l-au putut ajunge. Și-așa a scăpat bietul Cuza țara de bir. Să fi trăit Cuza, he, he ! Dumnezeu știe ce-ar mai fi făcut ! Oca lui Cuza era dreaptă.

G., V., I., p. 354.

CUZA-VODA

Strașnic domn a mai fost și Cuza-vodă !

El a făcut școalele, el ne-a dat pământ și tot el a surpat și pătulele împărătești. Și bine a făcut ! Că băga acolo fitece român treisprezece baniţe de porumb în tot anul și, cînd să-și ia și el agonisita, tot ce răgăduise [1] acolo, tocmai după trei ani, i se dădeau numai trei baniţe din ce pusese.

Ziceau cîrmuitorii că l-au mîncat șoarecii și porumbul era mîncat de cioclii satului.

Tot el a silit pe ciocoi să plătească bir și să asculte de legi. Ba ălor care n-ascultau, le da fum !

Cuza-vodă nu era fudul. Umbla așa ca noi și, de multe ori, ca să prindă pe mulți slujbași cu ocaua mică, își schimba fața și hainele, să nu-l cunoască nimeni.

Unde pomeniai la el trăsuri și slugi puzderie și bogății strînse grămadă, cum erau la Bibescu ? Ăla

[1] *A răgădui* — a apuca, a pune mîna pe ceva (n. ed.).

se plimba prin țară cu mare alai ; avea la caleașcă șaisprezece cai albi, cu hamurile roșii și vizitii stîngaci.

*

Tot Cuza-vodă a unit țărișoarele noastre, pe Valafia cu Țara moldovenească, de a făcut țara noastră strașnic de mare și puternică, cum e azi.

Cînd s-a dus, cică, la împăratul turcesc, ca să-i ceară învoirea de a domni neturburat peste amîndouă țările, a făcut lucruri așa de minunate, că a pus pe gînduri pe turci !

Știți ce ?

Era obiceiul ca domnii țării noastre, cînd intrau la împărat, se tîrau de la poarta curții palatului pînă la picioarele împăratului, în genuchi.

Cuza însă nu era omul să sufere rușinea asta ! A mers la palat drept, cu fruntea sus și cu sabia zornăind ca un Făt-Frumos.

— Îngenunche și mergi tîrîndu-te, băiete, dacă vrei să fii primit ! i-au strigat paznicii de la poartă.

— Asta n-oi face-o eu niciodată ! a strigat Cuza supărat. Și dacă vă-i vorba așa, mă duc de unde-am venit !

Dacă l-au văzut plecînd, turcii au spus împăratului și ăsta a dat porunca să-l primească așa.

A intrat Cuza-vodă.

— Bună ziua, înălțate împărate !

I-a mulțumit în limba lui și apoi, mirat că-l vede înainte-i drept, soldățește și fără [s]fială, l-a întrebat :

— De ce ai venit așa ?

— *Așa m-a trimes pe mine Țara!* a răspuns Cuza cu așa mîndrie și cu așa curaj, că s-a mirat și împăratul.

Și, el știe cum o fi mai vorbit și ce o mai fi vorbit, că a îmblînzit inima turcului și a ascultat împăratul dorința lui Cuza.

L-a pus pe urmă împăratul pe Cuza la masă cu el, au mai vorbit ei ba de una, ba de alta și, cînd să plece, l-au adus turcii pe Vodă Cuza cu o cinste nemaipomenită, pînă la Constanța.

Se mirau turcii, se mirau cadînele, se mirau pașii și boierii lor cînd îl vedeau și-l priveau ca pe un viteaz din povești :

— Bre, bre, bre ! La noi n-am văzut așa om.

De la moș Coțandră și C. Catană, din Priboeni. În Oltenia e păstrată mult mai vie amintirea lui Cuza. Cei trei unchești din Almăjel, cari mi-au spus cele mai multe legende, mi-au adăogat cînd i-am întrebat de Cuza : „Nouă ne-a dat pămîntul ăla de l-am pus în pomelnic alaltăieri, să-i fie trupu aurit ; că nu mai puteam de greci și de ovrei. Ni se suise în cap." Iar Nică Burtea, bătrîn de 90 ani, amintindu-și de vremile lui Cuza, începe să plîngă și zice : „Să nu trăiască omul cît mine ; nici nu-l blestem. Că sînt oameni acuma la patimă, nu la trai."

Despre Cuza-vodă sînt în satele României multe amintiri : se vorbește cu admirație de frumusețea lui, de puterea lui, de obiceiul de a se schimba în haine spre a prinde pe cei cu ocaua mică, de chipul cum ajuta pe săraci ș.a.

R.—C., L., pp. 105—106.

Cînd a aflat patriarhul din Constantinopole de legiuirea cea nouă prin care se luau averile mînăstirilor închinate, s-a scîrbit amar. Fără zăbavă a şi adunat sfatul tuturor fruntaşilor bisericii şi aceştia l-au sfătuit să trimită oameni şi scrisori în toate părţile, unde a crede şi să stăruiască din toate puterile că doar or cădea legile lui Cuza.

Patriarhul (Sofronie) a trimis la Cuza pe un arhimandrit (Eustaţiu Cleobul ?), să se plîngă împotriva luării averilor mînăstireşti. La început, domnitorul, sub cuvînt că are multe treburi, nu l-a primit pe arhimandrit, dar mai pe urmă şi-a făcut socoteală ca să-l asculte şi l-a chemat înaintea sa. L-a primit cu toată cinstea şi l-a ascultat cu băgare de seamă. Călugărul, văzînd că domnul e paşnic şi prietenos, a început a se obrăznici, ca pe vremea cînd erau mai mari grecii în ţara noastră ; se înroşea, răcnea, da din mîini şi arăta domnitorului că a fost nedrept cînd a luat pe seama statului pămînturile bisericilor închinate ; că aceste pămînturi sînt date de creştini bisericilor pentru pomenire şi că patriarhia are drept de stăpînire asupra lor, şi aşa mai departe.

Domnitorul Cuza, căruia nu-i plăcea să fie umilit de streini, nici el, nici ţara, a oprit din vorbă pe călugăr şi i-a zis cu un glas din ce în ce mai aprins :

— Nu te mai pot asculta, pentru că ai uitat că ai în faţa ta pe domnul românilor şi te obrăznicesti peste măsură. Din pricina asta, în loc să-ţi dau mîna la plecare, ca la un om de omenie cum

te-am socotit, îs nevoit să-ți dau un picior, ca la un obraznic ce ești.

Și domnitorul, dîndu-i piciorul făgăduit, l-a dat afară.

Auzită de la d-l Stroe Beloescu, mare făcător de bine și ajutător al celor în nevoie din Bîrlad.

N.K.P., p. 60.

CUZA ȘI CONSULII

Pe cînd se discuta cu furie chestia monastirelor zise închinate, intervențiile călugărilor greci pe lîngă puteri erau foarte mari și numeroase.

Toți consulii puterilor garante aflați în capitală au cerut audiență colectivă, ca să se poată înțelege verbal cu Vodă, în această chestie. Cuza era hotărît să facă secularizarea, nu voia să ție cont de nimeni și de nimic, dar a fixat o zi pentru primirea reprezentanților statelor străine. Pe la orele trei după amiază, trăsuri după trăsuri soseau la curtea palatului domnesc, iar salonul galben era plin de uniforme diplomatice de tot felul. Un aghiotant vestește pe Vodă că au sosit toți consulii generali. Cuza, care era numai în halat și în papuci, răspunde :

— Să mai aștepte !

După zece minute, aghiotantul vine iar :

— Măria-ta, așteaptă reprezentanții puterilor. Binevoiți de vă îmbrăcați !

— Să mai aștepte !

După un sfert de oră, doi aghiotanți intră șoptind :

— Măria-ta ! Se impacientează consulii... Sunteți așteptat !

— Bine.

Și strîngînd halatul în jurul corpului, ieși din iatacul domnesc și porni spre salonul galben unde se plictiseau diplomații ; deschise ușa încet, își scoase scufia de noapte din cap, salută strîngînd și mai bine halatul la piept și zise consulilor, destul de tare că să fie auzit :

— Domnilor, aici sunt la mine acasă !

Apoi s-a retras.

Puterile au înțeles atunci că față de un om așa hotărît, orice intervenție a lor era de prisos.

T., pp. 11—12.

STEAUA LUI CUZA-VODA

Stelele acestea ce cad de pe cer ne prooroceșc că se naște sau că vine vrun mare stăpînitor peste neamuri. Asta doar n-o știu din auzite, zice moș Neagu, dar am văzut-o cu ochii.

Cine ține minte, n-are decît să vă povestească de „Steaua lui Cuza". Cît ți-i vara de mare, în toate nopțile, vedeai o stea cu o coadă lungă, cum tăia cerul de la răsărit spre miază-noapte și lumina pămîntul ca ziua. Și cu adevărat, bine a prooroc it steaua, că-n toamnă numai ce auzirăm că s-a urcat

pe tronul țării domnul Cuza, cel mai mare și mai bun dintre toți domnitorii.

Culeasă de S. Ureche în *Embrionul*, XXXII, București.

M. K. P., p. 32.

[NE POVESTEA TATA]

Ne povestea tata.

— Eram la plug. Se suise soarele bine, încă bine de tot, pe la prînz, cînd mă pomenii c-un om că vine drept la mine. Era îmbrăcat țărănește, atît că hainele le avea cam rupte.

— Bun lucru și bună ziua, om bun!

— Mulțumim dumitale și bună ziua! Dar dincotro ești și unde de duci? Îl întreb eu.

— Iaca, dincoa de la vale și mă duc la deal, să mă bag la stăpîn, c-am ostenit...

— ...Și foame, poate, că e tocmai vremea prînzului.

Și ne-am tras la căruță, unde am așezat masa; cu mămăligă, cu ceapă și vreo cîțiva ardei verzi, cu ce dă Dumnezeu, ca la plug... Numai ce-l aud:

— Tiii! Da' așa mîncați pe-aici?

— Dacă n-avem ce...

Mîncarăm. Cînd să ne sculăm, văd că se descheie la piept și scoate dintr-un sac de la șold o ploscă cu vin. Nu se desfăcuse bine, cînd văd atîrnate pe pieptu-i, pe hainele lui, niște alea strălucitoare... Cînd să zic ceva, îmi taie vorba întinzîndu-mi plosca și zicînd:

— Acum bea și nițel de acesta, de care beau eu la palat...

— Atunci, noroc și sănătate, mărite doamne, zic eu, că acum îl cunoscusem.

— Noroc să dea Dumnezeu, că norocul vostru o să vie în curînd.

Mi-a dat mîna și m-am uitat după el pînă s-a pierdut în zare, printre plugurile oamenilor.

A doua zi aflase toată lumea despre isprava asta. Și la vreo trei luni ne-a chemat stăpînirea pe la primării, să ne dea pămînt.

N. I. Dumitrașcu. Povestită de un bătrîn ofițer de pensie.
N. I. D., I. C., IV, 1911, nr. 9, pp. 278—279.

CUZA-VODĂ ÎN ȚARĂ

Lîngă satul Tereuja, hotar cu Obislav, în județul Vîlcea, unde acum e pod peste un pîrăiaș, lîngă drum, — astăzi șosea județeană, dincoace de un ciopor de case ce țin de Obislav, — a fost cîrciuma lui boier Răduț, — acum nu mai este.

Era la un Paști ; mi-aduc aminte, parc-ar fi fost ieri... Eu eram flăcău, doar mă luase dorobanț cu schimbul la Rîmnic și făcusem numai vreo două luni.

Mă duc și eu la govia[1] ce era la cîrciuma asta a lui boier Răduț.

Cînd era petrecerea mai în toi, ne pomenim că vine dinspre Slăvești o căruță cu niște cai mici, c-un om în fund și cu un băietan ce-i mîna caii.

[1] *Govie* — petrecere la care iau parte toate satele de prin împrejurimi.

Cum ajung în dreptul cîrciumii, opresc ; iar cel din fundul căruţii fluieră cailor :

— Pfui-ui-ui... Ho-ho-hoooo !

Apoi se dă jos, intră în cîrciumă, cere o litră de vin, o bea şi o plăteşte patru crăiţari de-ăi de-atunci. Apoi iese afară şi el, la govie. Oamenii, întinzîndu-i o ulcea cu vin, îl întrebă :

— De unde eşti, măi prietene ?

— Sînt de la munte...

— Şi und-te duci acum, în ziua de Paşti ?

— La cîmp, că am oi... Da' ce mai aveţi nou pe-aici ? Cum o mai duceţi ?

— Bine... Mulţumim lui Dumnezeu !... răspundem.

— Mţţă !... Pe la noi nu prea merge.

— Ei, de ce ? întrebăm.

— De multe... Dumneavoastră plătiţi pe aici bir mare ?

— Cam mare !... Vreo şapte sfanţi...

— Dar cu pătulele [1] ? ne descusea mereu.

— Pătulele ni le-a fărîmat domnitorul...

— Bine, da' cînd vindeţi plătiţi ceva ?

Măi, ce să fie ? Ce-o vrea omul ăsta de vrea să ştie toate ? ne întrebam noi din ochi...

— Nu plătim nimica... zicem ; da' prea ne-a făcut domnitorul ăsta, ăl de-acuşi, ocoalele mici... Erau mai bune ale lui Ştirbei, că erau mai mari... Astea, prea de tot, zău !...

— Mai bine, cred eu, că-n loc să bei una de-alea, bei două de-astea !...

---

[1] Coşarele (n. ed.).

— Că bine zici...
— Da' cu bucatele cum o duceți ?
— De bucate o ducem bine, bine de tot...
— ...Da' că bun domnitor aveți !

*

Trecu apoi ca o jumătate de an și nu-s' cum vine vorba și mă dau în taină cu unul despre govie, și-i spun și despre omul ăsta... Și mă pomenesc că mă întreabă :

— Avea barbă, măi Ioane ?

Eu îi răspund :

— Avea !... Avea o aia parcă-i era lipită de bărbie...

Și-mi spune :

— Tiu-u-u ! Bată-vă-n cap prostia !... Da' voi să nu-l cunoașteți !... Ala a fost Cuza, mă !...

— Ce vorbești ?... Cuza să umble așa ?...

— Așa, să știi tu...

— M-a bătut Dumnezeu... că urît i-am vorbit...

— Cum i-ai vorbit urît ?

— I-am spus că erau mai bune ocalele lui Știrbei decît ale lui... Ai văzut greșală ?...

— Nu e nimic ; nu se supără Cuza pentru atîta lucru.

Povestită de moș Ion Coconoiu, din comuna Obislav — Grădiștea, jud. Vîlcea, în 1909, dată cînd eram ca învățător în acel sat.

N. I. D., pp. 67—70.

OCA LUI CUZA

Multe și frumoase lucruri se povestesc la Galați despre domnitorul Cuza.

De te cobori la vale spre Dunăre și-n cale te abați pe la prăvălia vreunui negustor bătrîn gălățian, îndată ce deschizi vorba de timpurile trecute moșneagul poruncește cafele și, într-un ușor oftat, începe să-ți istorisească amintirile trecutului, în care nu uită, Doamne ferește, să-ți pomenească pe Cuza. De urci în partea tîrgului ce duce către Vadul Ungurului, ori pe calea Tecuciului ce trece pe la curtea răposatului Ion Soare, vechi și bine cunoscut de-ai domnitorului Cuza, iarăși întîlnești în cale casele Clucerului ori ale altui boier bătrîn ori negustor care-i gata să-ți spuie cîte-o-ntîmplare a lui, ori numai auzită, despre domnitorul Cuza.

Numai cică într-o seară, ce-i vine lui Cuza, fiind în Galați, hai să vadă singur dacă negustorii vînd cu oca lui (Cuza).

Și-a tras o sarică mițoasă deasupra hainelor strălucitoare militărești, luă o căciulă ciobănească pe cap, îndesînd-o pînă peste urechi, și cum era și întunerec și ningea de nu se vedea om cu om, o luă razna, tocmai spre tîrgul cel nou.

— Bună vremea, jupîn negustor!

— Bună să-ți fie inima, voinice! socotindu-l a fi vreun țaran venit la tîrg.

— Ger și ninge-n una, hai? Îi mai spuse negustorul.

— Frig și-aș vrea să mă-ncălzesc. Ia-n adă o ocă de-a lui Cuza!

După puținel timp, domnitorul se trezește c-o ulcică de lut ca de-o jumătate oca.

— D-apoi bine, jupîne negustor, asta-i oca lui Cuza ?

— Vezi bine că pentru voi țăranii, aiasta-i !

Domnitorul se grăbi să plătească și porni.

A doua zi, negustorul se pomeni chemat de pîrcălab, care porunci de-i legă de gît, negustorului, ulcelele de lut în care vindea vinul drept oca lui Cuza ; ș-a fost purtat așa prin tîrgul cel nou, și rușinat. Din ziua aceea nu s-a mai găsit nici un negustor care să nu vîndă cu oca cea dreaptă a lui Cuza, una și pentru boieri și pentru țărani.

Așa știa domnitorul Cuza să afle și să facă dreptate poporului.

Revista *Vulturul.*

M. K. P., pp. 106—107.

CUZA ȘI JUDECĂTORUL

Pe lîngă multe nedreptăți făcute de slujbașii țării, mai intrase în urechea domnitorului Cuza că judecătorii de prin țară s-au cam deprins să împartă dreptatea și după zimții galbenilor.

Și cum el era deprins să se-ncredințeze întotdeauna singur, o ia iar la drum, hai, hai, hai, hai cu toiag și cojoc și căciulă mocănească în cap.

Și așa ajunge el într-un tîrg nu știu care, și ca orice creștin se vîră într-o crîșmă, să ia o gustare.

Acolo, într-o odaie mai din fund, la o masă, după obicei, cinsteau mai mulţi ţărani care se uitară cam miraţi la noul oaspete.

Cu cojocul între umere, cînd Cuza trecu pe lîngă masă, atinse într-adins cu poala cojocului sticlele şi paharele, cari se făcură ţăndări jos.

De aici gîlceavă şi sfadă, mai ales că ţăranii cei de masă erau puţin ameţiţi de băutură. Cuza ieşi afară şi ţăranii droaie după el, să le plătească paguba.

În sfîrşit, în faţa negustorului de după teşghe şi de faţă fiind şi un sergent de uliţă care cinstea şi el mai de-o parte, la o masă, Cuza dă o palmă celui mai clonţos dintre ţarani.

Sergentul de uliţă se puse la mijloc şi se sfîrşi cu hotărîrea ca ţaranii, pentru pagubă şi lovire, să-l deie în judecată pe mocanul nostru.

Zis şi făcut.

După două-trei zile se găseau toţi în faţa judecătorului din acel tîrg, cum şi sergentul şi negustorul, ca martori.

— Cum îi pricina, moşule ? întrebă judecătorul.

Cuza s-apropie de masă şi cam pe sub colţul mesei slobozi judecătorului cîţiva galbeni, apoi povesti întîmplarea petrecută la crîşmă.

A-ntrebat judecătorul şi pe tînguitori şi pe martori şi la urma toată dreptatea s-a dat mocanului nostru.

Tot într-acel ceas, tot în judecătorie fiind, Cuza şi-a dezvelit pieptul, arătîndu-şi şi îndreptările de domn.

Judecătorul, văzînd, se-mpleteci şi căzu jos.

Cuza, pe ţaranul lovit cu palma, îl sărută pe obraz, să-i spele pata, cît pentru pagubă, îl răsplăti bănește.

Cum s-a aflat nu se știe, dar într-o clipă, la fața locului fu ispravnicul de ținut și toți slujbașii mari din tîrg.

Cuza dădu poruncă ca judecătorul să fie rădicat și dus în tîrgul Ieșului la domnie. Ce i s-o fi întîmplat acolo, nu se știe, dar cald nu i-o fi fost.

Auzită de G. Popescu de la V. T. Bîrliba, Vînători.

M. K. P., pp. 146—147.

CUZA-VODĂ ȘI SURUGIUL

Cuza-vodă în vremea cît a domnit, avea obiceiul să îmble schimbat în alte straie și să cutriere prin țară, ca să afle hoțiile și pungășiile ce se făceau.

Așa, într-o zi porni cu tot alaiul domnesc, să meargă, de pildă, de la București la Iași. Îndată să și vesti de aceasta în toată țara. Merge el așa pînă la un tîrg aproape de Iași, poate la Roman. Acolo — cum era el iscusit — se îndosi pe sub ascuns, își schimbă straiele, s-a dus la poștă și zise cîtră căpitanul póștii :

— Domnule, te rog tare mult, dă-mi o trăsură să mă duc pînă la Iași, că am treabă grabnică acolo.

— D-apoi, boierule, grăi căpitanul poștelor, cum să-ți dau ? N-ai auzit că vine măria-sa Vodă și trebuie să-l ducem cu toate trăsurile și caii unde-a pofti ?

— Bine, bine ! Înțeleg eu ; da mă rog tare mult să-mi dai. Gîndesc că crezi la nevoie și... iaca, să

fie vorba între noi, te cinstesc și eu cu-atîta... Și-i dădu un napoleon.

— De, boierule, îți fac ; da... cu mare frică. Și strigă degrabă la un surugiu (poștaș) : Vasile, Gheorghe, cum l-a fi chemat, pune caii cutare la trăsura cutare și fugi în grabă cu boierii la Iași !

— Eeeei ! Doamne ! se căină surugiul, tocmai pe mine mă trimeți ? Eu-s surugiu vechi și aveam să mîn caii la radvanul cu care merge măria-sa Vodă, și mi-ar fi ieșit un bacșiș bun.

— Haide, fă ce-ți spun ; nu mai lungi vorba !

Surugiul a pus caii, s-a suit boierul în trăsură ș-au pornit la drum. Da pe drum, cela mîna, nu prea mîna ; mergea alene de tot. Îi era și lui a mîna caii, ca cînelui a linge sare.

Da Cuza, văzîndu-l așa, îi zise :

— Măi, cutare, de ce mergi așa cu trăsura ?

— Apoi, nu-i unsă osia, boierule !

— Ce spui măi ? Rupe-o mai pe românește că nu te înțeleg.

— Apoi, iaca cum boierule ! Nu-mi vine a mîna caii, pentru că nu m-a lasat să mă duc cu radvanul lui Vodă, că avea să-mi deie un bacșiș bun.

— Și cam cît bacșiș avea să-ți deie el ? întrebă Cuza.

— Eei ! Cît bacșiș avea să-mi deie ? Ia, îmi da, acolo, un napoleon.

— Iaca, mă, zise Vodă, eu îți dau trei napoleoni, nu unul. Numai să mîi repede.

— De-amu, boieriule, grăi surugiul... așa și pe dincolo... de Cuza-vodă... Ține-te, că mîn !...

N. Mateescu-Movilă, rev. *Satul*, I. Teișani (Dîmbovița).

M. K. P., pp. 154—155.

Cuza-vodă avea o mare slăbiciune pentru prieteni. Nu se știe dacă prietenii săi îi purtau atîta grije cît le purta el lor. Firea lui vioaie și felul de a răspunde prin glume tuturora îl făcea plăcut. Pînă a nu se face domn avea mulți prietini. După ce se făcu domn, numărul lor crescu, căci toți îl căutau pentru trebuințele lor.

Pînă și cei care învățaseră cu el la școala primară și pe care nu-i văzuse de multă vreme, veniră la palat ca să-i ceară slujbe. Cuza le împlinea la toți trebuințele și era prea mulțămit cînd putea să facă bine.

Într-o toamnă, pe cînd Cuza erea în București, sosește la palat un om potrivit ca vîrstă ; să fi avut el cam tot anii domnitorului. Nu arăta mai bătrîn.

A cerut voie și Cuza l-a primit, cum primea de altfel pe toată lumea.

— De unde ești ? îl întrebă domnitorul.

— Din Galați, măria-ta...

— Cum te cheamă ?

— Mă cheamă așa și așa... Am învățat amîndoi la școală.

— Da... răspunde Cuza, îmi aduc aminte de numele ăsta... Dar nu știu cum se face că nu ne-am văzut de mult.

— Ba eu v-am văzut de multe ori și v-am salutat totdeauna, dar n-am îndrăznit ca să vă vorbesc.

— Și nici eu, îmi pare, n-am vrut să-ți vorbesc, zise Cuza rîzînd.

— Dacă nu mă mai cunoșteați, cum era să...

— Ai dreptate, prietine, e adevărat. Că noi eștia mai mari nu prea avem plăcere de cei mici ca tine ; de aia, fiindcă n-am vrut să-ți vorbesc cînd ne întîlneam pe stradă, acum cade să vorbim mai mult. Cu ce te-aș putea ajuta ?

— Cu o slujbuliță... Am venit pe jos de la Galați, numai cu gîndul la măria-voastră.

— Bine că ai ajuns sănătos. Dar cam ce slujbă ceri ?

— Orice slujbuliță, dacă s-ar putea pe aici pe la palat, aș fi așa de mulțămit !...

— Am înțeles. Armata ai făcut-o ?

— Da. Am făcut-o la Galați.

— La Galați... Îmi pare bine. Și Cuza pare că își trimetea gîndul la orașul său și la mama sa care încă ședea acolo.

După cîteva momente îi spuse :

— Domnul meu ! De azi înainte vei fi aghiotantul meu. Cer numai ca să fii cinstit cum erai în copilărie... E adevărat, erai bun băiat pe vremea aceea.

*

Odată, Cuza vine din oraș și observă numaidecît lipsa aghiotantului său.

Era iarna, cu vreo două zile înainte de sfîntul Nicolae.

Domnitorul, care știa cinstea aghiotantului, bănui numaidecît ceva. La ceasul acesta, aghiotantul era totdeauna aici. Ce cauză l-o fi oprind acum !? Nu vru să mai întrebe pe nimeni și el singur se repezi în odaia aghiotantului, care nu era departe.

Acum înțelese totul. Găsi pe aghiotant dormind,

iar pe masa lui se vedea o scrisoare neisprăvită care începea așa :

„Sărut mîna, buna mea mamă,

Rog pe Dumnezeu să te ție sănătoasă și să-ți dăruiască ani mulți, fericiți.

Mamă dragă, eu astăzi am primit leafa și de aia așa de tîrziu îți trimit și dumitale 50 de sfanți de cheltuială. Te rog să mă ierți, mamă, dacă n-am putut să-ți trimit mai mult, căci vezi cum merg lucrurile, leafa e mică și se cer și la noi multe...“

Cuza citește totul și așa rău ce i-a părut cînd vedea că aghiotantul nu era mulțămit de leafa lui. Ce să facă ?!

Lasă scrisoarea pe masă și se întoarse repede în odaia lui ; descuie și luă dintr-o lădiță o sută de galbini frumoși, de aur, îi puse într-un fișic de hîrtie și cu ei veni iarăși în odaia aghiotantului care dormea înainte, fără nici o grije.

Umblînd ușor, ca îngerul care păzește pe cei drepți, desfăcu buzunarul hăinii ce aghiotantul aruncase pe masă, bagă fișicul acolo și se trase repede îndărăt.

Se duse apoi în odaie și își începu alte lucrări. Aghiotantul s-a sculat mai tîrziu, a isprăvit scrisoarea ce începuse și, după ce a lipit-o cu ceară, a trimis-o la poștă, împreună cu banii ce dăruia mamei lui. Puțin mai în urmă, scotocind prin buzunare, găsi fișicul cu cei o sută de galbeni. Întîmplarea asta supără mult pe aghiotant, căci toate socotelile lui nu-l ajutară la nimic, ca să deslege ghicitoarea : cine i-a aruncat lui acolo pumnul ăsta de aur. Și nu erau mai puțini bani, Doamne, o sută de galbeni !... E lucru mare. El începu a se posomorî, ca oamenii fricoși, ca aceia care se gîn-

desc mult la un lucru mare. Banii ăia, poate nu erau curați, își făcea el închipuire. De aceea se întrista aghiotantul, pe fiece zi mai mult. Cuza îl priveghea de aproape. Într-o zi, el întrebă cu curaj :

— Ce ai, prietene, de ești tot trist ?

— Să trăiești, măria-ta, n-am nimic !

— Te rog să nu mă minți, spune-mi totul, altfel îmi schimb părerile.

Și cu atîta putere îi spuse vorbele din urmă încît aghiotantul fu cuprins de frică și se hotărî în sfîrșit :

— Măria-ta : Un lucru care mi se pare necurat mă întristează. Alaltieri am găsit în buzunarul hăinii mele o sută de galbini.

— Și de asta te-ai fîstîcit așa ? Poate sfîntul Nicolae de alaltieri ți-o fi făcut vreo poznă... Mai știi ? Sfîntul Nicolae cam umblă noaptea. Ia seama !

Cuza plecă rîzînd de lîngă aghiotant.

Ce ți-e cu oamenii ăștia mari, frate ! Ție îți vine leșinul și ei rîd de se topesc... Aghiotantul, săracu, de cînd spusese domnitorului istoria cu galbenii de aur, tînjia și mai rău și se căina că i-a spus această dandana ciudată. Nu știa că domnitorul îl va lua în rîs.

*

După cîteva zile, domnitorul îl chemă iar la sine, pesemne ca să-și mai bată joc de el :

— Ei !... Te văd abătut. Îmi pare că ești bolnav.

— N-am nimic, măria-ta.

— Nu te cred. Spune-mi ce ai mai aflat despre galbinii ceia ? Nimic ?

— Nimic, măria-ta ! Îmi pare a fi un lucru necurat.

— Nu avea grije, prietene, căci banii ţi i-am pus eu, ca să ai ce trimite mamei tale, la Galaţi. Ai înţeles ?

— Am înţeles, măria-ta !

Aghiotantul a rămas în picioare trăsnit. Fapta domnitorului i-a mişcat inima lui de om cinstit şi două lacrămi s-au văzut în ochi-i. Cuza, care-l obosise cu jocul său, s-a apropiat şi mai mult de aghiotant şi i-a zis :

— Să mă ierţi, prietene !...

Povestită de Mihail Mavrodin, de 46 ani, din Craiova.

P. D. A., pp. 56—61.

CUZA-VODĂ ÎNTRE OCNAŞI

Doritor de a vedea şi cerceta însuşi toate instituţiunile ţării, Cuza-vodă, puţin timp după alegerea sa ca domn, călătorind prin ţară, merse şi la castelul în care sînt deţinuţi criminalii, din marginea Tîrgului-Ocnei.

Întrînd înăuntru cu suita sa, i se înfăţişară puşi pe două rînduri, toţi osîndiţii la munca silnică ce populau atuncea acel penitenciar.

Cuza începu a cerceta pe toţi, cu deamănuntul.

— Ce vină ai făcut tu de ai ajuns aicea ? întrebă Vodă pe un osîndit.

— Nimica, măria-ta ! Numai pe un presupus am fost condamnat pe viață și stau aici de douăzeci de ani...

— Dar tu ? întrebă Vodă pe un altul.

— Eu, mărite doamne, pe sfînta dreptate m-au osîndit, fără să fi visat măcar să fac ceva rău.

— Dar tu ? Dar tu ?... întrebă Vodă, pe rînd, pe mai mulți alți osîndiți.

Fiecare se grăbea să răspundă că e nevinovat, că e condamnat pe nedrept, că a fost luat drept altul, că nici nu știe nimic de crimele ce i se impută etc.

Ajungînd la urmă, Cuza mai întrebă încă pe unul din ocnași :

— Ei, mă omule, ia spune-mi și tu, tot pe sfînta dreptate te-au osîndit judecătorii ? N-ai făcut nici tu nimica care să-ți fi atras pedeapsa ce suferi ?

— Ba eu, să mă ierți, măria-ta, am păcătuit, ce-i dreptul. Eram în lipsă mare, iarna era grea și m-am dus să fur de la un român, un vițel... Românul m-a oblicit [1] și mi-a tras vreo două prăjini peste spate ; eu am pus mîna pe un par și l-am lovit drept în numele tatălui, încît bietul a căzut la pămînt... după care — zice-se — că a și murit. Și judecata m-a trimis la ocnă pe viață !

— Cum, ai făcut tu asemenea tîlhărie și omor ?

— Da, măria-ta, am făcut cum o spun !

— Așa e, domnule director ? întrebă Vodă pe directorul penitenciarului, ce era lîngă el.

— Așa e, întocmai, măria-ta !

— Ei, bine, începu Vodă răstit către director, ce fel de om ești dumneata, să ții aicea, în mijlocul atîtor oameni de treabă și nevinovați, un asemenea răufăcător și ucigaș !?

[1] *A oblici* — a afla, a observa, a descoperi (n. ed.).

Directorul rămase înmărmurit, neştiind ce să răspundă. Atunci Cuza adăogi :

— Acum, să-mi daţi afară fără milă pe păcătosul acesta ! Afară pe poartă, ticălosule, să nu mai aud de numele tău !... Locul tău nu este aici, între atîţia oameni cinstiţi care n-au făcut nici o vină !

Şi Vodă scoase în acelaşi timp vreo zece galbeni din buzunar, îi întinse ucigaşului şi-i zise încă :

— Na, să ai de drum, ca să te duci cît mai departe de locurile acestea şi nici să mai audă tovarăşii tăi de pînă acuma de numele tău.

Porţile castelului se deschiseră repede şi ucigaşul fu dat afară singur, dintre toţi cei ce nu... erau acolo decît din greşeală sau pe presupusuri.'

Din revista *Lupta pentru viaţă*, nr. 2, an. 1905.

P. D., A., pp. 62—64.

CUZA-VODA ŞI SANTINELA

Se ştie că domnitorul Cuza obişnuia să umble noaptea schimbat prin oraş şi intra în vorbă cu cine se nimerea, întrebînd şi iscodind să afle cari sînt nevoile oamenilor, cum se poartă cu ei slujbaşii şi dacă poporul vorbeşte de bine sau de rău despre domnitor.

Într-o sară, trecînd pe lîngă o santinelă ce era la un post oarecare, vede pe soldat că stă rezămat de gheretă, cu arma proptită de braţ, iar într-o

mînă ţinînd un codru de mămăligă şi într-alta o ridiche din cari îmbuca cu poftă.

Domnitorului îi veni să rîdă cînd îl văzu şi-l întrebă pe un ton glumeţ :

— Ce mănînci acolo, măi camarade ?

Soldatul care nu-l cunoştea, zise :

— Ia, ghici !

Atunci, domnitorul, prefăcîndu-se că nu ştie ce mănîncă soldatul, începu să-l întrebe :

— Îi fi mîncînd mămăligă cu slănină ?

— N-ai ghicit.

— Îi fi mîncînd mămăligă cu praz ?

— N-ai ghicit.

— Îi fi mîncînd mămăligă cu ceapă ?

— N-ai ghicit.

— Îi fi mîncînd mămăligă cu ridiche, leat ?

— Vezi că ghicişi ?

Domnitorul rîse de soldat, dar acesta nu-i dădu pas şi-l întrebă :

— Dar tu cine eşti de mă întrebi ?

— Ia ghici, răspunse Cuza, în felul soldatului.

— Îi fi don' caprar cutare ?

— N-ai ghicit.

— Îi fi don' sergent cutare ?

— N-ai ghicit.

— Îi fi don' căpitan cutare ?

— N-ai ghicit.

Soldatul, atunci scos din sărite, zise cam răstit, cam cu sfială :

— Că doar n-ăi fi măria-sa Vodă Cuza !

— Ei, vezi că ghicişi.

— Aoleo, strigă soldatul fîstîcit, ţine tu ridichea şi mămăliga, să prezent eu arma !

A doua zi dimineaţa sosi la regiment un ordin al măriei-sale domnitorului, ca soldatul care a fost

de santinelă la cutare ceas în postul cutare să fie trimis numaidecît la palat, cu arma.

Soldatul, cînd auzi despre ce e vorba, i se făcu inima cît un purice, de frică, văzînd că omul din seara trecută era chiar Vodă Cuza, dar știind că măria-sa e om bun la suflet, își luă curajul și se duse fără teamă.

Ce se întîmplase ?

Domnitorul, întorcîndu-se în seara trecută la palat, povestise doamnei toată întîmplarea cu santinela și doamnei îi plăcu atît de mult, încît ceru să vadă și măria-sa pe soldatul cu pricina. De aceea, cînd sosi omul nostru la palat, domnitorul îl puse să repete scena din ajun, spre marea veselie a doamnei, care rîse din toată inima.

Măria-sa doamna întrebă apoi pe soldat de unde e, cum îl cheamă, dacă e însurat și ce meserie învîrtește și aflînd că era plugar însurat și că n-avea stare mai de loc, îi dete o sumă de bani și stărui pe lîngă domnitor a-l libera din oștire, și-l trimise la vatra lui.

Comunicat de d-l C. Anastasian, Cîmpina.

M. K. P., pp. 161—162.

CUZA ȘI SOLDATUL

Cuza voi să se încredințeze odată ce fel de armată are el. De aceea, își schimbă straiele domnești și se îmbrăcă în straie soldățești, ș-o porni prin

mahalalele Bucureștilor, trăgînd cu ochii prin cele crîșme să vadă, nu cumva dă peste vrun soldat.

Umblă el ce umblă și numai ce zări un calaraș, cîntînd într-o crîșmă.

Intră și el acolo.

— Bună ziua, camarade!

— Mulțămesc, camarade!

— Dar ce faci aici?

— Cinstesc un pahar de vin.

— Apoi, de asta am venit și eu. Și unde mi se pun amîndoi pe chef și dă-i, și dă-i, pînă noaptea tîrziu.

— Măi, eu am gătit paralele, îi dă Cuza într-o vreme. Tu mai ai?

— Ba și eu le-am gătit.

— Apoi, atunci ce bem?

— Știi ce? Am să-mi las sabia zălog la crîșmar, pînă dimineață, pe-o ocă de vin. Așa fac toți de la noi, cînd gătesc paralele.

Zis și făcut.

Băură și oca aceea de vin și porniră.

A doua zi, Cuza, cu noaptea-n cap, veni la cazarma calarașilor să-i inspecteze.

Soldații au fost scoși în ogradă și așezați pe două rînduri.

Cuza se primblă pe dinaintea lor de vo două ori, apoi se opri scurt, puse mîna pe un soldat, îl scoase din rînd și glăsui tare:

— Acestui ostaș va trebui să i se taie capul. Așa vrau eu!

Soldatul îngălbeni ca turta de ceară și începu să tremure. Îl cuprinse fiorii morții. Toți cei de față rămaseră înmărmuriți, neștiind ce-i aceasta.

— Porunca mea s-o îndeplinească soldatul cutare!

Cuza numi pe soldatul cu care băuse noaptea.

Cela ieși foarte liniștit din rînd, se opri scurt în fața camaradului osîndit, puse mîna pe sabie, își ridică ochii către cer grăind :

— Doamne ! Multe minuni ai făcut în lumea aceasta cu cei nevinovați... Rogu-te, fă, dacă acest soldat e nevinovat, ca sabia mea să se prefacă în sabie de lemn ! Și odată și trage sabia din teacă.

Și, o minune ! sabia soldatului era de lemn...

Toți au crezut că-i o minune, afară de Cuza și tovarășul său de petrecere.

Această păcăleală plăcu lui Cuza-vodă și de aceea îl făcu pe soldat, caporal, dar îl sfătui să nu-și mai lese niciodată arma zălog pe la crîșme, că e tot ce poate fi mai de rușine pentru un apărător al țării.

Culeasă de P. Gheorgheasa, înv. Broșteni (Suceava).

M. K. P., pp. 42—43.

SANTINELA

Cică într-o zi, Cuza-vodă, îmbrăcat în haine de tîrgovăț, ca să nu-l cunoască nimeni, mergea prin București, pe unde-i cazarma care poartă astăzi numele lui Cuza-vodă.

Văzînd soldatul de santinelă, să-ndreptă către el :

— Bine, soldat, de ce nu prezinți arma ? întreabă Cuza.

Ostașul, măsurîndu-l din cap pînă-n picioare și necunoscîndu-l, răspunse scurt să-și caute de drum.

— Să-mi caut de drum ? Lasă că te-oi învața eu cum trebuie să te porți cu cela care-ți dă pîne !

— E, hei ? Tu ești pitarul care ne dai piinea crudă și mititică și încă mai cei să-ți prezint arma ? Șterge-o de-aici că te fac una cu pămîntul !

Cuza-vodă tăcu și porni.

Cum a ajuns la palat luă măsuri aspre ca să se deie soldaților pîne coaptă și grea de-o ocă.

Sfîntă a fost zisa lui Vodă ! De atunci, ferit-a Dumnezeu să mai fie pînea crudă ori lipsă la cîntar.

Revista *Vulturul*

M. K. P., pp. 43—44.

CUZA-VODĂ ȘI STAREȚUL MĂNĂSTIRII NEAMȚULUI

Îi știută că Cuza-vodă nu sta numai acolo în București, ci avea de grijă să se ducă prin sate și prin tîrguri, schimbat fel și chip, ca să cerce slujbașii, să vadă cum îi lumea de sub mîna lui și care cum se poartă.

Așa, odată mergea pe drumul Neamțului într-o cărucioară cu două roate, c-un cal ; cine nu trăgea bine de samă ar fi gîndit că-i un calic.

Cum a trecut podul Timișeștilor, pe la pădurea Coverca, iaca-l ajunge o trăsură cu patru cai. În trăsură era starețul mănăstirii Neamțului.

Da' Cuza, cu trăsurica lui, nu s-a ferit într-o parte, ci a ţinut tot mijlocul drumului.

Vizitiul de la trăsura stareţului striga ca să se deie într-o parte. Da' Cuza, nu.

Atunci stareţul zice către vizitiu :

— Ia du-te şi-i dă cîteva calicului celuia, ca să ştie de altă dată cum să se ferească din calea oamenilor.

Îndataş mare, vizitiul a sărit din trăsură şi a prins a-l bate pe Cuza şi i-a tras căruţa înlături.

Trăsura stareţului a trecut înainte ; da' Cuza a dat vînt calului şi a ajuns mai înainte în Tîrgul Neamţului.

Ş-a spus celui de la rohatcă [1] că de-a veni o trăsură cu patru cai şi-ntrînsa a fi un călugăr, s-o oprească şi s-o aducă la poliţie :

— Că eu-s Cuza, ş-am să mă răfui o leacă cu el.

Cuza s-a dus la poliţie, a lepadat straiele cele calicești cu care era îmbracat şi a ramas în straiele lui adevărate, cele domneşti.

Nu a trecut mult şi iaca-l aduce pe stareţ înaintea lui Cuza.

— Sfinţia-ta eşti acela care ai poruncit să mă bată ?

— Eu, măria-ta, iertaţi greşala mea !

— Vra să zică voi sînteţi boieri, nu sînteţi călugări evlavioşi şi cu milă de cei slabi şi sarmani, după cum s-ar cuveni să fiţi. Voi în loc să miluiţi pe un sarac, cînd îl întîlniţi, poronciţi să-l bată... Apoi, ca să nu mai fiţi boieri şi să fiţi numai călugări, am să vă iau moşiile cele multe care vă aduc atîta belşug de vă îmbuibaţi ca nişte trîntori.

[1] Barieră (n. ed.).

Şi oricît s-a rugat stareţul ca să-l ierte de fapta lui cea ră, nici că ş-a schimbat Vodă gîndul, aşa că a şi venit vremea de li-a luat moşiile mănăstirilor.

Auzită de la Gh. a Sofiei din Sodomeni, com. Paşcani (Suceava).

M. K. P., pp. 54—55.

ALEXANDRU CUZA ŞI CĂLUGĂRII

Cuza, îmbrăcîndu-se odată în haine de fecior boieresc, veni în satul Vînătorii-Neamţ şi trase drept la casa unui sătean sărac. După ce a mai stat puţin, ceru săteanului ca să-i dea ceva de mîncare. Omul i-aduse îndată ceva brînză şi mămăligă, rugînd pe fecior ca să-l ierte dacă n-a fost mai din vreme preparat cu de-ale mesii. Cuza, fără să fie cunoscut de cineva, mîncă şi tăcu.

Dar în acest timp, călugării de la monastire făceau larmă multă prin sat şi sileau pe oameni, ca să iese mai repede la lucru.

Domnitorul le făcu semn şi vorbi cu mai mulţi săteni, rugîndu-i ca să mai întîrzie puţin. Gîndul său era ca să vază ce vor face călugării. Urmarea îndărătniciei însă a fost că toţi aceia care au întîrziat puţin au primit ca răsplată lovituri de bici.

Săteanul care găzduise pe Cuza, deşi s-a apărat puţin spunînd că are un om în gazdă, ce trebuia îngrijit, tot n-a scăpat de ocări şi de lovituri.

Bunul domnitor totul văzu, dar tăcu și plecă necunoscut, lăsînd sub velnița săteanului cîțiva bani de argint.

*

Pe drum către Neamțu a dat poruncă cărăușului, să dea drumul cailor ca să pască prin livezile monastirești. Călugării păzitori văzînd această necuviință, s-au necăjit îndată și au tăbărît cu bicele pe căruța domnitorului, depărtîndu-se în urmă cu sfială. Văzuseră ei că au de a face cu un fecior boieresc.

*

Tot Cuza, ajungînd la monastire, se îmbrăcă îndată în haine de cerșetor și apoi rupt, ca vai de lume, intră cu sfială în curtea monastirei, cu gîndul ca să ceară de milă înaintea sfinților părinți.

Pe atunci, monastirea Neamțu era un cuib fericit pentru călugării greci și pentru alte odrasle de ale lor.

Domnitorul vroia cu tot 'nadinsul să se încredințeze de sfințenia acestor fățarnici.

Întîi, el intră într-un etac unde știa mai de dinainte, că șade căpetenia călugărilor. Într-adevăr, nemeri bine ; starețul era la masă înconjurat de toată ceata apostolească. Toți mîncară în liniște, bolborosind ceva pe grecește, și nimeni nu se uita la cerșetorul care cerea umilit la ușe.

În cele din urmă, un călugăr burtos îi aruncă o bucată de pîine, poruncindu-i încruntat ca să se care mai degrabă afară.

Domnitorul ieși lăsînd ușa deschisă. Un călugăr îl petrecu pînă jos la scară. Un moment, călugărul

şezu lîngă cerşetorul zdrenţuit care se căznea să-şi bage pîinea în traistă. Fără să se aştepte însă, călugărul zări sub zdrenţe cordonul strălucit de domnitor. Înlemnit de frică, tremurînd de ruşine, de abia sui treptele părintelui stareţ care, vesel, spunea ceva cetei călugăreşti, sătulă de toate.

Vroi să spuie cu curaj vestea dar se înecă. Dete să se apropie dar nu-l mai ţineau picioarele. Lăsă capul în jos şi de abia ridică mîna dreaptă în sus.

— Ce ai ?! întrebă stareţul care observase nevoia călugărului uşer.

— Cuza... mormăi călugărul...

— Vine Cuza ?... Domnitorul ?!

— Nu, a fost aici.

Toţi încremeniră, se sculară şi rămaseră ţapeni în picioare. Călugărul uşer amuţise de-a binelea. Cei din jur îi ridicară capul şi-l smuciră de haină :

— Dar, spune, unde e Cuza ? Ce îţi e ?

— A fost aici şi ceru de milă. Am văzut că i-aţi dat un codru de pîine...

— Şi eu l-am înjurat, nenorocitul de mine, zise cel care îi aruncase bucata de pîine. Într-un moment, toţi se împrăştiară. Căutau pe mizerabilul de cerşetor căruia trebuia să-i despartă capul de trunchi. Dar tot nenorocul îi păştea. Cuza, la poarta monastirii, sărise în căruţă şi fuga, la vale, către apa Siretului.

Şi de aici, domnitorul ajuns în grabă la Iaşi, îşi însemnă bine purtarea sfinţilor călugări pe care trebuia să-i radă de la monastire.

*

Călugării, văzîndu-se prinşi cu ocaua mică şi ştiind cu cine au de a face, au format şi ei o de-

legație din cei mai buni de gură și au pornit-o spre Iași.

Tare se temeau ei de mînia domnească ! Cu chiu, cu vai, ajunseră la palatul din Iași și cerură smeriți, ca să vorbească cu Vodă. Cuza îi primi binevoitor, în timp ce călugării începură să-l roage frumos ca să aibe milă și să nu le schimbe așezămintele lor sfinte și foarte cinstite...

— Bine, a zis Cuza, voi ține socoteală de cele ce-mi reclamați, dar, mai înainte, aș dori să văd și eu acele sfinte așezăminte de la Neamț. Voi veni odată pe acolo și atunci ne vom înțelege pentru totdeauna...

Și într-adevăr, făgăduiala domnească s-a împlinit. Călugării au plecat triști și abătuți. Pricepeau ei gîndul domnitorului. Știau prea bine că el fusese săptămîna trecută pe la monastire, aflase totul și acum se prefăcea că nu știe nimic, dorind, după cum le spunea, să-i vază mai de aproape. De abia ajunseră înapoi la Neamț și primiră vestea că Vodă Cuza va veni peste două zile la monastire. Grozavă veste !...

La o săptămînă de la plecarea călugărilor din Iași, domnitorul, însoțit de mulți călăreți, plecă spre monastire. Pînă a nu ajunge aici, o roată de dorobanți trimiși din vreme strînsese hîrcile și oasele copiilor născuți fără lege de fete, cu călugării.

Erau pline văile și împrejurimile monastirii și la orice pas, țăranii din jur îți arătau cu scîrbă rămășițele păcatelor călugărești.

La monastire, ca să nu uităm povestea, domnitorul a fost bine primit ; ce e drept, curățenie și ordine pretutindeni, respect și smerenie pe fața tuturora.

Cuza, acum era militar. Frumos și rece la înfățișare, în haine strălucite, înconjurat de o gardă

aleasă, el insufla tuturora duhul maiestății. Călugărilor, mai ales, li se părea că au înainte pe Arhanghelul Mihail care ridică sufletele celor chemați.

După ce domnitorul văzu cîteva încăperi mai ascunse, ieși în curtea monastirii, roti ochii în jur și după ce cuprinse sub privire toată ceata călugărească, zise cu putere :

— Am să vă mătur de aici !...

— E păcat, măria-ta, îngînă starețul ; așezămintele noastre sunt cinstite și, mai presus de toate, sfinte...

— Cinstite ? ! întrebă Cuza, pentru că mîncați tot ce e bun și huiduiți pe săraci ; sfinte ?!... De unde vorba asta ? Și arătînd căruța plină de oase și hărci omenești, le spuse :

— Iată faptele voastre !

— E prea păcat, măria-ta, fie-ți milă !...

— Scurt. Am să vă mătur și de voi fi vinovat, să fie păcatul meu !

Sentința a fost grozavă. Călugării se uitau la cer împietriți iar alții, prin chilii, suspinau cu amărăciune.

Cînd ieși la poarta monastirii, Cuza, întîlnind mulțime de săteni, vorbi cu toți, strînse mîna la mulți și le ascultă nevoile.

— Măria-ta, zise unul. Pe călugări îi făcuși să plîngă, pe noi ne faci să cîntăm ; să ne ierți dacă te supărăm cu vorba. Nouă ce ne dai ?

— Vouă vă dau libertate !...

— Dumnezeu să te ție sănătos, libertate oamenilor și libertate vitelor că nu mai au ce mînca, sărmanele ! Livezile sunt ale călugărilor.

— Nu e adevărat, adaogă domnitorul. De azi înainte livezile sunt numai ale voastre...

— Bun domnitor, ziseră sătenii încîntați...
— Bun ca și Dumnezeu, răspunseră alții.

*

Cuza, ajungînd la Iași, după două zile a dat ordin să se facă inventarul monastirilor. Mai în urmă, mulți călugări văzînd că li se vînd lucrurile la mezat, au luat calea pribegiei...

Și s-a dus, s-au dus pe alte drumuri...

Alexandru Cuza și călugării mi-a povestit-o Ion Condrea, fost învățător în Mangalia, jud. Constanța, la 5 septembrie 1904.

P. D., P., pp. 31—39.

DIN VIAȚA LUI VODĂ-CUZA

Bun suflet precum a fost Cuza n-a mai fost și poate nu va mai fi, cît ne va sta capul în nevoi, fie-i oasele drepte și sfinte ! Cu suman ca al nostru și cu cojocul, iaca, așa umbla ! Vezi că el era Craiu ales între mai marii Crailor și de traiul nostru nu se rușina. Punea căciulă mocănească pe cap, era cu cămeșoaie de in ori de cînepă și o lua prin țară să-și vadă stăpînitii, așa cum a venit și-n vara aceea... C-apoi, mult n-a mai stat... Haide, om bun, ce să vezi ? Era pe la sfîntul Ilie și plouase încetișor și bine, cum e obiceiul ploilor înaintea Probajilor, cînd se probozește vara cu iarna. Cuza o luase prin țară

și numai iaca se-ntîlnește c-un biet om nevoieș, așa într-amurg.

— Bună cale, om bun ! — face domnitorul.

— Vă mulțămesc, cumetre ! — răspunde bietul om.

Și, ba una, ba alta, ajung ei în vorbă și-i zice Cuza :

— Ce, mă rog, ai dumneata, că tare arăți supărat și necăjit ?

— Hei, om bun, iaca ce am pățit ! M-a pus naiba să trec pe drumușorul acesta, că-mi venea mai de-a dreptul și mă temeam de ploaie. Zic, să ajung mai degrabă acasă. Și-au dat nu știu cum hărămurile de cai mai hăisa oleacă, prin niște cînepă... că moșia e a mînăstirei aceștia, a Neamțului. Și, iaca, au venit trei călugări, mi-au dat bătaie cum ai bate un sac de păpușoi, mi-au luat căruța cu totul și caii mi i-a oprit starețul... Zice că să-i dau o sută de galbeni drept ispașă pentru cînepă — altfel n-am ce căuta pe aicea !...

— Apoi, mă omule, zice Cuza, face căruța ta și caii la un loc o sută de galbeni ?

— D-apoi, face !... răspunde omul, plîngînd.

— Haidem înapoi de-acum... Lasă, nu mai plînge ca muierile !...

Și s-au dus ei, așa cum înserase, pînă la mînăstire. Bate-n poartă Cuza, iese un călugăr și, cu vai nevoie, i-a primit. Au trebuit să spuie în cele din urmă că vine omul să plătească suta de galbeni, altfel nu-i primea. Bun.

Zice Cuza :

— Mă rog sfinților voastre, starețul tot doarme... Lăsați-ne pînă mîine dimineață... să ne hodinim și noi, vai de ciolanele noastre... Și mîine i-om da seamă de toate... Da, iar mă rog, oleacă de mîncare nu ni-ți da ?

— Pe parale, fiule, mîncare, că nu-ţi dă nimeni degeaba ! — face un călugăraş.

— Bine. Cît va fi, vom plăti, cinstite părinte, numai nu vă îndurați a ne lăsa să murim de foame...

Şi, cu mare greu, au trimis călugării pe o slugă şi le-a dat drumeţilor o strachină de fasole boambe fierte şi rele la gust, dar un galben la preţ... După ce a plătit Cuza binişor şi cinstit galbenul, s-a luat prin mănăstire să mai vadă ce-i şi pe-acolo. Da nimeni nu-l cunoştea, nici tovarăşul lui.

Multe va fi aflat, căci ce ochiu răzbătea mai bine decît ochiul lui ! Din toate una ştiu că a ţinut-o mai cu seamă la inimă : că lor le adusese de un galben o strachină de fasole boambe cu muşiţă, iar călugării mîncau numai fripturi tăvălite-n unturi. Şi mănăstirea avea 800 de claponi hrăniţi anume pentru treaba asta. Pînă la miezul-nopţii, atunci, zice că n-a dormit Cuza. Pe urmă s-a dus repede la bietul om cel necăjit, l-a trezit şi i-a zis :

— Haide, măi omule, degrabă, şi-om pune caii, că ne ducem !...

Iese omul, da caii erau acum puşi de Cuza, săracu ! Se vede că pe cît umblase, dăduse de căruţa omului, înhămase bine şi acum zice :

— Suie, măi omule !

Omul se suie, Cuza trage zăvoarele porţii, deschide şi dă să iasă. Iaca sar îndată călugării, iaca se trezeşte stareţul. Şi prind a striga : „Hoţii !"

— Nu-i nici un hoţ, nimic, părinţilor... Nu vă temeţi... Ne ducem cu dreptul nostru, răspunde liniştit Cuza, dîndu-şi sumanul la o parte, aşa că-i strălucea pieptul de aur, ca soarele. Fiţi pe pace ! În astă noapte nu vă supără nimeni, dar mîine dimineaţă vă voi trimete eu poruncă, să se cureţe mănăstirea de hoţi.

Toţi au căzut în genunchi. Omul cel cu căruţa

tremura de bucurie şi de cinste că stătea cu domnitorul alături. Dar ce vor fi tremurat hoţii mănăstirilor a doua zi, dimineaţă ! Căci Cuza a dat biciu cailor, s-a dus împreună cu tovarăşul lui cel necăjit, ba l-a şi cinstit la un ratoş [1] şi lui i-a dat cei 100 de galbeni pentru ispaşă. Nu căutaţi că s-au luat cu cinstea, dar Craiul şi-a ţinut vorba şi a doua zi, cînd să iasă călugării la hrănit claponii şi cînd soarele se deştepta din fundul văii, la sfînta mînăstire a Neamţului, ca şi la alelalte, venea o mare poruncă purtată de zdraveni şi chipeşi oşteni : să se deschidă porţile cele zăvorîte pentru drumeţii lipsiţi şi întîrziaţi şi să se ieie pe fugă hoţii mănăstirilor.

— Hei, hei ! Dulce om precum a fost Cuza nu va mai fi, poate, căci gîndul lui aşa era : să facă din cuconaşi — ţigani, din ţărani — boieri şi din călugări — oameni de treabă ! Azi nici prin biserici nu-l pomeneşte. Petecele de ogoare de la dînsul le ţinem şi, dacă nu-l prăpădeau devreme, el pe noi pe toţi avea să ne scape de cei ce ne întunecă.

Din Bozieni-Dorohoi.

F., pp. 16—20.

[CUZA PUNE SĂ FIE RAS UN POPĂ]

(Fragment)

[. . . . . !

Cuza s-o dus sîngur să vadă ci bine să faci-n ţară.
O plecat îmbracat ca un saldat, cu şiapcă, saghie,

[1] Han (n. ed.).

dă nu-l cunoștea. Iacă un popă mergea la tîrg în căruță.

Cuza iara călare și-i dzîci :

— Părinti, ia-mă o lecuță în căruță ; amu mă dor chicioarele că stau tot în scări. Iaca, plătesc. Și vru să scoată din bozunar.

S-o dat gios și s-o suit în căruță ; calu l-o legat la spate. Pi drum l-o-ntrebat :

— Hai, părinti, cum vă mai lăudați cu domnu aista, Cuza ?

— I, că tari-i șarlatan, dzîci popa !

— Cum săracu, di ci ?

Da' popa avea necaz fiindcă Cuza nu-i lăsa să facă tăti întorsurile lor. Amu, ajungi cu popa la tîrg. Cuza merge la un bărghier.

— Hai, părinti, să luăm un vin !

Dar popa dzîci :

— Aici îi bărghierie, nu-i crîșmă.

— Ș-apoi ? Trimăt io s-aducă o ocă di vin.

Numai a vorghit cu bărghieru : „S-ascuți ghine briciu că am să rad pi popa". S-o-ntors în dughiană ș-o dat gios hainele di saldat :

— Iacă Cuza, io sînt Alexandru Ioan Cuza ; altu nu mai ie ! Și l-o ras pi popa frumușel și i-o luat daru.

Altădată, Cuza să duce la Mănăstirea Niamț, într-o sară, ca saldat cu saghie. Acolo s-o rugat dă sluga călugărului al mai mare :

— Mă rog dumniavoastră să mă lasați să dorm aici, că sînt nevoieș ; batîr într-o bucătărie cît dă ră. Pomană aț avea, că doar di aceea iaste mănăstire, să primască pi nevoiești.

S-o dus sluga înapoi la călugăru ceala și i-o spus. Amu, l-o chiamat gios în băcătărie și s-o culcat pi un țuhal rău di tot.

— Du-ti la stăpînu-tău, să-mi vîndă o ocă dă lapte, că sînt trudit.

— Îi scump tare, o dzîs sluga, șaidzăci di bani.

— Așa-ț dau.

Numa-ndată o băgat mîna în bozunar și o plătit. În noaptea ceea el n-o durmnit, o scris o scrisoare și dimineața o ieșît di s-o dus la Niamț, și acolo o lichit scrisoarea în mijlocu tîrgului, dă un butuc. O trecut pi-acolo din cei ce știu ceti carte și o cetit : „*Alexandru Ioan Cuza o durmnit în cutare bucătărie pi un țuhal plin dă glod, la mănăstirea Niamț*". Tăt în scrisoare iara porunca să meargă la Niamțu mai-marii tîrgului, că el îi acolo. S-o adunat toț și Cuza o dzîs călugărului :

— Io am durmnit ca porcii și tu dormni în palat. Di ci-s mănăstiri, dacă nu ajută pi fimeile vădane, pi amărîț și prăpădiț ?

Și li-o luat tăti moșiile.

Roznov-Neamț, Ghiorghi Rusu, 71.

C —D., G., L., pp. 440—442.

DESPRE FAPTELE MEMORABILE ALE UNOR EROI

NOVAC

În vremea veche, veche de tot, de cînd abia se ține minte, trăia prin țara asta un uriaș al cărui nume era Novac. Așa de puternic și de fioros era omul ăsta încît bătea într-una sate întregi, orașe și cetăți de prin țările vecine cu a noastră și multe oști împărătești.

Și treaba asta o făcea singur, fără a avea împrejuru-i măcar un singur ostaș.

Harnic luptător, măi nepoate! Dar și mîncău cum era el, nu mai găsești!

Mînca și hărtăpănea halcate întregi și nu se sătura uriașul ăsta cu fițe-ce; nu-i ajungeau într-o săptămînă, două-trei cirezi de vaci și de-atunci, cică, a rămas zicătoarea: „A mîncat cît Novac!", pentru unul care mănîncă mult.

Cu toate astea, mare bine făcea el neamului nostru, că se lupta numai cu dîmbile care nu dădeau pace românului.

Și-apoi, nu era nici fudul. Se purta așa ca noi.

Novac a trăit și a hălăduit prin lume mult și bine... pînă într-o vremă cînd știți ce s-a întîmplat?

Au ieșit pe lume: pușca, praful de pușcă și gheata. Și ce și-a zis Novac!?

— O, Doamne ! Pînă acu mi-a fost vitejia ! De azi înainte însă, poate orice om și oricît de nimic ar fi, să mă cureţe de pe pămînt, fără să dau piept cu el. Și-apoi a venit și snamenia asta de fudulie pe pămînt ! Să mai trăiești ? Știu dar ce-oi face ? Ca să nu mă poată răpune orce nătăfleață, mai bine mă omor singur !

Și cum a grăit așa Novac, și-a luat plugul cu cei doi boi uriași și a tras o brazdă adîncă, *brazda lui Novac*, pe care a dus-o, a dus-o pînă unde nu se știe. La capul brazdei, știţi ce-a făcut ?

S-a îngropat uriașul, cu boii și cu plugul ; uite-așa ca să nu se mai știe de el ! [1]

De la Ilie N. Gogoncea din Priboeni și de la preotul Dumitru Ioan din Fureşti.

R.—C., T., pp. 21—22.

---

[1] Balcanic prin origine și domiciliu (oricît de nomad va fi fost el), Novac are în primul rînd caractere sîrbești probate de ciclul ce i-a fost împlinit în eposul eroic al acestui popor. Sensul său antiotoman l-a încetățenit în galeria puțină a luptătorilor în activitatea cărora ideea a depășit obișnuitul nimb național al altora. Românii i-au acordat fără rezerve cetățenia, uitîndu-i proveniența și acceptîndu-i obiceiurile și convingerile. Pentru că, în materialul prezent, uimit și deziluzionat de consecințele ivirii prafului de pușcă, pentru lupta dreaptă și vitejească, el nu face decît să spună ceea ce se pretinde a se fi auzit și în Serbia, din gura lui Marko Kralievici : *„De-acuma, bravura nu mai e bună de nimic, pentru că orice ticălos poate ucide pe cel mai viteaz erou"*. (Auguste Dozon, *L'épopée serbe. Chants populaires héroiques*, Paris, 1888, p. 50). Mai mult decît atît, în Moldova, în veacul nostru chiar, Novac este unul din eroii principali ai teatrului haiducesc, militant pentru cauze și năzuințe autohtone (n. ed.).

La obîrșia Argeșelului, la Găinațu, a fost tîrg vreme multă, acolo unde chiar a judecat Negru-vodă pe Mircea Ciobănașul.

Și, uite cum s-a întîmplat asta :

Cînd se strînsese odată cu boierii la tîrg, hop că vine înaintea lui Negru-vodă un cioban și începe să i se jeluie :

— Doamne măria-ta ! Cum judeci în lume toate, să-mi faci și mie dreptate !

— Spune că te-ascult !

— Să vezi ! Cînd eram mititel am rămas sărac și de taică, și de maică, și de frați, și de surori. Ce să fac ? M-am băgat slugă la oi.

Cînd mă făcui mai mare, colea — dănac [1], stăpînii m-au trimes cu oile la baltă. Acolo, am dus-o cum am dus-o ; da cînd a venit iarna, chiu și vai ! A dat peste mine o zăpadă și o viforniță, cari, amar de mine, mi-au nămețit oile și m-au lăsat doar cu cîteva.

Și să vezi, măria-ta, stăpînii, pe semne, doriseră să scape de mine ; d-aia mă trimiseseră cu oile-n baltă, că d-atunci nici pe la ele n-au mai venit. Da eu nu mă lăsai așa de nevoie și mă trudii cum putui de-mi făcui oile la loc ; ba, cu ajutorul lui Dumnezeu, le-nzecii și le însutii.

Acu, că le-am înmulțit, spune, măria-ta ! Cîte oi să le dau stăpînilor ?

Negru-vodă care-l ascultase cu băgare de samă, șopocăi ce șopocăi cu boierii lui, apoi grăi :

— Dacă așa stă pricina, ascultă, flăcăule ! Dreptatea mea e asta : Să faci toate oile trei părți și din

[1] Băiat mare, flăcăiandru (n. ed.).

ele, una s-o oprești pentru tine iar două să le dai stăpînilor tăi !

— Așa ?

— Așa !

— Păi, să trăiești măria-ta ! Așa oi face.

A plecat la baltă, și-a strîns oile și a venit la munte, în preajma Cîmpulungului. Aci și-a chemat stăpînii și le-a dat oile hotărîte de Vodă.

Ei însă nu se învoiră ; ci-l luară la bătaie ; dă-i și dă-i !

Atunci Mircea Ciobănașul se face foc, scoate paloșul și le taie capetele. Le pune într-o jacă [1] și vine cu ele la Vodă, căruia, cu lacrămi de foc, îi spune ce s-a întîmplat și-i arată tigvele.

Vodă însă, cînd vede, se încruntă, se face foc și poruncește :

— Auzi, auzi, îndrăzneală ? Luați-l de-l spînzurați !

Și pun slujbașii mîna pe el. Dar Mircea Ciobănașul, odată se uită urît la ei și începe a vorbi către Negru-vodă :

— Ia mai stai, măria-ta ! Nu pripi cu spînzuratul, ci mai ascultă încoa ! Măria-ta, tocmai acum te lapezi de frăție ?

— Ce spui tu, mă, ce vorbă-i asta ?

— Apoi, să vezi ! Noi amîndoi suntem frați dintr-o mumă, dintr-un tată, născuți din două păcate. Și-i arată pe șart, de unde și pînă unde...

— Mare minune ! grăiește Vodă și pune să-l dezbrace ca să vadă dacă are semnele domniei pe el.

[1] Săculeț de pînză rară în care se scurge urda și cașul (n. ed.).

· Cînd îl desbracă ăia și-i iau seama, rămîn mirați : avea soarele-n piept, doi luceferi în umeri și luna în spate.

Dacă a văzut așa, Negru-vodă a început să plîngă, a aruncat cît colo ștreangul și a poruncit să puie masă întinsă la care să șadă cu Mircea Ciobănașul.

Așa ! Apoi pe cînd beau și chiuiau, ce zice Vodă ?

— Măi frățioare ! M-asculți tu pe mine ? Hai să-ți dau ție domnia și să-mi dai mie ciobănia ta !

— Ba nu, zice Mircea :

„Fii tu cu domnia ta,
Eu cu ciobănia mea !
Decît în tîrg cu papuci,
Mai bine-n crîng cu opinci !"

De la moș Marin Coțandră din Priboieni.

R. C., T., pp. 69—71.

CUM A ADUS NEGRU-VODĂ PORUMBUL DIN ȚARA UNGUREASCĂ

Pînă la Negru-vodă n-a fost porumb în Țara Românească. Ca să-l aducă aici, că lumea trăia rău pînă atunci, știți ce-a făcut domnul ăsta ?

Știa că în Țara Ungurească era porumb mult ; dar că nu avea nimeni voie să treacă în altă țară, nici un bob. Ce să facă ?

S-a dus odată acolo cu vro cîteva care și a cumpărat pentru noi ăi d-aci, o sută de curcani. Da, înainte de a-i porni încoa, le-a dat de mîncare porumb mult, mult, boabe ; cît au vrut și cît n-au

vrut, să mănînce, pînă i-a săturat bine. Apoi i-a încărcat pe curcani în căruțe și a trecut munții cu ei dincoace.

Sosind în țară, Negru-vodă a tăiat curcanii, le-a scos gușili și a luat din ele boabele de porumb de le-a sămănat.

Și așa a prăsit porumbul în Țara Românească, tot Negru-vodă. [1]

De la Niculae Diaconescu, din Vultureștî.

R.—C., T., pp. 66—67.

MIRCEA CEL MARE

Mircea-vodă ăsta a fost cioban de oi și el. Unde făcea focu nu ședea jos ; făcea scaun de tufă, de ce era.

Întrînd vitele odată, a mîncat o vie a unuia.

A făcut stăpînul judecata ca să-i ia vitele pentru vie. El a zis :

— Nu este judecată dreaptă ! Luați-mi rodu vitelor, că vitele au mîncat rodu viei ! Luați-mi rodu vitelor... că la dumneata a rămas butușinele îndărăt ! Să rămîie și la mine butușinele (vitele) îndărăt !

---

[1] Legenda *Cum a adus Negru-vodă porumbul din Țara Ungurească*, oferă un exemplu de tradiție istorică lipsită de cea mai elementară urmă de adevăr, pe seama căruia să se fi fabulat (n. ed.).

Stăpînul s-a mulțumit de așa judecată, că așa vine drept.

De aci înainte, de cîte ori se făcea cîte o judecată, stăpînul chema acest cioban de răspundea acolo, pînă a ajuns el domn.

Din Cioroeni — Dolj.

Gh., II, 1914, nr. 1—2, pp. 14—15.

HORIA LA VIENA

Cînd s-a dus Horia la Viena, ca să arate împăratului păsurile românilor transilvăneni, generalul adjutant, fiind și împăratul de față, îl întrebă ironic :

— Spui că ești român ? În care parte a lumii trăiesc românii ăia ?

— În Transilvania, Excelență !

— Aha ! În țara unde oamenii mănîncă numai carne de măgar ?

Horia se aprinse. Împăratul zîmbi.

— Da, Excelență, de acolo sunt. Dar de unde știi lucrul pe care l-ai spus ?

— Îl știu pentru că am fost și eu odată prin Transilvania.

— Mare minune ! Mă mir cum nu te-au mîncat românii ăia !

Generalul s-a roșit, iar împăratul a rîs cu hohot.

A. A., p. 5.

Doamne, Doamne, ce vremuri au mai apucat și bătrînii noștri ! Ce oameni au putut să trăiască pe-atunci, să putem fi și noi astăzi, cunoscuți de-o lume !...

Și cum să nu fie, cînd gîndurile nu le aveau împărțite cum le au cei de astăzi ?...

Unde se pomeneau pe-atunci atîtea blestemății, cari ni le-au adus pe cap lumea nouă ?... C-atunci ce știa românul să facă decît plugăria lui cu boii mici și iuți ; ba mai știa și de crescutul vitelor pe fînețe și păduri, unde-și făurea visurile pentru vremuri mai bune... Una însă îl apăsa din greu și asta era șleahta cațaonilor ce împînzeau țărișoara de la un cap la altul... Că pătrunseseră pănă și în satele din munți, fără sinchiseală de dealuri.

Că de-aia, bag-seamă, Tudor din Vladimir a prins pismă pe ei, de mic, că vedea băiatul că numai a bine nu era cu ei, de le-a fost de hac mai tîrziu...

Așa, odată, Tudorică al nostru păștea vitele pe-o gură de vale care se lăsa dintr-un drum și toată ziua și-o pierdea scriind pe frunze uscate, el știa ce, cu cărbune... C-așa era obiceiul lui, scria cît era ziulica de mare și citea pe ele ; băiat deștept !... Și cum zic, și-aruncă ochii pe drum, și ce credeți că vede ?... Un cațaon de grec, în trăsură, se ducea, el știe unde... N-a avut răbdare și a început să strige :

„— U !...
Cațaoane,
Cațaoane,

[1] Cetită pentru prima oară la o societate de lectură, în 1910, la Craiova.

Destulă vlagă ne-ați supt,
La români gîtul de-ați rupt,
Cațaoane, grecotei..."

Și ce și-a pus în gînd, păn-n-a murit, nu s-a lăsat! Ala domn! C-a fost os din osul nostru, și-a știut să ne scape de lifte!

Auzită de la un Vladimirean, în 1910.

N. I. D., pp. 50—51.

POPA ȘĂRBAN

Cam acum un veac și ceva, trăia în cuprinsul Vrancei un preot bun și înțelept, cu numele de părintele Șărban.

El păstorea cu multă vrednicie parohia din satul Năruja și de sfaturile și îndemnurile lui nu ascultau numai poporănii săi, ci toți locuitorii ținutului, că vorba-i era blîndă, dulce și sfîntă, ca slova din Evanghelie.

Pe atunci se abătuse asupra Vrancei vremuri tulburi, căci un boier moldovan hrăpăreț de averi străine, punînd ochii pe plaiurile acestea, bogate în păduri străvechi, pășuni cu ierburi grase, cu turme nesfîrșite de vite mari și mici, căuta cu multă rîvnă ca prin vicleșuguri să pună stăpînire pe ele și ceruse vrîncenilor ca de bună voie să se recunoască supușii săi, ca trăind pe moșie boierească.

Dar vrîncenii, care din vechime erau deprinși să trăiască în libertate, prin poienile singuratice, numai sub oblăduirea propriilor lor cîrmaci, după

obiceiurile vechi ale pămîntului, moștenite din răstrămoși, nu voiră cu nici un chip ca să primească stăpînire străină și să ajungă robi boierești.

Popa Șărban a avut mare rol în această pricină ce se iscase în Vrancea, căci el fu acela care, împreună cu ceilalți conducători ai ținutului, hotărîră să se opună cu toată îndîrjirea planurilor urîte ale boierului moldovan.

Cu glasul foarte ridicat, ca niciodată pînă atunci, popa Șărban susținuse în sfatul vrîncenilor, cu multă strășnicie, că nimeni nu trebuie să primească jugul rușinos al sclaviei, pe care strămoșii lor niciodată nu l-au cunoscut.

Roseti Roznovanu, căci așa se chema boierul cel hapsîn, auzind de hotărîrea vrîncenilor și aducînd acte viclene înaintea stăpînirii, a cerut sprijin domnesc pentru a intra în stăpînirea drepturilor pretinse de dînsul.

Pentru ca să pedepsească pe răzvrătitori și să liniștească lucrurile de aici, se hotărî trimeterea unei patrule de arnăuți, căci pe acele vremuri țara Moldovei se afla sub stăpînirea fanariotă.

Așa, într-o bună duminică, sfîntă zi de sărbătoare, cînd tot creștinul, uitînd pentr-un moment de grijile vieții pămîntești, merge în fața altarului... potera de arnăuți pătrunde în hotarele ținutului Vrancei, îndreptîndu-se cu multă ură înspre satul Năruja, unde se bănuia că e focarul răzmeriței, în frunte cu popa Șărban.

În satul acesta, biserica era tixită de credincioși și părintele Șărban citea cu multă smerenie din cărțile sfinte, cînd un moșneag voinic dă buzna pe ușă, strigînd :

— Vin arnăuții !

El, făcîndu-și cu grabă loc printre norod, se apropie de altar și, pentru a lămuri mai bine pe părintele Șărban, urmă :

— I-am văzut în zarea dealului, taică părinte ! Cobor acum zoriți, prin sat...

Un moment de uluială se petrecu în toată biserica, la auzul acestei vești.

Se știa că de obicei, cînd veneau trimișii stăpînirii pentru ridicarea dărilor sau alte angarale, vesteau mai dinainte pe locuitori ca să se pregătească, dar acum venirea lor fără de veste era cam prea ciudată, mai ales în împrejurările de ceartă în care se găseau cu boierul Roznovanu. Și de aceea, bărbații începuseră să murmure între ei, îngrămădindu-se spre cel ce adusese știrea, dornici a afla mai multe, iar femeile zăvîrneau [1] spre ușa de ieșire.

Presimțea și părintele Șărban, poate mai mult decît ceilalți săteni, la ce se poate aștepta prin venirea panțîrilor în sat, dar nu-și pierdu cumpătul și se grăbi să mai potolească lucrurile.

— Liniștiți-vă, oameni buni, și stați cu toții pe loc, le strigă el cu glasul răspicat, din ușa altarului. Gîndiți-vă că ne aflăm în casa Domnului, unde nu se încape cîrtire, ură sau dezbinare. Trebuie să urmăm cu sfînta slujbă întru Domnul, pînă la sfîrșit, fără nici un murmur, căci nu se poate să o lăsăm neterminată. Aici să ne găsească armia străină. Și dacă va fi venind cu gînd rău asupra noastră, Tatăl Ceresc nu le va îngădui să-și împlinească vrerea, căci el iubește numai duhul dreptății.

La aceste vorbe adînc pătrunzătoare, toți se liniștiră fără a mai scoate un cuvînt de împotrivire și duhovnicul începu din nou cetania, urmat de strana cîntăreților.

[1] *A zăvîrni* — a tăbărî, a se îndrepta precipitat (n. ed.).

Cuvintele Evangheliei, prin glasul părintelui Șărban, răsunau sonor în biserică și pătrundeau, de astă dată, mult mai tainic în inimele fiecăruia.

Ascultau cu toții în cea mai cucernică evlavie slujba liturghiei, sorbind cu mult nesaț cîntările sfinte care le întărea credința în puterea dumnezeirii.

Slujba era pe sfîrșite, cînd un alt sătean veni într-un suflet, vestind :

— Au sosit arnăuții, părinte, și umblă întrebînd de sfinția-ta. În curînd vor fi aici.

De astă dată zurbava fu mult mai mare, căci toți înțeleseră deplin acum rostul venirii poterei în sat.

Cîțiva săteni începură să strige :

— Vin să ni-l ieie, cîinii !

— Nu-l dăm nici morți, măcar de o fi să luptăm pînă la unul, se auziră alte glasuri.

Și lumea toată începu să strige :

— Da, să luptăm !

Popa Șărban făcu semn norodului să se liniștească, le zise apoi :

— Nu vreau vărsare de sînge în pragul bisericii. Dacă pentru mine au venit arnăuții, atunci mă voi preda singur.

— Nu se poate, izbucniră glasurile tuturor celor din biserică. Niciodată nu vei pleca din mijlocul nostru.

Tulburarea era mare. Toți vorbeau cu tonul ridicat și plin de ură împotriva stăpînirii și nu se mai putea desluși din zgomot decît gesturi înfuriate de răzbunare.

Văzînd încurcătura și neastîmpărul oamenilor, vornicul satului, un bătrîn gospodar cu părul albit de ani, dar om cu judecată și cumpănit în toate, se gîndi să domolească lucrurile și, izbind de cîteva

ori în tablaua de fier în care se păstra anafora, în semn de liniște, ceru mirenilor ascultare.

Cînd zarva se mai domoli puțin, bătrînul vornic, pe al cărui cuvînt oricine se putea bizui cu încredere, începu să vorbească cu glasul răspicat, așa :

— Oameni buni ! Pe părintele Șărban nu vom lăsa cu nici un chip să-l ridice potera cu sila din sat. Aista-i lucru hotărît. Dar gîndiți-vă că și aceștia care au venit sunt trimișii stăpînirii, iar noi ne aflăm în sfînta biserică, locaș de închinare iar nu de răzbunări sau omoruri. Soldații se apropie și, după chibzuința mea, lucru cel mai nimerit de făcut este să ieșim cu toții liniștiți din biserică și să ne îndreptăm în pace pe la casele noastre, iar bunul părinte să se ascunză din fața lor și noi îl vom apăra, să nu-l găsească cu nici un chip. Eu m-oi duce să-i primesc după obicei, cu vorbe bune, și dacă se vor supăra că nu pot da de părintele, întîmplă-se orice, vom răspunde cu toții pentru el, dar nu-l vor avea cu nici un chip, măcar de ne-ar lua și viața, căci mai bine să piară unii dintre noi decît bunul nostru părinte sufletesc, care va ști să ne apere drepturile noastre înaintea stăpînirii.

Sfatul vornicului a fost primit cu bucurie de toți, iar popa Șărban, ca să liniștească deplin norodul, fu nevoit să asculte și el îndemnul de a se feri de urmăritorii săi.

În urma acestei înțelegeri, credincioșii se pregătiră de ieșire și fiecare, spre sfîrșit, îndreptîndu-și gîndul către Tatăl Ceresc, își făceau cu smerenie cruce, cerînd în șoaptă sau în gînd, sprijinul Atotputernicului, cînd un glas dinspre ușă strigă înspăimîntat :

— Ne-a cuprins vrăjmașul !

Într-adevăr, arnăuții ajunseră la poarta bisericii. Vornicul cel sfătos nu-și pierdu cumpătul și,

smulgînd în grabă un ștergar de la o femeie, iar de la alta o sarică lungă, le aduse în altar și ajută mai mult cu sila părintelui să se îmbrace, punîndu-i ștergarul femeiesc în cap.

Și așa, cu portul schimbat, părintele Șărban se strecură printre mulțime afară, în timp ce arnăuții înconjurase biserica și așteptau la ușă, să pună mîna pe el.

Fiindcă nu-l zăriră, unii s-au năpustit în biserică să caute, în timp ce popa Șărban o luase razna spre Dealul Nărujei și se afundă în pădure.

Pe atunci erau păduri multe cari cuprindeau toate dealurile, pînă în marginea satului, nu ca acuma, așa că a putut să se ascundă ușor în codrul întunecos, singurul tovarăș de credință al strămbunilor noștri.

Vrednicul preot și-a făcut un bîrlog ascuns sub o stîncă din Coasta Primejdiei, unde a stat o lună de zile încheiată ; acolo i se aducea hrana pe furiș și vești de la săteni și tot de acolo le da sfaturile ce trebuiau de făcut, în timp ce arnăuții se căzniră în zadar să pună mîna pe dînsul, cum și pe ceilalți fruntași ai Vrancei, cari prinzînd de veste fugiseră cu toții prin păduri.

După sfatul părintelui Șărban, au fost trimiși pe sub ascuns, cu jalobă la Iași, unde s-au plîns Domnului de pacostea căzută pe capul vrîncenilor, cerîndu-i dreptate. Și dreptate li s-au dat, că arnăuții au fost ridicați de prin satele Vrancei.

De atunci vrîncenii au pornit proces cu boierul Roznovanu, proces greu de la care strămoșii nu s-au dat în lături și au umblat mult, făcînd drumuri lungi și fără număr, pînă la scaunul domnesc din Iași. Au cheltuit bani mulți, strînși cu mare trudă de prin sate, pînă ce a dat Dumnezeu și au rămas pe Roznovanu, iar munții Vrancei, cu toată întin-

derea ținutului, au rămas tot ai vrîncenilor, să-i stăpînească în veci, așa cum apucase din moși strămoși și cum fuseseră dați lor zestre de viteazul voievod Ștefan cel Mare.

Părintele Șărban a rămas ca un mucenic al Vrancei și hrisoavele vorbesc că după cîștigarea procesului cel mare, plăieșii au venit rînd pe rînd, de prin toate satele ținutului, în casa vrednicului preot, de i-au dat lui zapis de recunoștință prin care vrîncenii se legau cu jurămînt înfricoșat că nu-l vor uita în veci, neam de neamul lor.

H., pp. 5—13.

KISELEF ȘI MEHEDINȚEANU

În vara anului 1831, izbucnise holera în București și se închiseseră toate barierele cu un cordon militar.

Kiselef, puternicul stăpînitor al Munteniei, ieșise într-o zi să se plimbe cu droașca. A umblat pe la Herăstrău, pe la Florească și se întoarse pe altă cale, spre București. La barieră, santinela, un mehedințean, se puse cu pușca în drumul lui Kiselef.

— Nazat, că dau foc !

Kiselef se ridică în droașcă.

— Eu sînt generalul Kiselef.

— Poți să fii ! Du-te la căprarul cordonului și adu-mi hîrtie că poți trece !

Generalul se coborî jos, scoase un napoleon și îl întinse soldatului :

— Iacă, frate, bacșiș ! Lasă-mă să trec !

Mehedințeanul plecă pușca și zise blînd :

— Dacă vrei să mă cinstești, aruncă-mi-l, căci din mînă n-am voie să-l iau.

Kiselef aruncă napoleonul. Soldatul puse piciorul pe napoleon ca să-l ia în stăpînire, apoi întinse pușca.

— Îndărăt, generale, că trag foc !

— Dar, bine bre, ți-am dat bacșiș.

— Îndărăt, generale !

Și soldatul a tras cocoșul și a pus arma la ochi.

Generalul a trebuit să se întoarcă. Ajuns pe altă cale la București, Kiselef a poruncit să se afle numele soldatului, căruia i-a mai dat doi napoleoni și l-a făcut căprar, pentru farsa ce i-a jucat-o.

A. A., pp. 7—9.

[LA 1848]

La 1848 s-au făcut din sat d-aici doisprezece volintiri cu Magheru, că el a făcut să se taie ciocoii și să ierte claca, era rumân adevărat. Umbla și strîngea volintiri de prin toate satele. La care se trecea volintiri de voie, îi făgăduia 12 pogoane. M-am brodit cînd venea Magheru cu oștiri din jos. Tocmai atunci se duceau muntenii la cosit.

— Mă băieți, le zicea el, vă plătesc ziua un icosar, să mergem la ciocoi să ierte claca !

— Să mergem !

Și au făcut oamenii coasele ca sabia și au plecat cu Magheru. Pe urmă ? Magheru trimetea hîrtie la ciocoi :

— Primiți Constituția ?

— Nu !

— Așa ? Pari și pietroaie, băieți !

Și ca prafu nu s-alegea de casele ălor cari se împotriveau.

Așa nu i-a primit la Craiova și atunci n-a rămas o baracă.

La cazarmă însă s-au predat milițienii și atunci Magheru le-a plătit și le-a dat drumul.

Marghiloman și cu Popa Șapcă erau spătarii lui Magheru. Aștia cîte trei, ăluia care ierta claca nu-i făceau nimic. Îi puneau doar pajără [1] ca să știe să fie iertat, să nu-l taie.

Pe care nu, îl tăia.

Era un călugăr la Crisantie, la Rîmnic. Ăla n-a vrut să ierte claca. Atunci Magheru i-a ținut pe toți pandurii la averea călugărului, trei săptămîni în șir, de-au mîncat și au băut.

Iar d-acolo trimetea în toată țara porunci peste porunci :

— O să fim frați toți d-aici înainte ! Ăl de la munte o să prindă pește în Dunăre, iar ăl de jos să taie lemne la munte. Boierii să facă streajă.

Material din Almăjel. Povestită de badea Asproiu.

R. C. L., pp. 103—104.

[1] Stemă, pajura Munteniei (n. ed.).

HORA VERBUCULUI

„Cin' se prinde în horă
Trebuie să joace" (Vorbă veche)

Pînă a nu veni domnitor Barbu Ştirbei, feciorii care trebuiau să facă slujbă ostăşească se prindeau cu arcanul.

Nu era greu să prinzi un om cu funia sau cu arcanul ; era însă mai greu ca să-l ţii prins pînă îl vîrai în oştire. Cei mai mulţi, chiar dacă se lăsau prinşi, scăpau în urmă prin fugă şi scăpaţi rămîneau pentru toată viaţa. Obiceiul acesta de a-ţi închelba ostaşi prea se învechise şi poate nu era nici românesc. Nu plăcea de loc românilor, pentru asemenea timpuri, care, oricum, se mai schimbaseră de la suirea lui Ştirbei pe tron.

Trebuia căutat un alt mijloc, mai potrivit cu vremea şi cu legiuirile ei. Şi despre acest lucru vom înşira o poveste.

*

Cunoaşteţi obiceiul care e şi acum la ţară, de a umbla cu plosca pe la rude şi prieteni, cu gîndul ca să-i aduci la nunta unui tînăr.

Pleacă vornicelul şi cu un alt om al nunţii prin sat, însoţiţi de un lăutar şi intrînd prin casele vecinilor, îi cheamă la nuntă. Cine bea vin din ploscă, trebuie să vie la nuntă ; cine nu vrea să vie la petrecere nu primeşte nici să bea din ploscă. Aşa e tocmeala.

Dacă pricepeţi vorbele astea, atunci e uşor de priceput povestea ce urmează.

Avea — se zice — Vodă Ştirbei, un om de încredere la curtea lui domnească, un om ca toţi oamenii care se chema Verbucu. Nu se ştie cîtă carte va fi învăţat, nici din ce neam mare va fi fost, dar să ştie că era om meşter şi cu lipic la vorbă. Odată, cînd i-a venit bine, a stricat şi el o vorbă cu Ştirbei şi i-a spus că rău se face, dacă soldaţii se prind cu funia.

— Ar fi mai bine, zicea el, ca ostaşii să se cheme cu vorbe bune la oştire ; să li se tîlmăcească bine rostul oştirii, ca omul să capete dragoste şi de şefi, şi de lucru. Hei, măria-ta, vrabia se prinde cu grăunţe şi omul cu vorbe bune !

Se zice că Vodă l-a înţeles pe de-a întregul şi l-a însărcinat chiar cu o asemena lucrare. Verbucu a căpătat la mînă pitac domnesc şi oameni de muncă şi apoi a plecat prin sate, ca să strîngă ostaşi pentru ţară.

Toţi tovarăşii săi purtau cîte o ploscă românească în mîini. Ajunşi într-un sat, îşi umpleau toţi ploştile cu vin negru şi, răspîndindu-se pe uliţe cîte doi-trei, chemau pe toţi flăcăii la horă. Cine bea din plosca lor trebuia să intre şi să joace. Astfel se închelba în mijlocul satului o horă frumoasă de voinici. Verbucu aici făcea cunoştinţă cu toţi, bea şi ciocnea cu toţi, ca la masa mare. Apoi, cînd hora se spărgea, el aducea vorba despre ţară şi despre ostaşii ei care sunt datori să o apere. Le arăta la toţi că e prea urît obiceiul ca să prindă pe tineri cu arcanul, ca pe vitele sălbatece, pentru a-i aduce la oaste. Lucrul ar fi frumos ca ei să vie singuri, căci aşa doreşte Vodă...

Cînd isprăvea el vorba, hora iar începea, ploştile iarăşi se preumblau de colo, colo, şi chiotile nu mai conteneau. Oamenii lui Verbucu, îmbrăcaţi în

haine domnești, se prindeau frați de cruce cu flăcăii satului, pe care îi prindea dorul de ducă.

— Ați beut din plosca noastră... Țineți minte, flăcăilor, că trebuie să intrați în horă. Așa a fost înțelegerea de la început. Și cine s-a prins în horă trebuie să joace, așa e legea noastră. Fiți oameni de treabă și acum să mergeți sănătoși cu noi, ca să vă vadă și Vodă. N-aveți frică cu mine! Eu răspund de voi. Și-acum să-mi spuneți pe șleau, flăcăilor, cine merge cu noi? Mîine o să petrecem în satul vecin; acolo noi nu cunoaștem pe nimeni; știu că aveți rude și cunoscuți, e adevărat? De-aia și noi pretindem ca să ne însoțiți ca pe niște prieteni și frați. Haide, ce mai stați la gînduri? Ajutoru meu trebuie să vă scrie acum chiar; mîine plecăm.

— Să ne mai gîndim pînă mîine, cocoane Verbucule!... răspundea unul de la spate.

— Bine, aveți timp și voie pînă mîine în zori.

Ceata și ajutoarele lui Verbucu se răspîndeau apoi în sat pe la casele cu feciori. Ei aveau ordin ca să înduplece pe feciori și să-i facă să-i urmeze.

Verbucu întreba de cel mai bătrîn om al satului și acolo cerea gazdă.

Aci, cina Verbucu și odihnea peste noapte.

Mîine, dis-de-dimineață, oamenii din roata lui trebuia să vie la el și să-i arate cum stau lucrurile. Mai toți îi arătau că flăcăii vorbesc bine și au bune făgăduieli. Apoi se întorceau iarăși pe la casele de gazdă și după puțin timp se strîngeau din nou înaintea lui Verbucu, toți, cu flăcăii satului. Verbucu, strîngîndu-le mîna, îi încredința din nou că Vodă simte mare plăcere ca să-i vadă voioși.

Toţi porneau acum în satul vecin ; care pe jos, călare ori cu căruţa. În urma lor rămîneau acasă încă destui.

Nevestele, mamele şi surorile plîngeau de frică adevărată, că o să le tundă părul la cazarmă.

În satul de alături, odată ajunşi, se începea iarăşi cu plosca prin case, se închelba iarăşi horă pentru toţi flăcăii buni pentru oştire. Asta era hora Verbucului. Astăzi nu se mai joacă.

Povestită de Mihail Mavrodin, funcţionar C.F.R., născut în Stăneşti, judeţul Muşcel.

P. D., B., pp. 51—56.

PAVEL CHINEZU

Pe timpul cînd românii din Transilvania, Banat şi Crişana, îşi aveau voivozii lor, în fruntea satelor şi a ţinuturilor mai mici steteau *judecii* sau *cnejii* români. În timp de pace, aceştia erau judecători, iar în timp de război, căpitani. Ei erau boierii români, dar nu de cei care asupreau pe ţărani. Cu timpul, regii Ungariei au început să asuprească pe cnejii români, silindu-i să-şi părăsească legea strămoşească, iar cei care nu se supuneau îşi pierdeau drepturile de cneji şi ajungeau ţărani simpli. Mulţi se ridicau, prin vitejie în războaie, iară la rangul de mai nainte. Unul dintre aceştia a fost şi Pavel Chinezu.

Pavel Chinezu a trăit pe timpul lui Matei Corvinul. Era din neam de cneaz român, de aceea îi şi rămăsese numele cum îl scriau şi ungurii. Fa-

milia lui Pavel își pierduse drepturile de cneaz, așa că el ajunsese ficior de morar la moara din Ciucea, lîngă Criș.

Pavel era atît de tare încît ridica butoiul cu apă și bea din el ca dintr-un pahar. Piatra de moară o ținea în mîni ca și cum ar fi numai un cîrpător de lemn. Odată au trecut pe lîngă moara din Ciucea niște boieri mari. Fiindu-le sete, au cerut apă. Pavel a umplut o ulcică cu apă și, punînd-o pe o piatră de moară, le-a dus-o boierilor. Aceștia s-au mirat mult de tăria lui și unul din ei i-a zis :

— Pagubă, să stea un voinic ca tine la moară ! Intră în armată și luptă contra turcilor !

Pavel a primit bucuros și a intrat în armată. În luptele cu turcii s-a dovedit atît de viteaz încît în curînd a ajuns căpetenie de oaste și mai tîrziu chiar ban de Timișoara, adecă voevod al Banatului.

Odată a fost o luptă mare între turci și creștini, pe Cîmpul Pînii, în județul Hunedoarii. Armata transilvăneană era p-aci să fie bătută cînd sosi Pavel Chinezu în ajutor, cu armata lui de români bănățeni. În amîndouă mînile cu cîte o sabie, el secera pe turci cum se seceră grîul. Îngroziți, turcii rămași în viață fugiră în munți, unde partea cea mai mare din ei fură omorîți de români. Iar după luptă, s-a încins între soldații creștini un ospăț mare, la care Pavel a jucat bătuta, ținînd cîte un turc în dinți, subsuoară și într-o mînă. [1]

L., pp. 45—46.

[1] Pavel Chinezu este de fapt Pavel Cneazul ; cunoscut luptător antiotoman, român transilvănean de la jumătatea veacului al XV-lea. Numele de *Chinezu* provine dintr-o calchiere fonetică a termenului corespondent din limba maghiară, echivocul fiind consecința omonimiei (n. ed.).

Cînd a așazat pace Ștefan-vodă cel Bun cu leșii, fiind Ioan Tăutul logofăt mare, l-a trimes sol la leși, și a dăruit craiul leșesc Tăutului aceste sate la marginea țării : Cîmpul-Lung Rusesc, Putila, Răstoacele, Vijnița, Ispasul, Miliea, Vilavcea, Carapciul, Zămostia, Văscăuți și Voloca. Toate acestea le-a dăruit craiul leșesc logofătului Tăutu, și a pus hotar apa Cirimușului, într-o duminică dimineața.

Biserica din Balinești, comuna Zamostea, ținutul Dorohoi, este zidită de logofătul Tăut, și se spune că s-ar fi găsit o pungă de matasă albă, putredă, pusă de Tăut la zidire.

Punga ar fi fost din cele date de sultan, logofătului Tăut ; dar banii ar fi fost luați de zidari.

Sub biserică ar fi o tainiță mare, boltită, cuprinzînd feliurite odoare.

Ion Tăut și cu alți răzeși au întemeiat mănăstirea Corăbnita din Bucovina.

I. Neculce, *Letopiseț*, vol. II, ed. II, f. 181 ; Ioan C. C. Ciocoiu, *Note la monografia bisericilor parohiilor și filialelor din jud. Dorohoi.*

K., p. 112.

SOBIESCHI ȘI PLĂEȘII

Odată, un rege polon cu numele Sobieschi se întorcea în fruntea unei oștiri, prin Moldova, spre țara lui. Sobieschi era trist căci fusese bătut de

turci. Drumul lui era pe lîngă Cetatea Neamțului. Cînd o zări, Sobieschi zise :

— Aceasta trebuie să fie vreun cuib al tîlharilor de moldoveni ! Să mergem să-l luăm, ca să nu ne întoarcem acasă fără nici o ispravă.

Un ofițer de alături îi răspunse :

— Eu aș zice, mărirea-ta, să lăsăm cetatea în pace și să ne urmăm drumul înainte, căci n-avem tunuri de cetate !

— Te îngrijești că n-avem tunuri ? îi răspunde mirat Sobieschi. O vom lua cu mîinile.

Și dete poruncă să aducă oastea înspre cetate.

În cetate nu erau decît optsprezece păzitori, tot unul și unul, oameni voinici de munte, adică plăieși. Aceștia, văzînd că o oștire vine să intre în cetate, închid porțile și se gătesc de apărare. Se începe lupta. Tunurile polonezilor trag necontenit, dar nici plăieșii nu se lasă mai pe jos. Ei răspund cu gloanțe. Fiecare împușcătură a lor doboară cîte un dușman și mai ales din ofițeri, în care ochiau mai mult. Cinci zile țin lupta. Mulțime de poloni picară morți. Sobieschi credea că se bate c-o armată numeroasă. Dintre plăieși picară numai zece inși. Ei însă isprăviseră merindele și gloanțele. Bieții oameni fură siliți să închine cetatea, cu tocmeala însă, ca Sobieschi să-i lase liberi, să meargă oriunde or voi.

Cînd porțile cetății fură deschise, Sobieschi veni să vază armata cea numeroasă cu care s-a luptat atîtea zile. În loc de oștire multă, el văzu numai opt plăieși dintre care patru duceau pe umerii lor pe alți patru, cari erau răniți.

— Unde sunt ceilalți ? întrebă Sobieschi mirat.

— Optsprezece eram cu toți, luminate rege ! — răspunse un plăieș. Zece au murit în luptă, iar ceilalți opt suntem aici !

— Cum, voi ați îndrăznit să vă împotriviți mie și să-mi omorîți atîția viteji ? strigă Sobieschi turbat de mînie. Nici nu meritați să muriți de sabie, ci de streang ! Spînzurați-i !

Pe loc, polonii înconjurară pe plăieși, care, punînd jos pe răniți, își făcură semnul crucii și priviră cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor.

Un ofițer polon se apropie cu respect de Sobieschi care ședea mînios și îi spuse că oamenii nu și-au făcut decît datoria, și-au apărat vitejește pămîntul lor și că, în loc de streang, ei sunt vrednici de laudă.

Regele fu coprins de milă. El îi iertă, zicîndu-le :

— Voinicilor, sunteți liberi ! Mergeți și spuneți copiilor și fraților voștri, că ați avut cinstea să vă împotriviți cinci zile regelui Poloniei !

A. B., pp. 10—11.

DESPRE DOMNI ŞI BOIERI RĂI, HRĂPĂREŢI, ÎNGÎMFAŢI ŞI PROŞTI, LIPSIŢI DE INSEMNĂTATE

CIUBUCUL LUI VODA

Era odată, în țara aceasta a lui Vodă, acel obicei ca de cîte ori mai marele staroste al unui isnaf sau breaslă mergea la domnie și-l primea domnitorul, avea drept la „cahvea [1] și la ciubuc", ca și boierii veliți [2]. Hei, nu totdeauna numai cei pogorîți cu hîrzobul din cer erau în bună-cătare în fața scaunului domnesc, ci mai avea grai cu Vodă, fără cătușe, și obrazul neguțătoresc !

Păi, cică Alexandru-vodă dete odată hrisov unui baș-boier [3], de ăia cu fundul işlicului [4] alb, ca al gugiumanului [5] domnesc și cu drept de barbă pînă la rîndul țîțelor. Apucatu-s-a acel boier-bașa să facă în țară lucru ce n-a mai fost : fabrică de șaluri. Și dete măria-sa-vodă acelei fabrici privilegiu cu hrisov domnesc, scris pe piele și cu pecete mare, agățată. Și iată că la hrisovul domnesc, ăla mîndru împodobit cu slove roșii și poleite de dascălul Florea de la școala Sfîntul Gheorghe, scria că numai

[1] Cafea (n. ed.).
[2] *Velit* — boier de frunte (n. ed.).
[3] Boier de seamă (n. ed.).
[4] *Işlic* — căciulă în patru colțuri, blănită, purtată de boieri.
[5] *Gugiuman* — căciulă de samur cu fundul alb (n. ed.).

la fabrica baș-boierului să meargă de acum norodul, ca să-și vopsească lîna de velințe și de haine...

D-apoi cu așa nizam [1] se lua pîinea de la gură întreg rufetului [2] boiangiilor...

Atunci merseră boiangiii și calfele lor la mai-măria lor și așa îi grăiră :

— Meștere Ifrime, bine te-am găsit !... Știi ori nu știi că de cînd Vodă a dat la mîna lui baș-boier carte cu pecetluitură roșie, noi boiangiii nu mai cîștigăm para chioară ?... Nu mai sfîrîie cioric de slănină în varza noastră și fundul de lemn nu se mai încălzește de mămăliga caldă răsturnată de două ori pe zi... Bucuroși dacă ne mai dă Dumnezeu vreun agă cu suflet creștinesc, să dea iama în pita ce nu iese la cîntar, ca să prindem și noi, cu copiii noștri, vrun codru de pită asvîrlită...

Jupîn mai-mare scoate din scrinul breslei condica cu hîrțoage și du-te cu ele la Vodă, și-i spune desghețat și verde ca să ne dea dreptate și să spargă hrisovul baș-boierului, că-i împilător breslei noastre !...

— Mă duc, fraților, dacă zice lonja [3] să mă duc... Cum de nu ? Ba încă cu toți bătrînii breslei !...

*

Era pe vremea aceea ușa domnului ușă deschisă norodului, necum pentru mai-măriile rufeturilor !...

Cît sosi mai-marele peste boiangii la benictașul [4] curții gospodar, călare pe calul cel de-mbuiestru,

[1] Orînduială (n. ed.).
[2] *Rufet* — breaslă (n. ed.).
[3] Adunarea (n. ed.).
[4] Locul de încălecat, scara, pragul (n. ed.).

ciohodarii [1] îl duseră cu cinste la vel cămărașul [2], și calul fu dat în privegherea unui comișel [3].

— Ce veste, jupîn mai-marele, întrebă vel cămărașul ?

— Ce să fie, jupîne vel cămărașe, vreau să văd cinstita și slăvita față a măriei-sale lui Vodă...

Și-l duse cămărașul, nici una, nici două, pînă la divanul unde măria-sa-vodă ține sfatul cel mic cu boierii halia...[4]

*

— Ce pofteşti, mai-marele Ifrime ? întrebă Vodă. Hei, Ciubucci-Başa, ciubuc şi cahvea pentru jupîn Ifrim !...

Şi cît ai clipi din ochi, ciubucciul al doilea aduse un ciubuc de lemn de cireş, lung de doi coţi şi cu imamele [5] de chihlibar, bătute cu rubine şi cu cîlăf [6] de mărgele, cusut de fetele din haremul doamnei, de-ţi lua ochii de mîndreţe... Şi al doilea cahfegiu sosi şi el cu feligeanul [7] de băutură mirositoare şi cu zarfu [8] ca horbota, lucrat de argintarul curţii...

— Ei, cum e habarul [9], mai-marele ? întrebă Vodă.

Şi jupîn Ifrim, pufnind simandicos din ciubuc, spuse toată pricina lui Vodă şi scoase din brîu zeci

---

[1] *Ciohodar* — slugă domnească (n. ed.).
[2] *Cămăraș* — slujitor la camera domnitorului (n. ed.).
[3] Slujbaș la grajdurile domneşti (n. ed.).
[4] *Boier halia* — boier cu funcţie (n. ed.).
[5] *Imamă* — căpătîi al ciubucului (n. ed.).
[6] Toc de ciubuc (n. ed.).
[7] Ceaşcă fără toartă (n. ed.).
[8] Suportul de metal al feligeanului (n. ed.).
[9] Vestea, grija, necazul (n. ed.).

de hrisoave, de la moși și strămoși, pline de dreptățile breslei.

— Ei, numai asta nu se poate, mai-marule, zice Vodă cu mînie, gata de a izbucni... Abia sînt șapte zile de cînd mi-am pus iscălitura domnească pe hrisovul lui baș-boier ; cum am să sparg eu astăzi asemenea hrisov ?...

— Tot așa, măria-ta, cum ai spart pre ale noastre, ale breslei, în ziua cînd ai iscălit pe al jupînului baș-boier !...

— Nu se poate !...

— Ba trebuie să se poată, măria-ta ! Că dreptatea se poate la domniile drepte. Nedreptate vrei să faci ?

Vodă, mîniat de cutezarea meșterului, strigă :

— Ciubucciu Basa !... Luați ciubucul domnesc de la gura acestui obraznic !...

— Ciubucul mi-l poți lua, măria-ta, zice cu cumpătat glas mai-marele, că-i ciubuc domnesc, iar dreptatea nu-i lua-o măria-ta, că este a breslei și a lui Dumnezeu !...

Bine grăi meșterul Ifrim.

Ciubucul i l-a luat ciubucciul, dar Vodă se văzu silit a doua zi a da dreptate după jalba boiangiilor adunați cu toții în curtea domnească.

V. U., L., pp. 231—235.

MOARTEA CA ARAP

Nenorocirea cea grozavă a principelui Andrei Bathori s-a anunțat prin felurite prevestiri. Între alte semne, cînd el vroia să urce, făcînd drumul în sus, ca să-și așeze lagărul la Reussmarct, pentru a sta noaptea acolo, i s-a arătat ziua în ameaza

mare, printre poporeni, și un lungan de arap ce trecea purtînd pe umărul lui o coasă. Iar el, cînd întrebă pe domnii ce erau în jurul lui, că al cui este arapul cel hîd, nimeni n-a știut să-i dea deslușire, deoarece nimeni nu-l mai văzuse. Chiar singur Andrei Bathori n-a mai putut să-l arăte. Acest spectru a speriat îndată pe Andrei, că este o prevestire a morții înfiorătoare.

Mû., pp. 52—53.

[CUM A AJUNS GHICA-VODĂ DOMN AL MOLDOVEI]

Ghica-vodă de neamul lui fiind arbănaș [1], copil tînăr au purces de la casa lui la Țarigrad, să-ș găsască un stăpîn, să slujască. Și cu dînsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului [2]. Și mergînd amîndoi dempreună la Țarigrad, multe vorbe bune au vorbit : de vor găsi pită, să să caute unul pre altul. Și au dzis Ghica-vodă : „Tu ești turcu, poți să agiungi să fii om mare, și ce mi-i face pre mine atunce ?“ Iar turcul au dzis atunce : „De voi fi eu om mare, te voi face de vii fi mai mare în Chipru, giudecătoriu“. Și mergînd în Țarigrad, s-au despărțit unul de altul, să-ș caute stăpîni.

Deci copilul cel de turcu au nemerit la un agă [3] ce era de curtea împărătească. Și au slujit așè din

[1] Albanez (n. ed.).

[2] Insula Cipru. Este o greșeală a cronicarului, sau, poate, a copistului, care lăsîndu-se ademenit de asemănarea fonetică dintre numele insulei și acela al satului albanez, Küprüli, de unde au pornit în lume băietani săraci, a crezut că este vorba de bine-cunoscuta insulă din Marea Mediterană. Kogălniceanu a corectat această greșeală în ediția sa, punînd „satul Chiupri“, în loc de „ostrovul Chiprului“. (Nota lui Iorgu Iordan.)

[3] Ofițer turc (n. ed.).

stăpîn în stăpîn, pănă au agiunsu de era paşe. Şi fiind paşe sărac, avè un priietin musaip [1] împărătesc. Şi mergè totdeauna la vorbă la acel musaip împărătescu. Şi pre acee vreme să tîmplasă de era multe zorbale [2] în Ţarigrad, de nu să mai putè aşedza [3] Poarta. Deci Chiupruliolul au dzis cătră acel priietin musaip de casa împărătească : „De m-ar pune pre mine viziriu, aş potoli eu zorbalele aceste". Iar împăratului i să supărasă [4] cu zorbaleli, şi să miera ce va face, şi întreba sfat, şi pre unul şi pre altul. Şi aflînd vreme acel musaip împărătescu, au spus împăratului că „este un paşe sărac, şi el dzice să-l pui măria ta vizir, că a potoli toate gîlcevile aceste, pre careli îl cheamă Chiupruliolul". Deci împăratul îndată l-au adus şi l-au pus viziriu. Şi cum l-au pus viziriu, îndată au şi pus şi au strigat oastea, şi pre de altă parte au început a tăiè capetili celor vicleni, pănă i-au spăriiat, de au aşedzat toate zorbaleli. Şi au rămas viziriu lăudat la turci, precum s-au vădzut şi să vede şi pînă astădzi neamul lui.

Iar Ghica-vodă, întrînd în Ţarigrad, au nemerit la capichehăile [5] moldoveneşti de au slujit, apoi au vinit la Moldova cu neguţitorie, apoi la Vasilie-vodă lipsindu-să de curte, fiind şi Vasilie-vodă tot de un neam, arbănaş. Şi vrînd şi Dumnedzeu, au agiunsu de au fost capichihaie la Ţarigrad şi vornic mare aici în Moldova. Deci tîmplîndu-să atunce, la vre-

[1] Om de încredere al împăratului (n. ed.).

[2] *Zorba* — răscoală, revoltă (n. ed.).

[3] A se aranja, a se stabiliza (n. ed.).

[4] *A se supăra* — a se sătura, a se plictisi, a-i fi lehamite (n. ed.).

[5] *Capichehaie* — reprezentant al domnilor români, la poarta otomană (n. ed.).

mea lui Gheorghii Ștefan-vodă, de au fost la Poartă cu alți boieri, viziriul văzîndu-l, l-au și cunoscut cine este. Iar Ghica-vodă nu-l cunoștè pre viziriul. Deci viziriul Chipruliolul au și chemat pre haznatariul [1] lui și i-au dzis în taină : „Vedzi cel boieriu bătrîn moldovan ce este la Divan ? Să-l iei și să-l duci la odaia ta, pănă s-a rădica Divan, și apoi să-l aduci la mine în taină, cum trebuieşte !“ Iar Ghica-vodă, după ce îl luasă dintre ceilalți boieri, să spăriiască tare, că nu știè povestea ce este. Și după ce s-au rădicat Divanul și l-au adus la viziriul, l-au întrebat viziriul ce om este și de unde este, și au dzis : „Cunoști-mă pre mine, au ba ?“ Iar Ghica-vodă s-au pus de unde este de locul lui, iar a cunoaşte pre viziriul nu-l cunoștè. Atunce viziriul Chiupruliolul s-au spus și au dzis : „Ții minte ce am vorbit cînd viniiam amîndoi pre cale ?“ Și au dzis : „De ai uitat tu, dar eu n-am uitat, și iată că te voi face domnu în Moldova ; numai să taci mîlcom“. Iar Ghica-vodă au și mărsu de i-au sărutat mîna și s-au rugat atunce pentru stăpînu-său, să-l lasă să fie domnu, să nu-l mazilească. Iar viziriul au răspunsu : „Acmu deodată îl las să fie, iar mai pre urmă cuvîntul mieu gios nu l-oi lăsa, ce te voi face pre tine“. Și pre urmă, chemînd la Poartă pre Gheorghii Ștefan-vodă, și nevrînd Gheorghii Ștefan-vodă să margă, au pus pre Ghica-vodă domnu în Moldova, după cum scrie letopisățul. Aşè au fost povestea ieșirii acestor doi oameni, Chiupruliului viziriului și Ghicăi-vodă, că unde este voia lui Dumnedzeu să biruiescu toate firili omenești.

N., pp. 38—41.

[1] *Haznătar* — vistier (n. ed.).

VASILE-VODĂ ŞI IUGA

Pe timpul lui Vasile Lupu-vodă cîmpulungenii au ales ca deputat pe mai mulţi ani de-a rîndul pe un ţăran foarte înţelept şi avut, anume Iuga, de loc din Cîmpulung, şi l-au trimis la sfatul domnesc din Iaşi.

Vasile Lupu-vodă cunoştea pe Iuga foarte bine şi-l avea foarte drag pentru că acesta era un om foarte deştept, înţelept, deschis la inimă, cu dreptate, de omenie şi plăcut tuturor oamenilor.

Iuga a umblat pe la Iaşi în mai multe rînduri. De la un timp încoace însă nu mai mersese acolo, din pricină că mai multe nenorociri dăduseră peste capul lui. Apoi, Iuga îmbătrînise şi slăbise cu totul. Nu se prea interesa de cele ce se petreceau în ţară. Trăia mai mult pentru sine. Şi românii din ţinutul Cîmpulungului de mult aleseră pe alţi români din mijlocul lor, de-i trimiteau la Iaşi.

Iată însă că într-un an, tocmai pe cînd era adunat divanul întreg, Vasile-vodă îşi aduse aminte de Iuga şi întrebă pe unul dintre deputaţii cîmpulungeni :

— Mai trăieşte Iuga ?

— Care Iuga ?

— Deputatul vostru cel vechi.

— Trăieşte, stăpîne.

— Şi oare, cum se mai laudă ? Ce mai face ? Şi care să fie pricina că de un timp încoace nu se arată de fel pe la Iaşi ?

— Apoi, dă, măria-ta, ce să-ţi spun ? răspunse deputatul cîmpulungean, Iuga, deşi e acum bătrîn, totuşi e sănătos, numai atîta că de un timp încoace a cam decăzut, sărmanul. I-a murit nevasta cea

dintîi și s-a însurat cu alta mai tînără cu care o duce cam greu. De altmintrelea, ar merge cum ar mai merge !

Lui Vasile-vodă, la această veste i se făcu milă de Iuga, știindu-l om avut, cu îndurare către toți și brațele deschise. Deci, chibzuind el puțin cum ar putea face ca să-l scoată pe bietul om din călușele nevoii, să nu aibă acum la bătrînețe a se lupta cu cîte neajunsuri cu toate, zise către deputat :

— Cînd te vei întoarce acasă, să te duci pînă la Iuga și să-i spui că eu am zis să se repeadă numaidecît pînă la Iași, că am să-i spun niște lucruri pe care trebuie să le știe numaidecît. M-ai auzit ? Nu cumva să uiți a-i spune !

— N-oi uita, măria-ta ! N-avea teamă ! La vreo cîteva zile după această vorbire, desfăcîndu-se sfatul domnesc, se întoarse deputatul Cîmpulungului acasă. Aici se duse îndată la Iuga și-i zise :

— Iacă cum și iacă cum, moșule Iuga ! A poruncit măria-sa Vodă să te gătești și să mergi cît mai degrabă pînă la dînsul, la Iași.

Lui Iuga nu-i venea a crede urechilor sale. Însă după ce deputatul îi întări prin jurămînt că ceea ce-i spune nu-i alta decît adevăr limpede, zise :

— Și oare ce vrea măria-sa de la mine, de m-a chemat acum la bătrînețe să mă duc pînă la Iași ? Oare ce voiește să-mi spună ?

— Nu știu, moșule ! Atît știu numai că mi-a spus să mergi cît mai degrabă, alta nimic.

— Dacă e așa treaba, ce-a da tîrgul și norocul ! M-oi duce, măcar că acum la bătrînețe nu-mi prea vine doru de-a colinda potecile munților.

— Eu unul, mi-am împlinit datoria. Dumneata fă acum cum te ajută mintea.

După aceste cuvinte, deputatul se depărtă.

A doua zi, în revărsatul zorilor, Iuga se porni de-a dreptul peste munți, spre Iași. Cît timp va fi mers el nu știu, dar cînd a ajuns la Iași nu s-a mai oprit într-un loc sau într-altul, cum e treaba multora, ci se duse de-a dreptul la Vodă, să vadă de ce l-a chemat.

Vasile-vodă, tocmai atunci se afla pe divan cu cei doisprezece sfetnici ai săi.

Deci, intrînd Iuga în divan, singur va ști cum, și închinîndu-se pînă la pămînt cum e datina țăranului cînd se află dinaintea unuia mai mare, îi zise :

— Bună ziua, stăpîne !

— Bună să-ți fie inima, precum ți-i căutătura, răspunse Vodă zîmbind.

— Și măriei-tale fapta precum ți-i și vorba.

— Da cum te mai afli Iugo ?

— Cum vrei stăpîne... și mai bine și mai rău !

— Cum ți-i dealul ?

— Alb și slab.

— Da lunca ?

— Verde și înfrunzită.

— Da munții ?

— Încărcați de brazi și flori frumoase.

— Da șesul ?

— Despoiat și uscat.

— Primi-vei doisprezece berbeci de-ai mei la dealul tău, la păscătoare ?

— De ce nu ? Primi, stăpîne, însă cu plată.

— Mergi dară sănătos !

— Iaca, m-am dus, stăpîne !

Și cum zise cuvintele acestea făcu iarăși un plocon [1] și se întoarse să iasă. Însă Vodă strigă degrabă ușariul [2] înlăuntru și îi zise :

[1] *A face un plocon* — aici : a se înclina (n. ed.).

[2] *Ușar* — ușier (n. ed.).

— Să duci pe bătrînul acesta undeva la o ospătărie, pe seama mea !

Ușierul se plecă în semn de ascultare și apoi ieși cu Iuga afară și-l duse la ospătărie. Iuga, intrînd în odăiță, se dezbrăcă de cojocul său cel mițos, își puse cușma pe un scaun și porunci ospătăriței să-i aducă o ulcică cu vin, apoi se puse la masă și trase vreo cîteva guri bune de vin.

În timpul acesta, cei doisprezece sfetnici, pe cînd vorbea Vasile-vodă cu Iuga, nu prea luară seamă ce vorbesc, ci se uitară numai plini de curiozitate la Iuga, cum el, un țăran îmbrăcat cu cojoc și încălțat cu opinci, a îndrăznit să intre de-a dreptul în divan, cum de nu l-a oprit ușierul la ușă și cum vine că Vodă vorbește așa de prietenește cu dînsul.

Nu știau ei că nu văzură pe Iuga nicicînd pînă atunci, dar nici Vodă nu le spuse nimic. Și, după ce a ieșit Iuga din divan, tăcură cu toții și-și căutară fiecare de lucrurile lor. Cînd însă s-a încheiat sesia [1] și se ridicară toți sfetnicii ca să se ducă acasă, îi întrebă Vodă :

— Boierilor, știți dumneavoastră ce am vorbit eu cu bătrînul care a fost mai înainte aici ?

— Nu, răspunseră sfetnicii.

— Dacă e așa, pînă mîine dimineață, înainte de ce ne-am aduna iarăși la sfat, să-mi aducă fiecare din dumneavoastră răspunsul în scris despre ceea ce am vorbit eu cu dînsul, iar cel ce nu mi-l va aduce, să știe că are să fie depărtat din slujbă !

— Bine, răspunseră sfetnicii și se depărtară ducîndu-se fiecare acasă.

Sfetnicilor, după ce ieșiră din palatul domnesc, li se părea dintru început lucru de șagă ceea ce le spusese Vodă, însă mai pe urmă, după ce mai

[1] *Sesie* — sfat (n. ed.).

cugetară puțin, își luară sama și văzură că nu va fi bine de dînșii dacă nu vor aduce a doua zi, măriei-sale, răspunsul cerut.

Deci, unul dintre dînșii, care era mai bătrîn, mai statornic și cunoștea prea bine pe Vasile-vodă cine-i și ce poate, nu stete mult acasă, ci se duse pe la ceilalți sfetnici și îi făcu luători de seamă, zicîndu-le :

— Fraților, să nu să pară lucru de șagă ! De nu vom duce măriei-sale răspunsul cerut pe mîne dimineață, are să fie rău de noi, pe toți are să ne alunge din slujbă ! Să mergem să căutăm pe moșneagul acela și să-l rugăm ca el să ne tîlcuiască vorba ce a avut-o cu Vodă !

— Ce-ai zis, frate ? Niște boieri ca noi, noi sfetnicii și cîrmuitorii țării, de care ar tremura toată Moldova de frică cînd am voi, pînă într-atîta să ne înjosim, ca să ne rugăm unui țăran, unui mojic, să ne tîlcuiască ceea ce a vorbit el cu Vodă ? zice unul dintre sfetnici. Asta niciodată n-aș fi așteptat-o de la dumneata !

— Am cugetat și eu la aceasta, urmă sfetnicul cel bătrîn. Și eu m-am simțit destul de umilit; dar ce să facem ? Gîndiți-vă și explicați dumneavoastră vorba, dacă puteți ! Eu destul mi-am bătut capul, dar nimic n-am putut scoate la capăt.

Se puseră în urma aceasta toți sfetnicii pe gînduri, și gîndiră, și gîndiră, dar degeaba ! Nu putu gîci nici unul.

În urmă, văzînd și ceilalți sfetnici că nu e lucru de șagă, își călcară pe inimă și deteră cu toții să-l caute pe Iuga, ca el să tîlcuiască vorba. Și-l căutară, și-l căutară dar abia într-un tîrziu de noapte îl aflară în ospătăria cea tupilată, din mahala, unde-l înfundase ușierul. Iuga încă nu s-a fost

culcat. Pe semne cugeta și el la timpurile cele bune din tinerețe.

— Bună seara, moșule! ziseră sfetnicii, după ce intrară înlăuntru.

— Mulțumim dumneavoastră, boierilor! răspunse Iuga uimit.

— Te căutăm pe dumneata moșule, ziseră ei mai departe.

— Și ce poftiți de la mine? întreabă Iuga.

— Te-am pofti să ne tîlcuiești vorba ce-ai avut-o cu măria-sa Vodă.

— V-oi tîlcui-o bucuros, de ce nu? Numai, drept să vă spun, trebuie să-mi plătiți.

— Îți plătim, îți plătim bucuros! Dar cît va fi plata?

— Nu mult, ia, o pungă de bani, de cap!

Sfetnicii cam încrețiră fruntea și strîmbară din nas, căci o pungă de bani, pe timpul acela, era atîta cît 500 de lei. Dar ce avură să facă? Trebuiră să se învoiască și să-i plătească cît le-a cerut, dacă voiau să nu fie alungați din slujbă. Deci îi dete fiecare cîte o pungă de bani cu acel adaos ca să nu mai spună nimănui nici un cuvînt. Care n-a avut bani la sine a alergat de grabă și a împrumutat.

Apoi l-au întrebat zicînd:

— Ce însemnează cuvintele „bună să-ți fie inima cum ți-i și căutătura"?

— Apoi, dă — răspunse moșneagul — sînt mulți oameni în lumea aceasta, a căror căutătură e blîndă, plăcută și prietenească, după care ți s-ar părea că suflete mai bune decît dînșii nu se află în toată lumea, pe cînd în inima lor e încuibată cea mai mare viclenie și răutate ce-și poate închipui cineva. Deci cum e căutătura omului, așa să-i fie și inima, să nu caute la alții cu blîndețe și dragoste în față, iar pe din dos să-și reverse tot

veninul asupra lor, ci dacă caută bine, bine să-i şi facă.

— De aceea, cum ţi-i vorba, aşa şi fapta ?

— Asta e aşa că dacă omul se laudă că va face cumva vreun bine, să-l şi facă, să nu se laude numai, precum îndătinează foarte mulţi dintre domnii cei mari, iar cînd e la adecă, atunci nu fac nimic.

— Dar dealul ?

— Dealul e capul meu. E alb precum mă vedeţi, căci am încărunţit. E slab căci acuma sînt bătrîn şi slăbănog.

— Dar lunca cea verde şi înfrunzită ?

— Nu v-aţi priceput ? Mi-a murit soţia cea dintîi şi acuma mi-am luat una tînără şi frumoasă ca o luncă verde şi înfrunzită, iar eu sînt bătrîn şi slab.

— Dar muntele ?

— Muntele înseamnă, scumpilor mei boieri, români de prin ţinutul nostru, care sînt voinici ca nişte brazi şi rumeni ca florile, pentru că, mila Domnului, pînă acuma le merge bine.

— Dar şesul ?

— Şesul însemnează românii de la ţară, care supuşi fiind boierilor şi altor oameni fără inimă, sînt chinuiţi şi scurşi de avere şi putere, sînt ca un fînaţ despuiat de iarbă şi uscat.

— Dar cei doisprezece berbeci ?

— Aceia, să nu fie cu supărare, sînteţi dumneavoastră, boierilor ! Aţi venit la păscătoria mea şi eu v-am păscut acuma.

— Atîta-i moşule ?

— Atîta.

— Noapte bună !

— Mergeţi sănătoşi !

Sfetnicii ieşiră afară, mînioşi parcă de foc, şi numai ei singuri ştiură cîte sudalme şi blăstămuri trimiseră asupra bătrînului. Dar lui Iuga nici că-i pasa. Strînse bine cele douăsprezece pungi, le puse în curea şi apoi, culcîndu-se, dormi dus pînă a doua zi dimineaţa.

A doua zi după ce se adunară sfetnicii la divan şi se aşezară fiecare la locul său, iată că intră şi Iuga înlăuntru.

Vasile-vodă, cum îl văzu, îl întreabă :

— Cum ai mas, Iugo ?

— Bine, stăpîne !

— Dar primit-ai berbecii mei la dealul tău, la păscătorie ? Şi cum arată ?

— I-am tuns bine şi le-am luat lîna.

— Eşti îndestulat cu atîta ?

— Cu berbecii sînt îndestulat.

— Prea bine Iugo ! zise Vodă. M-am bucurat foarte mult că m-ai ascultat şi ai venit pînă la mine. De acum poţi merge sănătos. Şi Dumnezeu să te întărească şi să te susţie încă lung timp în viaţă !

Textul este fidel variantei pe care S. Fl. Marian o dă în *Tradiţii populare române din Bucovina*, Bucureşti, 1895 (n. ed.).

I., pp. 49—58.

[NECULAI MILESCUL SPĂTARIUL]

Era un boier, anume Neculai Milescul Spătariul, de la Vaslui de moşia lui, prè învăţat şi cărturar, şi ştiè multe limbi : elineşte, sloveneşte, greceşte

și turcește. Și era mîndru și bogat, și umbla cu povodnici [1] înainte, domnești, cu buzdugane și cu paloșe, cu soltare [2] tot sirmă [3] la cai. Și lui Ștefăniță-vodă îi era prè drag, și-l ținè prè bine, și tot la masă îl punè, și se giuca în cărți cu dînsul, și la sfaturi, că era atunce grammatic [4] la dînsul. Iar cînd au fost odată, nu s-au săturat de bine și de cinstea ce avè la Ștefăniță-vodă, ce au ședzut și au scris niște cărți viclene și le-au pus într-un bățu sfredelit și le-au trimis la Constantin-vodă cel Bătrîn Băsărab în Țara Leșească, ca să să rădice de acolo cu oști, să vie să scoată pe Ștefăniță-vodă din domnie. Iar Constantin-vodă n-au vrut să să apuce de acele lucruri ce-i scriè, c[e s-]au sculat și au trimis bățul acel sfredelit cu cărți cu tot înapoi la Ștefăniță-vodă, de le-au dat. Deci Ștefăniță-vodă, cum au vădzut bățul cu cărțile, s-au prè mîniet și l-au și adus pre acel Nicolai Milescul înaintea lui, în casa cè mică, și au pus pre calău de i-au tăiat nasul. Scoțind Ștefăniță-vodă în grabă hamgeriul lui din brîu, au dat de i-au tăiat calăul nasul. Și n-au vrut să-l lasă pe calău să-i taie nasul cu cuțitul lui [de] calău, ce cu hamgeriul lui Ștefăniță-vodă i-au tăiat nasul. După acee, Nicolai Cîrnul au fugit în Țara Nemțească și au găsit acolo un doftor de-i tot slobodziè sîngeli din obraz și-l boțiè [5] la nas, și așè din dzi în dzi sîngele să închega, de i-au crescut nasul la locu, de s-au tămăduit. Iar cînd au vinit aice în țară, la domnia lui Iliieș-vodă, numai de abiè s-au fost cunoscut nasul

[1] *Povodnic* — cal purtat de căpăstru (n. ed.).
[2] *Soltar* — ciolțar, pătură de postav pentru pus sub șa (n. ed.).
[3] Fireturi (n. ed.).
[4] Secretar, scriitor de cancelarie (n. ed.).
[5] *A boți* — a strînge, a îngrămădi (n.ed.).

că-i tăiat. Numai tot n-au ședzut în țară mult, de rușine, ce s-au dus la Moscu, la mareli împărat, la Alecsii Mihailovici, la tatăl marelui Petru împărat carele au vinit la noi aice în Moldova. Și pentru învățătura lui au fost terziman [1] împăratului și învăța și pre fiul împăratului, pre Petru Alecsievici, carte. Și era la mare cinste și bogăție. Și l-au trimis împăratul Alecsii Mihailovici sol la mareli împărat al chitailor, de au zăbovit la Chitai [2] vreo doi, trii ani. Și au avut acolo multă cinste și dar de la mareli împărat al chitailor, și multe lucruri de mirat au vădzut la acè împărăție a chitailor. Și i-au dăruit un blid de plin pietri scumpe și diiamant ca un ou de porumbu. Și întorcîndu-să pe drum înapoi, s-au tîmplat de au murit împăratul Moscului, pre anume Alecsii Mihailovici, iar senatorii de la Moscu i-au ieșit întru întimpinare și i-au luat aceli daruri și tot ce au avut și l-au făcut surgun la Sibir. Și au ședzut cîțiva ani surgun la Sibir. Iară mai pre urmă, rădicîndu-să Petru împărat, fiiul lui Alecsii Mihailovici, carele au vinit aice în țară, în Moldova, de s-au bătut cu turcii la Prut, la Stănilești, din gios de Huși, în ținutul Fălciiului, agiuns-au Cîrnul din Sibir cu cărți la dînsul, la împăratul Petru Alecsievici, de i-au făcut știre de toate ce-au făcut și cum este surgun.

Atunce Petru Alecsievici împărat, îndată au chemat senatorii și au întrebat dzicînd: „Unde este dascălul mieu cel ce m-au învățat carte? Acmu curund să-l aduceți!“ Și îndată au răpedzit de olac [3] și l-au adus la Petru Alecsievici, împăratul Moscului, în stoliță [4]. Și l-au întrebat ce-au

[1] Interpret (n.ed.).
[2] Chinezi (n. ed.).
[3] Repede, de grabă (n.ed.).
[4] Capitală (rusă) (n. ed.).

vădzut și ce au pățit și i-au plătit lucrurile toate acele de la senatori ce-i luasă, până la un cap de ață, și diiamantul cel mare. Și împăratul, după ce l-au vădzut, s-au mirat și l-au dat în haznaoa[1] cè împărătească, iar Cîrnului i-au dat optdzăci de pungi de bani. Și l-au luat iară în dragoste și în milă și l-au pus iar sfetnic.

Și cînd au ras barbeli, împăratul, a moscalilor, atunce cînd s-au schimbat portul, atunce sîngur împăratul i-au ras barba cu mîna lui. Și au trăit Cîrnul până la a doua domnie a lui Mihai-vodă Racoviță și atunce au murit. Care mare cinste i-au făcut împăratul la moartea lui și mare părere de rău au avut după dînsul, că era trebuitoriu la aceli vremi.

Rămas-au acelui Cîrnu ficiori și nepoți, și au agiunsu unii de au fost polcovnici[2] spre slujba oștirii. Că să însurasă el acolo, de luasă moscală[3]. Și s-au mai dus după dînsul de aice din Moldova trii nepoți de frate, de să aședzase și ei pe lîngă unchiu-său. Și aceie avè milă de la împărăție, și acolo au murit.

I. N., pp. 43—44.

[ERAU ȘI DOMNITORI MAI PUȚINI ISTEȚI]

Un domnitor, în vechime, a vrut să știe numărul fiecării meserii din țară, adică cîți brutari, cîți

[1] *Hazna* — tezaur public (n. ed.).
[2] *Polcovnic* — colonel (n. ed.).
[3] Rusoaică (n. ed.).

măcelari, precupeți, băcani, croitori, pantofari și așa mai încolo și a însărcinat pe ministrul său cel mai mare să-i facă lucrarea asta și să i-o aducă în cel mai scurt timp.

După trei luni de zile, vine ministrul la domnitor, cu un dosar cît toate zilele de mare, în care erau însemnate toate meseriile, după cum le ceruse măria-sa. Ia domnitorul acest dosar și începe să întoarcă la foi pînă dete de o foaie unde erau trecuți toți coțcarii din țară.

— Ce meserie este aceasta ? întrebă domnitorul pe ministrul său.

— Măria-ta, răspunse ministrul, coțcari se numesc aceia cari trăiesc înșelînd pe unii și pe alții.

— Și cum găsesc ei atît de mulți oameni, pentru ca să-i poată înșela ? Cum de se mai încrede cineva într-înșii, după ce au pățit o dată de la ei ?

— De asta te miri, măria-ta ? Dar nici că-ți poți închipui cît de meșteri sunt ei la tras condeie !

— Se vede că au a face tot cu oameni neghiobi, dacă se încred așa lesne într-înșii !

— Ba, te încredințez, prea înălțate doamne, că de multe ori ei știu să tragă condeie chiar la cei mai deștepți și mai cu cap. Uite-ți fură cloșca de pe ouă, fără ca să se audă măcar un cîrîit din partea cloștii !

— Voi să-mi aduci numaidecît pe cel mai isteț din cîți coțcari cunoști, ca să vedem dacă va fi în stare să mă înșele pe mine !

— Pre bine, măria-ta ! zise ministrul ieșind pe ușă. Nu trecu mult însă și se întoarse aducînd înaintea domnitorului pe cel mai mare coțcar pe care trimisese într-adins să-l cheme.

Văzîndu-l, domnitoru-i zice :

— Ce meserie ai ?

— Coţcar, să trăieşti, măria-ta !

— Înşeli lumea, ai ?

— Ce să fac, pre înălţate doamne ; sînt sărac şi am o spuză de copii acasă. Mijloace n-am ca să trăiesc ca om de omenie ; vreo altă meserie nu m-au învăţat părinţii. Sînt dar silit de nevoie să trag azi un condei, mîine altul, ca să pot să-mi ţin casa cum dă Dumnezeu ; dacă nu am altă putere !

— Şi cum faci de-i înşeli aşa lesne ? Cum găseşti totdeauna pe cine să înşeli ?

— Apoi, dacă mi-e asta meseria şi numai cu ea am trăit atîţia ani !

— Destul vorbă ! zise domnitorul. Iată la ce te-am chemat ! Dacă vei fi în stare să mă înşeli şi pe mine, vei avea o mare răsplătire. Te simţi destul de iscusit ca să faci aceasta ?

— Măria-ta ! Poate că vrei să rîzi de mine ; dar eu niciodată n[u m-a]m urcat aşa sus. Oamenii pe care i-am înşelat pînă acum n-au fost de treapta măriei-talle şi nici că am cutezat să-mi treacă prin minte vreodată una ca asta.

— Dar n-are nimic a face ; nu sînt şi eu om ca toţi oamenii ? Cum înşeli pe alţii, cearcă-te să mă înşeli şi pe mine ! Numai de vei putea !

— Cu neputinţă, măria-ta.

— Dar o voiesc !

— Iartă-mă, prea înalte doamne, dacă nu mă simt în stare să fac aceasta !

— Pentru ce ?

— Pentru că, bine ştii, măria-ta, că orice meserie-şi are uneltele sale cu care lucrează cineva. Zidarul îşi are mistria, cîrpaciul — sula, dulgherul — tesla şi barda, aşa şi meseria mea-şi are uneltele ei. Şi pentru că pînă acum eu am înşelat oameni de rînd, de aceea şi uneltele mele era pentru nişte

asemenea oameni. Dar cum să înșel pe cineva care e de treapta măriei-tale, cînd n-am unelte trebuincioase pentru fețe înalte ?

— Cumpără-ți uneltele de care ai trebuință ! Dară ți-am spus. Voiesc ca negreșit să cerci a mă înșela !

— Măria-ta, zise coțcarul căzînd în genunchi, dacă am greșit iartă-mă, dar scutește-mă de astă grea sarcină pentru care cu adevărat nu mă cunosc în stare a o îndeplini. Eu care abia trăiesc, cum aș putea găsi mijloace ca să cumpăr acele unelte cari sunt așa de scumpe ! Aibi îndurare de mine, măria-ta, și nu mă pune la asemenea cercare !

— Stăi ! zise domnitorul. Oare cîtă sumă ți-ar trebui pentru ca să-ți cumperi acele unelte de care ai trebuință ?

— Sunt pre scumpe, pre înălțate doamne și ar fi mai bine, crede-mă, să te lași de astă hotărîre !

— Răspunde la ce te întreb și fără nici o întîrziere !

— Apoi, dacă e așa, mi-ar trebui o mie de galbeni, pentru ca să mă căpătuiesc de niște asemenea unelte.

— Să se numere în primirea acestui om o mie de galbeni ! zise domnitorul către ministrul său. Apoi întorcîndu-se către coțcar :

— Și cînd vii ca să pui în lucrare fapta ta ? îl întrebă.

— Peste trei zile, răspunse el.

— Fie peste trei !

Cele trei zile trecură și încă trei după ele și coțcarul nu se văzu venind. Domnitorul întrebă pe ministrul său :

— Ce poate fi că astăzi sînt șase zile și nu se mai vede coțcarul ?

— Măria-ta, răspunse ministrul, are să treacă multe zile și mulți ani și coțcarul n-are să se mai întoarcă.

— Cum așa? zise domnitorul încrețindu-și sprinceana supărat; mi-a cerut o mie de galbeni.

— Apoi, iată că te-a înșelat, măria-ta! Și de aceea nu mai vine.

— Bre, al dracului neam al coțcarilor! Ai avut dreptate, căci dacă pe mine m-a înșelat, apoi pe alții rău cată să-i pîrlească, vai de ei!

C., pp. 31—35.

PALMA BOIERULUI OLTEAN

Un boier de peste Olt veni într-o zi în București și ceru să intre la Vodă, la Matei Basarab. Țara, pe atunci gemea de greci care jefuiau poporul fără milă. Însuși marele domn nu se putea scutura de ei.

La ușa iatacului domnesc sta de pază un căpitan grec.

— Vrei să intri la Vodă?

— Vreau.

— Bine, dar numai așa te las să intri, dacă împarți pe din două cu mine darurile ce vei primi de la Vodă.

Boierul intră la Vodă. Cînd să iasă, el se rugă de domn să-i dea două palme. Domnul sta mirat, dar pentru că boierul stăruia, îi făcu pe voie.

Afară, la ușă, grecul îl prinse de haină.

— Ei, ce-i, împărate?

— Împărțim ?

Atunci boierul trase o palmă zdravănă grecului, de se duse învîrtindu-se și se izbi de un perete.

S-a făcut zgomot mare, s-adunară soldații. Auzind scandalul care lua proporții, Vodă ieși să vadă.

— Ce-i aici ?

— Măria-ta, boierul ăsta mi-a dat o palmă, așa din senin, mie, care păzesc viața măriei-tale.

— Așa-i, măria-ta. Ne-a fost vorba să-mpărțim darul măriei-tale, căci altfel nu mă lăsa înăuntru. Măria-ta mi-a dat două palme și eu, pe bună dreptate, am dat una căpitanului.

Vodă încreți fruntea.

— Dacă e vorba de împărțeală, eu nu mă amestec.

Vodă se retrase, olteanul plecă, iar grecul rămase cu palma.

A. A., pp. 6—7.

FECIORU SPĂTARULUI [1]

Aproape de un drum mare și pietruit era un iaz lat și adînc ; și veneau de se scaldau toți sătenii de prin pregiur și se ușurau de căldură și arșița verii.

Și iaca într-o zi că vine la iaz să se scalde, Stănică, ficiorul lui Gavril Spatariu din sat ; că Gavril

[1] *Spătar* — făuritor de spete (instrumente la războiul de țesut) ; rang boieresc (în grija acestuia stătea sabia domnului) (n. ed.).

era meșter mare de făcut spate la războaie de țăsut și toată lumea nu-i mai zicea pe altă poreclă decît Gavril Spatariu. Și nu era nimene la iaz decît numai Stănică.

Se vîră el în iaz, se scaldă cît se scaldă, cînd deodată aude la celalt capăt a iazului niște pocnete de bici și chiuituri de surugii, și tropote, și clopote, de te asurzea. Dă să se arunce înot voinicește, spre partea ceea, și cînd zărește mai bine ce-i, începe a-și prăpădi cumpătul și a nu mai pute înota, tocmai unde era mai adînc.

Era tocmai rădvanul lui Vodă care trecea cu mulți boieri și ofițări mari, să se ducă în alte tîrguri.

Atunci Stănică începe a chiui și striga cît îi lua gura :

— Săriți că mă înec ! Săriți că mă înec !

Vodă aude strigătul și întreabă că cine o fi strigînd așa, că se înecă !

— Cine să fie, îi răspunde un ofițăr, ia vreun mojic s-a fi înecînd !

— Dacă-i așa, mergeți înainte !

Da Stănică văzînd că nu-i dă nime ajutor, începu a striga :

— Săriți că se înecă ficiorul Spatariului ! Săriți că se înecă ficiorul Spatariului !

Vodă auzi iar și iar întrebă pe ofițăr :

— Da acu parcă strigă altă ceva ? Ia auzi ce strigă !

— Acu strigă că se înecă ficiorul Spatarului, măria-ta !

— Cum se poate !? Ș-apoi tocmai asta-i moșia Spatarului meu ! Degrabă să sărim cu toții, să-l scăpăm !

Și strigă la surugii și oprește caii, și se scoboară cu toții, și-și leapădă Vodă straiele, și ofițerii, și

boierii cu toții tij[1] și se arunc cu toți în apă și înot pînă ce ajung la Stănică, care începuse acu a înghiți la apă, fără de sete.

Și cu nevoie mare îl scot pe Stănică la mal, și-l îngrijesc, și-l învălesc în straie de-ale lor de-l usucă, și-l aduc la cunoștință.

Cînd Stănică își vine mai bine în fire, începe Vodă a-l întreba :

— Ei, da ce mai face tătuca matale ? Mămuca matale ? Cum de ai venit singur să te scalzi la iaz ?

— Apoi, să vezi fîrtate, îi răspunde Stănică : Tătuca s-o dus la iarmaroc să vîndă o scroafă cu opt purcei, mămuca s-o dus la prășit popușoi și eu am lăsat cei zece porci ce ne-o mai rămas, să pască colo după deal și am tras o fugă pînă la iaz, să mă mai răcoresc.

— Cum, da tu nu ești ficiorul Spatarului ?

— Ba-s ficiorul lui Gavril Spatariu care face cele mai bune spate de războaie din tot satul !

Cînd văzu Vodă cu cine are a face, cîrni din nas rău, zise ofițerilor să dezbrace iute pe mojic de straiele cu care-l învălise și se sui în radvanu lui, și porni înainte pufnind și mornăind.

Iar Stănică, privind în urma călătorilor, se miera grozav de strălucirea straielor lor ș-a surugiilor, și zicea așa :

— Mă ! că mulți și mîndri nînași am mai avut și eu în ziua de az !... Numai că nu ni-o dat macar un testemel sau un piticel de cumătrie, calicii dracului !

B., pp. 37—38.

[1] De asemenea (n. ed.).

Într-un sat, demult, venise un om și se pripășise cu toată gospodărioara lui, cam la o margine, unde e mai puțin zgomot și mai multă liniște pentru un om străin ca dînsul. Aici stă el un an, stă doi — liniște ! liniște ! —, dar așa fel de singurătate nu-i de loc bună. Căci străinul acesta nu era băgat în seamă nici de fel de către oamenii satului. Parcă ar fi fost o slugă a jitarului ! Ba, ce zic eu ! Nici așa !... Mă rog, nu-i dădea nimeni nici bună ziua. Se ducea doar și el adesea prin sat, pe la cea crîșmă. Degeaba ! Nu-i zicea nimeni nici mîr. Cîine să fi fost și tot ar fi intrat cineva în vorbă cu dînsul. Doar nume îi dăduse oamenii și atîta tot. Îi ziceau : *Nebăgatul-în-seamă*. Și nu se uita nimeni la el. Își spunea bietul om : „Măi, parcă-s al dracului, așa nu caută nimeni să mă ieie în seamă ! Te miri că mi-au dat și o poreclă ; dar, lasă, este o vorbă : «nu-i destul că-i urîtă, încă o mai cheamă și Marghioala !» Am să mă fac și eu al naibei, că altfel, văd că nu mă ia nimeni în socoteală !...“

Zicînd așa, se duce *Nebăgatul-în-seamă* la primărie. Acolo era lume multă adunată ; și cum stătea primarul între slujbași, omul nostru zice :

— Bine, cucoane ! Ce dreptate este asta ? Cum de nu mă bagă nimeni în seamă ? Cum așa ?

Primarul a prins a rîde și a prins a rîde și toată lumea de la primărie ; ba și oamenii din sat, de vreme ce *Nebăgatul-în-seamă* striga de-i pocneau urechile.

— Iaca e dreptate, zise primarul. Cum ? Tu nu știi că ești *Nebăgatul-în-seamă ?* Cum dar mai vrei să te bage lumea în seamă ?...

— Așa merge treaba ?

— Așa !

— Și cum ? Adică sunt eu om prost, om nebun ; ce sunt de nu mă bagă în seamă lumea ?...

— Poate c-o fi și așa ! răspunse primarul. Și rîdeau în hohot și-n lacrimi cu toții.

Omul nostru face :

— E, hei ! Nu-i așa, oameni buni ! Rîdeți d-voastră, fiindcă mă țineți pe mine așa de prost... Dar ia să văd : care dintre d-voastră, cuminților, ați fi vrednici să vă apucați în rămășag, că veți putea sta la masă cu boierul satului ?...

Oamenii tăcură.

— Ei, care ?

Oamenii iar tăcură. Dar primarul, rîzînd, zice :

— Poate tu, măi *Nebăgatule-în-seamă !*

Și rîdeau toți.

— Iaca, chiar eu ! strigă *Nebăgatul-în-seamă.* Chiar eu ! Da, da !...

— Tu ? îl mai întreabă primarul.

— Eu !

— Haide la rămășag !

— Haide !

— Pe cît ?

— Pe-o pereche de boi !...

— Pe-o pereche de boi !

— Și ai să stai tu la masă cu boierul ?

— Am să stau. Dacă nu, îți dau o pereche de boi ! zise *Nebăgatul-în-seamă.* Și cum lumea se uita cu gurile căscate, se duse întins la curte. Boierul, tocmai atunci stătea la masă. Omul, într-un suflet, strigă :

— Cucoane, cucoane ! Stăi să-ți spun o veste mare !

— Ce-i, măi ?

— Cucoane, stăi, că mi se moaie picioarele!... O veste mare...

— Ce-i, măi ?

— Stăi, cucoane ! Cucoane, am găsit pe moșia d-tale o comoară mare, mare !

— Apăi, ia stăi, bre omule, ici și mi-i spune...

— Nu, că mă duc s-o aduc degrabă...

— Nu, măi... Stăi ici, pe scaun și spune-mi, unde ai găsit comoara și cînd ?

În sfîrșit, omul nostru s-a așezat binișor pe scaun și, mai din una, mai din alta, pe urmă a prins suflet și s-a așternut la spus vestea după comoară... Zice : „Iaca, așa o căldărușă cu bani, așa, așa..." Boierul nu mai putea de bucurie și, pe urmă, l-a poftit să mănînce și omul. Și omul nostru era băgat în seamă ! Mînca el mai cu poftă decît boierul, căci acesta se gîndea tot la bani, pe cînd *Nebăgatul-în-seamă* n-avea nici o grijă ! Nu după multă vreme, iaca vine și primarul, cu notarul. Dau ei să intre sus. Slugile îi opresc.

— Dar de ce ne opriți, măi ?

— Nu... Căci cuconașii stau la masă acum... mai așteptați ceva !...

— Care cuconași ?

— Al nostru și cu mai unul, musafir nou.

— Măi, ce musafir nou ? Poate o fi tocmai *Nebăgatul-în-seamă !* zice primarul.

— Chiar el o fi ! — zice și notarul.

— Ce nebăgat în seamă ? strigă o slugă. De-ați fi și d-voastră așa ! Că el e cel mai întîin acum băgat în seamă !...

Crăpa de ciudă bietul primar. Căci *Nebăgatul-în-seamă* căpătase și un rîndișor bun de straie de la boier și acum ieșea să se ducă după căldărușa cea cu bani. Și tot căldărușă s-a făcut ! Boierul s-a ales cu atîta că a stat la masă cu *Nebăgatul-în-*

seamă. Nebăgatul-în-seamă însă a cîștigat nu numai că a stat cu boierul la masă, dar a luat încă și de la primar o pereche de boi. În satul său, astăzi, alții sunt nebăgați în seamă. El s-a închiaburit și-i poartă cinstea toți oamenii, încă și din alte sate și, cine-și mai aduce aminte, adesea zice despre dînsul : „Măi ! Strașnic om o fost și-acela ! Că a stat la masă și cu boierul satului !"...

Altfel rămînea bietul om străin, cum e de obicei în lume, un Nebăgat-în-seamă.

C-o minciună boierească
Treci în Țara Ungurească.

P. D., A., pp. 56—61.
Plăsinești-Dorohoi

CELE ZECE PORUNCI

Pe vremea lui Nicolaie-vodă Mavrogheni, născîndu-se război între turci și austrieci, Muntenia a suferit cumplit din pricina războiului și a slugărniciei lui Vodă. Între alte multe greutăți de care se plîngea țara, era mai ales căratul celor necesare, din Muntenia, pentru întreținerea fortărețelor turcești de pe malul bulgăresc al Dunării.

Nelegiuitul fanariot nu se mulțumise să ia numai pe țărani de la lucrul cîmpului și să-i poarte veșnic pe drum, cu averi încărcate pe căruțe, ci făcuse ce nu făcuseră alți domni pînă la el, silise chiar și pe preoți să îmbrace haine de salahori și să încarce mărfuri în porturi, ca hamalii. Bisericile rămăseseră pustii și morții erau îngropați păgînește, fără preoți, căci preoții erau pe drumuri cu zahereaua turcească.

Mitropolitul Cozma nu îndrăznea să spună lui Vodă că face mare păcat punînd pe preoți să fie

hamali ; iar marele vornic Dumitru Ghica, tata lui Grigore-vodă Ghica, nu știa, bietul, unde-i stă capul de multe necazuri și n-avea vreme să se gîndească la preoți. Cine să abată gîndul lui Vodă, dacă nu îndrăzniseră cei puternici ?

Și cu toate acestea, Vodă și-a schimbat gîndul și a poruncit să nu se mai ia preoți în salahorie. Iar cine a îndrăznit să-i abată gîndul a fost un preot din Muscel. Și iată cum :

Într-o zi, Vodă zărește printre țăranii care mîncau și ei de-o parte, salahorii cu căruțele încărcate, pe un țăran cu barba albă pînă la brîu, pe care cei-lalți țărani îl aveau, după semne, în mare cinste.

— Frumos bătrîn, zise Vodă către Mitropolit. Și chemă pe țăran la sine. De cîți ani ești, moșule ?

— De 80, măria-ta. Numai popă sînt de vreo cincizeci de ani.

— Da ce popă ești tu ?

— Popă, măria-ta. Ne-au luat și pe noi să cărăm zahereaua.

— Minți, bătrînule ! zise Vodă.

Mitropolitul îngălbenise iar boierilor li se făcuse inima cît un purice.

— De ce să mint, măria-ta ? Sînt popă.

— Dacă ești popă, spune cele zece porunci ale bisericii !

— Să spun, luminate doamne. Și preotul începu să numere pe degete așa : Adacle, Vidin, Lom, Rahova, Nicopole, Șiștov, Rusciuc, Hîrșova, Brăila și Măcin.

— Păi bine, popo, strigă Vodă, acestea sînt cele zece porunci ?

— Acestea, măria-ta. Căci poruncile date de Moise le-am uitat de cînd ai ieșit măria-ta cu alte zece porunci și ne silești să cărăm zahereaua la cele zece cetăți turcești.

— E, bată-te, popo ! Și nu te temi să-mi spui toate acestea ? zise Vodă rîzînd. Uite, aici e Mitropolitul țării. Te dau pe mîna lui să te învețe el care sînt cele zece porunci ale bisericii.

Și poate de rușinea Mitropolitului, ori Dumnezeu știe de ce, Vodă a chemat pe marele vornic și i-a spus să trimeată porunci la toți ispravnicii din țară, ca să scutească pe preoți de salahorie.

Și au rămas de atunci scutiți. Mitropolitul nu mai putea de bucurie și nu știa cum să mulțumească preotului din Muscel, că l-a scăpat din încurcătură, căci fără acest preot îndrăzneț la vorbă, nu era chip să scape pe preoți de salahorie. Drept răsplată, mitropolitul a făcut pe preot protopop și i-a rămas prieten cîte zile a trăit.

I., pp. 20—22.

AGA ȘTEFAN CATARGI

Mihalache Sturza, domnul Moldovei, chemă într-o zi la dînsul pe cumintele boier Ștefan Catargi și-l întrebă :

— Ștefane, vrei să te fac agă ?

— Dă, măria-ta, știu eu ! Ți-oi aduce răspunsul mai de-apoi.

Boierul s-a dus acasă să-și întrebe jupîneasa.

— Uite, Bălașo, așa și-așa ! Ce zici ?

— Ce să zic, Ștefanache ! Te-aș îndemna să-ți cauți de treabă și să te astîmperi ! Boierie-ți trebuie ție ?

Boierul însă nu-şi ascultă jupîneasa, ci merse la Vodă şi-i spuse că primeşte să-l facă agă. Vodă Mihalache se bucură foarte.

Vin după asta frămîntările din zilele Unirii, cu Alecsandri, Costache Sturza, fratele domnului, şi alţii. Aceasta nu-i plăcea lui Vodă şi într-un rînd, aflînd că boierii de seamă ţin sfat în casa fratelui său, trimise pe aga Ştefănache Catargi să iscodească, să vadă ce este şi să vină cu răspunsul.

Aga pleacă, bate la uşa lui Costache Sturza. Costache îi iese înainte şi, ştiindu-l om cuminte de altfel, îl întrebă :

— Măi Ştefanache, tu ai venit la mine ca agă ori ca prieten ?

— Ca prieten.

— Ei, atunci, intră înăuntru !

În casă, boieri tineri şi bătrîni, tineri mai ales, cari, cum îl văzură pe Catargi, îndată dădură vorba pe altă limbă. Aga stătea şi asculta dar de priceput, pace ! Îşi ia ziua bună şi plecă să spună veste mare lui Vodă.

Cum ajunge la curte, Vodă Mihalache îi şi iese înainte.

— Ei, agă, ce-ai aflat ?

— Ce să aflu, măria-ta ! Nimica toată.

— Şi de ce ?

— Apoi, dacă nu vorbeau moldoveneşte !

— Ptiu, diavole, ieşi afară !

Iar aga Ştefănache Catargi, ieşind, ar fi zis cică :

— „Na, na, na,
Măria Ta,
Bine-a zis Bălaşa mea !“

P., F., pp. 57—59.

Era cam pe la 1850, pe vremea cînd Alexandru Ghica-vodă domnea peste țara Moldovei.

Voievodul, dorind să-și cunoască mai bine țara ce o cîrmuia și să vadă mai de aproape păsurile și necazurile locuitorilor, a pornit să cerceteze în de-amănuntul pămîntul Moldovei. Într-una din zilele frumoase de primăvară, apucă și drumul de pe apa Milcovului, la deal, spre ținutul Vrancei.

Auzise Vodă că plăieșii lui Ștefan cel Mare trăiesc mai altfel decît ceilalți supuși ai săi.

Răzeșii Vrancei, avînd în stăpînire munții acestui ținut, lăsați lor danie de Ștefăniță-vodă printr-un uric scris cu litere de aur pe piele de vițel, drept răsplătire pentru vitejiile strămbunilor în luptele ce avusese cu cotropitorii de pe atunci ai Moldovei, duceau într-adevăr o viață mai tihnită, pe dealurile și văile de la poalele munților.

Aveau vite multe și mai cu seamă turme de oi ce pășunau tot timpul verii prin poienile și golurile munților, acoperite cu iarbă verde și moale ca mătasa.

Foarte cu greu a mers Vodă Ghica cu ceata lui de curteni și logofeți, pe drumul îngust și neregulat de pe apa Milcovului, înfundîndu-se tot mai mult în inima pădurilor și de-abia putînd înainta pe albia pîrîiașului Reghiu, o vale strîmtă cu maluri înalte și multe cotituri, pe unde rar de mai răzbate soarele și cari din ce în ce se strîng mai mult, părînd că se înfundă și drumul dispare în inima codrilor, aceasta fiind singura cale pe unde băștinașii din colțul de sud al Vrancei se putea[u] coborî în orașul Focșani, pentru treburile lor.

Iar cînd a ajuns pe muchea dealului Reghiu, deasupra satului Năruja, a răsuflat adînc minunîndu-se de priveliștea frumoasă ce i s-a desfășurat înaintea ochilor. Aici, valea largă și mult mai așezată a Zabalei, pe prundul căreia apa curgea nu atît de zbuciumată, unindu-se cu aceea a pîrîului Năruja, cum și podișurile : Podul Năruja, a Peticului, Martaiului, Meșca și celelalte, frumos acoperite cu fînețe verzi, au fermecat privirile călătorilro sătui de drumul rău și singuratec de pînă aici.

În vîrful dealului, voievodul a fost întîmpinat de o ceată de călăreți, vrănceni, voinici și înalți ca brazii, cu părul lăsat pe spate, îmbrăcați cu sarici de lînă și cu căciuli rotunde și mari în cap, cari, închinîndu-se înaintea stăpînului lor ce a venit să-i vadă, s-au lăsat apoi cu toții pe coasta dealului, spre sat.

Încîntat de plaiurile Vrancei, Vodă Ghica s-a oprit un moment locului, pe costișa dealului, și fără să ceară cuiva vreo lămurire, puse arma la ochi descărcînd un foc într-un viței ce pășuna prin apropiere, împușcîndu-l pe loc.

Toți cei de față rămaseră trăsniți la întîmplarea aceasta, căci nimeni nu-și da cu ideea din ce pricină făcuse voievodul lucrul acesta, iar el, uitîndu-se vesel la mulțime, glăsui :

— Nu vă temeți, că nu-i nimic ! Vreau să mi se aducă proprietarul vițelului aici.

Era al unei femei bătrîne, baba Rada, care fu adusă pe loc în fața domnitorului.

Vodă scoase atunci o pungă cu galbeni și, întinzîndu-i bătrînei, îi zise :

— Primește, bătrînico, banii aceștia de la mine, pentru juncul pe care ți l-am împușcat, ca să-ți

cumperi în loc boi de jug. Să nu fii supărată, căci am voit numai ca să vă amintiți de mine.

Baba, abia clătinîndu-se, căzu la picioarele voievodului și mulțumi cu lacrimi pentru comoara dată. Apoi, în chiote și strigăte de bucurie, întreg alaiul s-a lăsat spre sat, unde oaspeții au rămas pînă a doua zi la Polcovnicu Ioniță, care era zapciu al Vrancei, în vremurile acelea.

Și de atunci vrăncenii i-au dat voievodului Ghica numele de : Împușcă-Vițel.

H., P., pp. 15—17.

DE FRICA LUI ȘTIRBEI

Pe vremea lui Știrbei-vodă se afla ca ispravnic, sau cum s-ar zice azi, prefect, la Romanați, un boier mare din localitate, care era bine văzut la Curte și care îndeplinea toate condițiile cerute de Regulamentul Organic : să fie de neam mare și să aibe moșii multe.

Acest ispravnic, vă închipuiți, carte nu prea știa, în ale administrației nu se prea pricepea dar știa să înjure și chiar să bată din picior la slujbașii cei mici și săraci. Ca director al prefecturii era un biet fiu de negustor, cu oarecare învățătură, însă foarte deștept și isteț ; acesta ducea greul ; el cîrmuia condicile, delele [1], otnoseniile [2] ; cunoștea toate ispisoa-

[1] *Delă* — pricină, proces (n. ed.).
[2] *Otnosenie* — raport oficial (n. ed.).

cele [1] și matrapazlîcurile calmegiilor [2], cenuserilor [3], șefilor de masă, cinovnicilor [4] etc. Dar era de neam prost și prefectul, cu prilej, cu vină sau fără vină, îl înjura la fiecę clipă, în plină cancelarie, de față cu obraze și chiar cu iznafi [5] și mojici.

Băiatul le înghițea pe toate și tăcea că n-avea ce să facă.

Vine însă odată ștafetă la Caracăl, că Vodă Știrbei va sosi în curînd acolo, ca să facă inspecție administrativă.

Mare mișcare în tot orașul ! Știrbei era cunoscut ca om foarte aspru și care nu ierta, nici nu îngăduia măcar cea mai mică neglijență.

Prefectul vine la prefectură emoționat și-i spune băiatului, adică directorului prefecturii :

— Ai auzit, mă ?

— Ce, domnule ispravnic ?

— Vine Vodă la noi în oraș.

— Vai de mine !

— De ce te vaiți ?

— Păi știi d-ta, domnule ispravnic, cine e Știrbei ?

— Cine e ?

— Vai de păcatele mele, ne mănîncă de vii !

— Ce tot spui, mă ?

— Pe cinstea mea !

— Ce e de făcut ?

— Ce să facem... Cum ne-o fi norocul...

— E aspru ?

---

[1] *Ispisoc* — document, hrisov, vechi act domnesc scris slavonește (n. ed.).

[2] *Colmegiu* — scriitor de cancelarie (n. ed.).

[3] *Cenuser* — copist ; cel care punea cenușă pe hîrtiile scrise cu cerneală (n. ed.).

[4] *Cinovnic* — slujbaș inferior, un fel de instructor administrativ (n. ed.).

[5] *Iznaf* — aici : meșteșugar, breslaș (n. ed.).

— De speriat !... Pe unde a mai fost a băgat în răcori pe toți !

Și directorului îi rîdea mustața de bucurie că are prilej să smerească puțin pe ispravnic, care îl plictisise cu înjurăturile.

— Ia ascultă, să mă fac eu că sînt Vodă, iar tu ispravnic în locul meu. Să-mi răspunzi la întrebări, ca să mă obișnuiesc.

— Bucuros.

Prefectul ieși afară și reintră apoi cu ifos, zicînd :

— Bună ziua, domnule ispravnic !

Directorul se sculă în picioare, salută cu respect și-i răspunse :

— Mă închin cu toată supunerea măriei-tale.

— Ce mai e pe aici ?

— Bine, măria-ta.

— Treburile merg bine ?

— Găitan, măria-ta.

Apoi tăcu.

— Păi, să-mi dai voie să-ți spun că Știrbei nu vorbește așa.

— Dar cum ?

— Altfel.

— Atunci, fă-te tu Vodă și eu ispravnic și vino de mă întreabă.

— Bucuros.

Directorul ieși pînă afară, fumă o țigară și reintră în cancelarie cu un ifos de nedescris.

— Bună ziua, d-le ispravnic !

— Mă închin măriei-tale !

— Dar ce porcărie de oblăduire e în județul ăsta ? Drumurile ca vai de lume ! Era să-mi frîng gîtul... Orașul murdar și întunecat... Cîte școale aveți ?

— În oraș, două ; prin sate, ici-colo cîte una.

— Cîte felinare aveți în oraș ?

— Treizeci cu lumînări de seu.
— Cîte spitale aveţi ?
— Unul singur cu zece paturi.
— Birurile se încasează regulat ?
— Foarte regulat.
— Arată-mi condicile, te rog !
— Numaidecît.

Şi ispravnicul se repezi la maldărul de condici ca un tînăr şi le aduce pe masă.

— Ce e batjocura asta ? Scoarţele rupte, foile terfelite... Hai ?

— Sunt vechi, măria-ta.

— Vechi ? Ia deschide la fila 37 !

Prefectul deschide cu frică.

— Ce însemnează, hoţule, răzăturile astea de briciu ?

— Erau ţifrele scrise reu şi le-am dres.

— Le-ai dres ? Dar picătura asta de cerneală de la total, ce însemnează, pungaşule, hoţule !

Şi începu să-i tragă prefectului nişte înjurături surugieşti, mai abitir decît ale prefectului.

— Te bag în puşcărie, hoţule, pungaşule !

Prefectul tremura şi cerea mereu iertare, pînă ce, dezmetecindu-se, se resti la director :

— Ia ascultă, măgarule ! Înţăleg să mă înjure Vodă, dar nu un pîrlit ca tine !

Şi-l luă el la înjurături...

Dupe Teleor : *Hazul satelor*, nr. 3, martie 1910, supliment la *Gazeta ţăranilor*.

P. D., B., pp. 35—40.

DESPRE HAIDUCI[1]

[1] *Cu toate că legendele despre haiduci sînt numeroase, în antologia noastră am cuprins numai cîteva. Aceasta deoarece puține sînt cele mai închegate epic și mai individualizate, mitul haiducesc circulînd deopotrivă pe seama tuturor celor care au avut această îndeletnicire. Ca în nici un alt caz, legendele haiducești trec cu mare ușurință de la un erou la altul, dată fiind comunitatea de sens social pe care lupta acestor eroi a avut-o. Cum s-a putut vedea și din nota la* Novac, *mitul haiducesc are o circulație mai largă decît cea națională (n. ed.).*

RĂDOIȚĂ HAIDUCUL

(Poveste populară de pe Valea Timocului)

Printre cei mai vestiți haiduci ai Timocului, a cărei faimă și acum se cîntă de cîntăreții populari, este Rădoiță haiducul. Isprăvile și faptele lui viteje̦ști din timpul turcilor sînt cunoscute cu de-amănuntul, tot așa de bine ca și a celorlalți frați de cruce ai lui : Stîngă, Velcu și Zdrelea.

Se duse vestea departe despre puterea și meșteșugul lui, cum se lupta Rădoiță, încît pașa de la Vidin adună o mare oaste, ca să-l prindă.

El însă se plimba prin munții Balcanilor, ca o căprioară, trecînd încoace și dincolo peste Timoc, fără să-i pese de cineva.

Dar se întîmplă odată că el a fost prins de turci, prin trădare. Și atunci turcii hotărîră să-l omoare. După ce l-au condamnat la moarte, Rădoiță se rugă de pașă ca să-i dea drumul să-și facă și el ultima rugăciune, spre a-l împărtăși preotul după datina strămoșească.

Dar, după ce se terminară toate aceste, Rădoiță reuși să lege pe preot cobză, îi îmbrăcă hainele lui și zise turcilor :

— Poftiți acum că Rădoiță e gata de spînzurat ! Și în timpul acesta, scuipîndu-și în tălpile picioa-

relor, spune : „Rădoiță mă cheamă !", și-o rupse din nou în munți.

Văzură turcii că au fost păcăliți și jurară că se vor răzbuna. Mult timp l-au căutat pe Rădoiță dar n-au putut să-l prindă, căci el se preschimba în tot felul.

Atunci cadîna lui pașa din Dii se hotărăște să dea 1.000 lire turcești celuia care-l va prinde. Rădoiță, știind pe turci că sunt turlaci, se gîndi să le mai joace încă o poznă și se duse la badea Niță, om sărac luciu, din satul lui natal, și îi zise :

— Niță, vrei tu să te îmbogățești ?

Bietul om, cînd îl văzu pe Rădoiță, îngheță de frică.

— Vai de măiculița mea ! M-a ferit Dumnezeu ! răspunse Niță.

— Ce, nu vrei să mergi cu mine ? se răsti Rădoiță la el.

Badea Niță tremura vargă, de nu știa ce să facă. În fine, se duseră ei pînă la oraș și turcii deteră 1.000 de lire sărmanului Niță, și pe Rădoiță îl băgară la închisoare.

Bietul om își făcu cruce și rugă pe Atotputernic să dea sănătate și putere lui Rădoiță, ca să scape din nou din mîinile basibuzucilor.

Ei, iată că turcii îl pedepsiră din nou pe Rădoiță cu moartea, dar mare le fu mirarea cînd auziră că el murise în închisoare. Cînd ereau gata să-l ducă la groapă, cadîna lui Osman Pașa spuse să nu-i facă nimic pentru că Rădoiță iar îi va înșela. Apoi se adunară la sfat și hotărăsc ca să-l supună la cele mai teribile torturi.

Îl pun în mijlocul orașului, și pentru a vedea dacă este mort, aranjază ca o horă de fete mari să joace în jurul lui, dar Rădoiță se face că nu vede și nu aude. Numai cînd a trecut pe lîngă el iubita lui,

a mișcat puțin din mustață și ea atunci s-a făcut că-i cade batista pe obrazul lui Rădoiță.

După aceea aduc un mare balaur din munți și-l pun pe pîntecele lui Rădoiță, dar șarpele, frate cu haiducul, pricepe că Rădoiță nu este mort și nu-i face nimic. Astfel, Rădoiță scapă și din ghiarele șarpelui.

Nu trecu mult și turcii hotărîră să facă foc pe pieptul lui Rădoiță, dar Dumnezeu avu grijă de Rădoiță, că atunci dete o ploaie mare, încît și din pericolul acesta scăpă.

Cadîna, nevasta lui Osman Pașa, tot nu vroia să se dea bătută și atunci spuse că Rădoiță să fie legat cobză și aruncat în Dunăre, dar el umflîndu-se rupse funiile de la mîini și de la picioare și ieși la mal, spre spaima turcilor.

În cele din urmă, turcii nemaiștiind ce să mai facă cu acest om, aduseră un cal mare și nărăvaș și-l legară de coada lui. Dar cînd să plece calul, Rădoiță, căruia atît îi trebuia, dintr-o dată se aruncă pe coama calului, ca un fulger, și le spuse din zbor turcilor : „Să ne vedem sănătoși !"

Nu trecu mult timp și Rădoiță coboară din nou din munți. Îmbrăcat în haine de derviș [1], se duse în palatul lui Osman Pașa, unde cadîna lui îi dete multe și scumpe daruri, spre a se ruga Domnului pentru păcatele ei, căci mult l-a chinuit pe Rădoiță.

La ieșire din palat însă, Rădoiță lăsă să se strecoare un bilețel în care spunea că dervișul a fost însuși Rădoiță. Cadîna, de spaimă, a căzut bolnavă. Zi și noapte ea îl visa pe Rădoiță.

Într-o zi însă, prefăcîndu-se în cerșetor, intră pentru ultima oară la Osman Pașa în palat, unde îl tăie pe el și pe cadînă.

[1] Călugăr musulman (n. ed.).

Pînă și-a dat sufletul, Rădoiță a trăit în munții Timocului, apărînd cu tărie pe creștini și nevoiași. Cîntecele populare românești, în zilele de sărbătoare, ne amintesc și acum despre viața lui zbuciumată de haiduc.

I, XIV, 1935, nr. 2, pp. 62—63.
Auzită în com. Rahova, jud. Vidin

[PINTEA VITEAZU]

Pinte Viteazu, cînd o fost iel fecior holtei, iel o fost sărac. O mai avut iel un frate încă. Bogăt, că frate-său iera mai bătrîn. S-o băgat slugă. Da o mărs la orice boier, mare boier tare, ș-o spus boieru, i-o dat orice corciuri să le tragă din pămînt cu rădăcini cu tătu. Iel s-o dus ș-o tras ce-o tras, da puțîn o tras. Da o mărs frate-său ala, Pinte, p-acolo. Atunci nu l-o știut nime cîtu-i iel de tare și de viteaz. Dac-o mărs acolo, da o dzîs :

— Ce faci, frate ?

— Lasă-mă, amaru mieu, că-s năcăjit !

— Ț-oi agiuta eu să le tragi !

Iel atuncenică o mărs la lemn, la cîte unu odat, și numa o mînă o pus pă iel și tătă o scos afară din pămînt. Da fratele lui s-o tare nărăzit că ce putere are. Da o dzîs Pinte :

— Io trag, da spune c-ai tras tu și nu spune la boieri că io am tras, că pe mine nu mă ști nimeni că ce putere am io.

Ș-apoi o tras tăte corciurile, tăt gozu ala și l-o mînat Pinte acasă pă frate-său, la boier. Ș-atunci i-o dat boieru oleac de madzăre cu oțăt ș-o mîncat

ș-orce pchită tare. Și dup-acea o mărs Pinte iar la iel.

— No, ce ț-o dat să mînînci, boieru ?

— Lasă-mă, frate, dzîce, nu mă năcăji, năcăjit bogăt io !

Și i-o spus ce i-o dat.

— Mă frate, spune-i tu așa boierului că pe sară să-mi găte cindzăci dă mii. O fost mulți bani atuncenică.

Și s-o dus Pinte la boier. Ș-o spus la boier că dipce nu crede la omu sărac și i-o dat madzăre cu oțăt ? Pentru aiasta să dai cindzăci de mii. Atuncenică i le-o gătat și le-o dat. O mărs acasă la tată-său. Și pe cela frate l-o dus. Ș-atunci o lăsat banii la tată-său.

— No, tată, ice, să trăiești cum ei pute cu banii ăștia, că noi merem mai departe.

Ș-atuncenică iei s-o luat și s-o dus. S-o dus pînă la Baia-Mare. Ș-acolo o fost tare mare oameni gazde, grofi, avuț. Numa o mărs și : „Dă atîta o atîta", cîte douădzeci de mii, cîte o sută de mii. Ș-o fost musai să deie că, dacă nu, îl omoară. Ș-apoi i-o dat. Și ferind pe frate-său de moarte, că i-o dat la frate-său și l-o petrecut acasă, ca să trăiască cu tata lui. Și iel o rămas sîngur. Dup-acea o rămas în oraș. Acolo, iel, ș-o prins așa o drăguță și o stat cu ea cam un giumătate de an. Da amu, iel ce-a făcut baiu în oraș, tăt nu l-o putut potroca [1] nime. D-apoi drăguță-sa aia, o spus așa ședzînd la masă :

— O mă omor, o fac oriceva dacă nu-mi spui din ce-ț stă puterea !

[1] *A potroca* — a face mărunt (n. ed.).

No, apoi iel :

— Auzi, dzîce, dragă, nu-ț mai spui, că nu pot să-ț spui ! Că io dacă-ț spui ție, atunci mă omoară, da și eu te omor pe tine !

Ș-apoi n-o putut, că i-o fost drăguță bună. Ș-o fost un domn în oraș ș-o dzîs că iei i-o da un mîlion, numa să spuie că din ce-i stă puterea, cum să-l poată omorî pe Pinte. Bogăt că iel n-o avut ce face, numai i-o spus. Dzîce :

— Puterea mea, fătu mieu, din puțîn stă : nouă grăunțe de grîu de primăvară și nouă grăunțe de madzăre albă. Și două cuie din potcoava calului de mîndz, dinainte la pichioru stîng. Apoi acele dacă le-o băga în pușcă și m-a pușca su mîna stîngă susuoară, atuncenică și io îs gata !

Și s-o dus la oraș. Și cînd o suit domnii în turnu besericii și de-acolo o stat domnii a pușca. Și un domn, ala la care-o spus drăguța, ala așa l-o tîlnit că tomna-n susuoară su mîna stîngă. Atunci iel o dzîs așa :

— No, gătatu-m-ați și pe mine de pe lume !

Iel s-o dus acasă la drăguță ș-o și omorît. Iel, da o-ngropat. Și iel ș-o făcut copîrșeu [1] ș-o avut un topor de nouă măji [2]. Iel ș-o făcut și groapă în pchiatră. Ș-atunci s-o pus în copîrșeu și cu toporu ala o dat în pchiatră că și muchia toată s-o băgat în pchiatră și s-o astupat toporu. Și o dzîs așa, c-atunci să nască fecior ca iel, cînd a ieși toporu lui afară.

A. L., 1932, pp. 182—183.

[1] Sicriu (n. ed.).
[2] Măsură de o sută deca (n. ed.).

O mărs un om în Ardeal după mnilă, să capete bani, să facă beserică în Ieud. Și s-o dus pînă pe hotar ș-atuncia s-o tîlnit cu Pinte Viteazu, omu cela, că ghinea călare și s-o scoborît gios de pe cal și o împlîntat sabia-n pămînt și o pus căpeneagu [1] pe ea. Și l-o-ntrebat pe om că unde merge. Omu o dzîs :

— Ieu mă duc în Ardeal, după mnilă, să facem beserică, că síntem săraci și n-avem cu ce s-o facem.

Atunci Pinte l-o oprit pă om să nu margă și i-o dat bani. După ce i-o dat bani, o mai ghinit doisprece ortaci de-a Pintii și i-o dat și-aceia oarecît la om și l-o mînat înapoi, că să facă beserică și o dzîs să o facă, la doi ani să hie gata, că iel a me[rge] și a vedea cumu-i. Și la doi ani s-o-ntors înapoi și o vădzut că-i bine, gata. Și ș-o scris numele pe ea. Și astădz ie scris acolo numele Pintii.

După aceea, la oricîtă vreme, o mînat Pinte pe ortacii lui în Baia-Mare, după piită, după sare și după vin de cel mai tare. Ș-atunci pe ortaci i-o prins domnii și le-o dat bani ca să-i spuie puterile. Și i-o spus puterile lui că cum stau. Puterile lui o fost așa, că cu nouă grăunțe de grîu și cui din potcoava harmăsarului, cu alea pot pe iel să-l pușt cine l-a pușca. Și dup-aceea, iel o vădzut că nu mai vin ortacii lui și s-o luat și s-o dus iel în Baia-Mare. Și ceia i-o fost spus la domni puterile lui, că cum să-l pușt și cînd o sosit iel în Baia-Mare, o deschis poarta cu mîna stîngă și l-au pușcat.

[1] *Căpeneag* — haină de ploaie (n. ed.).

Dar iel, pentru aceea, tăt n-o murit pînă nu ș-o horit horile ș-o-mblat cu piatra morii-n baltag, de-a umăr. Și apoi o murit și s-o dus acolo la munte ș-o-mplîntat băltagu-n piatră și o dzîs că atunci să nască alt fiu ca și iel, cînd va ieși băltagu din pchiatră. Dzîc oamenii că-i clătit băltagu. Ș-acolo, la mormînt, o pus patru bradz. Amu, iel acolo-i ș-amu. Și orașu Baia-Mare o fost îndatorită să plătească o mierță de galbeni în tot anul, dare, adecă porție pentru iel, pentru ce l-o omorît. Apoi așa s-o audzît că i-o plătit, da acuma nu știu.

Ion Mușlea culege din Cărmăzana — de la Grigor Homa, 58.

A. I., 1932, pp. 67—68.

VASILE-CEL-MARE

Sătenii din Crucea (comuna Broșteni, județul Suceava) pomenesc des în vorbirile lor despre trecut, pe un haiduc cunoscut sub numele de Vasile-cel-Mare, iar povestea lui se știe pînă și de copii. Din cei cari trăiesc nu l-a apucat nimeni, căci a trecut hăt mult peste suta de ani de cînd a haiducit Vasile-cel-Mare. Viața și faptele acestui om, așa după cum se povestesc, sunt vrednice de cunoscut.

Vasile-cel-Mare era de fel din satul Ciocănești, cum spun unii, iar după cum spun alții, din satul Boului. Amîndouă satele sînt în Bucovina. În urma unor hoții făcute în Cîmpulung (Bucovina) cu to-

varășii săi : Ștefan Rusu și Andrei Rusu, urmăriți de poteră, trec muntele Todirescu, vin în Crucea și se tocmesc slugă pe la oameni. Vasile-cel-Mare s-a apucat slugă la Gheorghe Cozan, care era vornicul satului pe vremea aceea.

Într-o zi, Gheorghe Cozan îi bănuiește lui Vasile-cel-Mare că de ce nu scoate afară niște poloboace cu curechiu ; era în vreme de toamnă. Atunci Vasile își suflică mînecile, scoate pietrele din poloboace, de pe curechiu, și, apucînd pe rînd cîte un poloboc, cu o mînă de sus și cu alta de jos, le-a scos pe toate afară.

Și Gheorghe Cozan și femeia lui, Sofronia Groasa, s-au minunat de puterea lui Vasile-cel-Mare și au început a prinde grijă.

În primăvară, Vasile și-a luat rămas bun de la Gheorghe Cozan și, fără să vrea a-și lua simbria, a plecat.

În drum, s-a oprit la o crîșmă în Gura-Negrii (Dorna), unde a băut în trei zile trei vedre de vin ; în această vreme pușcă cu pistoalele în gura cuptorului de săreau cărbunii din vatră în toate părțile.

Mai pe urmă s-a dus tocmai în Părăul-Pintei, la un om Furtună, unde s-a tocmit iar slugă. Tocmai se întîmplase să vie în sat o laie de țigani din prundul Iașului, și făceau multe neajunsuri oamenilor. S-au încercat ei să-i scoată, dar n-a fost chip, că erau mulți țigani și îndrăzneți din cale-afară. Era cam o săptămînă pînă în sfîntul Gheorghe, cînd oamenii se adunase la crîșmă să se sfătuiască pentru văratul vitelor. Din vorbă în vorbă ajung la țigani și nu le da în gînd cum să-i

scoată. Vasile-cel-Mare, care era de față, iese dintre ei, ia un gîrneț de fag și merge la un țigan, cerînd să-i facă o măciucă de fier. Țiganul, pentru plată, îi face bucuros, ba i-o și tocmește în gîrneț, legînd-o în patru verigi. Iese apoi de la țigan și plecînd printre corturi răstoarnă cîteva; țiganii se înșiră după Vasile care o rupe de fugă. Cînd i-a venit bine se întoarce și începe a-i pocni cu măciuca, așa că pe care cum îl pălea și cădea. Ceilalți din urmă au rupt-o de fugă înapoi, au luat corturile și ce mai aveau, și-au luat-o la sănătoasa.

Oamenii, de bucurie, au început care de care să dea vin și să-l cinstească, dar el n-a primit. Nici simbria de la Furtună n-a vrut s-o ia și a plecat. Și-a adunat tovarășii vechi și alții noi — cam 12 de toți — și a cutreierat munții de la hotarul Bucovinei: Muntele Lung, Goia, Băieșescul, prăpădind mai ales prin Humor, Cîmpulung și alte locuri din părțile acelea. Poterile îi urmăreau însă din toate părțile. O parte din tovarășii lui au fost prinși, între care și Crețu.

Cei rămași cu Vasile-cel-Mare s-au întors în Cruce, la Nichita lui Vasile al Nicului. Pe aici au umblat mai multă vreme, fără să se atingă de avutul oamenilor și fără ca să facă potlogării de rînd. De multe ori Vasile-cel-Mare ajuta pe necăjiți și nu suferea ca tovarășii săi să facă rău oamenilor. Cînd au plecat din Cruce, după ce au făcut cinste la crîșmă cu oamenii din sat, au văzut trei corbi:

— De-acu pierim, fraților, a zis Vasile-cel-Mare.

Au suit Grințieșul și s-au dus la fundul Bistriței din Ardeal, iar de-acolo pe munții Țibleșului, unde și-a cîntat Vasile cîntecul :

„Frunză verde iarbă mare,
Colea-n jos pe lîngă vale,
Trece-un căpitan călare
Cu trei sute de cătane,
După Vasile-cel-Mare,
— Stăi, Vasile, nu fugi
Că grea poteră te-ajunge !
— Las' potera să m-ajungă,
Că-s voinic, nu-s blăstămat.
Sunt voinic cu căpeneag
Știu poterii ce să-i fac.
M-oi pleca după un fag
Și-oi ridica un baltag
Și pe toți i-oi face praf.
Foaie verde măr mustos,
Rămîi Țibliș sănătos !
N-a fi astăzi, n-a fi miine,
Cînd oi mai călca pe tine !"

De aici s-a coborît la fundul Bistriței. Pe cînd mergea cu un tovarăș al său pe drum, urmărit de poteră, a fost împușcat de un comis care-l pîndea dintr-un cerdac. Tovarășul său l-a luat în spate și-l ducea, dar fiindcă-i ajungea potera, Vasile-cel-Mare a zis tovarășului său să-l lase pe dînsul, iar el să fugă, să nu-l prindă potera.

Un prost găsindu-l jos, i-a tăiat capul și l-a dus la Suceava, unde era cerut.

Rămășițe din timpul lui Vasile-cel-Mare se găsesc în dosul Tarnițelor (munte). Cînd umbla el în haiducie prin Bucovina, își avea făcut un bordeiu între stîncile cele mari de pe acest munte, unde se adăpostea de vremuri rele. Urme de-ale bordeiu-

lui se găsesc și azi. Se zice că o femeie din Gemene (Bucovina) a găsit multe odoare în bordeiul lui Vasile-cel-Mare, din Tarniți.

S., VII, 1898, pp. 105—106.

ION PIETRARIU

Ion Pietrariu n-o fost — să zici — sămînță de hoț. El, oameni buni, era fecior de gospodar. Tată-su era din Tîrgu-Neamțului, avea pămînt mult, vite multe și stîni de oi, numai ca a lui. Avea tată-su și meșteșug bun; era pietrar, da pietrar, nu ceva, de nu se mai găsea altul să-l întreacă. Dacă s-apuca de lucru, apoi nu lucra la fiecine, fără numai la boierii cei mari. Pe el îl chema Gheorghe Pietrariu, ș-avea doi băieți. Pe cel mai mare îl chema Toader și el altă nu făcea, făr-decît umbla la plug. Toată treaba cîmpului era în sama lui; iar cel mai mic, Ion, păzea oile.

Da se vede că de mic se cunoaște omul, pe ce drum are să meargă. Așa și Ion Pietrariu.

Amu, într-o zi se duce el cu oile pe-aproape de-un huciag. Se mai hodinește ce se mai hodinește... și numai ce într-un tîrziu sare ars, nu ceva. S-apucă și-și pune căciula în vîrful unei tufușoare, apoi se depărtează pe furiș și se dă cînd într-o parte, cînd în altă parte, să nu-l zărească cineva. Se-nvîrte mai pe depărtișor împrejurul tufei... și deodată se răpede la tufă, cum s-ar răpezi uliul la găini; pune mîna pe cușmă, o pune subsuoară și iarăși se uită în toate părțile, ca-n chip de pază.

Numai de-aieste isprăvi făcea Ionu meu, cînd se ducea cu oile. Lui i se părea că nu vede nimenea ce

face el; da oamenii vedeau toate drăciile lui. Şi cum n-aveau să vadă, dacă era ziua mare şi vreme de primăvară şi erau ieşiţi mai toţi în ţarină, la arat!

Amu, mai mulţi gospodari din Neamţ se-ntîlnesc cu Gheorghe Pietrariu.

— Domnu Gheorghe, Ionic-a dumnitale, cum băgăm noi de samă, nu calc-a om de treabă, că iacă ce l-am văzut făcînd!

Ce vorbă, foc s-o făcut moşneagul, că ce au ei cu băietul lui, să-i scoată nume rău şi hulă?

Amu, într-o sară vine băietanul cel mare de la arat.

— Ei, măi Todirică, gătit-aţi de arat, dragul tatei?

— De popuşoi am gătit, tătucă; da mai avem de arat ca o falce de hrişcă... şi n-om putea face treabă bună că s-o-ngroşăt fierele.

— Las' dragu tatei, n-avea grijă, că le-om subţia noi!

Moşneagul atunci luase mai la vo două sute de galbeni, şi pe lucru făcut, şi arvună, şi făr-de-aceea, avea o lădiţă plină numai de galbeni şi de napoleoni.

— Na, măi Ioane, cheiţa şi caută în lădiţă şi ie-ţi nişte parale, pune „cerăle" plugului în spate şi du-te la cutare meşter să ţi le subţie, c-auzi ce spune frate-tu, că nu mai poate face treabă bună cu ele.

— M-oi duce, tătuţă, cum să nu mă duc.

Cînd o descuiet lădiţa ş-o văzut ce-i acolo, părerea lui de bine. Ş-o luat o mînă de galbeni, i-o pus în pungă, o pus fierele plugului în spate şi s-o pornit să se ducă la meşter. Iacă, la capătul din jos a Tîrgului-Neamţului, îl vede un ţigan.

— Măi, băiete, vină la mine să-ți ascut fierăle !
— Du-te la dracu, măi țigane !
Ajunge la alt țigan, cam prin mijlocul tîrgului.
— Vină, măi băiete, să-ți ascut fierăle !
— Du-te și tu la dracu, măi țigane !
Cata el Ion, ce cata ; da vedea că cu țiganii iești doi nu poate face nimic și nici lor nu le venea prin minte ce gînduri are el. Văzînd că n-are cu cine sta de vorbă, merge înainte pînă ce-ajunge la margina tîrgului din sus. Acolo ședea un fierar bătrîn. Cum l-o văzut pe Ion, o strigat la el :
— Măi băiete, măi băiete, vină-ncoaci să-ți spun o vorbă !
Ion Pietrariu o întrat în fierărie.
— Da ce umbli tu, măi băiete, cu fierele în spate ? Ce vrei să-ți fac ? Să ți le ascut, ori cum ?
— Vreu eu ce vreu.
— Măi băiete, ia uită-te tu drept în ochii mei !
Ion se uită la țigan cît s-a fi uitat, da amu, ce căutătură a fi avut nu știu, că țiganul atîta o zis :
— Măi băiete, știu ce-ți poftește gîndul. Mi-i da trei galbeni, eu ț-oi face treaba și las' de nu ț-a plăcea.
— Atîta ț-oi da, moșule, cît zici dumniata.
— Să vii, măi băiete, mîni dimineața, că lucrul are să fie gata.
Și s-o apucat țiganul ș-o bagat fierele în foc și le-o fiert el cum o știut, și toată noaptea o muncă o ținut, iar în ziuă pușca o fost gata. Da ce fel de pușcă ? Ia așa de lungă, cum îi o carabină de celea. Țăgea așa de largă, că-ncăpea pumnul în ea.
Cînd o venit Pietrariu, dimineața, pușca era gata.
— Na, măi băiete, zice țiganul, numai în plin să umbli, oriunde te-i duce.

— Apoi, să trăiești, moșule, că văd că mi-ai făcut lucru pe plac. Da niște pistoale mi-i face?

— Face, măi băiete; da dacă ți-i numaidecît, am făcute gata.

— Noa, dacă ai... să le vedem!

Erau niște pistoale cu țava olecuță mai largă la gură decît la cela capăt. Numai la Anton Căreja[1] am mai văzut eu de-acelea pistoale.

— Ce mi-i cere pe ele, moșule?

— D-apoi, măi băiete, dă-mi doi galbeni și las' dacă ț-a părea rău.

— Ei, moșule, na-ți doi galbeni.

Ș-o luat Ion pistoalele și nu s-o mai întors pe-acasă; s-o pornit în lume.

Cea dintîi prădăciune o făcut-o în marginea Tîrgului-Neamț, la un han care-i zicea „hanul lui Pătulă". Iacă cum o fost: Amu, el s-o dus la hanu cela într-o zi de sărbătoare. Da la han era plin de oameni, de nu mai știai ce-i. El o pus pușca colea, de-a șoldu, o luat pistoalele în mînă. Hanul, și pe-afară gemea de lume. Cînd o întrat în han, s-o-nturnat «supre» susă, unde era oleacă de zăvoi, ș-o strigat așa în vînt:

— Nu mai veniți, bre, și voi! Las' că fac eu singur treaba! Și făr-de-aceea, să nu se spărie oamenii și negustoriu.

El n-avea pe nime; da vre să bage pe jidan în tăte răcorile. Apoi o strigat odată:

— Noroade, auzit-ați de Ion Pietrariu?

— Ba.

— Noa, dacă n-ați auzit, apoi eu-s acela și cui îi trăbă zile, să se ferească-ntr-o parte, că am oleacă de vorbă cu negustoriu.

[1] Anton Căreja, un moșneag bătrîn, care în tinereță a fost vînător vestit. A murit la 22 dechenărie 1927, avînd 95 de ani.

Oamenii ca oamenii, s-o dat într-o parte, că doară nu erau ei nebuni să se puie cu el. După ce-o întrat în han, s-o dus întins la negustor.

— Giupîne, auzit-ai de Ion Pietrariu ?

— Ba.

— Apoi eu îs și de ți-s dragi zilele, scoate bani !

Negustorul nu s-o mai pus de pricină, pe cum că nici nu era chip.

— Iacă, domnu Ioane, banii — zice jidanu — dîndu-i lui Ion o ladă plină de galbeni, că era putred de bogat.

Cearcă Ion lada și vede că-i gre.

— Mai ie-ți bani din e[a], jupîne, că mie nu-mi trebuie toți și mi-i voia să-ți mai rămîie și ție. Să-mi dai și v-un om-doi, să-mi ducă lada pînă la flăcăi.

După ce-o luat lada cu banii, o chemat doi oameni, le-o pus lada în mînă, o mers pînă ce-o ieșit încolo, la larg. Apoi o dat oamenilor cîte-o mînă de galbeni.

— Na-vă, bre, bani și vă duceți în treabă-vă, că eu n-am nici un tovarăș ; ia, numai am vrut să-mi mai ieu de cheltuială de la negustoriu iesta.

De-acolea s-o-nturnat oamenii la han ; iar el ș-o pus bani la chimir ; cei ce-o ramas, i-o așezat supt un mal, ș-o năruit malul peste ei.

După trebușoara asta, el s-o dus tocmai în Șarul Dornei la niște stîni. La stînile acelea erau niște ciobani și ciobanii aceia slujise cari doi ani, cari patru, cinci, pînă la șăsă ani ; da nu le plătise stăpînul nimica. Știi cum îi stăpînul : Las' bre că v-oi plăti azi, las' bre că v-oi plăti mîne, și tot așa de azi pe mîne, și ei nu luase simbria nici pe patru-cinci ani.

Amu, șezînd Ion cîtăva vreme acolo, o văzut ce putere au ciobanii ceia, dacă era la dînșii niște spete cum îi hornu cela.

— Măi, zice Ion Pietrariu, decît îți ședea voi să slujiți la stăpînul vostru mai mult degeaba, atîția oameni (că ei erau vo doisprezece ciobani), haidați, bre, cu mine că v-oi umplea eu de bani, să nu știți ce-ți face cu ei !

— Mergem, căpitane Ioane, mergem unde-i zice, că tare ni-i drag de dumniata !

Da era la stînă ș-un strungar, un băiet așa cum îi a Paraștivii [1], ca de paisprezece-cincisprezece ani — drac de băiet. Ș-apoi cînta băietul din fluiere de iești mici, de te-adormea nu altă !

Amu, pe cînd se sfătuiau ciobanii cei doisprezece cu Ion Pietrariu, strungariu toot umbla cu cele două pistoale și le ciuce cînd pe-o parte, cînd pe alta.

— Măi băiete, după cît văd eu, ție parcă ți-s dragi pistoalele !

— Doamne, bădiță Ioane, cum nu mi-s dragi ?!

— Ai putea tu pușca cu ele, dacă ți le-aș da ?

— Of, bădiță, cum să nu pot ? Numai să mi le dai.

Atunci Ion Pietrariu o-ncarcat pistoalele, știi cole, ca la vreme de trebuință... și le-o dat băietului să deie foc. Diavolul de băiet s-o așezat în ușa stînii cu-amîndouă pistoalele în mînă... și cînd o tras de cucoș, amîndouă o luat foc ș-o făcut un huiet ș-o pușcaraie ca aceea, de s-o umplut stîna de fum.

— Brava, măi băiete, dăruite să-ți fie ție pistoalele !

---

[1] Un nepot al moșneagului, care nepot — în vremea povestirii : 1903 — era ca de 14 ani.

Apoi, de-acolea, nu mult o șezut Ion pe-acolo, că la cîtăva vreme vestindu-se că el îi hoț mare, stăpînirea (neputîndu-l prinde) o bagat la grosul din Piatra și pe tată-su și pe mă-sa și pe frate-su ; iară casa le-o ramas încuietă. Cît o șezut Ion în munte, o auzit zvonindu-se că tată-su-i la gros.

— De-amu, bre — zice — să ne ducem să ne băgăm noi în gros și să scoatem pe bietul tătuca și mămuca și frate-meu, ș-apoi de-acole om vedea noi cum om mai tuldui-o [1].

Cînd s-o pornit el cu ciobanii, o luat și băietul, o-ncălecat ș-o apucat la vale spre Tîrgu-Neamțului.

Băietul era îmbracat cu straie „de-ieștea", avea fes în cap și purta steag, jumatate alb și jumatate roș. Din cîți hoți o hoțit în țara Moldovei, de cînd îi lumea asta, numai Ion Pietrariu o mers cu steag. Cine vedea băietu calare înainte, cu steagul ținut sus, știa că nu vine altu, fără numai Ion Pietrariu.

Fugeau oamenii care-ncotro, de frică ; (las', nu-i vorbă că el nu le făcea nimică), iar boierilor le țîțîie inima-ntrînșii. Și să nu socoți că lua bani de la fiecine. El lua bani de la boierii cei putrezi de bogați, le trimetea scrisori înainte, precum că să se pregate de-atîția galbeni, că-i trebuie de cheltuială pentru flăcăi.

Boierii, după ce primeau răvașul, își întăreau curțile cîte-o săptămînă-două, o lună-două, cu străji ; da Pietrariu venea la ei pe cînd uitase de ravaș, și-n cîte-o sară, numai se trezea cu el în casă. Și scotea boieriu bani, că n-avea-ncotro să mai crîcnească.

După ce-i golea de bani, își lua ziua bună, cerea să-i deie cîțiva oameni să-l petreacă pînă mai în-

[1] *A tuldui* — a se înțelege, a se sfătui (n. ed.).

colo, ș-apoi de-acolea se ducea în drumul lui. Așa o făcut cu Ghica-Deleanu.

Cînd o ajuns Pietrariu la Tîrgu-Neamțului, o tras de-a dreptul la casa tătîni-su ; da o găsit-o încuietă, că tată-su și mă-sa și frate-su erau duși de stăpînire la gros. Atunci el o întrat într-un han care era peste drum de casele tătîni-su și s-o dat cu cei doisprezece tovarăși pe băut și pe mîncat ; iară băietul, l-o lasat de strajă la poartă.

Care cum venia și vedea steagul, întreba pe băiet că cine-i înnuntru.

— Bădița Ion Pietrariu.

Iată că și poliția din Tîrgu-Neamț o prins de veste că Pietrariu-i la han. Trimes-o o mulțime de oameni, cu chip ca să poată pune mîna pe hoț. Amu se strînsese și lume de iastalantă, așa de multă, că să fi zvîrlit un ac și nu cădea jos, fără numai oameni.

Iată că-ntr-un tîrziu vin niște comisari, polițari, nu-ș ce-or fi fost, și văzînd steagul la poartă, nu le-o dat mîna să între în han.

— Cine-i aici, măi băiete ?

— Bădița Ion.

— Care bădița Ion ?

— Ion Pietrariu.

— Du-te de-i zi să ias-afară !

— Nu vreu. Dacă ți-i numaidecît, poftim, du-te dumniata, că amu bădița stă la masă.

După ce-o ospatat Pietrariu cu tovarășii lui, o ieșit în ușă ș-o strigat băietu-nnuntru.

— Adă, jupîne, mîncare și băutură ! Dă-te, băiete, și ospătează și bea cît ț-a fi gustul !

Băietul s-o dat pe lîngă bucate ș-apoi o băut și el o gură-două de vin. Da cînd sta băietu la masă, Ion Pietrariu ședea de strajă în ușa hanului cu pușca întinsă și nimeni nu cuteza să între înnuntru.

După ce ș-o pus băietul pîntecele la cale, o zis Pietrariu :

— Mîna pe fluieraș, băiete !

Măi, și unde se dă băietul la cîntat, și unde se întartă ceia la jucat... ș-așa de strașnic, că huiau podelele. De la o vreme o tăcut băietul.

Atunci iesă Pietrariu în ușa hanului cu pușca-n mînă și face șă cu mîna (la dreapta și la stînga), să se ferească oamenii. Cari n-aveau nici o nevoie cu el s-o ferit ; da nu mulți. Mai face Pietrariu a doua oară cu mîna, da fără să zică batăr un cuvînt. Nu s-o ferit nime.

Mai face a treia oară și cînd o dat odată foc cu pușca în stîlpul porții, așa de mare putere ce-o avut, că tăt l-o făcut numai țănduri și cică pînă la iforie o ajuns bucăți dintr-acel stîlp... și pe care l-o ajuns, acolo o ramas mort pe loc. Treizeci și opt de oameni o murit din împușcătura aceea.

Ceilalți o fugit care-ncotro, iară Pietrariu cu tovarășii lui o plecat la drum... Băietul cu steagu-nnainte. Mergînd ei supre Piatră, zice Pietrariu :

— Măi, iacă ce-i vorba : Voi știți că tătuca meu îi la închisoare din pricina mea. Eu, bre, mă duc să mă dau prins, numai să scape bietul moșneag. Voi puteți să vă duceți unde v-or îndrepta-vă ochii, că bani aveți destui. (Se vede că mai făcuse prădăciuni.)

— Ba noi, căpitane Ioane, de dumniata nu ne lăsăm în ruptul capului. Te dai dumniata prins, ne dăm și noi. Unde-i merge dumniata, acolo mergem și noi.

— Da tu, măi băiete, ce zici ?

— Ce să zic, bădiță ? Ce-i zice dumniata, aceea oi zice și eu.

— Ee ! Poi bine !

Și doanda-doanda ; doanda-doanda, pînă ce-o ajuns în tîrg în Piatră. Dac-o ajuns în Piatră, Ion s-o dus de-a dreptul la ispravnic.

— Domnule ispravnic, ori cucoane, cum i-a fi zis, eu îs Ion Pietrariu... ș-am auzit c-ați închis pe tătuca și pe mămuca și pe frate-meu, din priciña mea. Iacă mă dau prins, numai să dați drumul moșnegilor, că-i pacat să canuniască ei pentru mine. Las' că pentru faptele mele, eu mi-oi trage osînda ! Da, așa cucoane ! Nu mai umbla a te gîndului și ne bagă pe noi la închisoare !

Pe vremea aceea, se vede că pe hoți nu-i punea în lanțuri ; îi punea cu picioarele-n butuci.

Amu, cînd o dat Ion Pietrariu cu ochii de tată-su și de mă-sa, n-o zis alta, fără numai :

— Iertați-mă, tătucă și mămucă, pentru că din pricina mea ați șezut la opreală. Iaca, tătucă, ai de la mine cinci mii de galbeni !

Moșneagul o luat banii ș-o venit acasă. Pietrariu și cu tovarășii lui bărăneau [1] de tot, cătră ispravnic, că să-l lese în gros să-și facă osînda.

— Măi Ioane, tu te-i apuca măi, și mi-i sparge grosul și-i da drumul la tăț cîți îs acoalea.

— Pune-mă-n butuci, cucoane !

Atunci ei o întrat în gros ; iar cei mari le-o pus picioarele-n butuci. Cînd s-o văzut ei singuri într-o odaie, o zis Ion Pietrariu :

— Mîna pe fluieraș, băiete, și zi !

Ș-apoi unde-o-nceput băietu a zice așa de îndrăcit, că huie grosul. Ș-apoi, unde nu s-o-ntartat cei doisprezece la jucat, și erau așa de tari, că jucau cu butuci legați de picioare. Ș-așa i-o tot izbit unii de alții, pînă ce i-o făcut țănduri ș-o ramas slobozi și s-o apucat de-o spart grosul, și la

[1] *A bărăni* — a stărui (n. ed.).

șăpte sute de arestanți cîți erau acolo, la toți le-o dat drumul. Și s-o dat apoi la hoțit cu cei șăpte sute. Ei erau împărțiți în cete ș-aveau de căpitan pe Ion Pietrariu.

Da el, tot cu cei doisprezece umbla. Șăpte ai de zile o hoțit așa. Locul lui de hoție, mai cu samă, era la Lunca-Mare. Amu, la șăpte ai [1], s-o dus la crîșma Olteanului, din ținutul Neamțului.

Olteanu iesta avea o fată frumoasă peste samă. Las', nu-i vorbă, că nici Pietrariu nu era urît. Și hîr azi, hîr mîne, s-o dat în dragoste cu fata.

Din pricina asta, el o tot dat drumul la tovarășii lui cei mulți să se ducă pe la casele lor. Rămăsese numai cei doisprezece. La urmă le-o dat drumul și-aiestora, să se ducă pe la casele lor, spuindu-le că de-amu, dac-o cîștigat bani destui, să se ducă să s-apuce de gospodărie.

Băietul ajunsese băietan stătut. Și lui i-o dat Pietrariu bani de-ajuns și de-ntrecut, ba încă l-o și cununat și ș-o făcut casă în Neamț.

Și azi mai sînt în Neamț urmași de-a băietanului celuia.

Amu, vezi dumniata, muierea tot dracu... că dacă Ion Pietrariu s-o dat în dragoste cu ea, apoi toată lumea știa.

Potera cata să prindă mînă bună cu femeia, ca să poată pune cabja pe Pietrariu. Și ce-o făcut potera cu femeia, cum o potrivit-o, c-o prins pe bietul Pietrariu și l-o dus la Iești. De-atunci o ieșit cîntecul lui Ion Pietrariu [2].

După ce l-o dus la Iești, nu-i era hotărîtă altă pedeapsă, fără numai spînzurătoarea.

[1] Ani.

[2] Este publicat în culegerea mea de cîntece din Tătărași, și cuvintele și melodia.

Da o fată de boieri, cam proastă la față, văzînd pe Ion așa de frumos, o zis în gîndul ei : Pacat de om ca aista să se piardă ! Și într-un suflet s-o dus la doamnă [1] ș-o-ngenunchiet înaintea ei.

— Mă rog mnitale, pre cinstită și pre înalțată domniță, dăruiește-mi mie pe Ion, c-aș vre să trăiesc cu el !

— Ei, dăruit să-ți fie !

Și cum o zis domnița așa, o și scris un răvășel pe cum că Ion Pietrariu-i iertat de spînzurătoare, dacă se făgăduiește-c-a trăi cu fata cutărui boieriu care are douăsprezece moșii. Fata o luat răvășelul și steag alb, și mai pe cînd să puie lui Ion șfacu-n gît, iacă sosește și ea cu porunca doamnei [1].

Unul de-acei mai mari l-o cetit și văzînd ce scrie, o zis către Ion :

— Ei, Ioane, ce zici, îi vre să te cununi și să trăiești cu fata as[ta] de boieri, că iacă, pre înalțata domniță îți dăruiește viața ?

Ion Pietrariu, cînd s-o uitat la fată ș-o văzut-o așa de urîtă, o tăcut deodată, n-o zis nimica.

— Ei, ce zici Ioane, te cununi cu fata asta, ori să-ndeplinim porunca domnească ?

— Apoi oi trăi, m-oi cununa, zice Ion cam cu gura altuia, că el era om frumos ; iar fata aceea era așa de urîtă, că să nu-ți fi venit vremea să-nsărezi cu ea în casă.

Cum o zis că se cunună, o venit un popă și i-o cununat acolo pe loc, și de-acole s-o dus la curțile fetei.

Amu o venit vremea chiar în ziua aceea, de-o ramas numai Pietrariu cu fata, într-o odaie. Și cum și ce fel de căutătură a fi avut el atunci, că s-o uitat drept în ochii fetei :

[1] Doamna țării.

— Ei, fată hăi, socoți tu că-i putea trăi cu mine, ori să mă duc înapoi la spînzurătoare ?

Da fata s-o cutremurat de cătătura lui ș-o zis așa :

— Ba, Ioane, cu tine văd eu că n-are să fie chip de trăit ; da nici la spînzurătoare nu te-oi mai da (adică, nu te-oi da pe mîna stăpînirii), că-i pacat să se piardă așa frumusețe de om ca tine ! Mergi sănătos, mai bine, și du-te unde te-or îndrepta ochii !

Atunci Ion o mulțămit fetei de cuvîntul cel bun, ș-o luat ziua bună de la fată ș-o plecat iarăși în ținutul Neamțului, și iarăș s-o dat cu fata Olteanului.

Ei umblau în cîșlig numai amîndoi. Într-o zi, cam pe-nsarate, Ion Pietrariu și cu ibovnica lui, cu fata Olteanului, veneau călări de la Mănăstirea Neamțului înspre Tîrgul-Neamțului. Iată că cum mergeau ei așa, vede femeia un om prin niște tufe, trecînd în sus. Muierea dracului pune pușca la ochi și-mpușcă omul.

Atunci Ion Pietrariu se mînie strașnic și zice :

— D-apoi bine, muiere, ce-ai avut tu să-mpuști omul ? Pe cum văd eu că-i treaba, mîni-poimîni ai să dai cu pușca și-n mine !

Ea n-o zis nimica, fără numai s-o-nturnat înapoi ș-o vrut să-ntindă pușca să-l culce și pe Ion la pămînt. D-apoi, că n-o avut vreme să facă una ca aceea, că el, așa de iute o pus mîna pe-un pistol, și, cum ședea ea calare, drept în pîntece mi-o-mpușcat-o, de i-o ieșit mațele și plămînii de ceea parte, ș-o ramas moartă pe loc.

El o lasat-o acolo și s-o dus iarăș la Lunca-Mare ; da nu s-o apucat de hoții, că lui nu-i veneau întotdeauna fiorile hoției... ia !, rar, la un an-la doi. Încolo, era cel mai bun om. De făcut ghidușii, era mare meșter. Ș-atunci cînd te uitai

la el nu-ți mai venea prin minte c-aista-i hoțul cel vestit, Ion Pietrariu. Da și cînd îi veneau fiorile și s-ar fi uitat la cineva ș-ar fi cerut bani, îl trecea pe cela toate nevoile.

*

Aici la Lunca-Mare s-o pus ca în chip de fecior boieresc, ori de vechil, la un boier, care-i zicea Negrea. Doi a[n]i o slujit el la boieriu-aesta, ș-așa de bine s-o purtat cu boieriu, c-amu boieriul toată nădejdea n-o avea în altul, fără în Ion.

Boieru-aiesta, Negrea, era plin de bogății și-avea o mulțime de moșii. Și pe la Huși avea curți și moșii. Amu-ntr-o vreme avea el s-aducă niște bani mulți de la Huși. N-o avut pe cine să trimeață, decît tot pe Ion Pietrariu. O făcut un răvășăl, o pus doi cai la o trăsură de cele boierești, s-o suit Ion în trăsură și, la drum, băiete!

Mergînd Pietrariu înspre Huși, ajunge din jos de Ies[i] o mulțime de cară. Ei erau niște negustori bogați și se duceau înspre Huși, ori veneau înspre Iești. Cum i-o văzut, i-o oprit în drum.

— Ați auzit voi de Ion Pietrariu?

— Cum nu, am auzit!

— Noa, dac-ați auzit, apoi eu îs acela și de socotiți c-a fi bine, să-mi dați bani; da știi, cu treabă bună, că nu mi-i voia să mai fac moarte de om.

Negustorii, cînd o auzit de Ion Pietrariu și l-o și văzut în fața lor, nu s-o mai pus de pricină, fără o zis către dînsul:

— Iacă banii noștri, în cutare căruță!

— Duceți-vă și luați lăzile cu bani și le puneți coalea-n trăsură la mine!

După ce-o pus banii acolo, o făcut (pe jidani) de i-o dat hîrtie la mînă, pe cum că cutare negustori

o-mprumutat pe Ion Pietrariu cu-atîtea mii de galbeni. Și să-l cate la boierul Negrea de la Lunca-Mare.

Apoi, de-acolea, Ion s-o dus la Huși, o făcut slujba boieriului, cum se cade și, la cîteva zile, o fost înapoi la stăpînu-su.

Cînd colo, ograda curții era plină de negustori cari se jăluiau boieriului că Pietrariu i-o pradat.

— D-apoi bine, Ioane, de ce te-ai apucat ? zice boieriul rîzînd.

— Da nu m-am apucat de nimica, cucoane ! Întreabă-i ! I-am bătut, le-am făcut ceva ori le-am luat banii cu de-a sila ? Ferească Dumnezeu ! Ei mi i-o dat de voie cu-mprumut, și pe cum că-i așa, iacă am hîrtie la mînă, dată de negustori !

Boieriu o văzut hîrtia ; da o avut el atîta cap să priceapă cum o capatat-o.

— Las' Ioane, că nu-i nimica !

Ș-o luat ș-o dat banii negustorilor înapoi.

— Heei cucoane, la ce le-ai dat banii ?

— Lasă-i amu și tu la dracu, măi Ioane !

Ion atunci s-o supărat și s-o dus de la boier ș-o umblat prin lume.

La vo doi ani l-o prins potera și l-o dus la Ieși, la spînzurătoare. Atunci, mitropolitul cică o mers la domn și s-o rugat că să-i dăruiască lui pe Ion Pietrariu.

— Că l-oi lua la mine, zicea mitropolitul, și socot eu că cu ajutorul lui Dumnezeu am să-l fac om de treabă.

— Ei, dăruit să-ți fie, pre cinstite mitropolit !

Ș-o dat domnitoriul poruncă să nu spînzure pe Ion, că l-o scos mitropolitul de la moarte.

Ion, dac-o scapat ș-amu de moarte, l-o luat mitropolitul pe lîngă dînsul. O șezut el și la mitropolit o bucată de vreme ; d-apoi parcă-și lasase nara-

vul ? El se ducea în tîrg și toate poznele le făcea. În toată ziua era plin de jidani la mitropolie, și se jeluiau că Ion le ie paralele.

— Da cum vi le ieu, măi ? Nu mi le dați voi de voie, cu mîna voastră ?

Și cîteodată mitropolitul mai da la alții banii înapoi ; iar la alții ba.

— Voi, zicea mitropolitul, la ce-i dați bani ? Nu-i dați ș-atunci nici el nu vi i-a lua !

Ion avea mare trecere la mitropolit. Cînd se ducea mitropolitul în primblare cu trăsura, Pietrariu mergea calare lîngă fereasta trăsurii, ca cum ar fi fost un arnăut.

Într-un an, mitropolitul avînd treabă la Galați, o luat și pe Ion Pietrariu cu dînsul. Cînd venea înspre casă, era în sărbătorile Paștilor. A doua zi de Paști ajung ei la Gura Berheciului, aproape de un rateș mare și-i zicea Rateșul Grecilor.

Știu rateșul cela, domnule, c-am trăit vo cîțiva ani pe-acolo și prin satul Țepu, ș-am fost și surugiu la căpitanu Konate.

Acolo, la rateșul cela erau adunați oameni din vo opt sate ; era lume multă de tot.

Văzînd mitropolitul de departe atîta norod, zice cătră Pietrariu :

— Ioane, de-i putea tu să scoți sipetul cu bani din hanu ista și să-l aduci la mine, apoi să știi măi că ești om vrednic.

— Pre cinstite mitropolit, dacă n-oi putea eu face treaba asta, apoi la ce mai trăiesc pe lume ?

Și cum zice Ion așa, lasă pe mitropolit în trăsură, acoperit, să nu se-nțeleagă cine-i ; iară el luîndu-și pistoalele și pușca, se-ndreaptă cătră oameni :

— Noroade, auzit-ați voi de Ion Pietrariu ?

— Auzit.

— Noa, dac-ați auzit, eu îs acela și in dați-vă-n lături, c-am să mă duc în rateș, că am oleacă de vorbă cu stăpînii!

Lumea ce-o avut să facă? S-o dat în lături, iar Pietrariu o întrat în rateș.

— Măi, zice către greci — că ei erau doi ori trei frați — auzit-ați de Ion Pietrariu?

— Auzit.

— Apoi dac-ați auzit, scoateți-mi bani, ori vă fac leasă la pămînt!

Atunci grecii l-o dus într-o odaie, la un sipet mare plin de galbeni și de napalioni.

— Ia chemați vo doi-trei oameni să mi-l ducă pînă la trăsură!

Da el ședea cu pușca întinsă, ca să nu mai poată grecii vîșca nicăiri. O venit vo patru oameni ș-o luat sipetul și l-o dus și l-o pus în trăsură.

Cînd o văzut mitropolitul că-i aduce sipetul, o-nghețat nu alta. Da s-o acoperit bine să nu-l cunoască oamenii.

Apoi de-acolea, Pietrariu o zis către oameni:

— Noroade, datu-v-o negustorii ieștia v-o cinste, așa de la dînșii, c-amu-s sărbători, măi, și le faceți atîta vînzare?

— Nu ne-o dat, căpitane Ioane!

— Odată la tevniți, băieți, și dați drumul la vin și beți cît v-a trebui!

Apoi să deie Dumnezeu bine! C-o năvălit lumea la poloboace și... cari cu cofe, cari cu cofițe, care cu cane ori cu oale, scotea mereu la vin, ș-apoi pe beție.

— Să trăiești, căpitane Ioane, și Dumnezeu te păzească de cele răle, că știu că ț-ai făcut mare pomană cu noi, ales la o zi ca asta!

Ce să vorbesc !... Cîtă amar de lume o fost acolo, toată o fost îndestulată de vin ; iar poloboacele grecilor o rămas goale.

Ion Pietrariu n-o făcut mulți purici acolo, că după ce-o așezat sipetul în trăsură ș-o dat de băut la oameni, s-o pornit la drum.

Da amu, mitropolitul văzînd isprava lui Pietrariu, se miera ce fiori să aibă, de-o putut el lua bani de la rateșul acela.

— Ioane, zice după ce-ajunge la Ieși, la mitropolie, ia să-mi arăți și mie ce fiori ai tu cînd te duci să iei bani de la cineva !

— Hei, pre cinstite mitropolit, ce-ai grăit și mneta ! Pe cum văd eu, de-amu nu-i mult pînă departe !...

— Nu, nu, Ioane, nu-ți fac nimica, numai mi-i voia să-ți văd fiorile tale !

— Apoi, pre cinstite mitropolit, întîi să mă spoveduiești, să mă precistuiești, ș-apoi de-acolea și vedea cum mi-oi mai lua pe samă.

S-o mînat de cîteva zile și mitropolitul nu-l slăbea pe Ion.

— Ț-am spus, pre cinstite mitropolit, că-ntîi să mă precistuiești, că văd că de-amu mi s-apropie veletu.

— Da ce fel de vorbă-i asta, Ioane ?

— D-apoi, pre cinstite, ia as' care ț-o spun eu !

Atunci mitropolitul l-o spoveduit pe bietul Ion, l-o-mpărtășit și de-acolea iarăși zice :

— Ioane, de ce nu vrei să-ți arăți tu fiorile tale ?

— De-amu să mă mai leși, că mi le-oi arăta eu.

O trecut cîte zile or fi trecut și mitropolitul iarăși nu-i mai sta de pe cap. Ion tot mîna lucrul de azi pe mîne, că știa el bine că arătîndu-și fiorile, îl așteaptă spînzurătoarea. Tot o mînat-o el așa,

pînă ce într-o zi văzînd că nu-i chip de scapare, o căiat să-mplinească voia mitropolitului. Iacă cum o fost !

Mitropolitul s-o așezat pe-un divan ; iar Pietrariu o zvîrlit hainele care le-avea pe el și s-o-mbracat cu hainele lui cele haiducești, o pus ceacul[1] colea pe-o ureche, pistoalele-n brîu și pușca de-a șoldu. Apoi s-o pornit de lîngă mitropolit însupre ușă și pe urmă s-o-ntors înapoi, ca cum ar fi mînios. Și cînd o ajuns în fața mitropolitului o rădicat pușca, ca cum ar fi vrut să-l izbească cu patul în piept, ș-o răcnit odată :

— Haaai, bani !

Da așa de cumplită căutătură avea, ș-așa de tare-o răcnit că pe mitropolit l-o trecut — să ierți — toate nevoile, ș-o ramas ca și mort. Leșinase.

Slugile, cum o auzit huietul, o venit fuga în odaie, l-o stropit cu apă și hăt într-un tîrziu s-o mai deșteptat olecuță, da tot slab. Ș-așa slab cum era, o poruncit de i-o adus hîrtie și doi îl țineau de subsuori iar el o scris un răvaș pe cum că pe Ion numaidecît să-l spînzure.

Și l-o luat pe bietul Ion și l-o dus la spînzurătoare. Iară după ce i-o fost pus șfacul în gît, nu mult o trecut, ca vun șfert de ceas, ce ca vun șfert de ceas !, mai puțin, că numai ce vine poruncă domnească pe cum că s-o rădicat spînzurătoarea.[2]

Pietrariu încă nu murise de tot ; se mai zbătea săracu, din mîni și din picioare, acolo sus. Cum o venit porunca, l-o scoborît jos. O mai dat și jos, ia așa, de vo cîteva ori din mîni și din picioare și de-acolea o muriit !

[1] *Ceac* — chipiu înalt (n. ed.).

[2] Adică de azi înainte nu se vor mai spînzura oameni, nu va mai fi pedeapsă cu moartea.

Olecuță să mai fi zăbovit slujitorii, Ion Pietrariu ar fi scapat de moarte.

Această istorie am auzit-o de la moșneagul Toader Mihai Buchilă, în sara de sîmbătă, 23 august 1903. Lui i-a povestit-o în copilărie tatăl său, numit Iordache Buchilă și Iordache Pădurariu. Variante: C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, p. LXXI, nota subpaginală 3; Radu Rosetti, *Alte povești moldovenești : Hoțul Mitropolitului*, p. 135.

V., pp. 236—247.

[NESPĂLATUL ȘI BARONUL]

Nespălatu a fos haiduc mare. Înt-o zî s-a făcut fomeiește — n-avea barbă — șî s-o dus la pluguri șî s-a făcut o proastă; o zîs că-i bolîndatică [1]. Șî s-o dus sara cu plugurile la curtia lu baron, în haia țară [2]. După ce s-a-nnoptat, a tras drugurile ș-a mers iei, toți tovarășii, di-a-ntrat la baron. Șî i-a-ntrebat:

— Ce cătaț?

— Ană [3] bani, zîseră iei!

Șî a luat din casa baronului aur mult ș-argint, ș-a umplut poverile.

Da o slugă diedeasă larmă șî baronu o pus o păcură die harmată [4] ș-a-mpresurat curtia.

[1] Nebună (n. ed.).
[2] Peste munți (n. ed.).
[3] Adu-ne (n. ed.).
[4] Mulțime de ostași (n. ed.).

Și atuncea hoții zîsêră lu Nespălatu :
— Tu ne-ai adus, tu să ne scapi !
— Sufletele s-o duce, da banii nu, zîse Nespălatu. Eu v-am adus, tot eu o să vă scot !

Și-atuncea Nespălatu a luat un copil di-ai lu Baronu în brață, și harmata n-a putut să dia-n ei, și așa o scăpat. Și după ce-a plecat s-o dus înt-o vale, înt-o țîgănie și s-a pus de i-a topit acolo pă toți țîganii.

Radoși — Anghel Mărcăcine, 80.
G., I., pp. 20—21.

DAIANU

Cică numele lui era Ion și era din satul Daia. De aceea-i zîceau Dăianul, că conumele lui era altcum. Cum ? N-am putut afla.

Cică el a umblat la școală în Sibiiu, pînă era holtei. Atunci, ce-i veni în minte, ce nu, destul că luă frunză-n buză și se făcu hoț de codru.

Unii spun că profesorii sași și unguri îl batjocoreau, din care cauză el și-a răzbunat asupra lor și apoi s-a dus ; alții spun că sărac fiind foarte tare, a lăcomit de a furat ceva lucru puțin, ca să-și astîmpere foamea. Dar fu prins cu furtul și alungat din școală. Atunci s-a hotărît el să-și răzbune asupra bogaților. Cel dintîi pe care l-a jefuit a fost popa de la ei. Iată cum se povestește această ispravă a lui Dăianu :

Cică tocmai cînd mergea cătră casă, cum îl alungase din Sibiiu, se întîlni cu popa de la ei, care era călare.

— Bună ziua, părinte !

— Bună să-ți fie inima Ioane ! Dar încotro ?

— Merg spre casă. Dar dumneata unde ai fost ?

— Am fost la Sibiu, am vîndut niște bouleni.

— D-apoi, bine-i ! Dar fii bun, dă-mi oleacă de foc, să-mi aprind pipa !

Preotul își opri calul și scociorî prin buzunare după lemnușe ; ci calul era neastîmpărat, nu voia să stea locului. Atunci Dăianu îl prinse de dîrlogi, să nu cadă cumva popa. După ce-i dete popa lemnușele, Dăianu mulțumi și zise :

— C-o cale, fii bun, dă-mi și vreo doi bani, că nu poți zice că n-ai !

Popa atunci înlemni de spaimă, văzînd că Dăianu cu stînga ține calul de dîrlogi iar dreapta o ține întinsă să primească banii. Nu zise nimic popa, ci scoase budilarul [1] (portmoneul) și-l dete Dăianului.

— Mulțam părinte !

Cu aceste se despărțiră. Popa zbîrnîi ca vîntul cu paripul [2] lui, iar Dăianu merse încet, ca omul care nu are nici o grabă. Ajuns acasă, e chemat peste cîteva zile la judecătorie, unde fu întrebat de ce a ținut calea popii și de ce l-a jefuit de bani. Iar el a răspuns așa :

— Nu-i adevărat că aș fi ținut calea părintelui, că dumnealui a fugit în ruptul capului, pînă m-a ajuns. După ce m-a ajuns, l-am rugat să-mi dea oleacă de foc, să-mi aprind pipa. Și mi-a dat lemnușe. Văzîndu-l atît de bun, m-am gîndit : dar de

[1] *Budilar* — pungă cu bani (n. ed.).

[2] *Parip* — telegar, armăsar (n. ed.).

mi-a da și vro doi bani, că are, iar eu sunt mai mort de foame. I-am cerut, mi-a dat și s-a dus. Nu-i așa, părinte ?

— Ba așa.

— Atunci ce mai vrei cu mine ?

— Să-mi dai banii !

— Dar de ce ? Ți-am cerut împrumut ?

— Ba nu, dar de frică ți i-am dat.

— De ce de frică ? Te-am amenințat doară ?

— Ba nu, dar vezi că-mi țineai calul de dîrlogi, de nu se putea mișca.

— Și cine-a zis să-l țin, nu dumneata, ca să nu cazi de pe el ?

— Ba eu, dară...

— Ce dară ? Ce vrei cu mine ?

— Ce vrei de la omul acesta, părinte ? îl întrebă și judele.

— Deci... Nu mai cer nimic. Să fie sănătos !

— Noa, vezi așa !...

Din minuta aceea el se făcu hoț ca hoții. Ținea drumul la bogați, intra la ei noaptea prin case și-i jefuia de bani, dar de omorît el nu omora pe nimenea. În codru el era mai mare. Ciobanii de la stîni, toți îl cunoșteau și-l omeneau ca pe un frate de cruce. Ba unii flăcăi mai cutezători, de cari nu prea aveau ce pierde, se luară cu el în ortăcie și trăiau zile dalbe. Era spaima bogaților dar săracii-i pofteau voie bună și sănătate. Prin Sibiiu umbla ca la el în sat, fără să-l cunoască cineva, fără să-l bănuiască. Numai auzeai : de la bogatul cutare s-au furat astă noapte doi cai în preț de 800 florini ; din lada bogatului cutare lipsesc 2 000 de galbini ; doamna cutare nu-și găsește scumpiile [1] de vreo patru zile... Și orice lipsea, orice se fura,

[1] *Scumpie* — bijuterie (n. ed.).

toate le încărcau în spatele lui Dăian, cu drept ori fără drept. Aveau hoții cei mici după al cui spate se ascunde !

Dar o dată fu prins chiar el, Dăian, la o casă bogată din Sibiiu și fu pus la răcoare, pînă să-l judece și să-i facă sama. Bucuria bogaților ! Dar scurtă bucurie, că ortacii îl furară din închisoare. Acum să fi văzut spaima bănoșilor !

El nu hoțea numai în Sibiiu și jur, nu ! El umbla „în negustorie", cum spunea el, cît e Ardealul și România și Bănatul de mare.

În România zice că era la un sat un arendaș grec, vestit de bănos. Pînă la el merse Dăianu cu șase ortaci ; el îmbrăcat domnește, ca negustorii cei mari și ortacii lui îmbrăcați mocănește. Era toamna tîrziu. Arendașul avea o turmă mare de porci, ținuți bine. Dăianu știa de aceasta, deci începu :

— Domnule arendaș ! Eu sînt negustor de porci. M-au îndrumat la dumniata unii cunoscuți, spunîndu-mi că ai o turmă de porci de vînzare. De aceea venii, de ne putem uni din preț, să-ți iau o grije din cap.

Bucuria grecului ! Îndată lăsă să-i prindă caii la trăsură și merseră la pădurea cu ghindea, unde-i erau porcii. Acolo se tîrguiră și-i plăti toți în bani buni, de aur și de argint. Apoi a zis Dăian :

— Acum, dumneata fii bun și lasă să aducă porcii în ogradă la dumneata și în deseară le dă o mîncare de cucuruz — parte pentru plată — iar pe noi ne conăcește pînă dimineață, că nu mai putem pleca acum, spre seară.

Grecul s-a învoit bucuros. A lăsat de au dus porcii la el în ogradă, le-au dat o mîncare bună de cucuruz, la mînători le-a dat de cină și le-a arătat un șopru unde pot dormi, iar pe Dăianu l-a pus

cu el la masă și l-a culcat în casă cu el. Dar colo, într-o vreme, Dăianu s-a ridicat din pat, a deschis ușa și ortacii au intrat înlăuntru, au legat pe grec, i-au luat toți banii și s-au cam mai dus. A doua zi aflară pe grecul legat bulz în pat, ci nevătămat.

Căutat-au pe făptuitori cruciș și curmeziș, prin toată țara, dar nu i-au putut afla nici urma.

Dar Dăianu, pe cît era de fără milă cu bogații, pe atît era de milos cu săracii.

Zice că odată mergea pe jos din Sibiiu către Săliște. Era îmbrăcat ca un domn de cei bogați. Pe drum se întîlnește cu o biată muiere care mîna o vacă frumoasă, cu vițel. Și se luă cu ea de vorbă :

— Unde mergi, nană ?

— La Sibiiu, domnule. Duc văcuța asta, doară voi putea-o da.

— Dar de ce-o vinzi ? Doară nu-i bună de lapte, ori n-ai nutreț s-o poți ierna ?

— O, Doamne ! Ba de lapte-i tare bună și nutreț încă i-am adunat, dar cu ce să mîncăm lăptișorul ei ? Am patru prunci, bărbatul mi-a murit, cucuruzele le-a bătut bruma între Sîntă-Mării, cît un bruș [1] de mămăligă n-am din ce mai face. Trebuie s-o dau cu cît voi da-o, să cumpăr bucate la prunci.

— Cît ceri pe ea ?

— D-apoi n-oi cere mult. Numai șaizeci florini.

— Uite, muiere, eu îți dau șaizeci florini dar acum nu am unde o băga, că acum îmi fac grajd. Fără, dumniata du vaca acasă, o ține bine și-i mînîncă lăptișorul, pînă voi trimite după vacă. O să-ți scriu numele dumitale la mine în carte, iar pe țidula vacii o să însemn numele meu. Du-te cu

[1] O bucată mică și tare de mămăligă (n. ed.).

țidula la primărie, să însemne cui o ai dat ! Iată, aici ai zece bănuți, cît trebuie să plătești la primărie. Dar să nu dai vaca pînă trimit după ea !

— D-apoi, domnule, doară nu-s țigan, să vînd o vacă la doi inși.

Așa, muierea întoarse cu vaca acasă, îi dădu de mîncare și merse la primărie să scrie în țidula vacii numele cumpărătorului.

Primarul ia țidula, cetește și prinde a rîde, apoi începe :

— Pe bună ai ieșit azi din sat, tu, muiere !

— Dar cum așa, jupîne primar ?

— D-apoi așa, că tu ai vîndut vaca la Dăian care scrie că să nu o vinzi cumva, să aibă copilașii lapte.

Bucuria muierii ! Cum îi mai ierta din păcate și-i dorea bine de la Dumnezeu !

Dar Dăianu era și poznaș.

Odată, pe drumul dintre Sibiiu și Cristian, întîlnește vreo patru vărari cu carăle încărcate cu var. Mergeau la Sibiiu. Dar ei erau cam beuți. Deci, se dă cu ei în vorbă :

— Unde duceți varul, oameni buni ?

— În Sibiiu.

— E vîndut cumva ?

— Ba nu, că-l ducem de vînzare.

— Atunci îl cumpăr eu. Cît var aveți pe tuspatru carăle ?

— O sută de mierțe. Cîte douăzeci și cinci pe un car.

— Ce să vă dau pe mierță ?

— Cîte cincizeci creițari.

— E bun varul ? Bine-i ars ?

— Bine, domnule ! Mai bine nu se poate.

— Cît se vine dară de o sută de mierțe ?

— Cincizeci florini.

— Bine ! Iat-aci aveți banii ! Mergeți numai și stați cu carăle înainte la spitalul cel cătănesc, că eu vă ies înainte pe cărare, printre holde.

— D-apoi, de ni-a întreba cineva cui am dat varul, ce să spunem ?

— Să spuneți că la doftorul cel mare, care-i mai mare la spitalul milităresc !

— Dumnezeu s-ajute la domnul !

— Să trăiți ! Vedeți să vă-mbătați, să nu puteți descărca !

— Nu te teme, domnule !

Și s-au despărțit.

Dăianul s-a dus în calea lui zicînd în frunză, cu pușca de-a umăr, iar vărarii s-au dus la Sibiiu, mulțămind lui Dumnezeu că le-a scos domnul cel bun în cale, care le-a plătit varul cum au cerut ei.

— D-apoi, zise unul, e lesne să nu se țigănească la tîrg, că nu dă din punga lui. Din banii țării dă.

— Așa-i de fost ! răspunse altul, dar și din banii țării, alții atîta se mai țigănesc și te descos, de ți-e mai mare groaza.

Colea pe la prînzișor erau cărăle dinaintea spitalului. Așteaptă oamenii, așteaptă, dar nu le vine nici un doftor să le ieie varul în seamă. Nu-i întreba nime, ce stau acolo. Li se urăște așteptînd.

— Iă-n întrați careva și întrebați unde să descărcăm !

Intră unul, întreabă-n dreapta, întreabă-n stînga, ordinanții nu le știu da nici un răspuns. În urmă intră căpitanul ce era șef peste spital, unde-l îndreptă ordinanța. Iar acela le spuse așa :

— Dragii mei, pe seama spitalului numai eu cumpăr ce lipsește, iar acuma chiar, nu avem lipsă nici de un sdrob de var. Puteți merge cu varul unde voiți, și-l puteți da cui l-a cere, că din partea spitalului militar nu veți avea nici o imputare.

— Dar ni l-a plătit domnul acela.

— Tot atîta ! De vi l-a plătit, să fi venit cu voi, să vă arate unde să-l descărcaţi ! Altcum, eu cred să aşteptaţi pînă la două după amiazi ; dacă nici pînă atunci nu va veni cumpărătorul, atunci mergeţi de înştiinţaţi la căpitanul oraşului.

Acum ştiu că le ieşi beutura din cap. Stau ca pe spini, bieţii oameni. Nu ştiau ce face, încătrău să meargă. Trecuse de amiazi. Seara se apropia şi nu le mai venea cumpărătorul varului, să le spună unde să descarce varul. În urmă, merg la căpitanul oraşului şi-i spun ce-i şi cum. Acela-i ascultă pînă în capăt, apoi îi întrebă cum era domnul acela. Iar după ce i-au spus oamenii din fir în păr statura lui, el le zise aşa :

— Faceţi cu varul ce-ţi voi ! Îl puteţi vinde cui v-a da bani, că domnul acela nu v-a căuta-n veci, nici de bani, nici de var. Acela-i Dăianu. I-a plăcut a mai face o strengărie.

*

Iarna anului 1872 spre 1873 l-a apucat singur, fără ortaci, prin apropierea Sibiiului, unde se ţinea mai cu drag. Conac avea la un ţigan din Cacova. Acolo omora vremea peste zi, iar noaptea lua pe ţigan cu sine şi mergea de-şi căuta cele de lipsă. Potecile munţilor erau înfundate ; nu era modru [1] a străbate prin ele. Deci mergea pe la cei avuţi din satele mai apropiate. Nu le făcea nici un rău, ci cerea merinde şi beutură. Şi toţi îi dau pîini, burdufuri de brînză, cărnuri de porc şi-i umpleau plosca de vinars. El nu le făcea nimica ; ei nu mai făceau vorbă pentru aşa lucru puţin.

[1] Putinţă, chip, mod (n. ed.).

Odată, cam de către primăvară, iar s-a dus Dăianu cu ţiganul pînă în Sălişte, la un popă bogat, care i-a omenit cu mîncare şi beutură, le-a umplut plosca cu vinars şi desagii cu merinde şi cînd se omizia[1] de ziuă şi-au luat rămas bun şi au plecat. Colea, cînd răsărea soarele, ei se apropiau de Cacova. Era o zi senină şi lui Dăianu îi era sete, după vinarsul ce beuse. Deci, zice către ţigan :

— Mă, hai să bem apă din părăul ăst limpede !

— Nu mi-e sete, răspunse ţiganul, fără tu — dacă vreai — poţi bea, că eu te aştept.

Şi pune ţiganul desaga cu merindele jos, iar Dăianu se lungeşte lîngă părău, să-şi plece capul, să bea apă. Cînd bea el mai pe ticneală, numai aude îndărătul lui : pof ! Şi ca un fulger îl străbate prin tot trupul. Numai atîta a putut striga :

— M-ai mîncat, cioară ! Dumnezeii tăi ! Dar roagă-te la Dumnezeu să mă ia dracul, că de scap cu zile, nici un ţigan nu mai scapă de mînile mele ; la toţi le sucesc grumazii, ca la puii cei de cioară !

Dar ţiganul se făcuse iepure. Fugea mîncînd pămîntul. Nici desaga cu merindele nu o luase şi rău ce-i părea, Doamne, după prescurile cele multe şi bune şi după dărabele cele mari de slănină, ce erau în desagă ! El merse aţă la primărie şi înştiinţă, drag Doamne, că el a puşcat pe Dăianu, colo, la părăul cela. Dar primarul, om cuminte, numaidecît îşi făcu socoteala : „Hm ! Ţiganul a fost la furat cu Dăianu. Acum, după ce s-a săturat, faraonul vrea să pună capul celui ce l-a hrănit. Ba încă trage nădejdea că va căpăta şi suta de florini de la Sibiiu, care era pusă pe capul Dăianului. Dar se poate culca p-acea ureche."

[1] *A se omizi* — a se crăpa de ziuă (n. ed.).

Deci porunci numaidecît să pună doi cai la o sanie și se urcă în ea primarul cu doi juraţi și suiră și pe ţigan, să le arate locul unde a lăsat pe Dăianu.

Acum să fi văzut necaz !

Ţiganul da să se codească, că nu poate, că-i bolnav, că l-a apucat spăriatul de groaza Dăianului, ba că a uitat și calea de frică, dar nu-i folosiră nimic. Primarul porunci la juraţi :

— Legaţi-l bulz și daţi cu el în șireglă [1] !

Așa au dus pe ţigan pînă la faţa locului, unde zăcea Dăianu într-o baltă de sînge și lîngă el desaga cu merinde și un pistol aruncat. Dăianu pierdu mult sînge. Era slab și nu se putea ridica. Deci, l-au pus juraţii în sanie, pe paie, și l-au învălit cu cojoacele, apoi au mers numai în pas pînă la Săliște, unde au predat pe Dăianu și pe ţigan, în seamă la judecătorie. Pe atunci era jude la judecătoria de cerc din Săliște unul cu numele Maxim, iar acţișor era unul cu numele Troancă. Medic era doctorul Pascu, de origine din Salva, de lîngă Năsăud. Acesta era medic de regiment în pensiune.

Dăianu dară era prins și bolnav. Dar fiind atît de bolnav nu au pus fiare pe el, ci îl ţineau cu mare îngrijire, să se poată vindeca, doară va putea scoate de la el lămuriri despre toate faptele lui. Dar vindecarea era anevoioasă, că pistolul cu care l-a pușcat fusese încărcat cu alice și acelea străbătură șalele și partea stîngă a foalelui. În fiecare zi îi scotea doctorul cîte una-două alice, care le afla. Tăia în carne pînă da de ele. Dureri mari suferea bietul Dăianu, dar nu zicea nimic, numai crîșnea din dinţi și gemea :

— Dumnezeul lui de ţigan !

[1] Lădoi, targă (n. ed.).

Odată zise doctorul că toate a scos alicele, altele nu mai sînt. Cel puțin el nu mai află. Dar Dăianu răspunse că trebuie să mai fie. Apoi ceru să-i dea cureaua lui de la cioareci. Și i-a dat-o. Și s-a strîns cu ea pe din jos de foale și și-a ținut nările nasului cu degetele și cu palma și-a astupat gura și așa-s-a umflat odată de au mai ieșit două alice din el. Atunci a răsuflat una din greu :

— Așa se scot acestea, domnilor !

Și toți s-au mirat, cîți au văzut acest lucru.

Din minuta aceea, Dăianu se afla mai bine. Pe zi ce mergea prindea putere. Acum începură a-l lua la protocol, a-l întreba cîte toate. În fiecare zi îl ispiteau cîte un ceas-două. El spunea multe de toate : cîte drepte, cîte nedrepte.

Într-o zi, cînd ieșea de la ascultare să intre în chilia lui, prinse a bate roata prin curte. Și era o zi frumoasă de primăvară. Judele n-are ce lucra, îi face imputare :

— Hei, Dăiane ! Pîn-acum te țineam slobod, ca pe un bolnav, dar mă tem că vom fi nevoiți să te legăm, că tu încă-i face o bazaconie și ti-i cam mai duce. Și-l puse în fiare, iar la ușa chiliei lui puse doi păzitori, că pînă într-aceea nu fusese decît unul. Aceasta era într-o zi senină, către sfîrșitul lui aprilie. În chiliuța unde era închis Dăianu nu se afla nimic, decît un pat, o masă și o cofă cu apă. Seara i-au dat cîteva bucăți de lemne, să-și facă foc, iar păzitorii se preumblau p-afară, pe dinaintea ușei lui. Afară era lună de se vedea ca ziua. Atunci își gîndi Dăianu să scape. Și a scăpat. Și iată cum :

Ușa lui era închisă și cheia era la păzitor. Zarul ușei era înlăuntru, că înlăuntru se deschidea și ușa. Deci el luă de pe cofă cele două cercuri de fier, le înfierbîntă în foc pînă erau roșii, apoi le luă unul de unul cu cleștele de la foc și arse cu ele

ușa jur-împrejurul zarului, pînă se deschise singură. Atunci, spre mirarea lui, văzu că puștile păzitorilor erau răzimate de ușă. El le apucă repede și zise păzitorilor :

— Care face vorbă e mort !

Ceia înlemniră. Iar el, cu o săritură fu peste pălanul [1] cel înalt în grădină și de acolo în tufiș. Acum mai ajungă-l cine poate ! Toată tufa da sălaș.

Dimineața aflară o pușcă în grădină, iar pe masă aflară scris cu cărbune : „Dáianu s-a duuus" ! Din minuta aceea nu l-au mai văzut domnii de la judecată, nici păzitorii închisorii. Oamenii din satele vecine spuneau că l-au mai văzut. Unii susțineau că trăiește prin moara de hîrtie cea părăsită, din Orlat. Alții spuneau că-i prin Gura rîului, iar ciobanii spuneau pe la Rusalii că l-au văzut prin munți și că a fost și pe la stînile lor. Destul că iar intrase groază în oamenii bogați !...

P.R., pp. 30—48.

[CÎND ERAM EU HAIDUC]

Cînd ieram io haiduc, băgam pă boieri în draci. Cîn iera luna la amiaz, mă puneam cu bolovani pă polata cășii, și boierii tremura dă frică cîn tunam [2] la iei în casă. La unu, Niculaie Bădoi, am găsît poli și n-am putut să-i duc. Era unu-n Cărbunești și mi-a dat șaizăci dă mii dă poli, două puști ș-un

[1] *Pălan* — gard, împrejmuire (n. ed.).
[2] Intram (n. ed.).

pistol. M-am dus la Tîrgu-Jiu la unu Bărbucean ; l-am găsit cu calu pin obor şî i-am zis :

— De tine doream, domnule Bărbucene.

— Da ce-ai cu mine ?

— Să mă-mprumuţi şi pă mine.

— Dă mulţ bani ?

— Cît oi putea duce eu în cîrcă.

Cărpinişu — Ion Făsui, 66.
G., I., p. 19.

DIN LEGENDELE TOPONIMICE CARE CUPRIND UNELE RELAŢII ISTORICE[1]

[1] *Legendele toponimice incluse în acest volum reprezintă mult prea puţin din ceea ce ar putea fi grupat în cadrul naraţiunilor explicative cu această temă. Am recurs numai la cîteva, pentru a atrage atenţia asupra însemnătăţii lor istorice, cîtă vreme oferă date preţioase despre atmosfera socială a timpurilor la care se referă (n. ed.).*

DRAGOȘ-VODĂ

Dragoș-vodă era un român deștept și voinic din Maramureș. El era un bun vînător și-i plăcea să străbată pădurile, ca să ucigă fiarele sălbatece. Într-o zi se porni la vînătoare cu haită de cîini. Apucă prin niște codri mari ; umblă cît umblă și cîinii dibuiră, în sfîrșit, un taur sălbatic cu niște coarne tare încovoiate și cu o barvă stufoasă. Era un bour sau un zimbru, adică un fel de fiară puternică și mare ce nu se mai găsește acum prin țară la noi. Cîinii luară la goană pe acel bour, care fugea ca turbat prin codri și părea că are aripi la picioare. Dragoș-vodă alerga și el călare în urma haitei de cîini, cari lătrau toți de urlau pădurile.

Astfel fugiră cu toții o zi și o noapte, fără ca să se oprească. Bourul fugea tot mai repede, iar cîinii, cîte unul-unul, căzeau morți de oboseală. Numai o cățea mai rămăsese, care nu se lăsa de fugă și p-aci, pe-aci era să ajungă pe bour. Dar fiara, sosind la malul unui rîu mare, se repezi în apă ca să treacă gîrla înot. Cățeaua se aruncă și ea în apă, dar puterile nu o mai ținură ; ea se zbătu din răsputeri, pînă ce deodată se afundă în valuri și se înecă. Dragoș sosi și el acolo și, văzînd pierzania bietei cățele, asvîrli după bour

ghioaga sa cea ţintuită cu cuie de fier. Ghioaga isbi fiara drept în creştet şi apa rîului se roşi de sîngele ei. Atunci Dragoş prinse bourul, îi tăie capul şi-l luă cu sine, ca un semn de isbîndă.

Dragoş se făcu stăpîn pe ţara unde se petrecuse această vestită vînătoare. Gîrlei în care se înecase vrednica lui căţea îi dete numele de Moldova, fiindcă pe căţea o chema Molda ; şi toată ţara dimprejur luă numele gîrlei, iar semnul noii domnii din Moldova fu capul bourului ucis în apa Moldovei de viteazul Dragoş.

A., B., pp. 3—4.

DRAGOŞ-VODĂ[1]

Zice că dintru început Dragoş-vodă era domn şi stăpînitoriu peste Maramureş. Mai pe urmă însă, avînd foarte multe şi mari neplăceri, neajunsuri şi daune de suferit din partea ungurilor, precum şi a altor limbi străine şi duşmane, cari voiau numaidecît să-i schimbe legea şi să-i răpească moştenirea strămoşească, s-a hotărît să părăsească ţara strămoşească, să treacă preste munţi în părţile noastre şi apoi să se aşeze aice pentru totdeauna.

[1] Cum se poate observa din materialele provenite din culegerile lui Simion Florea Marian, cultura latinistă, istorico-arheologică, teologică a acestuia, n-a putut rămîne fără urme asupra operei pe care ne-a dat-o. Abundenţa de detalii contravine însă, flagrant, atmosferei specifice legendare pe care, în loc de a o susţine astfel, o alungă (n. ed.).

Dar fiindcă țările dincoace de munți, adică Bucovina, Moldova și Basarabia de astăzi, erau pe timpul acela cercetate și cutreierate în lungiș și curmeziș de către o mulțime de popoare străine și barbare, cari ca niște lăcuste nesățioase veneau din părțile răsăritene, de-aceea și Dragoș-vodă, necunoscîndu-le pînă atunci cît de mari sînt, cum arată și ce feliu de oameni locuiesc într-însele, a voit mai întîi să le cerceteze și să se încredințeze, ori de-i va fi cu putință a le cuprinde și a le stăpîni, și abia după aceea să descalice într-un loc, care-i va veni mai bine la socoteală.

Și ca întreprinderea lui să nu fie bătătoare la ochi, că înverșunații și neîmpăcații săi dușmani să nu prindă de veste despre ceea ce voiește el să facă și să-i zădărnicească apoi întreg planul ce și l-a fost făcut, a chemat într-o zi la sine pe toți sfetnicii și mai-marii oștilor precum și pre mulți boieri și alți bărbați aleși cari aveau aceleași dureri și erau de-aceeași părere cu dînsul și cu accia s-a pus apoi la cale, cum și în ce chip să iscodească țara care avea de gînd să o cuprindă.

Și după ce s-au adunat toți cei chemați la un loc și s-au sfătuit mai multe oare, ce și cum să facă ca s-o scoată mai bine și cît mai degrabă la capăt, se-ntoarseră pe-acasă, prinse fiecare a se pregăti cu cele trebuincioase de drum și cînd fură acuma gata de pornire, ieșiră cu toții în chip de vînătoare din țara lor și, apucînd spre răsărit, deteră să treacă dincoace de munți.

Dar fiindcă pe timpul acela partea despre apus și miazănoapte a Moldovei, adică munții Bucovinei de astăzi erau mai toți pustii, de-aceea Dragoș-vodă și tovarășii săi, vrînd-nevrînd, cutrierară mai multe zile de-a rîndul cei mai înalți munți despre Maramureș, precum : Bratila, Fluturica, Iedul,

Țapul, Lucina, Tătarca, Opcioara, Dîrmocsa, Dadul, Manaila, Lefele, Senatorii, Orata, Botoșul Mare, Botoșul Mic, Runcul și Runculeț, fără să deie preste un singur suflet de om care să le arate vreun plai și să le spuie pe unde ar putea mai lesne și mai degrabă ieși la țară [1].

La vreo cîteva zile însă, de cutrierare și zbuciumare încolo și-ncoace, și anume tocmai cînd nu mai puteau de osteniți și vlăguiți ce erau și nu știau încotro s-o mai apuce și ce să mai facă, iată că Cel-de-sus le scoate înainte un săhastru cucernic care ieși din desișul unei păduri.

Dragoș-vodă, cum îl vede, bucuria lui !... Se duce drept la dînsul, îi dă bună ziua, îi spune cine-i, de unde-i și ce caută și apoi îl întreabă : ori de nu știe el vreun plai sau vreo potică care duce spre țară ?

Săhastrul îl măsură mai întîi cu privirea din cap pînă-n picioare, apoi văzînd că atît el cît și tovarășii săi sînt foarte obosiți, nu-i dete răspuns la întrebare, ci le făcu semn tuturora ca să meargă după dînsul pînă într-o poieniță care se afla din întîmplare în apropiere, zicînd că acolo le va spune ceea ce are de gînd să le spuie.

Atît Dragoș cît și tovarășii săi nu se puseră de prîcină, ci, urmînd cucernicului săhastru care plecase înainte, se duseră pînă în poiana arătată și-acolo se puseră cu toții pe iarbă, ca să se odihnească.

După ce au stat, acuma cît or fi stat, pe locul unde s-au fost pus și după ce s-au odihnit puțintel, zise săhastrul :

— Dacă aveți de gînd numaidecît să vă coborîți spre țară, atunci să nu îmblați ca pînă acuma,

[1] La cîmpie (n. ed.).

horhăind încolo și-ncoace prin munți, căci numai degeaba vă pierdeți timpul, ci să luați bine sama și să urmați semnului ce vi se va arăta și care v-a duce spre răsărit ; nicidecum însă să nu vă luați după semnul ce vi se va ivi spre apus, spre miazănoapte ori spre miazăzi, căci atunci nu veți ieși bine la capăt ! Și acuma, Dumnezeu să vă binecuvinteze și să vă împlinească toate dorințele !

Și rostind săhastrul cuvintele acestea, se porni încotro era îndreptat.

Dragoș-vodă îi mulțămi din toată inima pentru sfatul ce i l-a dat și, luîndu-și rămas bun de la dînsul, se porni asemenea în cale-i. Și mai îmblînd el dimpreună cu tovarășii săi cît timp va mai fi îmblat, prin munții de prin apropiere, iată că se ivește dintr-o smidă [1] un cerb cu 12 coarne, care porni îndărăpt, spre apus ; de altă parte sare un vier sălbatic, dintr-o sihlă, și începînd a grohăi apucă spre miazănoapte ; și iarăși din altă parte se arată un pluton [2] care prinse la fugă spre amiazi. În urmă se ivește un bourel murg cu trei stele în frunte, care-și luă cursul spre răsărit.

Dragoș-vodă, căruia i se-ntipărise bine în minte sfatul ce i l-a dat săhastrul, care sălbătăcime, cum o vedea, o lăsa să se ducă în treabă-și. Cînd dete însă cu ochii de bourelul cel cu trei stele în frunte, atît el, cît și tovarășii săi se țînură lipcă de dînsul, ca să nu-l piardă din vederi, urmărindu-l necontenit, atît pe vîrfurile munților celor mai înalți, cît și prin prăpăstiile cele mai adînci și mai primejdioase ; atît prin văgăuni și vîlcele, cît

[1] Pădure tînără și deasă (de molift, jnepeni) (n. ed.).
[2] Varietate de cerb (n. ed.).

și prin poieni și preluci [1], pînă ce ajunseră la apa Moldovei.

Aice, fiind bourelul pre care îl urmăreau ei foarte ostenit și asudat de fugă, se aruncă deodată în valurile cele repezi și limpezi ca lacrima ale apei acesteia, și cît ai bate în pălmi se făcu nevăzut, ca și cînd ar fi intrat în pămînt.

Dragoș-vodă și tovarășii săi, pierzîndu-l din ochi și nemaiputîndu-i da de urmă, cugetară că a apucat pe albia apei în jos și de-aceea merseră și ei o bucată bună de loc la vale, alăturea cu Moldova, pînă ce ajunseră într-o poiană răsfățată și frumoasă de pe malurile acestui rîu. În poiana aceea apoi, fiindcă înnoptase acuma hăt-binișor și nu puteau merge mai departe de întuneric și osteniți ce erau, se opriră locului ca să mîie.

Iată însă că în revărsatul zorilor, cînd le era somnul mai dulce, se aude un muget străbătător de bour, în partea despre miazănoapte și amiazi.

Dragoș-vodă, cum îl aude, cugetînd că e bourul după care s-au fost luat în ziua premergătoare, sare drept în picioare, deșteaptă și pre ceilalți inși și se pornesc apoi iarăși cu toții în partea aceea, în care se auzise mugetul bourului, adică pe apa Moldovei la vale, și merseră timp de mai multe oare, pînă ce deteră într-o silìlete [2] mare, care se afla în capătul despre miazănoapte-apus a Cîmpulungului de astăzi. De aice, auzind iarăși mugetul bourului dincolo de apa Moldovei, apucară în mîna stîngă, trecură Moldova de cealaltă parte, se suiră pe Isvorul sau Parăul Morii, la deal, pînă ce ajunseră la Curmătura Feredeului ; de-aice apucară pe coama muntelui Feredeul în sus și merseră pînă

[1] *Prelucă* — Poiană mică într-o pădure (n. ed.).

[2] Pădure deasă de copaci tineri, drepți, subțiri și cu crengi puține (n. ed.).

ce ajunseră mai pînă în vîrful acestuia. Aice, stînd puțin locului și poposind, iată că li se arată iarăși un bour, care venea despre muntele Păușa și care li se păru că e același ce-l pierdură din videri în sara zilei premergătoare.

Dragoș-vodă, cum îl zărește, mînios că l-a purtat cine știe pe unde, pune arcul la ochi și dă să-l culce la pămînt. Însă bourul în aceeași clipă face în dosul unui paltin înalt și gros și să te cam mai duci la fugă spre răsărit!

Dragoș-vodă și ceialalți inși se ieu repede după dînsul, ca să nu-l scape și de astă dată din videri, urcă și coboară ca săgeata mai multe dealuri și dîmburi, pînă ce ajung aproape de un părău care curge drept spre răsărit și la care, fiind bourul prigonit foarte însetat, se opri puțin ca să sorbească vreo cîteva guri de apă. Urmăritorii săi, care s-au fost împrăștiat unii în dreapta și alții în stînga, se opresc asemenea, îl încunjură din toate părțile, întind arcurile și, cît ai clipi din ochi, îl culcă la pămînt. Dragoș-vodă, cum îl vede că a căzut jos și nu se mai clintește din loc, bucuria lui, se repede degrabă la dînsul, să-l vadă cît e de mare și de gras. Dar cînd ajunge la starea locului, dă, spre cea mai mare mirare a lui, că sălbătăcimea săgetată nu e bour, după cum crede el, ci un simplu bou sălbatic. Deci întorcîndu-se către tovarășii săi, carii asemenea alergase ca să vadă sălbătăcimea răpusă, zise într-un ton cam supărăcios:

— Bată-l pîrdalnicul să-l bată!... Acesta nu e bour, ci bou sălbatic! Și fiindcă e bou, Bou să se numească de-acum înainte și locul acesta, unde a fost săgetat!

Și cum a spus Dragoș-vodă, așa s-a și întîmplat, căci atît părăul din care a băut boul cel sălbatic apă, cît și locul unde a fost el săgetat, din momen-

tul acela Boul li-a rămas numele, și tot așa se numesc și-n ziua de astăzi.

După aceasta porunci Dragoș-vodă la vreo cîțiva feciori voinici să taie vro cîțiva brădani tineri, să facă un fel de leasă dintr-înșii, să ieie boul săgetat, să-l puie pe leasa aceea, să-l ridice pe umere și să plece apoi cu toții mai departe, pînă ce se vede, căci apropiindu-se soarele spre apus, și fiind locul acela foarte sălbatic, nu voi să rămîie și să mîie acolo.

Feciorii, cît ai bate în pălmi, făcură ceea ce li se spuse și apoi se porniră cu toții mai departe, la vale, pe țărmurile părăului lîngă care a fost boul cel sălbatic săgetat.

Ajungînd la Gura-Boului, care trecea alăturea cu munții Senatoriul și cu Runcul-Boului și se revarsă în Moldovița, trecură de iastalaltă parte și apucară apoi pe țărmul stîng al Moldoviței în jos și merseră pînă la Gura Dragoșei, care curge din munții despre răsărit și se revarsă în dreptul muntelui Scăuelele, asemenea, în Moldovița. Aice, văzînd ei că dacă s-ar duce mai departe, la vale, ar merge mai mult spre amiazi și nu, după cum le-a fost spus săhastrul, spre răsărit, stătură locului, se odihniră puțin și apoi, după ce dete locului acestuia numele de Popasul lui Dragoș, apucară pe părăul la care au fost ajuns, în sus, și în mai puțin de trei pătrari de oară ajunseră într-o cîmpie largă și frumoasă care se-ntindea pe de-o parte și pe de alta a părăului acestuia.

În cîmpia aceea plăcîndu-i foarte mult, atît lui Dragoș-vodă, cît și tovarășilor săi, hotărîră să se oprească, să steie un timp mai îndelungat și să se odihnească, căci alergăturile și sbuciumările din zilele trecute le sleiră mai toate puterile.

Și cum au hotărît, așa au și făcut. Își aleseră un loc mai larg și mai îndemînatic, și fiindcă soarele

începuse acuma a se ascunde după piscurile munților, unii se apucară să doboare niște ciungi ca să facă foc, alții se puse să jupească boul ce-l adusese cu sine, și iarăși alții începură a tăia feliuriți brădani, făgani, precum și alți copăcei, și a face dintr-înșii un fel de lagăr. Și așa, în scurt timp, lagărul era făcut gata, focul aprins, boul jupit și carnea lui pusă pe cărbuni ca să se frigă.

Însă pînă a se frige carnea, unii dintre dînșii, mai sprinteni și deprinși cu pescuitul, bucățelirâ un ciung uscat ca sfarocul, făcură — cît ai scăpăra dintr-un amnar — mai multe fachii [1] dintr-însul, aprinseră fachiile, se duseră la părăul cel limpede ca lacrima din apropiere, și începură a pescui. Și n-a trecut mult timp la mijloc și se-ntoarseră c-o mulțime de pești îndărăpt, precum : păstrăvi, lostoce, lipeni, mrene, cleni și ochene, de cari era bucșit părăul, căci se vede că pînă atuncea nime nu îmblase pe acolo, ca să prindă pești. Ajungînd la lagăr și cinătuind [2] peștii, îi puse și pre aceștia pe jăratic, ca să se frigă.

După ce s-au fript peștii și carnea de-ajuns, scoaseră pînea și ploscele cu vin ce le-au fost luat cu dînșii cînd s-au pornit d-acasă și începură a mînca, a bea și a se veseli. Iară după ce au mîncat, au băut și s-au veselit de-ajuns, fiind acuma hăt tîrziu, și ei osteniți și somnoroși, puse Dragoș-vodă pre vreo cîțiva inși mai sdraveni să steie de strajă, iar ceialalți se culcară și nu se sculară pînă a doua zi la prînzul cel mare.

A doua zi, după ce s-au deșteptat și după ce fiecare s-a spălat în apa cea curată și răcoritoare a părăului din apropiere și s-au închinat lui Dum-

[1] *Fachie* — făclie (n. ed.).

[2] *A cinătui* — a scoate măruntaiele și a curăți (de obicei păsările ce urmează să fie fripte) (n. ed.).

nezeu, Dragoș-vodă se puse în cale cu tovarășii săi să cerceteze locurile de prin împrejurime și abia după aceea, adică după ce le va fi cercetat pre toate și le va fi văzut singur cu ochii săi, să plece mai departe, mai degrabă nu.

Și în ziua aceea, lăsînd pre vro cîțiva inși de pază lîngă lagărul ce l-au fost făcut în seara zilei premergătoare, toți ceialalți, în frunte cu Dragoș, plecară pe țărmul Dragoșei în sus și se duseră pînă la obîrșia acesteia, adică pînă la Poiana Mărului, de pe culmea căreia cînd e timp senin și frumos, se pot vedea nu numai munții din împrejurime, ci și o parte bună din șesul despre răsărit, care se-ntinde pînă la apa Sucevii. De aice se-ntoarse îndărăpt cutrierînd mai toate văile, dealurile și munții care se-ntind de-a dreapta și de-a stînga Dragoșei, precum : Macrișul, Bîtca Macrișului, Bobeica-Frumosului, Smidovaticul, Fusa, Lupoaia, Cucureasa și Arșița Tanului. Și abia pe la înserate se întoarseră îndărăpt.

A doua zi apucară pe apa Moldoviței în sus și trecînd pe locul unde se află satul de astăzi Vatra-Moldoviței, și unde mai tîrziu Alexandru-vodă cel Bun făcu o monăstire, merseră pînă aproape de obîrșia Moldoviței, adică pînă nu departe de Ardgel, și cercetară dealurile, munții și văile care se-ntind de-a dreapta și de-a stînga acestui rîu, precum Ionul, Ciocanul, Dămăcușa, Vulcanul, Boulețul, Măgura, Strigoiul, Pietrosul, Făgețelul și mulți alții, de ale căror nume nu-mi mai pot aduce acuma aminte.

A treia zi apucară pe apa Moldoviței la vale, merseră pînă pe locul unde se află satul de astăzi Frumosul, și începură a cutriera dealurile și munții de prin împrejurimea acestuia, pînă spre Poiana-Micului, precum : Arșicioara, Hîga, Arsura,

Comarnicul, Rotunda, Dealul-Bradului și Dealul-Mărului.

Iată însă că tocmai cînd ajunseră pe muntele Bobeica și voiau acum să se întoarcă îndărăpt de unde s-au pornit, li iesă înainte iarăși un bour cu trei stele în frunte, ca și cel dintîi, care cum dete cu ochii de dînșii, o și rupse la fugă în jos, spre răsărit.

Dragoș-vodă și tovarășii săi, cum îl zăresc, deauna se și ieu după dînsul, îl urmăresc cînd în dreapta, cînd în stînga, cînd spre răsărit, cînd spre miazăzi, pînă ce ajung pe țărmul cel drept al părăului Homorul, ceva mai la vale de Monăstirea Homorului de azi. Aice, nemaiputînd fugi bourul de ostenit și asudat ce era, îl strîmtoresc din mai multe părți și-i curmă viața.

— Locul acesta se va chema de-acum înainte Bouri, spre aducere aminte de bourii carii i-am urmărit pînă aicea ! — strigă Dragoș plin de bucurie, după ce s-a apropiat de dînsul și s-a încredințat că într-adevăr e bour și nu bou sălbatic ca cel ce îl săgetase cu vreo cîteva zile mai 'nainte.

Și de-atunci și pînă nu de mult, Bouri s-a și numit atît locul acesta cît și un părăuaș care se revarsă în Homorul și la gura căruia a fost bourul săgetat. De-un timp încoace însă, unii neștiutori și nepăsători de numirile străbune și mai cu sămă veneticii străini, adică Taișpinii [1], carii locuiesc în acest loc, au început a-l numi Bori.

Și-acuma, după ce au săgetat bourul și botezară cu numele lui locul unde i-au curmat firul vieții, îl luară vro cîțiva feciori sdraveni, pe niște pari, și se-ntoarseră apoi cu toții îndărăpt, de unde s-au pornit în demineața zilei aceleia. Și cum ajunseră

[1] *Taișpin — Deutsch — Böhme* (german din Bohemia).

la starea locului, începură iarăși, ca și-n ziua întîia, a mînca, a be și a se veseli pînă către miezul nopții.

Și așa petrecură ei mai multe zile de-a rîndul, parte pe cîmpia cea întinsă și frumoasă, unde și-au fost făcut lagărul, cînd au ajuns în aceste părți, parte cutrierînd și cercetînd munții și văile de prin împrejurime și vînînd sălbătăcimile ce le ieșeau în cale.

În același timp însă, cît a petrecut Dragoș-vodă cu soții săi pe cîmpia unde și-au rădicat lagărul, au făcut ei și o fîntînă sub poalele unui deal pe care avea Dragoș-vodă mare plăcere de-a se sui, mai ales demineața, pe la răsăritul soarelui și a privi de acolo în toate părțile. De-atunci s-a numit fîntîna aceea : *Fîntîna lui Dragoș* și tot așa se numește ea și-n ziua de astăzi, măcar că acuma nime nu poate bea apă dintr-însa, pentru că în anii din urmă s-a risipit și s-a astupat mai cu totul. Iară dealul, sau mai bine zis coasta, sub poalele căreia s-a făcut fîntîna aceea, s-a numit dintru început Dealul lui Dragoș, mai pe urmă însă au început oamenii a-l numi Dealul sau Coasta Dragoșii.

Tot după numele lui Dragoș s-a numit de atunci încoace și cîmpia unde și-a așezat acesta lagărul său : Cîmpul sau Cîmpia lui Dragoș, iară părăul de-a lungul căruia se-ntinde această cîmpie s-a numit Dragoșa și tot așa se numește el și astăzi. Cîmpul sau cîmpia lui Dragoș însă s-a schimbat mai pe urmă în Cîmpul sau Cîmpia Dragoșii.

Și după ce a petrecut Dragoș-vodă cu oamenii săi mai multe zile și nopți în lagărul de pe cîmpul despre care ni-a fost pînă acuma vorba, s-au rădicat cu toții și au plecat mai departe pe Dragoșa în sus și merseră pînă în Poiana Mărului. De-aice, cîrnind spre miezul nopții, se duseră mai departe

pînă ce se apropiară de munții de pe malul drept al Suceviței. Aice, dînd iarăși de-un pârău care se revarsă în Sucevița și fiind foarte obosiți de drum, se opriră într-o prelucă de pe malul acestui pârău, se odihniră puțin și după aceea porniră iarăși mai departe, la vale, pe pârăul acesta, care, de cînd a poposit Dragoș și cu oamenii săi lîngă dînsul, s-a numit și se mai numește încă și astăzi : Dragoșinul ; iară muntele pe lîngă care curge acest pârău, Piciorul și Dealul Dragoșinului.

Ajungînd la Gura-Dragoșinului, apucară pe malul Suceviței în jos și nu steteră mai mult locului pînă nu ajunseră în marginea despre răsărit a munților, adică pe locul unde se află în timpul de față satul Marginea. Aice steteră iarăși locului și poposiră.

După ce s-au odihnit și aici de-ajuns, se porniră iarăși mai departe, tot spre răsărit, pînă ce ajunseră în partea despre apus a satului de astăzi Volovăț, și anume, pe dealul care se numește Arșița. Ajunși aice se puseră iarăși în cale să steie mai multe zile, ca și-n Cîmpul lui Dragoș de lîngă Dragoșa, și să cerceteze cu deamăruntul locurile de prin prejurime.

Și cum se hotărîră, făcură și aice un lagăr.

Sfîrșind lagărul de făcut, așeză Dragoș-vodă străji, jur împrejurul lui, iar el și cu ceialalți tovarăși ai săi, adică cu sfetnicii, căpitanii oștilor și alți boieri și fii de boieri carii veniră cu dînsul, după ce cinară și se veseliră plini de bucurie că au ieșit cu ajutorul lui Dumnezeu la țară, se puseră ca să se odihnească.

A doua zi dimineață, cum se sculară, trimise Dragoș-vodă pre trei inși dintre cei mai aleși, mai iscusiți și mai viteji căpitani, în părțile de prin apropiere, ca să iscodească țara în care au întrat și

anume, pre unul spre amiazi, pre al doilea spre miazănoapte, iară pre al treilea și pre cel din urmă spre răsărit.

Cei doi căpitani dintîi, după ce merseră în părțile în care li s-au spus și după ce cutrierară timp de mai multe oare, adică pe cît li-a fost cu putință, locurile pe unde trecură, se-ntoarseră înapoi cu vestea că locurile cercetate de dînșii sînt foarte frumoase și mănoase, dar nicăiri nu deteră peste vreo urmă de om.

Cel din urmă însă, cum s-a pornit la iscoadă, nu ajunse departe și dete de-o prelucă răsfățată și împrejurată cu tot feliul de pomi. Iară în mijlocul prelucei aceleia erau niște pietri frumoase cu tot felul de scrisori și împestrituri pe dînselę și-ntre pietrile acelea se afla o colibioară.

Căpitanul nostru, cum zări colibioara, se și apropie de dînsa și întră înnuntru ca să vadă de este cineva într-însa ori e părăsită și deșartă. Și cum întră înnuntru dete de-o bătrînă care sta înaintea icoanei Maicii Domnului și se ruga. Uimit de ceea ce văzuse, se opri deodată locului neștiind ce să înceapă ; să înainteze mai aproape și să vorbească la dînsa, ori să aștepte pînă-și va sfîrși rugăciunea !

Dară bătrîna, cum simți că a întrat cineva la dînsa, deauna își întoarse capul ca să vadă cine-i și, cum dete cu ochii de dînsul, se și rădică în picioare și, întorcîndu-se cu fața către el, începu a-i spune cu deamăruntul : cine și de unde este el, cu cine și cum a venit pînă acolo și că ea îi așteaptă acuma de mult[illegible]ă vie. Iară după ce-i spuse toate acestea îl rugă ca s-o ducă îndată la Dragoș.

Căpitanul, mirîndu-se de celea ce le văzu și le auzi, crezu la început că se află înaintea unei vedenii și de aceea nici nu mai cuteză a o întreba de

unde vine ea acolo, cine este și cum se chiamă, ci o duse îndată la Dragoș.

Dragoș-vodă, cum o văzu, se miră și el, ca și căpitanul ce-o aduse, de unde a răsărit deodată femeia aceasta. Apoi o întrebă cum se chiamă, cine este și de unde vine să locuiască în acele locuri singuratice ?

— Numele meu e Uța ! — răspunse bătrîna — sunt născută în munții Bradului și-s fecioară de cînd trăiesc. Părinții mei au fost boieri de neam dar răutățile și nestătorniciile timpului m-au făcut să părăsesc lumea încă din tinerețe și să trăiesc aice singură, în rugăciuni, că doară s-a îndura bunul Dumnezeu și ne-a mîntui de liftele cele spurcate și rele. Pe tine, doamne, te știu cine ești ; știu de ce ți-ai părăsit țara și moșia strămoșească, și de aceea vin acuma să-ți spun, în numele Domnului ce m-a trimis, că te așteaptă mare mărire. În scurtă vreme ai să ajungi domn și stăpînitor peste întreaga țară în care ai intrat și neamul tău are să fie mare și vestit, și numele lui nu se va șterge niciodată cît timp va mai fi urmă de creștin în țara noastră. Deci locul pe care ți-ai pus piciorul cînd ai ieșit din țara părintească să nu-l mai părăsești, ci să-l cuprinzi și să-l stăpînești, că nime n-are să ți se poată pune împotrivă !

Și cum rosti bătrîna cuvintele acestea, un nour negru cu fulgerare și tunete o cuprinse, și cît ai clipi din ochi se făcu nevăzută, și de-atunci încoace nime nu i-a mai dat de urmă, nime n-a mai văzut-o, măcar că Dragoș-vodă puse oameni anume ca s-o caute în toate părțile.

Și era femeea aceea în vîrstă cam de-o sută de ani, la față cam slută și urîtă, la privire însă blîndă, și cine-a văzut-o i se părea că vede o minune înaintea sa.

Și mai stînd Dragoș-vodă, cît timp va mai fi stat după întîlnirea și vorbirea ce-a avut-o cu bătrîna Uța, pe locul unde și-a fost așezat el lagărul din urmă, cercetă toată țara în care a întrat, în lungiș și-n curmeziș. Iară după ce s-a încredințat că e mai mult deșartă decît împoporată, dar foarte întinsă, frumoasă și mănoasă, fiind pe lîngă această încă și împănată cu tot feliul de păduri și codrii, dumbrăvi și rediuri și adăpată cu o mulțime de rîuri și păraie cu apă limpede ca lacrima și pline cu tot soiul de pești, s-a hotărît ca să se puie luntre și punte s-o cuprindă toată, și-apoi să se facă el domnitor și stăpînitor preste dînsa. Dar fiindcă el a fost venit de astă dată numai ca s-o iscodească și avea numai foarte puțini oameni cu dînsul, de-aceea, ca să aibă cu cine o cuprinde și stăpîni, cum a iscodit-o de-ajuns, s-a întors îndărăpt în țara sa, în Maramureș, și a prins a îndemna pre supușii săi și pre alți români, ca să vie și ei cu dînsul.

Și nu mult după aceasta, iată că s-au rădicat mai mulți boieri și popor de rînd și s-au pornit cu toții, și au venit ca să se așeze de iastalaltă parte de munți, în țara cea nouă, adică în Moldova, căci așa s-a numit țara aceasta după ce a cuprins-o Dragoș-vodă.

Și de astă dată, Dragoș-vodă și cei ce au venit cu dînsul nu se porniră de-acasă în chip de vînătoare, ca-ntîia oară, ci ei luară și toată averea lor cu dînșii și ținură calea drept spre locul acela unde a stătut Dragoș-vodă de vorbă cu Uța.

Și după ce au sosit și au descălecat pe locul acela, a pus Dragoș-vodă să facă o întăritură pe dînsul, adică o cetățuie, ca la timp de rebelie, de mare cumpănă și nevoie, să aibă unde a se retrage și de unde a se apăra împotriva dușmanilor.

Și-au făcut o întăritură cu cinci șanțuri, din sus de satul de astăzi Volovăț, și anume sub poalele dealului Arșița. Și întăritura aceea ale cărei urme de ziduri se mai pot vedea încă și astăzi, s-a numit Fortăreț.

Iată însă că, nu mult după ce s-a rădicat întăritura despre care ne-a fost vorba, mergînd vestea în toate părțile că Dragoș-vodă a descălicat în Moldova, îi veniră soli de la Siretiu și de la Suceava, cu daruri prețioase, și-l rugară să ajute pre bieții creștini împotriva căpcăunilor, a tătarilor, a leșilor și a altor litfe rele carii năvăleau în țară de-o bîntuiau și-o prădau și multe neajunsuri și neplăceri făceau locuitorilor, din care pricină cei mai mulți dintre dînșii, de frică și groază, luară lumea-n cap, și ascunzîndu-se prin crierii munților.

Dragoș-vodă, ascultînd rugămintea solilor, nu se codi, ci adunînd pre toți voinicii săi precum și pre alți români la un loc, se porni fără întîrziere cu dînșii împotriva dușmanilor și luptîndu-se cu toții ca niște lei, în scurt timp curăți țara de dînșii.

Însă nu trecu multă vreme la mijloc, după biruința aceasta, și se iscă din nou război din partea tătarilor și a leșilor. Dar și Dragoș-vodă, cum prinse de veste că dușmanii iarăși voiesc să între și să prade țara, nu stete mult pe gînduri ce să-nceapă și să facă, ci văzînd că țara e în primejdie, deauna și sări la luptă și răsfrînse, cu ajutorul lui Dumnezeu, și acest rău, alungînd litfele cele rele pînă departe peste hotar.

După această nouă învingere asupra dușmanilor, s-au adunat căpitanii oștilor și boierii cei mai de frunte, la un loc, și țiind sfat laolaltă îl aleseră pre Dragoș-vodă de cap și domnitoriu preste întreaga țară, căci Moldova, pe vremea aceea nu avea domnitor, și-l rugară să nu locuiască mai mult în cetă-

ţuia ce şi-a fost făcut-o el după descălecarea Moldovei, ci să se aşeze în Siretiu, şi-acolo să locuiască.

Dragoş-vodă, fiind un om cu multă chibzuială, nu se puse de pricină, ci ascultînd de îndemnul sfetnicilor şi al mai marilor oştilor sale, şi voind a împlini dorinţa poporului băştinaş care locuia pe-aceea vreme în oraşele Suceava, Siretiu şi Cotovăţ[1], precum şi prin vro cîteva sate reslăţite de-a lungul şi de-a latul ţării, despre al căror nume nu-mi mai pot aduce acuma aminte, a părăsit cetăţuia sa şi s-a pornit cu căpitanii oştilor şi cu sfetnicii săi spre Siretiu, unde se hotărî să petreacă pînă la sfîrşitul vieţii sale.

Seretenii, cum au auzit că Dragoş-vodă vine spre dînşii şi voieşte să se aşeze pentru totdeauna în tîrgul lor, s-au bucurat şi au ieşit cu mic cu mare ca să-l întîmpene şi să-l ducă cu pompă mare în oraş.

Locul unde au ieşit seretenii întru întîmpinarea lui Dragoş, precum şi a sfetnicilor şi căpitanilor săi şi pe care se află astăzi un sătişor mic, s-a numit de atunci încoace Drăguşenii. Unii însă, şi mai ales străinii, pe lîngă Drăguşeni, îl mai numesc încă şi Drăguşana sau Drăguşanca.

După ce s-au aşezat Dragoş-vodă în Siretiu şi după ce-a luat acuma cîrma întregii ţări asupra sa, aducîndu-şi aminte de prorocia babei Uţa, făcu pe locul unde a trăit şi s-a aflat aceasta, o biserică de lemn de stejar şi, alăturea cu biserica aceea a făcut el mai pe urmă şi curţi domneşti. Şi trimise apoi pre mai mulţi inşi dintre cei ce venise cu dînsul din Maramureş, ca să meargă şi să se aşeze la acel loc, să-şi facă case şi să prindă a lucra

[1] În timpul de faţă oraşul acesta nu mai există, ci în locul lui se află un sătişor, care se numeşte mai mult *Mihuceni* decît *Cotovăţ*.

pămîntul de prin împrejurime, iar la vreme de nevoie să sară cu toţii şi să steie ca un zid întru apărarea ţării.

Cei trimişi nu se deteră într-o lature, ci se duseră cu toţii şi-şi făcură fiecare cîte o casă mare şi frumoasă, din jos de biserică, pe locul care se numeşte astăzi Sălişte.

Şi fiindcă atît biserica lui Dragoş-vodă cît şi casele de pe lîngă dînsa s-au clădit pe ţărmul unei vălcele sau părăuaş, pe ţărmul căruia a fost coliba Uţei, de-aceea atît satul care mai pe urmă a crescut hăt-mare încît avea şepte biserici, cu o mulţime de curţi boiereşti, cît şi părăuaşul care izvorăşte de sub dealul Pleşa şi se revarsă din jos de sat în Suceviţa, s-au numit dintru început Valea-Uţei, întru aducerea aminte de baba Uţa, iară mai pe urmă Olovăţ.

Murind Dragoş-vodă care a fost cel dintîi domnitor preste românii din Moldova şi care în scurtul timp cît a domnit, mare şi mult bine a făcut el ţării şi supuşilor săi, fu dus şi înmormîntat în biserica din Valea-Uţei, făcută de dînsul.

La vro cîteva sute de ani după moartea şi înmormîntarea lui Dragoş-vodă, suindu-se pe tronul Moldovei Ştefan-vodă care a fost unul dintre cei mai înţelepţi, mai voinici şi mai vestiţi domnitori români, şi din care pricină s-a numit el apoi şi Ştefan cel Mare, rădică biserica cea de stejar a lui Dragoş din Valea-Uţei şi o mută pe locul unde se află astăzi sătişorul Putna şi mănăstirea Putnei şi unde se poate vedea şi astăzi, iară în locul ei făcu altă biserică de piatră, cu mult mai mare şi mai frumoasă, care asemenea se poate vedea şi acuma.

După moartea lui Ştefan cel Mare şi înmormîntarea sa în mănăstirea Putnei, viind în decursul

timpului alți domni la cîrma țării și fiind Moldova, mai ales în partea de sus, adică unde locuim noi astăzi, foarte adeseori călcată, prădată și pustiită de neastîmpărații și neîmpăcații săi dușmani carii ca niște fiere sălbatice năvăleau asupra ei, precum mulți alți locuitori, așa și cei din Valea-Uței, de frica și groaza dușmanilor, părăsiră satul și fugiră cu toții spre munte, nădăjduind că mai pe urmă se vor întoarce iarăși îndărăpt. Dar țiind răzmirițele și rebeliile un timp mai îndelungat și nemaiputîndu-se nime dintre cei fugiți întoarce îndărăpt la vetrile lor, au început cu timpul, pe locul unde erau mai înainte casele lor, biserica cea nouă a lui Ștefan cel Mare și cetățuia lui Dragoș-vodă, a crește dudău și tot feliul de copaci, astfel că la vreo cîteva zecimi de ani după aceea, atît vatra satului, cît și locurile de prin împrejurime se prefăcură într-o pădure mare și deasă, ca toate pădurile. Ba, ce este încă și mai mult, nici chiar cetățuia și biserica nu se mai puteau vedea de-nălțimea și desimea tufarilor și a copacilor care crescuseră nu numai pe lîngă dînsele, ci pînă și pe zidurile lor. Iar în loc de oameni întîlneai acum numai fiare și alte sălbătăcimi care cutrierau pădurea de-a lungul și de-a latul, fără cea mai mică grijă că le va face cineva vreun rău.

Iată însă că într-o zi, cine mai știe cîți ani vor fi de-atuncea, ieșind un cioban cu oile la păscut, ajunse cu dînsele pînă pe locul dintre Cainovăț și Surupana, două văi cari se află în partea despre amiazi a satului de astăzi. Acolo își păscu el oile sale pînă ce a început a se îngîna ziua cu noaptea. Cînd a prins acuma a se întuneca hăt-binișor și voi a se-ntoarce cu oile acasă, dă că vro cîteva oi cari cu puțin mai înainte de-aceea se despărțise de celelalte și întrase în desișul pădurii, îi

lipsesc din turmă. Și cum dete el că-i lipsesc oile, prinse a le căuta încolo și-ncoace. Dar degeaba, căci fiind acuma prea tîrziu și pădurea în care au fost intrat ele prea deasă și întunecoasă, nu le putu nicidecum afla și de aceea le lăsă în știrea Domnului și se-ntoarse fără de dînsele acasă. A doua zi însă, cum se zări de ziuă, se porni dimpreună cu alți ciobani, ca iarăși să le caute.

Ajungînd și întrînd ciobanii în pădurea în care se pierdură oile, îmblară mai lung timp încolo și-ncoace dar degeabă, că nici unul nu le putu afla. Și neaflîndu-le nu le rămase alta decît să se întoarcă înapoi fără de nici o ispravă. Dar iată că la întoarcere dau cu ochii de-o stîncă foarte mare. Ei, văzînd stînca aceea, dau să se apropie de dînsa dar nu pot, căci era încunjurată din toate părțile de o mulțime de tufari și copaci împleticiți cu iederă, ca și cînd ar fi fost întărită cu niște ziduri. Văzînd ei că cu una-cu două nu e chip a se apropia de dînsa, începură bărbătește a da într-o parte și-ntr-alta tufarii și iedera ce le sta în cale și a se apropia în chipul acesta de dînsa. Iară după ce au ajuns cu mare chiu și vai în apropierea stîncii, deteră cu ochii de o peșteră. Și cum deteră ei cu ochii de peștera aceea, îndată se și băgară înnuntru, cugetînd că vor afla într-însa oile pierdute. Și-ntru adevăr că le și aflară. Dar pe cît de mare le-a fost bucuria la început, cînd zăriră oile culcate într-un ungheriu și rumegînd, pe-atîta de mare le-a fost mai după aceea mirarea, cînd căutară mai bine în dreapta și în stînga și văzură că ei nu se află într-o peșteră de rînd, cum se găsesc foarte adeseori pe unele locuri, și mai ales prin munți, ci într-o încăpere largă și frumoasă, încunjurată din toate părțile cu ziduri și deasupra cu boltituri. Și plini de uimire cum erau, îndată cu-

noscură și se încredințară, de pe icoanele cele mucegăite care atîrnau pe pereți, precum și de pe crucile, sfeșnicile și prapurile cari sta răzimate sau aruncate pe jos, că ei nu se află într-o peșteră, ci într-o biserică părăsită. Își luară deci oile și întorcîndu-se cu dînsele spre casă, pre cine-l întîlneau în drum îl opreau în loc și-i istoriseau că iac-acolo și-acolo au dat peste o biserică părăsită.

Oamenii și mai ales sătenii de unde erau ciobanii cu oile pierdute, cum auziră ceea ce le-au istorisit aceștia, se și porniră cu cîrdul spre pădurea cu pricina, și cum ajunseră la starea locului începură care dincotro a tăia copacii și tufarii de pe lîngă biserică și a o scoate la iveală din întunericul pădurii, unde a stat ascunsă cine știe cît timp de ochii oamenilor. Iară după ce o scoaseră la lumină, chemară pietrari și stoleri și-i puseră s-o tencuiască și s-o văruiască atît pe dinafară cît și pe dinuntru, și s-o acopere.

Pietrarii chemați, începînd a o tencui, deteră de o ușă tainică care ducea într-o pivniță. În pivnița aceea deteră ei de-un săcriu mare de piatră, în care se aflau oase de om. Iară pe o cruce de aur, care asemenea s-a aflat în săcriul acela, sta scris Dragoș-vodă, un semn că oasele din săcriu erau ale lui Dragoș-vodă, cel dintîi domnitor român al Moldovei, care după moarte a fost înmormîntat în biserica cea de lemn, făcută de dînsul.

Nu mult după aceasta veniră și alți oameni din satele de prin apropiere și începură a-și face case pe lîngă biserica descoperită de ciobani. Și cu cîți mai mulți copaci cădeau la pămînt, cu atîtea mai multe case se rădicau și satul se mărea pe zi ce mergea. Dar de astă dată, satul nu s-a făcut pe locul acela unde a fost el mai înainte, ci din sus de biserică, mai spre apus, și nici nu s-a mai numit

el ca de la început, Valea-Uței sau Olovăț, ci Volovăț. Și tot așa se numește el și astăzi.

Și cu cît se înmulțeau sătenii, cu atîta și pădurea despre răsărit și despre apus se rărea și scădea mai tare, pînă ce, în sfîrșit, ajunseră ei cu răritul dincolo de dealul Arșița, la poalele căruia a fost cetățuia lui Dragoș-vodă.

Și fiindcă în timpul de față locul unde a fost cetățuia, precum și împrejurimea acesteia e imaș sau toloacă pe care pasc vitele și porcii volovicenilor, și deoarece din toată cetățuia de odinioară nu se cunosc acuma decît numai niște rămășițe de ziduri și șanțurile cari au înconjurat-o, de aceea locul acesta nu se mai numește Fortăreț, ca la început, ci Porcăreț.

Timpul și împrejurările, toate le schimbă și le preface. Unele se uită cu desăvîrșire iar altele se schimonosesc. Așa se vede că s-a întîmplat și cu numirea fortăreței lui Dragoș-vodă!

Fl. M. pp. 40—63.

SAS-VODĂ

Cînd s-a suit Sas-vodă pe tronul Moldovei, zice că Siretele, deși era cel mai vechi oraș din toată țara și măcar că locuise înainte de aceasta tatăl său, Dragoș-vodă, într-însul, n-avea nici o singură cetățuie sau altă întăritură și nici o casă mai de Doamne-ajută, în care ar fi putut locui un domnitor. De-aceea se văzu el constrîns a-și zidi singur o cetățuie. Dar unde ?... În ce loc s-o zidească? După ce Siretele era așezat, ca și-n timpul de față,

între dealurile Ruina, Miezeni și Tătarcina, cari se află în partea despre amiazi, apus și miază-noapte, iară în partea despre răsărit, și mai ales peste rîul Siret, care trece alăturea cu orașul, un șes mare cît poți vedea cu ochii.

După mai multă chipzuială și socoteală, se hotărî în sfîrșit să o zidească în partea din urmă, și anume pe locul acela unde se afla din vechime o mică rădicătură de pămînt cu rămășițele unei capiște [1] pe dînsa, căci trebuie să știți că Siretele a fost înființat cu vro cîteva sute sau mii de ani mai nainte de aceasta, de cătră un popor străin și păgîn, al cărui nume n-a putut străbate pînă la noi. Dar fiindcă rădicătura despre care ni-i vorba i s-a părut prea mică și nensemnată, de-aceea a poruncit el soldaților săi s-o facă mai mare, mai lungă, mai lată și mai înaltă.

Soldații cărora li s-a dat porunca aceasta nu așteptară să li se mai spuie încă o dată, ci apucîndu-se de lucru, prinseră a săpa bărbățește lut de pe malul drept al Siretiului și cărîndu-l unii cu căciulele, alții cu coifurile, adică care cu ce avea și cum putea, în nici mai mult, nici mai puțin decît o zi și o noapte, rădicară și făcură o întăritură mai dehai de cum și-a dorit-o însuși Sas-vodă.

Pe rădicătura și întăritura aceea, care de atunci încoace s-a numit de cătră unii Întăritură, iar de către alții Horodiște, puse apoi Sas-vodă să i se zidească cetățuia dorită, în care avea să locuiască și din care, la timp de mare nevoie și greutate, avea să se apere împotriva dușmanilor ce ar fi venit asupra sa și a orașului.

[1] Templu păgîn, biserică de alt rit decît cea greco-ortodoxă (n. ed.).

Dar el nu se mulțămi numai cu atîta, ci fiind om cu frica lui Dumnezeu și neaflîndu-se pe timpul acela nici o singură biserică de piatră în întreg orașul, cum sfîrși cetățuia de zidit, puse să i se zidească și o biserică în care să aibă atît el, cît și supușii săi unde se închina și ruga în ticnă părintelui ceresc. Însă el nu voi ca biserica aceea să se zidească în nemijlocita apropiere a cetățuiei, ci ceva mai departe, pe un tăpșan care se afla dincolo de pîrăul Cîcăina, și anume în partea despre miazăzi-apus de la cetățuie.

După ce a fost acuma și biserica gata și după ce a sfințit-o în numele Sfintei Treimi [1], fiind biserica despărțită de cetățuie prin pîrăul Cîcăina, și prin urmare neputînd Sas-vodă, cu una, cu două, merge ca să se închine într-însa, de răul pîrăului care uneori venea foarte repede și tulbure, nimărui nu-i era cu putință să treacă de ceealaltă parte, puse să se dureze un pod preste dînsul, și anume, după spusa unora, din piele de bivol, după a altora — de fier, și iarăși după a altora, de aramă. Pe podul acela apoi, care lega cetățuia cu biserica Sfintei Treimi, se ducea atît Sas-vodă, cît și curtenii săi la biserică, ca să se închine. Iar după ce se închinau și se întorceau înapoi acasă, trăgeau podul după ei.

Văzînd doamna lui Sas-vodă că soțul ei și-a zidit o biserică atît de frumoasă, voi să-și zidească și ea una. Dar fiindcă ea era săsoaică din Ardeal și nu-și schimbă legea, cînd s-a măritat după Sas-vodă, de aceea dorea să-și zidească o biserică papistășească, care ar corespunde credinței sale și dorinței celor de-o lege cu dînsa.

[1] Unii orășeni spun că Sfînta Treime ar fi zidită de Petru Mușat, iară Sas-vodă ar fi zidit biserica cu patronul Sfîntului Ioan, care se află în mijlocul orașului.

Însă Sas-vodă nu-i încuviinţă să zidească o asemenea biserică, ci-i spuse din capul locului că cine doreşte şi voieşte să se închine lui Dumnezeu, să meargă şi să se închine în biserica ce-a zidit-o el, cine nu ducă-se unde-i place, că el nimărui nu-i dă voie să zidească astfel de biserici în ţara sa.

Dar doamna, încăpăţînată şi înţinată cum era, nu voi să-l asculte. Dimpotrivă, luîndu-se după sfatul şi îndemnul celor de-o lege cu dînsa, adică al papistaşilor carii căutau toate chipurile şi mijloacele ca să tragă pre români la legea lor, făcu în ciuda soţului său, chemă pre mai mulţi zidari străini şi-i puse să zidească biserica dorită, la vro cîteva sute de paşi mai spre apus de Sfînta Treime.

Zadarnică i-a fost însă toată încercarea şi munca, căci Sas-vodă nu era unul din ceata acelor oameni cărora le cînta găina în casă. Văzînd că soţia sa nu vrea să-i ţie cuvîntul în samă, nu-i spuse mai mult nemiçă, ci o lăsă să înceapă lucrul. Iar cînd văzu că zidarii au pus temelia bisericei şi încep acum a zidi, chemă pe vro cîţiva oameni de încredere la sine şi le spuse să sape în taină, în timp de noapte, cînd toată lumea doarme dusă, un şanţ pe sub pămînt, începînd de la malul drept al părăului Cîcăina şi pînă sub temelia bisericii doamnei sale. Iar cînd fu şanţul gata, le zise să aşeze un vas cu prav sub zidul bisericei, să prindă la gura vasului o funie scămoasă şi lungă, care să ajungă pînă la capătul şanţului, şi-n fiecare noapte următoare să deie foc funiei.

Oamenii de încredere făcură toate celea ce le porunci Sas-vodă, săpară şanţul, luară în fiecare sară cîte un vas de prav şi o funie lungă şi scămoasă, puneau atît vasul, cît şi funia unde trebuiau să fie puse, şi cînd cugetau ei acuma că tot ora-

șul doarme dus și nime nu-i va putea oblici și descoperi ce fac, da foc funiei ; funia ardea pînă ce ajungea la prav, iar cînd lua pravul foc, tot ceea ce zideau zidarii preste zi noaptea zbura în aier.

Doamna și mai ales zidarii se mirau foarte mult : cum și de unde vine că aceea ce zidesc ei preste zi se dărîmă peste noapte ?... Să nu fi zidit ei cum se cade ?... Să fi fost vreun cutremur de pămînt ?... Să fie locul necurat ?... Sau ce păcatele să fie ?... Destul că nimărui nu-i plesni prin minte care e adevărata pricină... Dar și Sas-vodă cu oamenii săi de încredere încă nu se deteră de gol, dimpotrivă, voind a veni de hac doamnei și celor de-o lege cu dînsa, rîdeau în pumni și nu spuneau nimăruia nici un cuvințel.

Și așa biserica ce-a voit s-o zidească doamna lui Sas-vodă nu putu de feliu ajunge la îndeplinire. Iar doamna, văzînd că nu-i chip s-o scoată la capăt, scăpăra de ciudă și numai dacă ar fi fost în stare, nu știu ce-ar fi făcut. Dar fiindcă nu putea nemică face, înghiți noduri și tăcu. Nu mult după aceasta, născînd ea un băiețel, îi plesni acuma alta prin minte : voi adecă numaidecît să-și boteze băietul în legea sa. Și nu știu ce făcu și ce direse, destul că-și împlini dorința. Dar tocmai împlinirea acestei dorinți a fost nenorocirea ei și-a nevinovatului ei copil.

Sas-vodă adică, cum prinse de veste despre ceea ce s-a întîmplat, se făcu foc și pară de mînie. Și fără a mai sta mult pe gînduri, porunci cîtorva oameni să înjuge opt bivoli albi la un tun, să urce tunul în partea despre amiazi a orașului și de-acolo să-l sloboadă apoi în casa în care a fost botejunea și-n care se afla atît doamna cu nounăscutul și botezatul băiețel, cît și preoții ce l-au botezat,

dimpreună cu cumătrii, precum și cu mulți alți papistași.

Și cum a poruncit Sas-vodă, așa s-a și întîmplat. Cît ai scăpăra dintr-un amnariu, bivolii fură prinși la tun, tunul scos în vîrvul dealului și-acolo îndreptat și slobozit în casa unde a fost botejunea și care, cît ai clipi din ochi, s-a făcut mii și fărîme, dimpreună cu toți cei ce se aflau într-însa.

După această tristă și înfiorătoare întîmplare, nemaivrînd Sas-vodă să petreacă mai mult în Siretiu, se hotărî să-l părăsească și să se ducă unde l-or duce ochii și picioarele. Și cum se hotărî așa și făcu. La vreo cîteva zile părăsi Siretiul dimpreună cu curtenii săi și nu se întoarse mai mult îndărăpt.

Părăsind Sas-vodă Siretiul și rămîind cetățuia sa în voia întîmplării, fără nici un scut și privighere, în scurt timp a început a se ruina și a se dărîma, iar mai pe urmă materialul din care era făcută fu întrebuințat la zidirea altor locașuri, astfel că în timpul de față nu se mai află nici o singură urmă dintr-însa, care ni-ar putea arăta locul unde a locuit odinioară Sas-vodă.

Tot așa s-a întîmplat și cu podul ce lega cetățuia cu biserica Sfintei Treimi.

Pe rădicătura de pămînt unde a fost odinioară cetățuia lui Sas-vodă se află acum țînterimul jidovesc, iară la poalele acesteia o cărămidărie unde se fac cărămizi și unde s-au aflat în anii din urmă o mulțime de lucruri străvechi de pe timpul popoarelor păgîne, cari au locuit în aceste părți. Din pricina aceasta apoi au și început seretenii, de un timp încoace, a numi rădicătura și întăritura de pămînt de odinioară : La cărămidărie sau Dealul podului, în loc de Horodiște sau la Cetățuie, cum îi spuneau mai înainte.

Iară pe locul unde ducea podul cel de piele de bivol sau de aramă duce astăzi numai o punte îngustă. Și numai rădicăturile de pămînt cari au slujit de căpătîi în partea despre miazăzi-apus și cari se pot vedea și astăzi în grădinele de primprejurul bisericii Sfintei Treimi ne mai arată că a trebuit să fie odinioară un pod aice.

Biserica Sfintei Treimi însă, ca un locaș sînt și dumnezeiesc, a rămas pînă în ziua de astăzi. Atîta numai că ea, dintru început, nu era simplă ca acuma, ci avea și un turn. În anul 1831 însă, după cum spun bătrînii orașului, fiind un cutremur mare de pămînt, i-a picat turnul, și cînd a picat, toată măhălaua s-a cutremurat.

Tot atunci a căpătat biserica mai multe crăpături mari cari nu le avea mai 'nainte și din a căror pricină lung timp nu s-a liturgisit într-însa, temîndu-se atît preoții, cît și orășenii, ca nu cumva să se răsipească și să omoare pre toți cei ce vor fi adunați într-însa. Mai pe urmă însă, venind niște ingineri și cercînd-o cu de-amăruntul, au spus că se poate fără de nici o frică liturgisi într-însa, numai dacă mai întîi se va îndrepta, adică dacă se va înfereca și întări bine cu niște pente și cercuri de fier.

Și cum au spus inginerii așa a și fost, căci înferecîndu-se bine cu pente și cercuri de fier, tencuindu-se și văruindu-se atît pe dinlăuntru, cît și pe dinafară, și acoperindu-se cum se cade, acuma preoții iarăși liturgisesc într-însa, fără să se teamă că li se va întîmpla ceva, pentru că îndreptată și înferecată cum este, poate să dureze mai tot atîta timp cît a durat și pînă acuma.

Fl. M., pp. 64—71.

În partea despre miazăzi a orașului Siretiu se află un deal cu numele Sasca.

Pe acest deal, pe ale cărei coaste se mai pot vedea încă și acuma remășițele de piatră ale unei cetățui străvechi, se zice că a fost reședința lui Sas-vodă.

Doamna lui Sas-vodă, zice că era de acasă săsoaică și așa de tare înținată și aplicată spre credința părinților săi, că ea nicidecum nu voia să ție sărbătorile, deodată cu bărbatul său, cu Sas, care era de legea noastră, adică răsăriteană, și care ținea sărbătorile străbune deodată cu românii, ci ea le ținea totdeauna deodată cu păpistașii.

Sas-vodă, de la un timp văzînd că numai degeaba își bate capul cu dînsa, că soția sa e așa de înținată și îndărătnică că n-o poate nici într-un chip îndupleca să ție sărbătorile deodată cu dînsul, nu-i zice mai mult nemică, ci-i dete pace să ție sărbătorile cînd va vrea și cu cine-a vrea. Ba, el îi dete voie să-și zidească încă și o bisericuță mică, în care să se închine în legea sa.

Iată însă că pe la Florii, nu se știe acuma anume în care an, Sasca, adică soția lui Sas, îi zise soțului său că ea are mare sărbătoare, că ziua aceasta e o zi foarte însemnată pentru dînsa, deci nime dintre curteni, nici dintre tîrgoveți să nu cuteze a lucra, nici a face oareșicare veselie, că ea, dacă n-or asculta-o, are să se supere de moarte.

Sas-vodă, ca un om de pace ce era, o ascultă... El dete îndată poruncă tuturor curtenilor și tîrgoveților ca nime să nu lucreze nemică, nici să se veselească, că doamna sa are sărbătoare mare și că poate să i se întîmple ceva de cumva vor cuteza și vor lucra sau se vor veseli, și apoi... să nu fie

vina lui atunci cînd îi va pedepsi pre toți cei ce n-or asculta de dînsul ; care după cum a cîștiga...

Curtenii și toți tîrgoveții îl ascultară pre Sas și nime n-a lucrat, nici nu s-a veselit în acea zi și Sasca a petrecut Floriile după placul ei.

Scurt timp după aceasta sosiră și Floriile lui Sas-vodă, adică Floriile noastre, ale românilor.

Acuma spuse și el doamnei sale că pe cît timp va fi la biserică și se va ruga, nici ea și nici un curtean de legea ei să nu lucre, nici să se veselească, fiindcă sărbătoarea aceasta pentru dînsul încă e o sărbătoare foarte mare și de vor cuteza unii și vor lucra sau se vor veseli, pe urmă, dacă-i va pedepsi, să nu le pară rău !

Dar Sasca să fi zis atunci :

— Ce-mi pasă mie de sărbătorile tale !

Iară după ce s-a dus soțul său, adică Sas-vodă, la biserică, ea îndată a chemat lăutari pentru că la dînsa trecuse acuma postul mare, și cum au venit lăutarii, îndată au poruncit să cînte.

Lăutarii... ce puteau ei face ?... Se supuseră și începură a cînta. Iar Sasca cu curtenii carii erau de-o lege cu dînsa și cu ceialalți străini începură a juca și a se veseli, făcînd prin aceasta în ciudă lui Sas-vodă și tuturor românilor.

Sas auzi tot ce se întîmplă în cetățuia sa și se supără foarte tare dar nu spuse nimărui nemică, ci stete în biserică și se rugă lui Dumnezeu pînă la sfîrșitul liturghiei.

După ce s-a sfîrșit acuma liturghia și după ce a luat Sas nafură și mîțișoare, se întoarse acasă de la biserică și văzînd că lăutarii încă tot cînta și că soția sa n-a voit să-l asculte ci încă i-a făcut în ciudă, s-a mîniat foc și-ndat-a poruncit ostașilor săi să dărîme toată cetățuia, precum și biserica

soției sale, care se afla în mîna stîngă a drumului cum se merge la biserica de azi a Sfintei Treimi.

Această poruncă a lui Sas-vodă îndată s-a și împlinit, căci oamenii săi, toți neaoși români cari erau de-o lege cu dînsul și aveau mare pocsie pre toți veneticii străini, cît ai scăpăra dintr-un amnariu sfărmară toată cetățuia și biserica Sascei, dîndu-le foc și bombărdîndu-le din toate părțile și omorînd atît pre Sasca, cît și pre toți cei de-o lege cu dînsa carii îndrăzniră de-a călca porunca domnească și-a se veseli, pe cînd Sas-vodă era dus la biserică și se ruga lui Dumnezeu.

Mînia lui Dumnezeu ce era!... Cînd începură românii a se arunca asupra veneticilor necinstitori și batjocuritori de sărbătorile române, într-o clipă de ochi pre toți îi făcură fărîmi, așa că lung timp după aceasta nu s-a mai zărit prin Siretiu sămînță de-a lor...

Sas-vodă însă, după ce a poruncit ostașilor să sfarme cetățuia și biserica doamnei sale, zice că pînă într-atîta i s-a împietrit inima, că îndată a părăsit Siretiul și s-a cam mai dus. Dar unde s-a dus?... nu se știe nici pînă în ziua de astăzi... Nime nu știe încotro a apucat... cît a mai trăit după această întîmplare și unde a murit...

Ceea ce însă se știe este că dealul unde a fost reședința lui, precum și rămășițele bisericii doamnei sale s-au numit după aceea și se mai numesc încă și pînă în ziua de astăzi Sasca, după numele soției sale, care și-a aflat moartea, dimpreună cu cei de-o lege cu dînsa, sub zidurile cele sfărmate și dărîmate ale cetățuiei...

Iar ce se atinge de cetățuie și de biserica Sascei, spun tîrgoveții din Siretiu, că au rămas părăsite, că nu le-a mai tocmit de-atunci încoace nime și

că ruinile lor cu vreo cîteva zeci de ani mai înainte (de an. 1880) erau cu mult mai mari, însă nesocotința și nepriceperea tîrgoveților români de-a păstra cu scumpătate remășițele străbune și mai ales lăcomia strînsurilor străine, îi împinse într-acolo că mai mulți au săpat și au luat piatră de-aceasta și au întrebuințat-o pentru zidirea mai multor case și crîșme din oraș...

Dar să nu ne mirăm de-această faptă, căci cam așa se întîmplă mai pretutindene cu remășițele moștenite de la strămbunii noștri !

Fl. M., pp. 78—81.

COMOARA LUI NEGRU-VODĂ

Spun bătrînii că pe meleagurile astea ale Jiului ar fi fost stăpîn Negru-vodă, care cică coborîse de peste munți.

Într-o noapte, pe cînd el dormea, i s-a năzărit în vis cineva în alb, și i-ar fi zis :

— Măria-ta ! Lasă-ți legea și ie-te după a ăstor creștini ce-i ai în grija ta, și, ca să nu fii uitat, fă și o mînăstire...

Și ar fi întrebat el :

— Și unde, Doamne, să-i pun temelia ?...

— S-o iei la deal, zice, spre munte ; întreabă pe novăceni de locul zis Gura-Văii.

— Bine, Doamne !

Cînd s-a deșteptat și-a și schimbat gîndul. Că de ce n-ar face-o în legea lui ?... Bag-seamă, era letin de dincolo.

Așa că ce-și pusese în gînd să facă ? O mînăstire despre care să se ducă vestea de mîndrețea ei. Nu și-a lăsat gîndurile bătute.

Și așa a colindat el toate drumurile și potecile, plaiurile și livezile, în sus, întrebînd mereu de Gura-Văii, pînă a dat de plaiul Novacilor, loc frumos și încîntător.

Ajuns în sat a întrebat :

— Ia ascultați, oameni buni, Gura-Văii, nu care cumva mai e departe ?

— Nu ! Iac-aici, aproape... i-au fost răspuns.

A luat pe unul călăuză și s-a dus într-acolo și, cînd a ajuns, așa de mult i-a plăcut locul că s-a și hotărît că acolo să facă mînăstirea.

Bun.

— Da locurile astea ale cui sunt ? întreabă el.

— Ale noastre, ale novăcenilor...

Și-și făcea socoteala cam cum să facă s-o brodească mai bine : cu puterea să-și pună mînăstirea acolo... dar inima nu-i da brînci așa. Și ce-a făcut ?

S-a întors acasă, a dat poruncă să se umplă un butoi cu aur și cu mulți ortaci împrejur, au luat iar calea spre Novaci. Dar socoteala de-acasă nu se nemerește cu cea din tîrg ! Îi trăsnise lui prin cap de „drum bătut degeaba și grabă de surda ?“

Nu ! Căci novăcenii nici n-au vrut s-audă de mînăstire „letinească“, pentru

„Letini spurcați
Și de lege lepădați“...

pe pămînturile lor, măcar că aveau de-a face cu domn mare...

— Apoi, de nu vreți voi, vreau eu așa !... Cic-a zis atunci Negru-vodă, negru de mînie că nu i s-a făcut pe chef, să dureze mînăstirea lui.

Și cică așa de tare s-au îndîrjit și novăcenii, că l-au pus pe fugă...

— Auziți dumneavoastră, cic-au zis, nu este deajuns cîte sunt... Și acum și mînăstire letinească ?...

Și a șters-o repede, c-altfel îi lua spinarea foc. Și în grabă a lăsat și carul cu aur cu tot, luînd-o pe Gilort la vale, fără ca să se mai uite măcar în urmă...

Iar oamenii atunci au găsit cu cale așa : că pe locul unde avea de gînd Negru-vodă să zidească mînăstirea, să îngroape butoiul cu aur.

Așadar s-au apucat de-au săpat o groapă de nouă stînjeni și, punînd butoiul pe gura gropii, au jurat ca nimeni să nu se atingă de el și de banii din el, cît va fi lumea...

Au mai fost ursați apoi ca banii să joace pe tot anul o dată, în ziua de Paști.

Și de-atunci cică, joacă o comoară la Gura-Văii, dar nu are nimeni îndemn să se apropie, că e blestemată.

Iar comoara aceea este a lui Negru-Vodă.

Auzită cu ocazia unei manevre, prin 1910; manuscrisul distrus cînd cu năvălirea armatelor străine, și scrisă a doua oară din memorie, în 1918.

N. I. D., pp. 14—16.

[BAIA ȘI DIVANUL LUI NEGRU-VODĂ]

Negru-vodă a avut aci, la Cetățuia, un palat mîndru și frumos. Palatul era clădit în spatele șanțului ăluia și avea multe încăperi — chiar în pămînt — încăperi ale căror urme se văd și astăzi.

Mai în vale de el, se vede *baia* lui Negru-vodă, baie în care aduceau apă cu burduful și cu scri-

petele ; iar mai în spate, *divanul.* Se vede şi azi piatra pe care ar fi stat sfînta cruce şi se cunoaşte şi locul pe care şedea Vodă şi acela pe care şedeau divaniştii.

Masa pe care mînca Negru-vodă e în faţă ; un ţurţudan [1] de stîncă, avînd în cap o piatră lată.

Spusă de d-nul învăţător Constantin Geantă, din Stoeneşti. D-sa a auzit-o de la bătrîni.

R.—C., *L.*, *p.* 64.

CATELINA

În Cotnari, pe şăsul Bahluiului, este un deal mare şi rotund, drept ca un stog de fîn. Dealul aista, pînă amu nu demult, era plin de podgorii cu vii, crame, (zămnice) ca acelea, grădini frumoase, ba şi case erau şi oamenii îi zic dealului aistuia : Dealul lui Vodă, adică a lui Ştefan-vodă cel Mare şi Sfînt.

Tot în Cotnari este un deal mare şi lungăreţ, parcă-i o gireadă mare de grîu, şi pe poalele lui erau păduri, vii, iar pe vîrful lui era o cetate împrejurată înspre miazănoapte de două pogoară : Pogorul Mare, despre Steclărie, şi Pogorul Mic, cam aproape de dealul Porcului. Dealul aista să chiamă Dealul Catelinei sau Dealul Doamnei, de la o doamnă a lui Ştefan cel Mare, care-o chema Catelina.

[1] Coastă rîpoasă, prăpăstioasă (n. ed.).

Catelina asta, zice că era o domniță, și sta cu șederea în cetatea de pe Dealul Catelinei și Vodă stătea în curțile lui domnești de pe Dealul lui Vodă.

Amu, cică, din una, din alta, s-a împricinat Ștefan-vodă cu domnița ceia și s-au luat la sfadă. Ciudă și mînie ca aceea și nu știu cum să făcea că Ștefan n-o putea răpune și rămînea rușinat. De voie, de nevoie, s-au împăcat — chipurile — da Ștefan-vodă nu era slobod să se ducă în cetatea domniței, ca doară nu i-a afla tainele cetății și pe urmă s-o ieie el în stăpînire.

Lui Vodă nu-i venea la-ndemînă învoiala cu domnița.

— Cum adică ? De mine nu ș-a bătut joc în chipul aista, împarați în toată legea și crai vestiți, și amu, un cap de muiere să mă rușineze pînă-n-tr-atîta ? Barbat îs eu ? Ș-a căzut Vodă pe gînduri.

Dar Dumnezeu l-a scos și din beleaua asta care era mai s-o pățască.

Pe-atunci, podgoria lui Ștefan-vodă din Cotnari era vestită de vinurile cele bune, că nu mai avea potrivă în toată țara ; și domnița Catelina a trimes la Ștefan-vodă ca să-i deie și ei vin de-acela, lăudat și vestit.

Amu, venise vremea lui Ștefan ca s-o răpuie pe Catelina, că-i trăsnise prin cap un șiriclic, potrivit drept pentru dînsa. S-a apucat ș-a-ncarcat 50 de buți mari și le-a pornit cu mare halai.

Cînd a ajuns la poarta din Pogorul cel Mic, li-a deschis porțile, tot așa și cele de la cetate, de aici, oamenii domniței li-a legat ochii cărăușilor lui Ștefan-vodă, ca să nu vadă și să afle tainile cetății.

După ce-a tras carele în ograda cetății, toți curtenii și domnița s-au strîns în jurul buților, au dat cep la butea cea dentăi și tot au gustat vinul,

ba unul, ba altul, pînă ce s-au chefăluit cu toţii, de nu ştiau ce-i cu dînşii.

Peste noapte, din 48 de buţi, care gîndea domniţa că-s cu vin, au ieşit ostaşi într-armaţi şi s-au împrăştiet ca furnicile în toate părţile întărite ale cetăţii, aşa că dimineaţa, domniţa, cînd s-a văzut răpusă, s-a închinat de bună voie lui Ştefan-vodă, că n-avea încotro.

Iar Ştefan cel Mare, cînd a văzut că o femeie ca asta era mai-mai să-l răpuie, a luat-o de nevastă ; că aşa-i plăcea şi lui să aibă o femeie bărbătoasă şi cu inimă de voinic.

De-acolea, Ştefan-vodă s-a pus pe treabă ca să-ntărească cetatea şi mai şi. În partea despre miazăzi a tăiet dealul de-a curmezişul ş-a făcut un şanţ adînc, mai ca de şapte stînjeni, şi l-a lungit cătră asfinţit şi miazăzi, prin satul Horodiştea, pînă la satul Cîrjoaia, sfîrşindu-se la Fîntîna Doamnei ; fîntîna zice c-a făcut-o doamna Catelina. A mai făcut un şanţ (canal) pe sub pămînt, de la cetatea Catelinii pînă la curtea domnească din Hîrlău. A zîdit o biserică cu hramul Sfîntul Ştefan şi doamna Catelina a făcut şi ea o biserică în Cotnari, dar biserica ei era pentru cei care ţin de legea catolică, adică de-o lege cu doamna Catelina. La biserica doamnei veneau unguri din satul Iosupeni, care erau împămînteniţi de Ştefan-cel-Mare.

După ce s-a dărmat biserica făcută de Ştefan-vodă, zîdăriile le-a carat unul, Grigore Radu, de a făcut mitocul Mănăstirii Neamţului.

După Narcis Creţulescu şi după *Dicţ. geogr. al jud. Iaşi*, f. 49 şi 591.

K., pp. 209—211.

Despre întemeierea Cetății Neamțului, spun bătrînii, că înainte de Ștefan-vodă, cu mult înainte, au venit niște nemți pe-aici și-au silit pe oameni de le-au carat piatră și le-a clădit cetatea.

Și așa de mult ce i-au năcăjit pe oameni nemții ceia, c-au rămas oameni saraci lipiți pămîntului! pierindu-le vitele cărînd la piatră și, după ce s-au mîntuit boii și caii, au pus și vacile la jug.

Cînd s-a mîntuit cetatea, rămăsese în împrejurimile acestea numai un bou fără coarne și o vacă fără coadă.

Mai tîrziu s-au sculat oamenii de-au alungat pe nemți și le-a dărîmat cetatea, dar venind Ștefan în scaunul Moldovei, a clădit-o iarăși.

Ștefan n-a mai chinuit lumea ca nemții ceia, că el a fost om mare, bun și sfînt, cum n-a fost și nici n-a mai fi altul pe fața pămîntului.

Am auzit că-n cetatea Neamțului erau case domnești și biserică, dar acum nu se mai cunoaște nimica.

Și-n mijlocul ogrăzii din cetate era o fîntînă adîncă tare... Te coborai cu găleata pînă la jumătate și de-acolo puteai intra într-o hrubă care răspundea în fîntînă și prin hruba aceea mergeai, mergeai și ieșeai la capătul muntelui, de ceea parte, în pădure, spre Oglinzi, după cum se știe c-au fost de la cetate și pînă-n Tîrgu Neamț.

Am apucat și eu pe un boier, unul Belibou; avea a-și face un han: curțile cele vechi, zicea că nu mai sînt la modă.

Și a-început a cara piatră de la cetate.

Dărîmau zidurile aici și pietrarii îi zideau în tîrg han și curți nouă.

Nu zicea nimeni nimic. Ce să zică ? Boierul, boier mare, ce să-i faci ? Cum să te pui cu dînsul ?

Pînă ce-a dat Dumnezeu și s-a sculat alt boier, care acu era sarac și umbla așa, bezmetic : îi zicea Alexandru Nebunul !...

S-a sculat și pe jos a pornit la Iași, la domnie.

Mînca pîne și bea apă la șipote, pe marginea drumului...

Și pînă ce n-a răzbit la Vodă nu s-a lăsat...

Pe-atunci era domnitor, la Iași, Grigore-vodă cel frumos...

A zis boierul acela, Alexandru Nebunul, către Vodă :

— Măria-ta, pacat să se dărîme cetățile bătrînești și să-și facă nevrednicii de azi crîșme din ele !

Ș-a căzut în genunchi.

Și cînd s-a întors nebunul la cei cuminți, avea hîrtie la mînă, de la domnie către isprăvnicie...

Și s-a-nfățișat la ispravnic ș-a zis :

— Uite porunca să iasă oamenii din toate satele dimprejurul cetății, cu cîte trei nuiele și cu cîte-un par și să-ngrădească cetatea ! Și de azi înainte, piatră de zidit crîșme și curți boierești să nu se mai rîdice... Cine nu ascultă rău va pătimi.

Au ieșit oamenii cu nuiele și cu pari ș-au îngrădit cetatea, dar pe urmă au venit vremuri noi... și s-a stricat gardul...

Șt. Georgescu-Sergeu, *Lumea ilustrată*, rev. an. II, f. 86 și M. Sadoveanu, *Oameni și locuri*, f. 44 și 46.

K., *pp.* 193—195.

Ștefan-vodă cel Mare și Sfînt a fost apucat de turci, într-un rînd, negata de război, pentru că tocmai atunci dăduse răgaz oamenilor săi să-și mai caute și de-ale gospodăriei, după ce se întorsese dintr-o întîlnire cu leșii.

Și erau turcii așa de mulți, că nu-i mai încăpeau văile Moldovii și Bistriții.

Și Vodă ce era să facă ? A dat de veste în toate părțile numaidecît, și-a adunat în pripă cîteva sute de voinici, dar poate dovedi unul pe-o mie, și mai ales la un loc întins ?

Nu ! Și așa, Ștefan-vodă a fost biruit.

Unde să se ducă el acuma ? Ce să facă Vodă, măcar pînă s-or strînge gloatele din țară ? Că turcii, vedeți dumneavoastră, nu-i dădeau pas de loc, și-l urmăreau ca să-l piardă.

Se repezi la Cetatea Neamțului unde era maică-sa și domnița. Și cum era într-o sară răcoroasă, bătu la poartă să-i deschidă, și zise :

— „Domniță,
Domniță,
Vin pîn-la portiță.
Vîntul suflă tare,
Rana-n trup mă doare."

Iar maica lui Vodă, auzind acest glas, grăi nurorii sale :

— Nu ! Ștefan e departe și de bună samă că la poartă-i vrun străin care vrea să ne înșele. Nu-i deschide !

Și Vodă Ștefan iar a bătut la poartă. Atunci maica lui a mers și fără a-l cerceta la față, i-a răspuns :

— Ce baţi ? În cetate nu poate fi loc pentru tine. Locul tău, de-ai fi prieten ori de-ai fi duşman al Moldovii şi al lui Vodă Ştefan, nu-i aici, ci acolo unde oştile se bat, unde unii mor şi alţii rămîn să lupte înainte. Du-te unde ţi-or fi părtaşii ! Du-te !

Auzind Ştefan vorbele acestea, porni singur-singurel spre Piatra, unde şi ajunse. Şi pentru că pe acolo erau o mulţime de mocani şi de crescători de vite, Ştefan îi sfătui să-şi amestece fiecare turmele şi cirezile şi apoi să deosebească oile de o parte, berbecii cu telenci de altă parte, vacile de alta, şi tot aşa viţeii, caii, tot, tot. Şi după ce le-au osebit, cu fiecare cireadă şi turmă au împănat cîte o vale, iar cînd Vodă Ştefan dădu de veste din bucium, deodată începură să-i răspundă mocanii şi toţi cei ce erau cu cirezile. Şi pe lîngă larma aceea de buciume, adăogîndu-se behăitul oilor, vacile şi viţeii cari răgeau, caii cari nechezau, strigătul oamenilor cari mînau cirezele, toate la un loc făceau să nu se mai audă nici în cer, nici în pămînt. [1]

Turcii tăbărîseră în vremea asta pe şesul Pietrii, pe unde-s astăzi satele de la Roznov pînă către tîrg. Auzind ei mînia ceea nedeslușită, şi cum era şi în răvărsatul zorilor, tare s-au fost buimăcit, şi-au început s-o rupă de fugă, care încotro vedea cu ochii.

Oastea de strînsură sare de la Răsărit şi tunurile aşezate pe dreapta Bistriţii încep să rărească duşmanii.

În chipul acesta duşmanii au fost răpuşi. Cei care au scăpat cu zile au fost prinşi şi judecaţi :

[1] Cu privire la întrebuinţarea cirezilor c. f. S. Teodorescu-Kirileanu, ed. II, p. 30 şi 57.

— De ce nu ne lăsați în pace — le-a fost zis Vodă Ștefan — să ne căutăm de treburile noastre ? Că noi n-avem supuși să ne-aducă toate de-a gata. Noi arăm, noi sămănăm, noi prășim și secerăm ca s-avem bucate. De ce nu ne lăsați în pace, vă zic vouă ?

Și îndată i-a pus pe toți la jug de-au arat șesul care se vede din Piatra și pînă la Roznov, și încă mai departe ; iar în loc de grîu și popușoi, puse Ștefan-vodă ghindă, să crească pădure mare, că pădurea trăiește mai mult și aduce tuturor aminte povestea izvodirii ei.

Și pădurea a crescut mare și frumoasă și a rămas pînă mai anii dincoace, numindu-se Dumbrava Roșie. Dar lumea înmulțindu-se, pădurea s-a tot tăiat și în anii din urmă nu mai rămăsese din toată fața ei decît un pîlc de stejari, unde-i astăzi sătucul care poartă numele codrului domnesc.

T. P., M., pp. 61—63.

LEGENDA MÎNĂSTIRII PUTNA

Cică trăia în chilia aceasta un călugăr : Daniil Săhastru. Îi zicea lumea săhastru, pentru traiul său singur. Acesta a fost coborît din cer, de Dumnezeu, pentru a face bine oamenilor rătăciți prin pustietatea aceasta. El nu mînca aproape nimica.

Într-o seară veni peste dealul acesta, pe apa Vițeului, Ștefan și cu un argat de-al său. El a fost dovedit de dușmani și cata amu loc de odihnă. Și s-a așezat să se odihnească pe piatra aceia mare. Cum sta el așa, iacă vede o lumină în fe-

reastră la Săhastru, căci atunci el își făcea rugăciunea sa de seară. Îndată ei merg către chilie, căci erau tare flămînzi.

Ajunși acolo, Ștefan bate în ușă.

— Cine-i acolo ? întrebă Daniil.

— Om bun, răspunde Ștefan.

— Dacă e om bun, să intre !

Ei intrară înăuntru.

— Ce-ai pățit de-ai venit și pe la mine ?

Necăjit și amărît cum era, nu zise nimic.

— Eu știu ce-i cu tine. De mă asculți ce ți-oi spune eu, să știi că dovedești păgînătatea ! Altminterea e rău !

— Jur pe feciorul meu că ți-oi asculta toate poruncile !

— Atunci, pune urechea la piciorul meu stîng ! Ce auzi ?

— Ce s-aud ? Numai plînsete și jăluiri.

— Bine zici ! Acestea, Ștefane, să știi că-s jăluirile țării ! Pune amu urechea la piciorul meu drept ! Amu ce auzi ?

— Amu aud cîntece frumoase.

— Bine zici ! Pune gînd că de unde ai auzit acele cîntece, faci o mînăstire !

— Dar unde cîntă ? întrebă Ștefan.

— Știi unde, Ștefane ! ? Iacă acolo acel deal, suie mîni desdedimineață pe el și trage cu arcul, iar unde o să găsești săgeata înfiptă, să știi că de acolo s-aude cîntînd !

— Dar amu, părinte, te rog să ne dai un pic de mîncare că tare flămînzi suntem !

— Bine dar eu, Ștefane, nu mănînc nimic. De unde să-ți pot da ceva ?

— Caută, părinte, că nu ne mai putem ține pe picioare de flămînzi !

Căută Daniil în toate părțile, în urmă găsi un pic de prescure din care dădu și lui Ștefan o bucățică, și argatului, și-i mai rămase și lui un pic ; că era blagoslovită prescurea ce le-o dăduse.

După ce au terminat ei ospățul, s-au culcat amîndoi în chilie iar săhastru a rămas afară ca să-i păzească. Cînd răsări soarele, Daniil bătu la ușă :

— Scoală Ștefane și du-te !

Ei se sculară pe-ndată și se suiră sus pe deal. Scoate Ștefan arcul și trage, dar săgeata s-a împlîntat hăt în pădure. Pe-ndată ei merseră în căutarea locului unde s-a împlîntat. După lungă căutare, ei o găsesc împlîntată într-un paltin bătrîn. Dar cu cine să zidească el mînăstirea, cînd ei erau numai doi ! Atunci, se duce Ștefan noaptea, la Volovăț și ia biserica de acolo și pînă-n ziuă o aduce aici. Tot pînă în ziuă o și proptește. Însă nici nu o proptește bine, cînd iată vede venind pe turci. Ei l-au văzut pe Ștefan cînd a dus biserica iar acum au venit să-l prindă. Ștefan, văzînd aceasta, intră în biserică și se rugă lui Dumnezeu ca să-l scape.

Ascultîndu-i ruga, dădu o ceață grea de nu vedeai la un pas. Amu, turcii se zăpăciseră și începuse a se omorî între ei. Se bătură ei așa pîn-la amiaz, că nu mai rămase de ei decît doi ofițeri care, de frică ca Ștefan să nu-i ucidă, o luară la fugă. Pierind cu toții, cerul începuse să se lumineze. Ștefan, bucuros, merse la Suceava și aduse meșteri ca să zidească o mănăstire mîndră. Au fost aduși și din Țara Românească mulți robi ca să locuiască pe aici. Din unul din aceia mă trag și eu. Această poveste mi-au spus-o și mie bătrîni, ș-o spun și eu urmașilor mei.

T. P. r., V (1927), nr. 1—4, pp. 9—10.

Demult, pe timpul domniei lui Ștefan cel Mare, pe cînd țara românească nu era unită încă și ținuturile Munteniei și Moldovei aveau fiecare domnii lor, a fost o luptă mare între plăieșii lui Ștefăniță și armia turcească care năpădise ca frunza și iarba pe pămîntul Moldovei.

Bătălia a fost aprigă și, din cauza numărului prea mare de dușmani față cu oastea lui Ștefan, modovenii au căzut biruiți.

Voievodul, amărît în suflet de această pierdere, fugise din fața puhoiului vrăjmaș, ca să nu fie prins și, rătăcind singur prin munți, a ajuns pe valea Putnei.

Pe atunci, în Vrancea nu erau sate cu lume multă ca în vremea de astăzi și nici locuri goale și dealuri chelbașe, cum se văd acum. Codrii stăpîneau mai peste tot și abia unde și unde cîte un pîlc de case se găseau înșiruite și ascunse pe la poalele pădurilor, lăturiș cu scurgerea apelor, iar oamenii erau mai toți ciobani care-și pășunau oile prin golurile și poienile munților.

După atîta umblătură prin codri nimeri, prin asfințitul soarelui, la o casă de pe dumbrava Bîrseștilor.

Aici, o babă bătrînă torcea dintr-un fuior de cînepă, pe prispa casei.

— Bună ziua, bătrînico, zise voievodul descălecînd și legînd calul de țîțîna porții.

— Bună să-ți fie inima, voinice, răspunde blînd bătrîna, care, uitînd să mai tragă fir din caier, privea mirată pe viteaz, căci nu-l cunoștea cine este.

— Fă bine, mătușică, de-mi dă ceva de mîncare și lasă-mă să mă odihnesc puțin că tare am ostenit de cînd umblu pe coclaurile astea !

Baba, fără să mai facă vorbă multă, puse masa și îi dete străinului să îmbuce lapte cu mămăligă și brînză de oi, repezindu-se apoi la coșar de așează armăsarul la iesle.

Cînd se înapoie în casă, găsi pe străin culcat. Se așezase pe o laviță, așa îmbrăcat cu sarica, cum se afla, și ațipise, căci după cum se cunoștea pe trăsăturile feței, era tare obosit.

Îl privea acum nedumerită baba și nu înțelegea cine să fie streinul acesta cu părul bălai și cu fața rumenă și frumoasă, de a rătăcit tocmai prin inima codrilor aceștia, unde doar numai mocanii de aici sălășluiau în voie cu oile lor, fără să tulbure cineva liniștea.

Tot uitîndu-se așa cu luare-aminte, bătrîna observă că voinicul purta haine ostășești de domn, cusute în fireturi și aur, pe sub sarica greoaie de lînă de oaie, care se lăsase puțin la o parte, desvelindu-i pieptul de viteaz.

Îndată își dădu cu ideea că nu poate fi altul decît Ștefan-vodă, domnul Moldovei, despre care auzise că fusese învins de turci într-o bătălie, că oastea i-a fost risipită și alungată, iar el s-a retras în munți.

Fără să mai stea pe gînduri porni la fugă pînă la stîna din vale, ca să-și vestească feciorii, lăsînd pe Ștefan-vodă singur, să se mîngîie cu somnul.

Baba avea șapte feciori voinici, tot unul și unul, nalți, spătoși și vînjoși, cari nu se temeau de nimeni în calea lor. În ei își pusese acum nădejdea și, ajungînd la stînă, le povesti cele întîmplate cu voievodul, îndemnîndu-i ca să plece cît mai cu-

rînd și, răscolind ținutul Vrancei, să strîngă pe toți voinicii plaiului acesta, cu care Ștefan să pornească la luptă și să alunge pe turci din țară.

De cuvînt, feciorii babei, toți șapte, se răspîndiră în șapte părți a Vrancei, buciumînd pe văi și dealuri, pînă a doua zi în zori, strîngînd fiecare cîte o ceată de voinici cu care se lăsară pe dealul Dumbrăvei.

Dimineața, cînd baba își văzu feciorii venind, deschise larg ușa de la odaia în care se afla Ștefan-vodă și, voioasă, îi zise :

— Măria-ta, nu fii întristat ! Scris este ca un așa de bun viteaz să nu rămînă învins de mîna dușmanului. Ia te uită cum îți vin ostașii cu care vei învinge lifta păgînă !

Ștefan ieși în prag și rămase mirat cînd văzu curgînd din toate părțile cete de voinici înarmați cu lănci și arcuri, coase și topoare ce străluceau în razele soarelui de abia răsărit.

— Dar de unde sînt acești voinici, bătrîno, și cine i-a adunat așa ?

— Sînt plăieșii Vrancei, măria-ta și vin cu toții ca să pornești cu ei la luptă. Te-am văzut cît de amărît erai cînd ai venit asară și știam că oastea ți-a fost nimicită în luptă cu turcii. De aceea, am trimis pe cei șapte feciori ce-i am și, uite, pînă dimineață ți-au strîns oaste nouă în loc, toți voinici și dornici de luptă.

Apoi, chemîndu-și feciorii lîngă ea, urmă :

— Aista-i Bodea, aista Spirea, celălalt Negrilă, apoi Bîrsan, Spulber, Pavăl și cu Nistor. Toți sînt feciorii mei și acum ți-i dau măriei-tale. Cu ei și cu întreaga ceată ce au adunat, mergi fără teamă și cu voia lui Dumnezeu șoimanul, vei scoate pe dușmani din țară.

Voievodul, înveselit acum, privea mîndru la oștenii aceștia adunați în pripă în jurul său, cari i se păru vrednici de luptă, apoi întorcîndu-se către babă îi zise :

— Dar cum te numești, bătrîno ?

— Tudora Vrăncioaia.

— Să trăiești, mătușă Tudoră și Dumnezeu să-ți dea sănătate pentru sprijinul și dragostea de țară ce arăți.

Apoi, îmbărbătîndu-și oastea adunată, plecară cu toții peste dealuri și, străbătînd codrii la vale, izbi în coastă pe vrăjmași.

Toți s-au luptat voinicește. Ștefan-vodă era printre cei dintăi înconjurat de flăcăii Vrăncioaiei cari se luptau ca niște lei, lovind în dreapta și în stînga tigvele păgîne cari cădeau ca bostanii, înroșind pămîntul.

Și astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, Ștefan a învins și de data asta pe turci, izgonindu-i din țară afară.

Atunci, de bucurie, voievodul se puse de petrecu și veseli cu ostașii săi, iar în urmă chemă lîngă el pe cei șapte feciori ai Vrăncioaiei și le zise :

— Flăcăi, cu voi am cîștigat izbînda și am alungat pe vrăjmași. Dacă nu nimeream la casa mamei voastre, multă vreme turcii ne secătuiau țara. Sunteți vrednici de răsplată domnească.

Iată, voi sînteți șapte frați, iar în Vrancea sunt șapte munți. Ai voștri să fie în veci, cu văi, ponoare și tot ce se află acolo ! Întoarceți-vă dar înapoi în codrii voștri și să-i stăpîniți sănătoși, din neam în neam ! Iar mamei voastre duceți-i multă sănătate din partea voievodului Ștefan, care la vreme de strîmtorare a găsit la casa ei pat pentru odihnă și brațe vitejești de luptă.

Le făcu ocolniță [1] pe piele de vițel, scrisă cu litere de aur pentru dania domnească, document în puterea căruia fiii Vrăncioaiei ajunseră stăpînii munților Vrancei, de la Trotuș pînă în valea Bîsca, a Buzăului.

Și de atunci, fiecare din cei șapte frați, înapoindu-se pe plaiurile Vrancei, s-au așezat la poalele munților, întemeindu-și fiecare sate după numele lor : Bodești, Spirești, Negrilești, Bîrsăști, Spulber, Păulești, Nistorești etc.

H., P., pp. 6—10.

MOVILA LUI BURCEL

Cică erau doi frați, unul bogat și celalalt sărac. Cînd să ducea cel sarac la cel bogat ca să-i deie plugul, cel bogat nu să îndura să-i deie plugul să are și el, decît numai duminica și sărbătoarea.

Așa, într-o duminică, cel sarac vrînd să are s-a suit pe vîrful movilei ș-a prins să strige la frate-su, ca să-i trimată plugul cu boii.

Drept atunci a trecut pe-acolo Ștefan-vodă și cum l-a auzit a și trimes să-l aducă la dînsul.

Cum l-o adus, Ștefan l-a-ntrebat :

— Măi creștine, de ce ari sărbătoarea ?

Burcel a spus pricina și domnul, cum a auzit, a poruncit :

---

[1] Planul, harta indicînd hotarele unei moșii sau ale unui sat (n. ed.).

— Plugul frățîne-tu, de-amu al tău să fie, și eu îți dăruiesc *movila,* să fie a ta veci de veci, ca să fii și tu în rîndul gospodarilor chiaburi [1].

Movila lui Burcel îi în comuna Micleşti, ținutul Vaslui.

După C. Chiriță, *Dicț. geogr. al jud. Vaslui,* f. 122.

K., pp. 291—292.

CERDACUL LUI ŞTEFAN-VODĂ

Pe culmea care încunjură tîrgul Huși se află un pisc care se cheamă : Coțoiu. Numele și-l trage de la unul Coțoiu, care-a stăpînit locu-acela.

Pe vîrful dealului acestuia, Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, avea locul său de pravăt [2] înspre partea de miazănoapte și asfințit a tîrgului, unde este un loc deschis și aici năvăleau dușmanii ; din pricina asta piscul purta numele de Cerdacul lui Ștefan-vodă. Din locul acesta se vede înspre Prut și pînă cine știe unde peste Prut.

De-aici Ștefan cel Mare, după ce-a răpus hoardele turcești sau tătărăști, a tras el cu arcul către miazănoapte, și unde s-a oprit săgeata, poronci să se clădească o biserică pentru pomenire, Domnului Dumnezeul nostru.

[1] Înstăriți (n. ed.).
[2] Supraveghere (n. ed.).

Biserica asta venea drept în ograda curților domnești și după ce-a mai trecut o sută de ani, s-a făcut Episcopie a Hușului.

Piscul Coțoiu amu scade, din pricină că poalele dealului dinspre tîrg se dărîmă în vremea ploilor îndelungate.

După C. Chiriță, *Dicț. geogr. al jud. Fălciu*, f. 36.

K., pp. 196—197.

BRAN VOINICUL

Mult necaz făcut-au turcii lui Ștefan-vodă, dar ca într-un rînd cînd năpustiseră-n țară fără veste, prădînd ori pîrjolind tot ce li ieșea în cale, nu-i pricinuiseră. Dar Vodă nu-și prăpădi nădejdea-n Dumnezeu, ci merse de vesti-n calea dușmanului să pornească bătrînii, femeile și copiii la munte, iar voinicii să se strîngă în preajma lui, că-i Moldova în grea cumpănă.

Și rătăcea Vodă prin cei codri, cum era pe atunci, pînă ce, ajungînd cam la răsărit de tîrgul Nicoară (Nicorești cei cu podgorii), aude că o ceată mare de dușmani îi ațin calea pe culmea dealului.

Vestea asta i-o aduse feciorul unui pădurar, anume Bran și poreclit Voinicul, pe vremurile și meleagurile acelea.

Și a grăit către Vodă :

— Măria-ta, te știam că ești viteaz, dar drumul și gîndurile te-au mai slăbit, ni pare, și bine ar fi să te duci la bordeiul tatei, să te odihnești, să-ți mai întărești firea, iar eu și cu voinicii codrului acestuia, ț-om sta sprijin credincios.

Și domnul s-a-nduplecat; a mers la bordeiul pădurarului de s-a sfătuit cu el, iar mai înspre sară veni și Bran Voinicul cu ceata celorlalți flăcăi și spusu-i-a cum, înșelînd pe turcii cei ce erau mai mulți ca ai lui, i-a tras la un aluniș des, de unde n-a ieșit nici unul cu zile.

Însuși Vodă a mers de-a văzut cele întîmplate, iar la întoarcere scrise cu mîna lui pe-o stîncă mare de piatră, care stă și azi pe jumătate îngropată, toată istoria întîmplată, și o scrise-n slove vechi, încît cei cărturari o citeau cu grai frumos, pînă mai ieri.

Pe Bran Voinicul l-a pus Vodă-n fruntea altor cete de voinici, strînși de glasul domnului, cu cari izbuti să-nfrîngă o parte din turci.

Iar după ce pacea iar veni în țară, puse domnul de se rîdică o biserică, cu altarul peste piatra grăitoare din timpurile celea, iar lui Bran Voinicul i-a dat, lui și urmașilor lui, atîta pămînt cît putea să cuprindă cu ochii.

Și din neamul lui se trage obștea satului Braniștea, la răsărit de tîrgul Nicoreștilor.

Urmele bisericuții se văd mai în sus, înspre Hănțești, că sătenii se traseră mai în jos ca s-o lase în mijlocul codrului și s-o ferească de pîngărire, dacă mai aducea pustiul iar vreun dușman.

Auzită de d-l T. Pamfile de la Ștefan Dragoș, din satul Hînțeștii Tecuciului.

K., pp. 191—192.

În vremea lui Ștefan cel Mare și Sfînt, Cotnariu era tîrg în toată legea. Numele lui zice că i se trage de la vorba : *Cot n-are,* adică n-are cot de cotit vasele ; că pe atunci vinul se măsura cu hîrgăul și de la vorba hîrgău [1] zice că se trage numele tîrgului Hîrlău.

Aici la Cotnari avea Ștefan-vodă curți domnești, înconjurate de o gospodărie mare și frumoasă ; că Ștefan-vodă era gospodar în toată regula și era dornic să vadă în țara lui numai sate mari și bogate, grădini de pomi, dealuri cu podgorii, iazuri cu pești, munți plini de fel de fel de vite de soi și frumoase. De-aceea dăruia mereu pămînt și făcea mereu răzăși pe oamenii viteji și cinstiți, ca să trăiască din belșug și să-l pomenească veac de veac c-a fost cu priință asupra lor.

El avea podgorie pe dealul Mîndrului, de la vale de biserica săsească, și Ștefan-vodă zice c-ar fi răsădit întîi și întîi vie în Cotnar. Dar podgoria domnească nu era tocmai soi, așa că dealul Mîndrului nu-i da vie mîndră și nici vin bun. Erau alți cotnăreni care aveau vie cu poamă într-ales și făceau vinuri bune, mai dehai ca Vodă ; cum era via lui Zlaciu și a altor podgoreni.

Ștefan-cel-Mare nu s-a lăsat să fie de rîsul podgorenilor, ci s-a apucat ș-a adus niște poamă ungurească, de soi bun, că nu se mai afla așa soi de poamă bună în toată țara Moldovei.

Unia spun că a adus-o de la sfîntul Munte și iată cum : Ștefan cel Mare, în tinerețea lui, a în-

[1] Vas mare de lut, smălțuit, pentru fiert mămăligă (n. ed.).

văţat la Ţarigrad meşteşugul turcesc de a se război şi acolo s-a împrietenit cu nişte călugări de la mănăstirea Zugravului, din sfîntul Munte.

După ce s-a făcut el domn, li-a trimes călugărilor de la sfîntul Munte, în mai multe rînduri, o mulţime de bani, şi călugării, auzind că via lui Ştefan-vodă de la Cotnari nu-i tocmai soi, i-au dăruit din partea lor vreo 5 000 de butuci aleşi din viile cele mai vestite, în ciubere cu pămîntul de pe loc şi aşa i-a trimes în Moldova.

Ştefan-vodă a primit darul cu multă bucurie şi a pus de i-a răsădit cum a ştiut mai bine, ş-a dat Dumnezeu de s-a prins şi s-a rîdicat nişte viţe lungi şi butucoasă, şi cu nişte struguri mari cu bobiţele maşcate, şi la gust erau sălcii ca merele hultuite în răchită. Mustul era tot sălciu şi aşa era pînă la un an, de-acolea, după ce se-nvechea se făcea de-o bunătate strașnică, încît nu se mai găsea vin de potriva lui, toată ţara Moldovii, da nici în ţările megieşe cu ţara noastră. Vinul din podgoria domnească de la Cotnari era căutat amarnic şi era floare ospeţelor domneşti şi boiereşti.

Oricine cerca să răsădească cîrligi din via lui Vodă, nu izbutea de fel, că nu-i pria locul ; pentru că în podgoria domnească fiecare butuc avea pămînt din locul de unde a fost adusă via.

Cu vremea, via lui Ştefan cel Mare a ajuns pe multe mîni, ş-a căutat-o fiecare după cum s-a priceput şi a putut, aşa că după ce a stăpînit-o vesternicul Neculai Roseti Roznovanu, via a pierit şi locul a rămas în paragină.

Pe cînd petrecea Ştefan cel Mare la Cotnari, mai pe toţi gospodarii de prinprejur i-a făcut răzăşi şi le-a dat de toate cu îndestulare, ca să trăiască mulţumiţi. Le-a dat celor din satul Dom-

neștii-Mari, care făceau felurite slujbe la curte, de hăituit la vînători, cu căratul pîinilor și a lemnelor la curtea domnească ; de aceea se și chemau *oamenii domnești,* iar satul s-a numit Domnești și cu vremea ș-a schimbat numele în Dumești.

Gospodarilor din satul Gropnița, tot Ștefan cel Mare le-a dat pămînt, că aveau ș-aiștia slujbe la curtea domnească. Unul Ciohodariu, din Gropnița, îngrijea de încălțările domnești și din vița lui sînt urmași și-n ziua de astăzi.

*

Pe dealul din partea de răsărit a satului Scobinți din comuna Badeni, Ștefan cel Mare a avut altă curte domnească.

După arhiereul Narcis Crețulescu și după *Dicț. geogr. al jud. Iași,* f. 81, 93 și 110.

K., pp. 267—269.

DEALUL PICIORUL DRAGOLEI

Turcii venise la noi, cîtă puzderie. Da Vodă Ștefan i-o bătut și i-o împrăștiet, așa că ei au apucat care încotro au putut.

După asta, la oamenii care s-o bătut cu el, le-o dat pămînt, să-și facă case. Și cică de atunci îi sat pe-aici, pe unde-i satul nostru. Mai înainte, pe aici erau păduri. Și, ș-aista, mai înainte, era mai la vale, la lutărie.

Da, pin-să-i bată Ștefan pe turci, ei pradase și omorise tot ce-ntîlnise în cale. Numai aceea puteau să scape, care fugeau și se ascundeau prin păduri și pe unde vedeau cu ochii.

O cucoană, de frica turcilor o fugit și s-o ascuns într-un copac, ca să n-o găsească căpcînii. Da, cum ședea ascunsă în copac, un turc o zărește și-i taie un picior, cu paloșul. Și de-atunci dealului istuia îi zice : *Piciorul Dragolei,* că așa o chema pe cucoană : Dragolea.

A. Moisei în I. C., XII, 1919, nr. 2—3, pp. 24—25.

MĂNĂSTIREA ARGEȘULUI

Peste Muntenia a domnit odată Neagoe Basarab. Acestui domn îi plăcea foarte mult să ridice la biserici și la mănăstiri. El plănui să clădească pe malul frumos al Argeșului o mănăstire cum nu se mai afla alta.

Neagoe tocmi la lucru pe cei mai iscusiți lucrători de pe atunci, pe vestitul meșter Manole, cu alți nouă tovarăși ai săi. El le făgădui averi mari și ranguri înalte, dacă îi vor înălța o mănăstire frumoasă cum nu mai era alta ; dacă nu, îi amenință să-i zidească de vii, chiar în temelii.

Meșterii se apucară de lucru. Ce să vază însă ei ? Zidul ce făceau ziua se dărîma noaptea. Azi așa, mîine așa, vreo patru zile lucrară în zadar. Domnul, văzînd că zidul nu sporește, se încrunta la ei și-i amenința să-i pună de vii, chiar în temelii. Cel mai întristat dintre toți era meșterul Manole. El își frîngea mîinele, neștiind ce să facă.

Într-o zi, adormind, el visă că zidul se va surpa tot mereu, dacă nu vor zidi pe cea dintîi soție sau soră care va veni a doua zi, să le aducă de mîncare. Povestind acest vis tovarășilor săi, toți se jurară să facă ceea ce le spunea visul, adică să zidească în zid pe cea dintîi soțioară sau surioară care se va ivi între ei, a doua zi, în zori.

A doua zi, Manole se urcă sus pe schele să privească care soție se vede. Cînd, vai! Ce zări? Soția lui venea încărcată cu de-ale mîncării. Bietul Manole începe să plîngă și, căzînd în genunchi, se rugă lui Dumnezeu astfel:

„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Mîndra să-mi oprească;
S-o oprească-n vale,
S-o-ntoarcă din cale."

Dumnezeu îi ascultă ruga. Dete ploaie cu nemiluita de se umplură drumurile de apă. Soția lui Manole însă nu se întorcea. Ea venea mereu. Manole se rugă din nou cu foc lui Dumnezeu să sufle un vînt puternic ca să-i întoarcă soția din drum. Dumnezeu îl ascultă și acum: suflă un vînt așa de puternic, încît smulgea copacii din rădăcină. Pe soția lui Manole însă nu o putut întoarce. Ea ajunse cea dintîi la clădire.

Meșterul Manole, plin de durere, îi ieși înainte, o sărută și o duse pe zid. Prefăcîndu-se că glumește, el îi zise:

„Stăi, mîndruța mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim!"

La început, dînsa se încrezu. Cînd însă văzu că zidul se ridică pe lîngă ea, începu să plîngă și să se roage :

„Manole, Manole,
Meștere Manole,
Zidul rău mă strînge,
Trupușoru-mi frînge !"

Manole însă ofta și zidea mereu. Peste puțin, soția lui nu se mai vedea. Numai din zid se auzeau cuvintele :

„Manole, Manole,
Meștere Manole,
Zidul rău mă strînge,
Viața mi se stinge !"

De acum înainte, zidul nu se mai surpa. Meșterii putură să isprăvească măreața mănăstire. Neagoe-vodă, auzind că mănăstirea este isprăvită, veni s-o vază și să se închine în ea. Cînd dînsul văzu falnica zidire, întrebă pe meșteri dacă ei pot să-i facă o mănăstire mult mai frumoasă ca aceea. Meșterii, ca să se mîndrească, îi răspunseră într-astfel, de sus de pe acoperiș :

„Ca noi meșteri mari,
Calfe și zidari,
Alții nici că sînt
Pe acest pămînt.
Află că noi știm
Oricînd să zidim
Altă mănăstire,
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă !"

Neagoe rămase atunci pe gînduri și, ca să nu mai fie altă mănăstire mai frumoasă ca aceasta,

hotărî să piarză pe meșteri. El porunci să ridice schelile și scările, și meșterii să fie lăsați sus, pe acoperiș, să putrezească. Aceștia își făcură aripi din șindrilă și cu ele se aruncară de sus. Nu le folosiră însă la nimic aripile, căci, cum cădeau jos, rămîneau morți pe loc. Pe locul unde a căzut Manole, a ieșit un izvor cu apă sărată ca lacrimile.

A. B., pp. 11—13.

LEGENDA SIBIIULUI

La început, Sibiiul nu era decît un sătuleț care, se zice, purta numele de „Sibiel", și cu așezări românești ca în toate așezările vecine. Dar sărac și fără nici un meșteșugar unde să-și poată oamenii lucra cîte ceva ce-aveau de lipsă...

Așadară, de unde pînă unde, află ăști locuitori despre un cizmar neamț, Hermann, și se duc la el și-l roagă să vină în satul lor unde n-au nici un meșteșugar, și va avea destul de cîștigat, ca unul ce era să fie singur...

— Bine, le zice Hermann, om șiret la vorbă, bine, am să vin ; dar găsesc și eu acolo loc de casă, masă și ce-i trebuie omului ca să se așeze ?

— Cum nu, cum nu... îi răspund sibielenii... Să vii și-ți facem loc de casă cît vei vrea !...

— Bun ! Atunci să facem legămînt ca tot ce vorbim sfînt să rămînă...

— Iaca na ! Să facem !

— Ascultați ! le zice Hermann...

— Noi...

— Nu vă cer loc mai mare pentru casă, decît atît cît pot întinde eu o piele de bivol...

— Ba-ţi mai dăm noi încă şi de zece ori pe-atîta, da numai să vii...

— Bine ! Atunci, pe mîine...

— No, seară-bună !

A doua zi, Hermann, neamţul, vine cu pielea de bivol, s-aşează turceşte pe ea, şi începe să taie o făşie, o nojiţă de-alea numai ca dunga cuţitului de lată. Şi după ce isprăveşte, cheamă pe săteni să-i ajute la măsurat.

Cînd văd românii că sînt păcăliţi de Hermann, ce era să mai facă ? S-au apucat de măsurat întinzînd nojiţa cît n-avuseseră ei cu toţii de gînd ; iar pe deasupra au trebuit să-i mai dea încă pe atîta loc, după cum făcuseră legămîntul, ba încă tot loc bun şi pe ales...

Iar Hermann s-a apucat de şi-a durat casă, şi-a adus atîtea neamuri meşteşugari împrejurul lui, cari cu vremea s-au tot înmulţit şi satul a tot crescut, atît cu români cît şi cu nemţi, pînă s-a făcut, uite, cît se vede de mare...

Românii i-au schimbat numele în Sibiiu, pentru că mereu le creştea satul şi nu mai era Sibiel ; iar odraslele lui Hermann l-au botezat Hermannstadt, oraşul lui Hermann, că pe măsură ce creştea, se făcea şi mai bogat şi cu mai mulţi meşteşugari înstăriţi...

Şi astfel e legenda Sibiiului !

Povestită în 1919 de d-l I. Cheţan, învăţător, Bratei, lîngă Mediaş, cu ocazia serviciilor amîndorora în gara Copşa-Mică.

N. I. D., pp. 17—19.

DE UNDE ÎȘI TRAG NUMELE SATELE : SLOBOZIA, STOENEȘTI ȘI COTENEȘTI

Cînd s-a făcut zidul de piei de bivol, apa s-a ridicat la deal îndărăt, pînă la localitatea ce se chiamă azi Slobozia.

Cînd tătarii au spart zidul de piei de bivol, apa Dîmboviței a plecat iar devale, s-a slobozit și d-aia i s-a zis d-atunci locului aceluia Slobozia.

Mai devale, apa a mai stat din talaz, iar localității unde a stat i s-a zis d-atunci Stoenești.

Cînd s-a pornit iar cu zorul devale, a ajuns pînă la un loc unde s-a cotit. D-aia i s-a zis acelei localități : Cotenești.

De la I. C. Geantă

R.—C., T., p. 83.

[LAPUȘNEANU A FĂCUT MĂNĂSTIREA SLATINA]

Alexandru-vodă Lăpușneanul, fiind domnu, au făcut mănăstirea Slatina. Și așè dzicu oamenii că, trăind un săhastru acolo și fiind un paltin, copaciu mare, unde este acmu prestolul în oltariu[1], vidè acel săhastru spre duminici și alte dzile mari, multe lumini întru acel paltin, la vremea slujbii bisericii. Și i s-au arătat Maica Precistă în vis și i-au dzis să margă la Alexandru-vodă, să-i dzică să facă mănăstirea. Și mergînd săhastrul la Alexan-

[1] Altar (n. ed.).

dru-vodă, s-au îndemnat Alexandru-vodă de săhastru de au făcut mănăstirea Slatina întru acel loc, unde au fost paltinul. Și au adus și capul Sfîntului Grigore Bogoslov, de stă pănă as'ădzi la sfînta mănăstire la Slatina, ferecat cu argint și cu pietri scumpe.

I. N., p. 28.

COLENTINA

Cînd aga Matei din Brîncoveni veni cu oastea răsculaților împotriva domnului Țării Românești, Radu Alexandru, care proteja pe greci, lupta s-a dat în partea de răsărit a Bucureștilor, lîngă mînăstirea Plumbuita.

După terminarea luptei, Radu Alexandru fiind învins a plecat din țară, iar domnia țării o luă Matei Basarab, conducătorul răsculaților. Lucrurile liniștindu-se, boierii veneau și întrebau pe locuitorii de pe lîngă Plumbuita, unde a avut loc lupta. Și aceștia răspundeau : „colea în tină". Și de aici, zice-se că se trage numirea de azi : *Colentina.*

M. P., p. 59.

MÎNASTIREA DE LA SOVEJA

Cică în vremea de demult ar fi trăit prin locurile Vrancei un călugăr blînd și bun, numit ieromonachul Partenie.

El era cu adevărat credincios a lui Dumnezeu și iubea mult biserica, din care pricină părăsind pe frații săi călugări de la Bisericani, s-a îndreptat spre codrii singuratici ai Vrancei și, oprindu-se ceva mai sus de satul Țifești, a făcut pe locul zis La Babe, cu cheltuiala și truda lui neobosită, un mic schit, lăcaș de închinare, unde călugărul nostru își găsi odihnă și liniștea sa sufletească atît de mult dorită.

În drumul lor, plăieșii se abăteau de multe ori pe la schitul ieromonachului Partenie, pentru a se închina în fața altarului unde omul se credea mai aproape de Dumnezeu, și uitînd cu totul de grijile lumești își îndrepta cu adevărat gîndul către slăvile cerești, de la care aștepta iertare, milă și dragoste nețărmurită. La plecare, fiecare pocăit strecura cîte un ban în mîna cuviosului părinte, pentru vreo liturghie sau acatist, spre ușurarea păcatelor săvîrșite din știință sau neștiință...

Cu bani strînși așa, cu țîrîita, de pe la credincioși și din economiile sale, blîndul călugăr își împodobi schitul cu tot felul de icoane și podoabe prețioase aduse de prin alte părți, înfrumusețînd lăcașul acesta din ce în ce tot mai mult, spre cinstea și bucuria sa.

Dar vezi că, pe atunci lumea nu era astîmpărată ca acum și războaiele se țineau lanț. Nu se terminau bine luptele cu ungurii ori polonii și pe de altă parte năpădeau în țară turcii sau tătarii, așa că bieții români se găseau mereu în tragă [1], de nu știau, sărmanii, ce-i traiul liniștit și voia cea bună...

Pînă și țărișoarele românești, Muntenia și Moldova, trăind depărțite se aflau în vrăjmășie și porneau de multe ori războaie între ele, de se băteau

[1] Sănioață de copii și alcii i nesiguranță (n. ed.).

frate cu frate, vărsîndu-se sînge nevinovat pentru te miri ce neînțălegeri și gusturi ale stăpînitorilor, unii streini, în dauna poporului român care era unul și același de amîndouă părțile.

Așa, pornește într-un rînd Vasile Lupu, domnul Moldovei, cu oaste multă împotriva valahilor, cuprinzînd o bună parte din țara Munteniei, pînă aproape de Tîrgoviște.

Dar nici domnul Munteniei nu se lăsa mai pe jos și cu ajutorul unguresc din Ardeal, ținu piept moldovenilor pe care îi bătu și îi puse pe goană. I-a urmărit pînă la graniță, ba în furia lor oarbă înaintară și peste Milcov, cuprinzînd țara de jos a Moldovei, pe care o prădară fără milă, mai avan ca păgînii cei răi !...

Schitul de la Babe fu și el cuprins de năvălitorii munteni și unguri, cari, izgonind pe călugări, prădară sfîntul lăcaș, despuindu-l de toate odoarele, cărțile și podoabele sale sfinte. Ba unii unguri i-au spart și pereții, desprinzînd scîndurile și punîndu-le pe foc, așa că din iureșul acesta a rămas cu totul golit și schilodit.

Bietul călugăr plînse amarnic cînd își văzu biserica pustiită pînă într-atîta și fiindcă alte mijloace nu avea ca să o refacă, hotărî să meargă la Tîrgoviște, în țara Munteniei, și să se jeluiască lui Vodă Matei.

Cînd a ajuns la scaunul domniei, cuviosul Partenie îngenunche în fața Voievodului și cu lacrămi în ochi îi povesti toată întîmplarea cu schitul său...

Vrednicul domn, ascultînd cu luare aminte plîngerea călugărului, se înduioșă așa de mult, încît se

milostivi și îl răsplăti cu patru sute cîble [1] de grîu, cu doisprezece ugri și cu veștminte de biserică, iar călugărul, mulțumind adînc pentru această danie, se înapoie fericit în țară. Vînzînd grîul, cu banii rezultați își cumpără un vad lîngă satul Țifești, unde clădi mori din venitul cărora să se poată întreține în viață.

Harnic cum era din fire, părintele Partenie se puse pe muncă și, cu ajutorul oamenilor, desfundă viile ce fusesără dăruite schitului pustiit. Dar schit nou nu a mai făcut aici, căci îl socoti prea în calea hoardelor năvălitoare și se temea că poate să fie și altă dată prădat de gloate, iar munca să-i rămîie zadarnică.

Dar el, omul credincios și supus bisericii, nu se putea lăsa așa... Și porni spre munți în sus, spre locuri pustii, pînă ajunse sub muntele Zboina, la obîrșia Șușiței, unde află loc bun pentru biserică, pe pîrîul Dragomirei, la Soveja.

Și întovărășindu-se cu răzeșul Negrea din Vrancea, începură clădirea unui nou schit aici, în mijlocul pădurilor străvechi.

Dar firea oamenilor fiind cu mult mai pre jos decît iscusința și blîndețea dumnezeiască, cu toată buna înțelegere de la început a celor doi creștini, iată că mai apoi urmă ceartă între dînșii, încît desfăcură tovărășia înainte de terminarea schitului, iar călugărul Partenie scăpă ca prin minune de otrava ce i se pregătise, ca să-l răpună.

Încrezător ca întotdeauna în sprijinul Atotputernicului creator, ieromonahul nu dete înapoi nici după această întîmplare, ci își puse toată sîrguința ca să ducă singur planul la bun sfîrșit.

[1] Măsură veche pentru cereale și poame (n. ed.).

Și nu i-a fost zadarnică truda, căci cu ajutorul Creatorului termină cu bine schitul pe care îl împodobi cu odoarele ce vremea îi îngădui. Apoi îi închină acestuia toate viile vechiului schit de la Babe, cum și morile din Țifești, cerînd vlădicilor moldoveni să-i facă zapis de întărîtură daniei sale, pentru ca să se știe în veci...

Dar povestea mai spune că apoi s-au împăcat domnii celor două țări surori și pentru a întări mai bine această pace între ei, au hotărît ca să ridice fiecare cîte o mînăstire în țara vecină.

Și în timp ce Vasile Lupu, domnul Moldovei, înălță o mînăstire frumoasă și bogat împodobită, la Tîrgoviște, care s-a numit apoi mînăstirea Stela, Matei-vodă Basarab, după arătările vlădicilor moldoveni, și poate în semn de cinste pentru cuviosul Partenie pe care îl cunoscuse mai dinainte, refăcu schitul într-o mînăstire măreață de zid, care se vede și în timpurile de astăzi.

Mînăstirea face fală satului Soveja, purtînd o vie amintire asupra trecutului zbuciumat al țării noastre.

H., pp. 13—18.

LA POMANĂ

În fața satului Nistorești, aflat pe valea Năruței, se înalță falnicul deal cu numele de Furtunească, nume rămas de la șugubățul popa Furtună, care, prinzînd dragoste de o mireancă din sat, a fugit în lume cu ea.

Poalele acestui deal sînt rîpoase și dărîmate, roase fără milă de nebunaticele valuri ale apei Năruja, cari vin uneori așa de înfuriate și negre de mînie, încît nimic nu le poate sta împotrivă.

Dar urcînd pe culme ceva mai sus, Furtunească își schimbă cu totul înfățișarea sa sălbatică pe care o avea la început. Aici se deschid poieni încîntătoare, cu ierburi și flori de tot felul, ale căror miresme te îmbată, apoi pîlcuri de livezi cu pruni și grădini cu tîrle vechi, locuințele de vară ale păzitorilor de vite, cari dau cu toate o înfățișare plăcută, nebănuit de frumoasă...

Tocmai sus, creasta dealului rămîne goală și tot vîrful e numai iarbă mărunță și deasă care-l acoperă de jur împrejur, ca un covor mare, verde și mătăsos.

Vîrful acesta se cheamă „La pomană".

Și acum, iată și povestea lui :

În vremurile de demult, cînd țara noastră se găsea sub jugul turcului, oamenii trăiau mult mai greu ca acum, căci lifta păgînă cotrobăia satele și lua tot ce găsea mai de preț la casa omului.

Din această pricină, strămoșii trăiau mai mult prin păduri, unde își ascundeau vitele, iar avutul îl îngropau în beciuri ascunse, săpate anume în pămînt.

În coasta dealului de care vorbirăm, acoperit pe atunci cu păduri bătrîne, nistoreștenii au boltit un beci mare, cu gura ascunsă sub rădăcina unui copac bătrîn, unde ei își ascundeau tot avutul, atunci cînd prindeau de veste că păgînii vin ca să le prade satul. Era multă iubire și înțelegere între strămoșii noștri, căci trăiau și lucrau numai cu frica lui Dumnezeu.

De aceea ei nu ajungeau niciodată la ceartă și se sprijineau la nevoie, frățește, unul pe altul.

După ce trecea zurbava asta, oamenii se adunau pe creasta dealului și, înjunghind cîte o vită, făceau pomenire cu mîncăruri și băuturi, mulțumind și aducînd laude bunului Dumnezeu că le-a ajutat de au scăpat cu avutul neprădat de dușmani.

De la o vreme, nistoreștenii s-au deprins a ieși în fiecare an, la o anumită zi, în vîrful dealului, făcînd prăznuire în amintirea zilelor de grea povară, trăite sub jugul turcului.

Încetul cu încetul s-a pierdut acest obicei dar vîrfului i-a rămas și astăzi numele „La pomană" și cine cercetează locurile acestea găsește și acuma urmele beciului în care străbunii își ascundeau averile lor.

H., pp. 28—30.

TUZLA

Multe bătălii s-au dat pe vremuri între turci și ruși!

Se zice că oștirile sultanului, mergînd să se întîlnească cu cele ale țarului, o luau întotdeauna pe malul mării, ca să nu se rătăcească.

La un popas făcut pe o vară foarte caldă, în apropierea lacului Techirghiol, oastea turcească s-a scăldat în apa ghiolului. Cu acest prilej, un ostaș a văzut ceva alb presărat peste o piatră din marginea lacului.

A gustat și și-a dat seama că e sare. S-a uitat apoi spre lac, mirat, spunînd: „tuzlu-ghiol", adică „lac sărat".

Se duse îndată și dete de veste pașei care comanda oștirea. Pașa a poruncit atunci să se facă un pod de piatră lată, care să fie udat din ceas în ceas cu apă din lac. Apa se preschimba în aburi, iar sarea rămînea pe pod și era strînsă.

În felul acesta, cu vremea, s-au format aici așa zisele „armane de sare". Locul s-a numit „Tuzla", de la vorba turcească „tuz", care înseamnă sare.

Au fost în trecut două Tuzle : Buiuc Tuzla = Tuzla Mare și Kiuciuc Tuzla = Tuzla Mică. Cea din urmă a pierit și au rămas doar urmele armanului, iar pe locul Tuzlei Mari s-a înființat Tuzla de azi.

Cei dintîi creștini, descălecători aici, au fost mocanii cu oile, veniți din părțile Sibiului, prin anii 1850—1870. După războiul din 1877, au început a veni și bulgarii, dinspre Tulcea. Ei erau brutari și grădinari.

Cu timpul însă, mulți din ei au împrumutat limba românească și și-au românizat și numele. Copiii lor vorbesc astăzi numai românește.

T.—P., p. 19.

PĪRĪIAȘUL SERAFIM (NEAMȚU)

Numirea acestui pîrîiaș nu este veche. În cursul resmeriței de la 1821 o tînără necunoscută îmbrăcată în negru a pribegit în aceste locuri sălbatece, iarna stînd prin vizuini, iar vara prin scorburile copacilor. Adeseori schimba locul locuinței sale și se ferea de întîlnirea sihaștrilor și

a păstorilor. Întîmplîndu-se odată să se îmbolnăvească greu, a pronunțat niște cuvinte cari arătau că ea a sosit acolo de departe, străbătînd munții Carpați. Muntenii, de atunci o numiră *Serafina*. În acest chip a vieţuit ea acolo cinci ani și locul unde se părea că ea petrece mai cu plăcere era pîrîiașul.

Într-o zi, ieșind la răsăritul soarelui pentru a strînge bureți, din întîmplare căzu într-o cursă ce întinsese vînătorii pentru prinderea unei vulpi; fierul i-a sfărîmat tot piciorul. La gemetele ei, un păstor alergă găsind-o aproape moartă, într-un lac de sînge, și luînd-o în brațe o duse la un pîrîiaș.

Spune legenda că îndată ce a băut din această apă, a adormit și nu s-a mai sculat. O cruce de lemn înfiptă în stîncă amintește locul unde repauzează trupul Serafinei, iar de atunci și pîrîiașul acela se numește Serafim.

Dicț. geogr. al jud. Nemțu, p. 347.

O. D., p. 40.

MĂGURA IEPEI

O să se uite și povestea cu Măgura Iepei, cum s-au uitat multe în vremea de astăzi... Ba, ca să fiu drept, poate oamenii din Rădovan — Radovanul — o să-i mai ducă numele pînă mai tîrziu, cît l-o mai duce... Și-o să mă-ntrebați de ce?... De ce, că cine se mai duce acum de prin părțile astea, pe jos, cu carul, călare, ori cu căruța la Craiova, așa fel făcînd ca să pice seara la ducere, ori la întoarcere, în Rădovan?... Cine? Căci cine nu știe că Rădo-

vanul era hanul, ca să zic așa, unde se întîlneau atîția, zi și noapte, de prin toate satele, ca să poposească ?...

Astăzi ?... Astăzi fiecare ia trenul din pragul casei și după vreme de două ceasuri coboară scara în Craiova !... Așa e ?...

— Așa !

Și cum zic, despre Măgura Iepei. Fusese iar o bătaie mare între ruși și turci, tot în părțile astea ale Băileștiului și rușii au fost bătuți. Mai rămăseseră ei dintre ruși ce-or fi mai rămas, între cari și un căpitan. Ce-a făcut, ce-a dres ăst căpitan, c-a scăpat cu viață și s-a răsnit [1] de ceilalți tovarăși și a luat-o la fugă încotro a văzut cu ochii. Și fugi, fugi, fugi... Și l-a văzut un turc, s-a luat după el și l-a gonit, l-a tot gonit, așa fugă a dracului, drum de două-trei poște, pînă dincolo de Rădovan... Și cînd să urce măgura din față, apoi să coboare și să-și piardă urma în pădure, cum a fost să fie, i-a plesnit iapa ! I-a plesnit drept pe măgură, de-atîta fugă !

Atunci, rusul, ne mai avînd ce face, s-a predat turcului.

Și de-atunci i se zice măgurii aceleia, Măgura Iepei, de la iapa rusului, care a plesnit de-atîta fugă subt el...

După cele povestite de-ai mei, din com. Boureni-Doljiu, cu ocazia mai multor drumuri făcute cu căruța, la Craiova.

O însemnare, în loc de-o... povestire :

Cine nu știe că și astăzi, la cotul drumului cînd ieși din pădurea Rădovanului, către Craiova,

[1] *A răzni* — a răzleți (n. ed.).

loc unde se odihnesc drumeții, se chiamă „Greaca“ ? Pînă mai anii trecuți au fost și niște conace ; iar într-unul din salcîmii de lîngă drum era așezată o întruchipare de om, făcută din tablă de fier sau lemn, căreia i se zicea „Sfîntul de la Greaca“. Astăzi însă, dacă mai dăinuiesc doar pomii pe acolo.

N. I. D., pp. 45—46.

CARAHARMAN

Sub povara celor peste 80 de ani, moș Abil își depăna cu multă părere de rău firul aducerilor aminte care cresta, ca o subțire dîră de lumină, ceața vremurilor trecute... Cu ochii umezi de duioșie, începu a povesti :

„Pe locul Caraharmanului a fost mai demult o cetate foarte veche... o frumoasă și puternică cetate negustorească. În ea mișunau negustori turci și greci care ziua încărcau bucate și vite multe, iar seara se adunau să-și împartă de ale gurii, mai ales măsline și smochine.

Spre miazăzi, lîngă capul Midia, era o biserică spre care ducea o șosea pietruită și ale cărei urme se văd și astăzi. Locul unde a fost biserica se numește și acum Kilisegic (Bisericuța). Dealul care se află la miazănoapte și răsărit de Caraharman poartă numele de Ghiaurchioi, adică *satul creștinilor.*

Cînd au venit bătrînii noștri pe aici, au găsit acolo pe deal un sat de creștini. Ei se numeau *capsomani* și vorbeau un fel de turcească.

În vremea turcului, aici în Caraharman, se găsea una din cele mai mari tîrle ale lui Asan Paşa, care îşi avea conacul la Babadag. Tot aici îşi zidise paşa vestitele lui grajduri, în care îşi adăpostea iarna hergheliile de cai ce păşteau toată vara pe întinsele cîmpii de la balta Caraharmanului, pînă dincolo de Idriscuius, la Dunăre.

Se zice că, odată, Asan Paşa adusese şase cai arăbeşti, buni de coşie [1], pentru tamaslîc [2]. Cel din urmă mînz s-a prăpădit în timpul războiului de la 1877, cu moscovul şi românul.

Multe vite păşteau pe atunci în Dobrogea, dar se făceau şi bucate din belşug. De aceea i se spunea şi *Dobrogea de aur*.

Geamia din sat a fost zidită de un negustor bogat, Iazîgi Amet, care venise tocmai din Asia Mare, anume ca să încarce bucate.

În curtea geamiei este şi acum o piatră scrisă turceşte, înnegrită de vremuri, pe care poţi citi aceasta..."

Şi moş Abil scoase un lung şi trist oftat, ştergîndu-şi abureala ochilor săi blînzi, în care se oglindeau atîtea lucruri minunate din trecutul depărtat.

T.—P., p. 11

MARCOPRICIUL

Se povesteşte că mai demult, pe vremea cînd se aflau călugări mulţi la mînăstirea Vodiţa, un că-

[1] Cărăuşie (n. ed.).
[2] Cireadă de boi sau vaci (n. ed.).

lugăr care se chema Marcu s-a îndrăgostit de o fată din satul Jidostița.

Ca să nu i se descopere însă fapta, știți ce făcea ?

Atît apa Vodiței, cum și o bucată bună de drum, pînă intra în pădure, nu o trecea și nu mergea ca oamenii, ci mergea în picioroange.

A petrecut el în chipul acesta, cu mîndra lui, a petrecut mult și bine, fără să-l afle cineva. Dar într-o zi i s-a-nfundat.

Îl zăriseră că iese cam des din mînăstire și atunci, ce s-or fi gîndit, s-au luat călugării după el, urmărindu-l cu privirea și mirîndu-se că-l vedeau mergînd în picioroange, pînă a intrat Marcu în pădure.

Acolo însă, nebănuind că e urmărit de cineva, lăsă jos picioroangele și începu să meargă ca oamenii. Așa i-au cunoscut urma și l-au ținut din scurt.

— Uite, mă ! Uite-l ! Marcu p-ici, Marcu p-ici !

Și s-au ținut după urma-i pînă l-au prins chiar în casa fetei de care se îndrăgostise. Și l-au adus îndărăt la mînăstire.

Cînd a aflat mai marele Vodiței, s-a făcut catran:

— Nemernicul, a strigat el, oare se poate găsi o pedeapsă de măsură cu fapta lui așa de grozavă ?

S-a gîndit mult și bine și apoi a înrebat :

— Pe unde spuneți că se ducea Marcu la Jidostița ?

— Prin munți ; mergea din Valea-Vodiței, intra în pădure și se ducea pe munți, spre Severin.

— Era drum p-acolo ?

— Nu.

— Nici cît a mers el nu s-a făcut măcar potecă ?

— Nu, cuvioase, că Marcu trecea Vodița și mergea o bucată bună de loc nu cu picioarele, pe

jos, ca oamenii, ci în picioroange. Apoi intra în pădure.

— Așa ? Apoi dacă n-a fost și nu e drum, iată ce pedeapsă îi dau. Să facă Marcu pe cărarea ce și-a croit, să facă singur un drum, de la mînăstire peste munte. Să-l facă, dar nu cu orice unealtă, ci numai cu sapă de lemn.

Și așa... s-a pus bietul Marcu ; sapă și sapă de ieșeau din el sudori de moarte...

Tîrziu de tot, cum o fi făcut, bietul călugăr a isprăvit drumul, așa cum i se rînduise canunul.

Cînd l-a sfîrșit de-a binele și a ieșit în vîrful muntelui la cap(ul) drumului, era rupt de osteneală.

A pus sapa căpătîi și s-a culcat.

Apoi, cît o fi dormit acolo nu se știe. Se știe numai că pe seară l-au găsit călugării, chiar pe locul unde se culcase, adormit pentru totdeauna.

Își ispășise păcatul.

Din pricină că cei cari îl căutau pe Marcu, cînd îl bănuiau, se luau după urmă-i și ziceau : „Uite, Marcu p-ici, Marcu p-ici !...“ Și din pricina asta, vezi, i-a rămas drumului numele de Marcopriciul.

De la preotul G. Pitulescu.

R.—C., L., pp. 62—63.

IUSUF PUNAR

Un caic turcesc aducea, prin anul una mie opt sute și ceva, pe grecul Vanghele, în turceasca dobrogeană. Urmărit de judecățile stăpînirii, dase bir

cu fugiții. Alții spun însă că sărăcia din țara lui îl alungase.

Oricum ar fi, kir Vanghele, venind aici, nu s-a apucat de negustorie, ci și-a așezat o tîrlă în apropierea unei fîntîni cu apă dulce. Fîntîna se numea Iusuf Punar, pentru că fusese zidită de un turc bogat și milostiv, anume Iusuf.

Pe la 1870, Vanghele îmbătrînise de tot ; de aceea mult s-a bucurat cînd a văzut că, alături de el, se mai durează două tîrle de creștini : a lui Țurcan și a lui Tărcatu, veniți de prin părțile Sibiului.

Nu după mult, simțind că dorul țării lui nu-l mai poate ține pe meleaguri străine, Vanghele și-a vîndut tîrla lui Ion Lupu — venit din Albacul Abrudului — și s-a dus să moară în Grecia.

Satul care luase ființă s-a numit Iusuf Punar, după numele fîntînii.

Mai tîrziu însă, coloniștii sosiți aici din Vlașca, i-au zis Cucuruz, pentru că așa se numea și satul de unde veniseră.

T.—P., p. 13.

DE CÎND I SE ZICE AFUMAȚI SATULUI VECIN CU BOURENI

Să vezi !... Unii vorbesc și în alte chipuri ; dar eu unul am auzit că odată s-a dat de veste că are să treacă pe „drumul Bercii", către Băilești, un pomojnic[1]. Și cum drumul trecea printre niște

[1] Ajutor de zapciu, șef de birou la subprefectură (n. ed).

bordeie ce erau făcute pe vatra satului Afumații de astăzi, un dipotat de pe vremurile acelea le-a poruncit lăcașilor să dea foc gunoaielor și bălegarelor, să nu le vadă stăpînirea...

Cînd să treacă cu trăsura printre bordeie, pomojnicul, de-aș să poată răzbi !...

— Da ce afumați aici voi, oameni buni ?... îi întreabă.

— Ce să afumăm ?... N-afumăm nimic ; am dat foc la băligare... zic ei.

— Ca să vă afumați voi, bătu-v-ar Maica Domnului ; nu vedeți ce-aveți pe voi ?...

Iar către vizitiu :

— Dă bice, băiete, și mînă să nu ne afumăm și noi ca ăștia...

Se uită bieții oameni unii la alții și... văd c-așa erau : plini de fum, afumați, parc-ar fi stat numai la coșuri...

Și de-atunci le-a și rămas cioporului aceluia de bordeie numele de Afumați, nume ce-l poartă satul Afumații de astăzi !

Și încă ceva : n-ai să găsești în tot satul nici acum un om spelb [1] la față cum sunt ai noștri ; toți sunt negri și urîței, cum i-a lăsat moșii lor și cam ocoliți de vecini.

După cele povestite de unchiul meu, D-tru Ilie Dumitrașcu, din com. Boureni, jud. Doljiu, prin 1905, și care, foarte des, în loc de „Afumați", îi vine mai ușor a zice... „Afurisiți !"

N. I. D., pp. 39—40.

[1] Roz-alburiu (n. ed.).

DE CE LE ZICE TOBOȘARI LA O PARTE DIN VULTUREȘTI

Apoi, se tot judecau într-o vreme Vultureștii de Sus cu Bîrdiganii. Bîrdiganii însă erau mai bogați și ăilalți, fiind mai săraci, nu se puteau ține de judecăți.

Paralele erau pe sfîrșite, erau goi, desculți și nebăgați în seamă și n-aveau bieții Vultureșteni nici trecere, ca să dea petiția lui Vodă.

Da așa, în dorul lelii, tot dau și ei în toată vremea tîrcoale, palatului domnesc. Se gîndeau că doar or putea răzbi să-i dea petiția. S-au învîrtit așa vreo lună de zile, dar fără ispravă.

Atunci, ce să facă, bieții de ei ?

Au prins un iepure, l-au jupuit și din piele au făcut o tobă minunată. Apoi au început s-o bată : Bum ! Burn ! Ru ! Bum !...

— Ce se-aude acolo, oameni buni ? a strigat Vodă.

— Ce să fie ! Ia, niște creștini, nu știm ce rost tot au p-aci...

— Faceți-le loc, oamenilor ! Nu știți că la mine este dreptate pentru toți ?

Și atunci, lumea care era adunată postomol [1], s-a dat în lături de au intrat ăia săracii la Vodă, care le-a făcut dreptate.

Și iacă ! De-atunci li s-a zis Tobosari ; că bătuseră toba ca să fie auziți.

De la Niță Troneciu din Uluba.

R.—C., T., pp. 158—159.

[1] Grămadă (n. ed.).

Așezat pe drumul Bărca-Băilești, între satele Afumați și Băilești din județul Doljiu, satul nostru nu este așa de vechi... Chiar bătrînii noștri au apucat vremea cînd s-au bătut, vorba ăluia, întîi, țărușii.

Nu era nici un drum mai de Doamne-ajută, iar alde tata bătrîn își aveau așezate pătulele care pe unde apucaseră. Nici măcar un șanț de despărțire între bordeie nu era! Drumul a fost făcut încoa mult, de către stăpînire, cînd oamenii au fost scoși la lucru...

Dar, văd că ne luarăm cu vorba de-alte lucruri, și era cît pe-aci să uităm povestea înfăptuirii lui.

În Rast, sat lîngă Dunăre, la miazăzi de Boureni, trăia pe-atunci un om și-l chema Renea. Ăst Renea avea un bic [1] care, Doamne păzește să aibă cineva curaj să-l poată prinde!... Colinda toate coclaurile, toată valea Dunării, toate bălțile; umbla prin toate cirezile de vite și nu se oprea decît prin părțile astea ale noastre, unde păștea liniștit și bea apă, știi dumneata, din sus de sat.

Începuseră oamenii să vină de prin alte părți: ba alții de prin satele vecine, și căutau loc să se așeze cu vite cu tot. Dar unde? Unde puteau găsi loc mai potrivit?

— Unde?

— Unde?! Unde e iarbă și apă pentru vite...

Și astea unde erau? Pe unde paște boul lui Renea din Rast.

Și hotărît a fost!

Apoi, care mai de care și-au adus vitele, calabalîcul și, ici un bordei, dincolo un zămnic, o coșare, au început satul...

[1] Taur (n. ed.).

Iar într-o dimineață au înjugat doi boi negri la plug și au tras o brazdă adîncă împrejurul ăstor așezări, ca să fie ocoliți de boale, și brazdă a rămas pînă astăzi, că satul nu s-a mai întins mai mult; dar nici boale nu s-au putut atinge de sat. Apoi, brazda s-a mărit, au săpat-o și s-a făcut tabie [1] împrejurul satului, care se mai vede și acum, iar casă afară din tabie încă nu s-a durat!

Și cum zic, au aflat și alții, și alții, că pe meleagurile astea e bine, și mulți veneau aici la „boul Renii", din multe părți, ba tocmai de pe la Zăvideni, de lîngă Drăgășani, de unde a venit și moșul nostru cu vitele și și-au durat bordeie și argele. Că se dusese vestea cu vremea de iarba bună și apa dulce de la „bou' Renii", cu pămînt bun și în drumul oamenilor...

Apoi omul e om, are picioare, treburile îl făceau să mai plece și prin alte părți, și cum nu putea fi cunoscut de toată lumea, era întrebat:

— Dincotro spui că ești?

— D-apoi acum, cum să zic, dintr-un loc de la „bou' Renii", din părțile Băileștiului...

— Boureni?

— D-apoi!...

Și... iaca așa, din om în om, din gură-n gură, a ajuns ca satului nostru să i se zică astăzi Boureni, după boul lui Renea de la Rast!

După cele povestite după 1900, atît de tatăl meu, răposatul Ion I. Dumitrașcu, părinții săi, apoi Ion I. Stancu, precum și de pe la alți bătrîni, toți din satul nostru — Boureni, jud. Doljiu.

N. I. D., pp. 30—33.

[1] Redută, bastion (n. ed.).

INDICE ALFABETIC

al personalităţilor istorice la care legendele din antologie fac referiri [1]

Aron-vodă, domn al Moldovei între 1591—1592, şi (după o scurtă descăunare) între 1592—1595.
Alexandru cel Rău, domn al Ţării Româneşti între 1592 şi 1593.
Alexandru Ioan Cuza, primul domnitor al României unite între anii 1859—1866.

Basarab Matei, domn al Ţării Româneşti între 1633 şi 1654.
Basarab Neagoie, domn al Ţării Româneşti între 1512 şi 1521.
Bathori Andrei, voievod al Transilvaniei între 1598 şi 1599.
Bogdan-vodă, domn al Moldovei între 1449 şi 1451.

Corvin Ioan, voievod al Transilvaniei între 1441 şi 1456.

[1] Pentru ca cititorii să aibă la îndemînă unele date privind existenţa în timp a personajelor din legendele prezentului volum, dăm aici lista lor, în ordine alfabetică, cu indicaţii privind anii în care au avut roluri politice însemnate.

Corvin Matei, rege al Ungariei între 1458 și 1490.

Dragoș-vodă, domn întemeietor al Moldovei, a domnit între 1352 și 1355.

Gheorghe Ștefan-vodă, domn al Moldovei între 1653 și 1658.

Gheorghe Ghica-vodă, domn al Moldovei între 1658 și 1659.

Horia, conducător al răscoalelor țărănești ale românilor din Transilvania, la 1784.

Kiselef, guvernator în Principatele Române, din partea armatelor țariste de ocupație, între 1829 și 1834.

Lăpușneanu Alexandru, domn al Moldovei între 1552 și 1561 și între 1564 și 1568.

Leri-Împărat (Aurelian), împărat al romanilor între 270 și 275.

Lupu-vodă Vasile, domn al Moldovei între 1634 și 1653.

Mavrogheni Nicolae-vodă, domn al Țării Românești între 1786 și 1789.

Mihai Viteazul, domn al Țării Românești între 1593 și 1600, moare în 1601.

Mihalache Sturza, domn al Moldovei între 1834 și 1849.

Mircea-vodă (cel Mare), domn al Țării Românești între 1386 și 1418.

Negru-vodă (sau Radu Negru-vodă), legendar întemeietor al Țării Românești, pe la jumătatea veacului al XIV-lea.

Pavel Cneazul (Chinezul), voievod transilvănean de ținut, care pe la jumătatea secolului XV opunea o dîrză rezistență înaintării turcilor.

Petru Rareș, domn al Moldovei între 1527 și 1538, revenit la tron între 1541 și 1546.

Radu Șerban, domn al Țării Românești în mai multe rînduri, între anii 1601 și 1620.

Sas-vodă, domn al Moldovei între 1355 și 1359.

Sobieschi, rege al polonilor între 1674 și 1696.

Ștefan-vodă (Ștefan cel Mare), domn al Moldovei între 1457 și 1504.

Știrbei Barbu, domn al Țării Românești între 1849 și 1853, revenit la tron între 1854 și 1856.

Traian, împărat al romanilor între 98—117, cuceritor al Daciei.

Tudor Vladimirescu, conducător al răscoalei de la 1821, din Țara Românească.

Vlad Țepeș, domn al Țării Românești între 1456 și 1462, revenit pe tron pentru cîteva luni, în 1476.

Utilă ni se pare și indicarea unor date cu totul generale, privind cronologia haiducilor despre care este vorba în materialele din antologie:

Rădoiță este un erou, probabil legendar, cu circulație în eposul haiducesc bulgăresc, sîrbesc și românesc, încă din veacul al XV-lea.

Pintea a condus un număr impresionant de răzvrătiți, în jurul anului 1700, în Transilvania

de Nord. Se pare că a avut rolul de căpitan în oștirea prințului Racoți.

Vasile cel Mare înspăimîntă boierimea și negustătorimea moldoveană din primele trei decenii ale veacului al XIX-lea.

Ion Pietrariu a haiducit în Moldova, în veacul al XIX-lea.

Dăianu a fost unul din puținii haiduci transilvăneni în a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

BIBLIOGRAFIA MATERIALELOR FOLOSITE PENTRU ÎNTOCMIREA PREZENTEI ANTOLOGII

VOLUME :

1. A. A., *Păţanii din viaţa oamenilor mari.* Culegere de..., f. l., f. a. — *A.A.*[1]
2. Bogdan, N.A., *Poveşti şi anecdote din popor*, ediţia a II-a, Iaşi (1897). — B.
3. Bogdan, Teodor, *Ştefan cel Mare. Tradiţii, legende, balade, colinde ş.a.*, Brasso, 1904 — *T.B.*
4. Budacov, A.R., *Legende din istoria românilor*, cu traducerea în rusește, Chișinău, 1920. — *A.B.*
5. Cergău, Titus şi Papazissu, Emanoil, *Legende dobrogene.* Constanţa, 1946. — *T.—P.*
6. *Cornicea satelor sau culegere de mai multe anecdote înedite şi glume scornite de poporul român în pofida altora*, ediţia a III-a, Bucureşti, 1893. — *C.*
7. Danilescu, Petre, *Alexandru I. Cuza în tradiţia populară. Poveşti şi anecdote*, volumul I, Craiova, 1909. — *P.D., A.*
8. Danilescu, Petre, *Barbu-vodă Ştirbei în tradiţia populară*, Craiova, 1910. — *P.D., B.*

[1] După fiecare titlu am notat abrevierea folosită în cuprinsul antologiei, în cadrul indicaţiei bibliografice reprodusă la sfîrşitul fiecărei bucăţi.

9. Danilescu, Petre, *În drumul păcatelor*, Craiova, 1908. — *P.D., P.*
10. Densușianu, Ovid, *Tradiții și legende populare*, București, Alcalay, f. a. — *O.D.*
11. Dumitrașcu, N. I., *Moșteniri. Povestiri, legende și amintiri istorice*, Craiova, 1926. — *N.I.D.*
12. Furtună, Dumitru, *Firicele de iarbă. Povestiri și legende românești*, București, f.a. — *F.*
13. Hîrnea, Simion, *Popa Șărban și alte legende și istorioare adunate de...*, Focșani, 1931. — *H.*
14. Hîrnea, Simion, *Povestea Vrancei. Legende, povestiri și note istorice*, Focșani, 1926. — *H., P.*
15. Ispirescu, Petre, *Povești despre Vlad-vodă Țepeș*, operă postumă, Cernăuți, 1936 — *I.*
16. *Întîmplări din viața domnitorilor români...* sub îngrijirea unui comitet de redacție, Cluj, f.a. — *Î.*
17. Kirileanu, Simion, T., *Ștefan cel Mare și Sfînt. Istorisiri și cîntece populare*, ediția a III-a, Tipografia Mînăstirii Neamț, 1924. — *K.*
18. Lazăr, Victor, *Legende istorice de pe pămîntul României*, povestite de..., Cluj, 1922. — *L.*
19. Marian, S. Fl., *Tradiții poporane române din Bucovina*, adunate de... București, 1895 — *Fl. M.*
20. Mrejeriu, L., Kirileanu, S. T., Popescu-Vînători, Gh., *Cuza-vodă. Istorisiri pentru popor*, Piatra-Neamț, 1909. — M.-K.—P.
21. Müller, Friedrich, *Basme din Transilvania*, traduse de Elena Ar. Densușianu, București, 1914. — *Mü.*
22. Neculce, Ion, *O samă de cuvinte*, ediție îngrijită, prefață și note de Acad. Iorgu Iordan, București, 1960 — *I.N.*
23. Pamfile, Tudor, *Firișoare de aur. Povestiri și legende din popor*, București, f.a. — *T.P., F.*
24. Pamfile, Tudor, *Mănunchi nou de povestiri popu-*

lare cu privire la Ştefan cel Mare, strînse de..., Chişinău, 1919. — *T.P., M.*
25. Pop-Reteganul, Ion, *Din Ţara Haţegului*, poveştiri de..., Sibiu, 1930. —*R.*
26. Popescu, Mihail, *Legendele istorice ale românilor, din cronicari*, publicate de..., Bucureşti, 1937. — *M. P.*
27. Rădulescu-Codin, C., *Din trecutul nostru. Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, Bucureşti, f.a. — *R.-C., T.*
28. Rădulescu-Codin, C., *Îngerul românului. Poveştiri şi legende...*, Bucureşti, 1913. — *R.-C., P.*
29. Rădulescu-Codin, C., *Legende, tradiţii şi amintiri istorice, adunate din Oltenia şi din Muscel*, Bucureşti, 1910. — *R.-C., L.*
30. *Ştefan-vodă şi vrîncenii. Istorisiri şi legende adunate din ţinutul Vrancei*, Bucureşti, 1929. — *Ş.-v.*
31. Teleor, D., *Anecdote din viaţa lui Cuza-vodă*, Bucureşti, f.a. — *T.*
32. Tuţescu, Şt. Şt., şi Dumitraşcu, N. I., *Din Boureni pînă-n Cătane*, Făgăraş, 1923. — *T.—D.*
33. Urechia, V. A. , *Legende române. Cum era odinioară. Nuvele. Reminiscenţe*, vol. I, Bucureşti, 1904. — *V. U., R.*
34. Urechia, V. A., *Legende române* cu un studiu introductiv şi note de Ion Horia Rădulescu, Bucureşti, f.a. — *V. U., L.*
35. Vasiliu, Alexandru, *Poveşti şi legende*, culese de..., Bucureşti, 1928. — *V.*

PERIODICE :

1. *Anuarul Arhivei de Folklor* scos de Ion Muşlea, Cluj-Sibiu, 1932—1945. — *A.*

2. *Ghiluşul*, revistă folkloristică editată de Şt. Şt. Tuţescu, Craiova, 1912—1914. — *Gh.*
3. *Graiul nostru*, vol. I şi II (1906—1907), texte din toate părţile locuite de români, publicate de I. A. Candrea, Ov. Densuşianu şi Th. D. Speranţia. — *G.*
4. *Ion Creangă*, revistă de limbă, literatură şi artă populară, editată de Tudor Pamfile, Bîrlad, 1908—1921. — *I. C.*
5. *Izvoraşul*, revistă muzicală populară, Turnu-Severin, 1919—1940. — *Iz.*
6. *Şezătoarea*, revistă de folclor, editată de Artur Gorovei, Fălticeni, 1892—1940. — *Ş.*
7. *Tudor Pamfile*, revistă de limbă, literatură şi artă populară, editată de D. Furtună, Dorohoi, 1923—1928. — *T. P., r.*

SUMAR

Prefață V
Notă asupra ediției XXV

DIN VREMEA STRĂMOȘILOR ROMÂNILOR

Leri-Împărat 3
Brazda lui Traian 4
Traian și podul de peste Dunăre 7
Înzestrarea neamurilor 9

DESPRE LUPTELE IMPOTRIVA COTROPITORILOR

Din vremea tătarilor 15
Romînca și tătarii 15
Tătarii și holdele de grîu 17
[O umblat tătarii p-aicia] 19
Negru-vodă 20
Radu-Negru 24
Cum a scăpat Negru-vodă țara de tătari . . . 25
Negru-vodă fugind în Țara ungurească 27
Românii și tătarii 29
Poiana tătarilor 39
Cum scapă Ștefan-vodă de tătari,
printr-o minune 40

Bătălia cu tătarii, de pe valea Berheciului . . 41
[Mihai-Viteazul și tătarii] 42
Preda Buzescu 45

Din vremea turcilor vrăjmași 47

Românaș 47
Marcoș-Pașa în luptă cu Crivățul 49
Comdeiele lui Vodă 50
Cînd a fugit Țepeș peste munți 51
Un ostaș de-al lui Țepeș 56
Vlad Țepeș și solii turcești 57
Scăparea lui Vlad Țepeș 58
Vlad Țepeș 59
Războiul de la Podul-Înalt 60
Mintea moldovanului cea de pe urmă 64
[Ștefan-vodă cel Bun] 65
[Vodă Rareș în cetatea Ciceului] 66
Mihai Viteazul și Stroie Buzescu 67
Mihai Viteazul 69
Popa Sîrb de la Pajură 70
Nestor Ureche și sihastrul 71
Miron Costin și Vizirul 73
Jurămîntul românului 74
De cînd cu turcii 74
De pe vremea muscalilor 76
Nazat 78
Din 1877 81

DESPRE DOMNI DREPȚI, VITEJI APĂRĂTORI AI ȚĂRII ȘI POPORULUI

Ioan Corvin și corbul 85
Ioan Corvin 86
Povești despre Vlad-Țepeș 87
Dreptatea lui Țepeș 89
Negustătorul florentin 91

Ștefan cel Mare și Sfînt 92
Ștefan cel Mare și lupii 99
Ștefan Vodă este de-aici, din Borzești . . . 100
Din copilăria lui Ștefan cel Mare 102
O minune a lui Ștefan cel Mare și Sfînt 104
Plopul lui Ștefan-vodă 105
Calul lui Ștefan-vodă 105
Scările lui Vodă 106
Clopotul lui Vodă-Ștefan 107
Iazul de lîngă Sulița 108
Ștefan-vodă și ungurii 109
Bătălia de la Baia 111
Aprodul Purice 112
Ștefan cel Mare și Hatmanul 113
Izvorul lui Ștefan cel Mare 116
Ștefan-vodă și tăbăcarul 118
Ștefan-vodă și moșneagul 122
Seceta din vremea lui Ștefan-vodă 127
Ștefan cel Mare și porcariu 128
Mai mare decît Vodă 131
Ștefan-vodă și fata lui Călin 136
Ștefan-vodă și Tolpa 140
Matei Corvinul și primarul din Cluj 146
Regele Matei și vistierul de la Baia de Arieș . 147
Matei la săpatul viei 148
Mihai Viteazul 149
Mihai-vodă și călăul 151
Moșnenii din Ploești și Mihai-vodă 153
Răsplată domnească 154
Amintiri despre Cuza-vodă 156
[Radu lui Anghel și Cuza-vodă] 158
[Cuza la sultan] 160
[Sultanul, de frică, a iscălit] 162
Cuza-vodă 163
Cuza-vodă și trimisul patriarhului 166
Cuza și consulii 167

Steaua lui Cuza-vodă 168
[Ne povestea tata] 169
Cuza-vodă în țară 170
Oca lui Cuza 173
Cuza și judecătorul 174
Cuza-vodă și surugiul 176
Aghiotantul domnesc al lui Cuza-vodă 178
Cuza-vodă între ocnași 182
Cuza-vodă și santinela 184
Cuza și soldatul 186
Santinela 188
Cuza-vodă și starețul mănăstirii Neamțului . 189
Alexandru Cuza și călugării 191
Din viața lui Vodă-Cuza 196
[Cuza pune să fie ras un popă] 199

DESPRE FAPTELE MEMORABILE ALE UNOR EROI

Novac 205
Negru-vodă și Mircea Ciobănașul 207
Cum a adus Negru-vodă porumbul din Țara ungurească 209
Mircea cel Mare 210
Horia la Viena 211
Din copilăria lui Tudor Vladimirescu 212
Popa Șărban 213
Kisclef și Mehedințeanu 219
[La 1848] 220
Hora Verbucului 222
Pavel Chinezu 225
Logofătul Tăut 227
Sobieschi și plăeșii 227

DESPRE DOMNI ȘI BOIERI RĂI, HRĂPĂREȚI, ÎNGÎMFAȚI ȘI PROȘTI, LIPSIȚI DE ÎNSEMNĂTATE

Ciubucul lui Vodă 233
Moartea ca Arap 236

[Cum a ajuns Ghica-vodă domn al Moldovei] . 237
Vasile-vodă şi Iuga 240
[Neculai Milescul Spătariul] 247
[Erau şi domnitori mai puţin isteţi] 250
Palma boierului oltean 254
Fecioru spătarului 255
Cel nebăgat în seamă... 258
Cele zece porunci 261
Aga Ştefan Catargi 263
Vodă Ghica şi vrăncenii 265
De frica lui Ştirbei 267

DESPRE HAIDUCI

Rădoiţă haiducul 273
[Pintea Viteazu] 276
[Tot despre Pintea] 279
Vasile-cel-Mare 280
Ion Pietrariu 284
[Nespălatul şi baronul] 303
Dăianu 304
[Cînd eram eu haiduc] 315

DIN LEGENDELE TOPONIMICE CARE CUPRIND UNELE RELAŢII ISTORICE

Dragoş-vodă 319
Dragoş-vodă 320
Sas-vodă 341
Doamna lui Sas-vodă 348
Comoara lui Negru-vodă 351
[Baia şi divanul lui Negru-vodă] 353
Catelina 354
Cetatea Neamţului 357
Dumbrava Roşie 359
Legenda mînăstirii Putna 361
Povestea Vrancei 364

Movila lui Burcel 368
Cerdacul lui Ștefan-vodă 369
Bran voinicul 370
Curtea domnească din Cotnari 372
Dealul Piciorul Dragolei 374
Mănăstirea Argeșului 375
Legenda Sibiiului 378
De unde își trag numele satele: Slobozia, Stoenești și Cotenești 380
[Lăpușneanu a făcut mănăstirea Slatina] . . 380
Colentina 381
Mînăstirea de la Soveja 381
La Pomană 385
Tuzla 387
Pîriiașul Serafim (Neamțu) 388
Măgura iepei 389
Caraharman 391
Marcopriciul 392
Iusuf Punar 394
De cînd i se zice Afumați satului vecin cu Boureni 395
De ce le zice Toboșari la o parte din Vulturești . 397
De unde-și trage numele satul Boureni 398

Indice alfabetic al personalităților istorice la care legendele din antologie fac referiri 401

Bibliografie 405

Redactor responsabil : BIANCA DUMITRAȘCU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 28.07.1966. Bun de tipar 29.11. 1966. Apărut 1966. Tiraj 120 160 ex. broșate. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 17,31. Coli tipar 14. A. nr. 19 484/1966. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—34.

Tiparul executat sub comanda nr. 60.534 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

legende populare românești

UN OSTAȘ DE-AL LUI ȚEPEȘ

În timpul luptelor de hărțuială pe care le purta Țepeș cu turcii, conduși de însuși sultanul Mohamed, un soldat român căzu prizonier. Sultanul, poruncind să-l aducă înaintea sa, îl întrebă răstit:

— Spune, ghiaure, pe unde se ascunde domnul vostru ?

— Pretutindeni și nicăieri, iar dacă vrei să-l găsești, du-te de-l caută!

Uimit de răspunsul și îndrăzneala soldatului, îl întrebă iarăși:

— Cîți soldați are el, cu toții?

— Mai puțin cu unul... Și dacă vrei să știi cîți i-au mai rămas, du-te de-i numără!

Tulburat de mînie, sultanul strigă bătînd din picior:

— Dacă nu vrei să spui, ghiaure, voi porunci să te spînzure.

— Aceasta este pedeapsa care o merită orice soldat care se lasă a fi prins.

Văzînd că n-o scoate la cale cu asprime, sultanul zise cu glas dulce:

— Ascultă, ghiaure, îți dăruiesc viața, îți dau avere și te fac pașă în țările mele, numai spune-mi ce te-am întrebat.

— Nici spînzurătoarea, nici comorile, și nici însuși tronul nu mă vor face să-mi vînd țara și pe domnul meu.

— Toți soldații lui Țepeș sînt isteți ca tine?

— Din toți, eu sînt cel mai prost, căci altfel eram și eu ca ceilalți: mort ori liber.

Văzînd Mohamed atîta curaj și credință, rămase gînditor; apoi întorcîndu-se către pașalele din jurul său, zise cu întristare:

— Dacă Țepeș ar avea o sută de mii de soldați ca acesta, de mult ne-ar fi gonit din Europa!

Mahomed porunci apoi să scoată pe soldat din fiare, îi dărui o pungă cu bani de aur și-l lăsă liber.

Soldatul trecu mîndru printre șirurile musulmanilor și se duse la ai săi.

(Din volumul de față)

bibliotecă pentru toți
bpt
Lei 5
editura pentru literatură